

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

VOJKO VAVPOTIČ

**KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE V
OKVIRU CENTROV ZA SOCIALNO DELO**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA; 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

VOJKO VAVPOTIČ

**KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE V
OKVIRU CENTROV ZA SOCIALNO DELO**

MAGISTRSKO DELO

Mentor: doc. dr. SREČO DRAGOŠ

LJUBLJANA; 2007

ZAHVALA

Ob tej priložnosti bi se rad najprej zahvalil ženi Klavdiji za vso pomoč, podporo in neizmerno potrpežljivost pri pisanju magistrske naloge. Za strokovno podporo in pomoč se zahvaljujem mentorjem dr. Sreču Dragošu, dr. Milku Poštraku in dr. Liljani Rihtar. Za pomoč pri raziskovalnem delu magistrske naloge pa se zahvaljujem intervjuvancem; Vitu Simunišku, Marti Škerbin, Simoni Svetin Jakopič, Suzani Škoflek, Orjani Jursinovič in Katji Prosen Boštjančič.

Nenazadnje pa gre zahvala tudi sodelavkam in sodelavcem ter vsem ostalim izvajalcem socialno preventivnega programa Škrlovec – dnevni center za mlade in družine in strokovnim delavkam Centra za socialno delo Kranj, s katerimi sem profesionalno in osebno zorel ter se razvijal, v zadnjih štirih letih.

KAZALO

PREDGOVOR	6
1. KONCEPT MLADINE	7
1.1. DRUŽBENI IZVORI NEGOTOVOSTI	9
1.2. SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH	11
1.2.1. Definicija socialne ranljivosti	12
1.2.2. Brezposelnost mladih	12
1.2.3. Družina	13
1.2.4. Vrednote mladih	15
1.2.5. LAT faza oz. mladi med odvisnostjo in avtonomijo	16
1.3. PROSTI ČAS	17
1.3.1. Demoralizacija in osamljenost mladih	17
2. KONCEPT (SOCIALNE) PREVENTIVE	19
2.1. RAZVOJ KONCEPTA PREVENTIVE IN NJENE POJAVNE OBLIKE	19
2.2. ZAKAJ PREVENTIVA	21
2.3. PASTI, KRITIKE IN PROBLEMI KONCEPTA PREVENTIVE	22
2.3.1. Obrambni mehanizmi pri uveljavljanju koncepta preventive	25
2.4. MODELI PREVENTIVE	26
2.4.1. Usmeritve koncepta preventive na področju medicine in različnih družboslovnih ved	27
2.4.2. Modeli primarne preventive na področju duševnega zdravja	29
2.4.3. Preventivni modeli socialnega dela	30
2.5. PREGLED ZAKONODAJE NA PODROČJU SOCIALNE PREVENTIVE	32
2.5.1. Zakon o socialnem varstvu	32
2.5.2. Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 - 2010	33
2.6. PREVENTIVA V SOCIALNEM DELU	35
2.6.1. Preventiva na področju dela z mladimi	36
3. KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE	38
3.1. KONCEPTI DELA Z MLADIMI	38
3.1.1. Mladinsko delo	38
3.1.2. Odprto delo z mladino	40
3.1.3. Odprto delo z mladino ali mladinsko delo	41
3.1.4. Vrednote in načela dela z mladimi	42
3.1.5. Metodični in strukturni pogoji dela z mladimi	44
3.1.6. Struktura ciljev dela z mladimi	48
3.1.7. Vloga strokovnega oz. mladinskega delavca pri delu z mladimi	50
3.2. KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE, KI DELUJEJO V OKVIRU CENTROV ZA SOCIALNO DELO	52
3.2.1. Mladinske organizacije (mladinska središča, centri, klubi itd.)	53
3.2.2. Dnevni centri za mlade	56
3.3. POVZETEK TEORETIČNEGA DELA RAZISKAVE	65

4.	OPREDELITEV PROBLEMA IN (HIPO)TEZE	68
4.1.	OPREDELITEV PROBLEMA	68
4.2.	(HIPO)TEZE	68
5.	METODA	71
5.1.	VRSTA RAZISKAVE	71
5.2.	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	71
5.3.	SUBJEKTI RAZISKAVE (POPULACIJA IN KRITERIJI IZBORA)	71
5.4.	ZBIRANJE PODATKOV	72
5.5.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	73
5.5.1.	Primer analize intervjuja	73
5.5.2.	Skupno kodiranje posameznih enot besedila	79
6.	REZULTATI IN RAZPRAVA	102
6.1.	REZULTATI INTERVJUJEV	102
6.1.1.	Pojmovanje koncepta preventivnega dela z mladimi	102
6.1.2.	Podobnosti in razlike, med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov, pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči	106
6.1.3.	Delovanje DCM-jev kot prispevek h kakovostnejšemu delu z uporabniki in k celostni obravnavi družine s strani strokovnih delavcev Centrov.	111
6.1.4.	Želje glede nadaljnjega sodelovanja in povezovanja strokovnih delavcev Centrov s strokovnimi delavci DCM-jev	113
6.1.5.	Potek dela z otroci in mladostniki v DCM-jih	115
6.1.6.	Potrebna teoretična in praktična znanja strokovnih delavcev DCM-jev pri preventivnem delu z mladimi	118
6.1.7.	Nadaljnji razvoj in delovanje DCM-jev v okviru Centrov	119
6.2.	RAZPRAVA	122
6.2.1.	Pojmovanje koncepta preventivnega dela z mladimi	122
6.2.2.	Podobnosti in razlike med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči	125
6.2.3.	Potrebna teoretična in praktična znanja strokovnih delavcev DCM-jev pri preventivnem delu z mladimi	131
6.2.4.	Uveljavljanje sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi v DCM-jih in nadaljnja razmišljanja o (so)delovanju ter razvoju DCM-jev v prihodnje.	132
7.	SKLEPI	135
8.	PREDLOGI	139
8.1.	GLEDE RAZISKAVE	139
8.2.	GLEDE PRIHODNJEGA DELOVANJA DCM-jev	140
9.	LITERATURA IN VIRI	142
10.	POVZETEK	146
11.	PRILOGE	148

PREDGOVOR

Magistrska naloga, ki je pred vami, je posledica izzivov, ki sem jih sprejel kot vodja socialno preventivnega programa Škrlovec – dnevni center za mlade in družine (v nadaljevanju Škrlovec), ki deluje v okviru Centra za socialno delo Kranj. S tem, ko sem prevzel vodenje Škrlovca, sem se pred štirimi leti prvič srečal z osnovnimi koncepti preventivnega dela z mladimi, kot so; mladina, (socialna) preventiva, (socialno) delo z mladimi, dnevni centri za mlade (v nadaljevanju DCM-ji), ki delujejo v okviru Centrov za socialno delo (v nadaljevanju Centrov) itd.

Kmalu sem spoznal, da kljub določenemu predhodnemu strokovnemu znanju slabo poznam področje dela z mladimi in družinami in osnovne koncepte dela z mladimi. Pri prebiranju strokovne literature pa sem ugotovil, da je zelo malo ali skoraj nič napisanega o konceptualizaciji DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov. Zaradi slednjega sem se odločil, da v okviru magistrske naloge skušam konceptualizirati delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov. To sem poskusil realizirati način, da sem osvetlil osnovne teoretične in praktične koncepte preventivnega dela z mladimi in poskušal opredeliti in umestiti delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov, na zemljevid raznovrstnih praks preventivnega dela z mladimi. Projekta sem se lotil tudi z namenom, da oblikujem neke vrste zbornik osnovnih informacij s področja dela z mladimi v DCM-jih, ki bi bil namenjen vsem, ki delamo na tem področju in ki bi bil še posebno zanimiv za strokovne (in tudi laične) delavce, ki se s tovrstnim področjem dela še le seznanjajo.

Magistrska naloga je sestavljena iz teoretičnega in raziskovalnega dela. V teoretičnem delu sem podrobno osvetlil koncept mladine in (socialne) preventive ter skušal čim bolj natančno konceptualizirati delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov. V raziskovalnem delu sem postavljene (hipo)teze o teoretični konceptualizaciji DCM-jev s pomočjo intervjujev in z rezultati praktične implementacije preventivnega dela z mladimi na področju socialnega varstva, skušal podpreti oz. ovreči. Intervjuje sem opravil s strokovnimi delavci DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov in s strokovnimi delavci Centrov, ki delajo na področju dela z mladimi v okviru javnih pooblastil in storitev. V intervjujih sem se osredotočil na pojmovanje in poznavanje koncepta preventive s strani intervjuancev, na kakšen način in kako delovanje DCM-jev prispeva h kakovostnejši obravnavi uporabnikov na Centru, katera znanja in veščine strokovnih delavcev so potrebna za delo v DCM-ji, ali DCM-ji, ki delujejo v okviru Centrov, uveljavljajo sodobna načela, pogoje, cilje in metode dela pri delu z mladimi, kakšne so prihodnje možne oblike delovanja DCM-jev v okviru Centrov itd.

1. KONCEPT MLADINE

Splošno veljavna starostna definicija za mlade ne obstaja, vendar se za označitev starostnega obdobja »mlad« najpogosteje uporablja ločnica med petnajstim in štiriindvajsetim letom starosti. Polje mladi(na) variira v odvisnosti od kulturnega, religioznega ozadja in socialno ekonomskega statusa in je družbeno historična kategorija. (Kern, 2005:16)

Koncept mladosti, kot ga poznamo danes, sega v obdobje novega veka in vzpona meščanskega individualizma, najbolj pa je nanj vplivalo ravno dvajseto stoletje z nenehnimi družbenoekonomskimi spremembami. Pred tem obdobjem sta bili v družbi prepoznavna in relativno trdno definirana dva življenjska obdobja; otroštvo in odraslost. »Ena izmed pomembnih značilnosti modernih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne med seboj ostro ločene življenjske faze, ločitev otroštva in mladosti od odraslosti in izjemno zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov«. (Ule, 2003:29)

V sociološki literaturi se začne koncept mladosti definirati kot stopnja socializacije in prehoda v odraslost, kjer so življenjske vloge posameznikov in njihove identitete nejasne, kjer je veliko možnosti in priložnosti ter precej ovirajočih dejavnikov. Uletova koncept mladosti pojmuje kot: »socialno nadaljevanje otroštva, premik odraslosti v kasnejše obdobje ter obdobje socialnega eksperimentiranja s seboj in s socialnim svetom«. (Ule, 2002:9)

S konceptom mladosti se povezuje tudi pojem adolescence, kjer naj bi po Eriksonu šlo za obdobje polno nasprotji, ki se kaže v krizi identitete, »t.j. neravnotežja v posameznikovi predstavi o sebi, iskanje novega koncepta sebstva in preskušanja različnih socialnih vlog. Adolescenca je sečišče vplivov iz otroška in poskusov identificiranja s socialnimi vlogami odraslih«. (cit po Ule, 1996:17) Največja nevarnost tega obdobja je izguba identitete, ki lahko pri mladostniku povzroči, da prehitro konča svoj samorazvoj in se umakne v izolacijo in notranjo praznost. (Ule, 2003:29)

V drugi polovici dvajsetega stoletja se je, s podaljševanjem izobraževanja pri mladih čez dvajseta leta in posledično z ne-vstopanjem v sfero odraslosti, pojavil nov pojem postadolescenca, ki ga Keniston umešča v obdobje, ki nastopi po zaključku tradicionalne mladosti in zajemo prvo polovico dvajsetih let (20 – 24 let). Postadolescenca pomeni obdobje nove intenzivne osebnostne in identitetne krize, ki sledi prvotni identitetni krizi v adolescenci in izvira iz morebitnega strahu ter neuspeha mladih, da bi se identificirali z družbo odraslih in s svojimi bodočimi vlogami v njej. (pov. po Ule, 1996:18-19)

Zaradi domnevno labilnega in ambivalentnega razvojnega obdobja, ki zahteva posebno skrb in nadzor odraslih, je moderna industrijska družba kmalu uvedla posebne državno nadzorne vzgojne in izobraževalne ustanove, ki naj bi opravljale prenos znanja, delovnih navad in nenazadnje družbene ideologije na otroke in mladostnike. Koncept mladosti je vseskozi od njegovega nastanka prepreden z ne-zaupanjem, strahom do mladih, kar utruje »shizoferni« pogled, da je potrebno mladino vseskozi skrbno nadzorovati, kar daje obstoječim družbeno ideoloških

institucijam (država, šola, itd.) pravico do poseganja v razvojno obdobje mladih. (Rener, 1996, 121)

Pregovorna ambivalentnost mladosti se je skozi zgodovino dvajsetega stoletja različno družbeno manifestirala. V drugi polovici dvajsetega stoletja se je mladina dokončno konstituirala in pri tem odigrala pomembno vlogo pri razvoju družbe. Mladina nikoli prej ni kazala tolikšne pripravljenosti ter volje do družbenih in kulturno civilizacijskih sprememb. Skozi prizmo socioloških študij je mladina v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja odražala funkcionalistično razvojno mišljenje tistega časa. Mladi so odraščali v smeri »ciljnega odraščanja« in pri tem izpolnjevali normativne zahteve tistega časa, kar jih je pripeljalo do zanesljive socialne integracije; *preko zaposlitve so vstopali v sfero odraslosti in trdno določenih socialnih vlog*. Vendar so že koncem petdesetih let različni sociologi (Coleman in drugi) začeli ugotavljati obstoj specifične kulture najstnikov. »Generacijska modernizacija« mladine se je začela z industrijsko modernizacijo, ko so se pojavile izrazite vrstniške skupine mladih, kjer je šlo za identifikacijo mladih z lastno generacijo. Značilnosti prve faze modernizacije mladine so bili »občasni, spontani ter idejno neartikulirani ter pertikulirani upori mladih proti družbi odraslih«. (cit. po Ule, 1996:44)

Z naraščanjem nezaposlenosti, s širjenjem specifičnih mladinskih kultur, s podaljševanjem šolanja, ki ni bilo več nujno v funkciji bodočega dela in s študentskimi gibanji koncem šestdesetih let, se je posledično podaljševala tranzicija mladih v svet odraslosti. Pretekle trdne referenčne točke so postajale vedno bolj ohlapne in podvržene »zunanjim« silnicam izven dosega mladih. Zgodila se je »preobrazba mladine iz primarno generacijsko in socializacijsko določene družbene skupine v primarno kulturno, informacijsko in življenjskostilsko določeno skupino«. (Ule, 2002:21) Generacijsko modernizacijo mladine je zamenjala »kulturna modernizacija mladine«, katere glavne poteze so bile »vse večji odmik mladih od sfere plačanega dela in zaposlitve, kot centralne sfere vrednost posameznika k svetu prostega časa, potrošnje, zabave, sprememba spolnih vlog, pluralizem družinskih vlog,...«. (Ule, 2002:23)

Za drugo polovico prejšnjega stoletja lahko rečemo, da se je zgodil bistveni premik v razmerju moči med mladimi in odraslimi:

- podaljševanje izobraževanja in vedno višja izobrazba, več možnosti za doseganje družbenih priznanj, ki vodijo k višjim socialnim statusom in omogočajo kariero,
- višje družbeno vrednotenje mladosti in nižja vrednost odraslosti, ker je vedno manj tradicij in znanj, ki jih lahko in morajo starejše generacije predati mlajšim, ter manjša moč starševskih in drugih odraslih avtoritet,
- vse večje polje obratnih odvisnosti odraslih od mladih in obratnih učnih procesov, kjer mladi učijo odrasle,
- stilizacija življenja, oblikovanje posebnih življenjskih slogov in praks mladih, navajanje na vsakdanje potrošniške spretnosti
- psihosocialno in kulturno osamosvajanje mladih, oblikovanje lastnega sveta mladih, vrednost, politične presoje in ideologije, itd. (Ule, 2000, 22-23)

V primerjavi s sedemdesetimi in osemdesetimi leti prejšnjega stoletja, ko smo bili deležni procesa osamosvajanja in kulturne modernizacije mladine, je v devetdesetih letih mladina dokončno izgubila velik del družbeno političnega naboja. Z vstopom v

processe nove modernizacije se je ukinjal proces mladine in mladinskosti kot prehodnega obdobja iz sveta otroštva v svet odraslosti. Glavne razloge za tovrstni preobrat gre pripisati podaljševanju šolanja čez klasično mladost in posploševanju izobraževanja na vse socialne sloje na eni strani in vedno večji individualizaciji izobraževalnih poti ter profesionalizaciji socialnega nadzora na drugi strani.

Tovrstna individualizacija življenjskega poteka sooča mlade z vedno večjimi tveganji. Poleg krepitve pritiska na mladostnike po pridobivanju vedno novih formalnih in neformalnih priznanja na vseh področjih življenja, se krepi tudi pritisk na starše, da svoje otroke začno izobraževati že v predšolskem obdobju. Mladi in njihovi starši so prisiljeni načrtovati kariero že zelo zgodaj, kar predstavlja premik odgovornosti za lastna življenja v obdobje otroštva. Zahteve po zgodnjem izbiranju in prevzemanju odgovornosti so si hkrati v nasprotujočem sorazmerju zaradi podaljšanega izobraževanja in ekonomske odvisnosti otrok od lastnih staršev. Sprejemanje daljnosežnih življenjskih odločitev posameznikov, po mnenju Uletove, krepi vlogo raznih svetovalnih služb, ob tem pa se spreminja retorika mladih; od razgovorov o razpoloženjih, v razgovore o identiteti in življenjskem poteku (Ule, 1996:13).

Koncept mladine se je torej v devetdesetih letih začel vračati nazaj v obdobje iz katerega je domnevno izšel (petdeseta in šestdeseta leta prejšnjega stoletja); v zavetje podaljšanega socialnega otroštva. Od generacijske in kulturne modernizacije je ostala samo potrošniška emancipacija. Mladi so v tem času izgubili prej pridobljeno relativno družbeno, ekonomsko in inovacijsko moč ter vpliv in so se ponovno »zavlekli« v sfero zasebnosti in prostega časa, kar lahko razumemo tudi kot posledico paternalističnega odziva sodobne družbe do mladih. Ekonomska in socialna odvisnost mladih od izvorne družbe in odsotnost avtonomnih vrstniških skupin ter dejavnih mladinskih kultur so razlogi, da se koncept mladine odmika od idealov postadolescence in se vrača nazaj k tradicionalno prehodni mladosti. To se kaže tudi v tem, da je sfera zasebnosti zopet postala primarno življenjsko okolje in glavni medij za udejstvovanje mladih.

1.1. DRUŽBENI IZVORI NEGOTOVOSTI

Po podatkih nekaterih študij (Rutter in Smith, pov. po Renner, 2000:93), naj bi se v devetdesetih letih prejšnjega stoletja položaj mladih v zahodni Evropi začel bistveno slabšati. Glavni razlogi za to niso samo morebitna brezposelnost mladih, dogajanja v družinskem življenju ali slabše fizično zdravje, pač pa gre tudi za t.i. adolescentne tranzicije, kjer se povečuje ekonomska odvisnost mladih od lastnih staršev ob hkratnem razvijanju njihove psihosocialne neodvisnosti in ob pomanjkanju spoznavnih orientacij, ki bi jih lahko umestili v širši pomenski kontekst.

S procesom globalizacije; »kjer vebrovska teorija trdnih institucij in institucij členitve, ki je bila podlaga industrijske modernizacije, ne velja več... temveč prostor nadnacionalnih dejavnikov in prostorov, ki se v sebi funkcionalno diferencirajo na nov način na globalni ravni in povzročajo, da postajajo tradicionalne institucije modernih družb odvečne«. (Ule, 2000:29) Globalizacija s seboj prinaša nove zahteve, izzive in s tem tudi nova tveganja. Po vplivom hitrih sprememb so zlasti procesi odraščanja, ki kot »de facto« ne sprejemajo več polpreteklih pričakovanj in zahtev okolja, povezanih s spolom, starostjo, kulturno, nacionalno in statusno pripadnostjo posameznika, itd.

V družboslovju se je za proces prestrukturiranja in dinamizacije življenjskih stilov že utrdil naziv individualizacija, ki od posameznika zahteva izjemno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih družbenih institucij (družine, šole, dela, itd.). Proces individualizacije povečuje množico in kvaliteto opcij ter alternativ, ki so na voljo posamezniku in hkrati zahteva večjo pripravljenost ter odgovornost za sprejemanje odločitev. Zaradi izgube trdnih socialnih norm, institucij in znanj o ravnanju v kriznih ter stresnih situacijah, posameznik lahko individualizacije ne vidi v aspektu njenih osvobajajočih obetov, ampak jo doživlja kot stres.

Individualiziranje življenjskih potekov ni samo pozitiven in ne samo negativen proces. Pri individualizaciji gre za ambivalentnost družbenih in psiholoških procesov ter struktur. Po Becku individualizacija zadeva »primarno tri dimenzije:

- *dimenzijo osvobajanja*: osvobajanje posameznikov in posameznic od zgodovinsko vnaprej določenih družbenih oblik, iz tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja v individualno vodeni življenjski potek;
- *dimenzijo odraščanja*: izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme in strukture, izguba ontološke varnosti subjekta;
- *dimenzijo reintegracije*: pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih ti oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili, pojav povezanih življenj«. (cit. po Ule, 2003:22)

Posameznik mora v novi družbeni ureditvi prevzemati čedalje večji del družbenih stroškov in bremen nove modernizacije ter globalizacije. Prav tako individualizacija zahteva posameznikovo aktivno sodelovanje, ki pa vedno manj sloni na svobodnih odločitvah. Ko imamo na eni strani vedno večji obseg alternativ in raznovrstnih oblik svobode, po drugi strani pa se soočamo z redefiniranjem obstoječih družbenih ligatur, se pri mladih znatno povečuje stopnja negotovosti glede prihodnosti. »Mladi so tako rekoč prisiljeni, da si za svojo rabo sproti »skujejo« ali »zbrkljajo« socialna pravila, orientacije in identitete«. (Ule, 2000:41) Proces individualizacije oz. razvijanja vzporednih »biografij«, ki so si lahko v medsebojnem nasprotju ali pa se prekrivajo, od mladostnika pričakuje izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo. V procesu individualizacije mora tako posameznik že zelo kmalu poskrbeti sam zase, če želi priti do zaželenega družbenega položaja.

Kot smo ugotovili, se s procesom individualizacije povečuje tudi obseg in število tveganja za vse mlade s to razliko, da so tovrstna tveganja ponovno najbolj pogosta pri tistih mladih, ki v svojem življenju nimajo zadostne ekonomske in socialne podpore. Pri tem ne gre spregledati dejstva, da nove oblike revščine ne temeljijo več izključno na materialnem pomanjkanju ali nezaposlenosti, ampak se vedno bolj kažejo tudi na pomanjkanju dostopa do ekonomskega, socialnega, kulturnega in psihičnega kapitala. »Razlika je v tem, da socialno vključeni posameznik to doživlja kot izbiro med tveganji, ki lahko prinesejo tako dobiček kot izgubo, socialno izključeni posameznik pa kot izbiro med nevarnostmi in identitetnimi izgubami«. (Ule, 2000:39)

Revščina že dlje časa ni nujno rezervirana za določene sloje in skupine ljudi oz. omejena samo na marginalne skupine prebivalstva. Elisabeth Beck-Gernsheim govori o »demokratizaciji revščine«. Zaradi družbenoekonomske krize lahko prizadene veliko število ljudi, je lahko začasna in ni nujno več permanentna usoda.

Pojavi se lahko v različnih življenjskih obdobjih posameznika zaradi nepredvidenih individualnih življenjskih dogodkov (npr.: prvo iskanje službe, družinske investicije, bolezen, ločitev, napačno načrtovanje, itd.). (Ule, 2003:52-53)

Modernizacija od mladih preko družinskega in zasebnega okolja zahteva sposobnost hitrega prilagajanja na spremembe, kar pa na vsakega posameznika vpliva zelo različno. Ne eni strani imamo »zmagovalce«, ki z lastnimi in družbenimi viri uspešno izkoriščajo vire modernizacije, na drugi strani pa imamo »poražence«, ki se bodisi ne znajo ali ne zmorejo prilagajati novim zahtevam. Specifika dinamike postmoderne ali druge moderne dobe je ravno v tem, da se je krog mladih, ki so vključeni v to tveganje, izjemno razširil. Danes še zdaleč ne velja več miselnost, da se z družbeno ranljivostjo srečujejo samo mladi, ki prihajajo iz klasično depriviligiranih družbenih okolji (npr.: iz nižjih razredov, družbenih manjših, itd.).

Ob tem Beck opozarja na to, da družbe visoke moderne še vedno sistematično proizvajajo tveganja, ki so neenakomerno porazdeljena in lahko na ta način še bolj krepijo razredno neenakost družb. V obratnem sorazmerju z bogastvom, ki se krepí na vrhu, tveganja ostajajo na dnu družbene hierarhije. Družbena neenakost po Beckovem mnenju ostaja »osupljivo stabilna«, kar pomeni, da socialni in ekonomski status ljudi še naprej bistveno določa življenjski pot posameznika, vendar je njihovo učinkovanje manj vidno in manj neposredno. Zmanjšani vpliv prej trdnih struktur in naraščajoči vpliv individualističnih vrednot prispeva k dojetanju sveta kot nepreglednega, nepredvidljivega in krepí občutek socialne in psihične ranljivosti. (pov. po Renner, 2000:94-96)

1.2. SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH

Poleg neenakosti med posameznimi socialnimi sloji, se vedno bolj povečujejo razlike znotraj socialnega sloja oz. razreda. S procesom individualizacije so se močno razrahljale vnaprej dane življenjske oblike (socialni razredi, spolne vloge, družine, itd.). Ohlapnejšim vlogam in pričakovanjem so sledili procesi, povezani s porastom zahtev, različne oblike nadzora in prisil do posameznika s strani družbenih institucij, ki se manifestirajo skozi trg delovne sile, potrošnje, birokracije, ipd.

Posamezniki oz. mladi družbena tveganja dojemajo zelo individualno, kot posamične krize ali nesrečne dogodke in ne več kot procese, ki so morebiti zunaj njihovih dometov. »Individualizacija tveganj pomeni, da se situacije, ki bi nekoč klicale po kolektivni in politični akciji, zdaj interpretirajo kot nesrečne zgodbe tega ali onega, ki jih lahko reši le posameznik na individualni ravni z osebnim delovanjem« (Renner, 2000:97-98). Posamezniki tako postanejo odvisni od trga na vseh dimenzijah življenja in osebno odgovorni za svoje biografije. Učinki globalizacije se tako ne kažejo samo na makro ravni (razkroj suverenosti držav, oblikovanje multinacionalnih korporacij, itd), ampak tudi na mikro ali individualni ravni (povečana socialna ranljivost mladih).

Kot smo ugotovili, mladi svoje življenjske načrte, subjektivne predstave in biografske izkušnje zaznavajo v odvisnosti od izobraževalnih in socialnih institucij ter glede na predpostavke o normalnosti. Različne prehode v odraslost mladi sprejemajo zelo različno in predvsem subjektivno. Zaradi različnega ritma dogodkov - prehodov - so

le ti v nenehni medsebojni interakciji, kar slej ko prej pripelje do medsebojne nekompatibilnosti. Mladi zato znotraj različnih kontekstov razvijajo različne oblike strategij, med katerimi pa največkrat prihaja do napetosti. (Kuhar, 2003:63-64)

1.2.1. Definicija socialne ranljivosti

Socialno individualiziran življenjski potek posameznikov postaja vedno bolj tvegan, vedno bolj odvisen od »zunanjih tokov« (izginjanje prej trdnih in razpredenih socialnih mrež podpore, izginjanje »družbenega reda«, itd.). Posledično posameznik postaja vedno bolj socialno ranljiv.

Definicijo socialne ranljivosti Uletova povzema po treh belgijskih avtorjih (Van Kerckvoorde; Vettenburg in Walgrave). Ti so s tem pojmom » označili posameznike, ki so, kadar so v stiku s družbenimi institucijami, bolj izpostavljeni njihovemu nadzoru in sankcijam, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi«. (Ule, 2000:44)

Schuyt je kazalce socialne ranljivosti dodatno razdelili v štiri skupine:

1. agresivno reševanje tako umišljenih, kot dejanskih problemov, ki jih imajo posamezniki in posameznice s sabo in starši. Običajno gre za navidezno pretirano reagiranje na probleme (neopravičeno izostajanje iz šole, eksperimentiranje z alkoholom in drogami, splošen odpor do zunanjega sveta, itd.).
2. Pasiven odziv na probleme, kar je lahko posledica strogih norm staršev, ki sovpadajo z zahtevami šole (umik iz vrstniških skupin in iz šolskih aktivnosti, slabšanje šolskega uspeha, itd.). Mladostniki so lahko tarče draženja in zasmehovanja.
3. Aktivno sodelovanje v skupinah, kjer oblikovanje identitete posameznika v pretežni meri temelji na identiteti, ki jo daje skupina (iskanje močnih skupinskih povezav zunaj družine, iskanje alternativnih avtoritet, mladostniške tolpe, itd.). V primerjavi s prvo skupino znakov, ta vrsta aktivnega sodelovanje ne zahteva posameznikove osebne iniciative.
4. Ekstremne manifestacije problemov, ki jih imajo mladi sami s sabo, s starši ali z učitelji (strahovi in degradirane oblike vedenja, močna težnja po ostajanju doma, psihosomatske težave, itd.). Največkrat je potrebna strokovna obravnava mladostnika. (cit. po Ule, 2000:44)

Socialno ranljivost lahko pojmuje tudi kot stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov, ki izhajajo drug iz drugega. Pri tem pa so še prav posebej ranljive naslednje skupine mladih: mladi s posebnimi potrebami, mladi ki živijo v skrbništvu, v rejništvu ali v vzgojnih zavodih (stanovanjskih skupinah) in tisti mladi, ki so vpleteni v resnejše kriminalne dejavnosti.

1.2.2. Brezposelnost mladih

Brezposelnost je eden glavnih razlogov za socialno ranljivost mladih. Mladi, ki prvič vstopajo v polje zaposlitve, so običajno tudi prvi »žrtve« splošne recesije in gospodarske krize. V družbi, ki temelji na vrednotah dela in zaposlitve, so brezposelni mladi še posebej stigmatizirana populacija in s tem potisnjena na rob. Tudi raziskave, ki jih navaja Uletova in so bile opravljene med študenti in dijaki v Sloveniji kažejo na to, da se mladi danes najbolj bojijo nezaposlenosti. S tem povezani strahovi izpodrivajo celo tradicionalne mladostniške probleme, ki se vežejo na preživljanje prostega časa ali konflikte z odraslimi (Ule, 2000 45-46).

Psihosocialne posledice brezposelnosti se kažejo v strahu pred materialnim pomanjkanjem, v redukciji raznolikosti življenjskih stilov, ciljev in načrtov, v povečevanju psihičnih stresnih situacij in negotovost glede prihodnosti, itd. Dolgotrajna brezposelnost lahko pri mladih povzroči, da se pri posameznikih razvije socialno negativen odnos do dela, kar še dodatno povečuje psihično obremenitev, ki se lahko posledično manifestira v zmanjšani stopnji samozavesti in negativni samopodobi. »Nezaposlenost mladih je torej po raziskovalnih in teoretskih spoznanjih eden glavnih razlogov za socialno ranljivost mladih, ker ne postavlja mladega človeka samo v neugoden socialno - ekonomski položaj, mu zmanjšuje status in ugled v družbi in ga marginalizira, ampak povzroča tudi dolgotrajne psihične poškodbe in posledice na samopodobi mladega človeka«. (Ule, 2000:49)

1.2.3. Družina

V teorijah primarne socializacije je bila funkcija družine predstavljena kot prostor, kjer se otroci naučijo obnašanja, ki je v skladu z družbenimi pričakovanji in kulturno predpisanimi družbenimi normami ter družinskimi vlogami. Ob generacijski modernizaciji mladih, (kjer je naprej prišlo do konflikta mladih s starši) in kasneje s kulturno modernizacijo mladih, kjer se je konflikt vedno bolj širil iz sfere zasebnosti v javno sfero (konflikt mladih z družbo in njenimi pripadajočimi družbenimi institucijami) ter s procesom individualizacije življenjskega toka mladih na vseh področjih bivanja, se je hkrati s spremembami, ki jih je doživela mladina, bistveno spremenila tudi funkcija družine. Družini se je bolj kot vsem drugim institucijam uspelo prilagoditi sodobnim postmodernim težnjam po individualizaciji življenja in »kot taka deluje vzpodbudno na razvoj osebnostnih potencialov in potreb; deluje kot zavetje, terapevtsko protiokolje, ki blaži strese in konflikte iz zunanjega sveta...« (Miheljak, cit. po Renner, 1996:141)

Sociologi danes govorijo procesu deinstitutionalizacije družine v sodobnih družbah, ki ga lahko razumemo kot proces zmanjševanja pomena zakona in družine kot institucije, nikakor pa ne kot izginjanje družine. »Deinstitutionalizacija« ni nekaj negativnega, kot se zdi na podlagi besednega pomena, temveč je le zmanjšanje in zoženje institucionalnih funkcij družine tako, da bi se na podlagi tega odprl prostor za individualizacijo življenjskih potekov družinskih planov. (Tyrell, cit po Ule, 2003:53)

Družino se vedno bolj razume kot skupnost in institucijo, ki deluje kot »osebna podpora mreža«, kar kažejo tudi osnovni socio-demografski trendi življenja v Evropi in Sloveniji:

- intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov,
- formalizacija zakonskega življenja izgublja svoj socialni status in pomen,
- število razvez narašča povsod, kjer je razveza zakonske zveze omogočena,
- zvišuje se število enoroditeljskih družin,
- zvišuje se število reorganiziranih družin, kjer en ali oba partnerja ponovno vzpostavljata družinsko skupnost,
- družinski življenjski poteki se spreminjajo in spremembe so najbolj očitne ob začetku in ob koncu družinskega življenja. Povečuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino. (Renner, 1996:138)

Ko govorimo o socialni ranljivosti mladih, so lahko tudi družinske (ne)podpore odločilen dejavnik ranljivosti in tveganj. Če povzamemo omenjena dejstva, da se socialna tveganja in socialna diferenciacija mladih pomika iz medslojevske

(medrazredne) diferenciacije v znotrajslojevsko direferenciacijo, kjer so starševske podpore in starševski socialni, kulturni ter ekonomski pedigree videti odločilen pri nadaljnjem razvoju mladostnika, potem so informacije o razmerjih med starši in otroki precej pomembne.

Raziskave (Van Voorhis, Cillen, Mathers in Garner), ki so ugotovljale povezave med elementi družinskega življenja, ki jih je mogoče pripisati dejavnikom družinske strukture (razveza, enostarševstvo, zaposlenost staršev, starševska kriminaliteta, itd.) oz. dejavnikom družinskih procesov (način medsebojne interakcije, izražanja čustev, oblike nadzorovanja in discipline, itd.) z deviantnostjo mladih, so pokazale, da so dejavniki družinskih procesov pri razvoju deviantnosti pri mladih bistveno pomembnejši od dejavnikov družinskih struktur. Povedano drugače; vse oblike hujših prestopniških ravnanj so močno in neposredno povezane z variablami, ki govorijo o družinskih procesih in ne o družinskih strukturah. Iz navedenega lahko sklepamo, da je družinska ali starševska čustvena (ne)podpora ali (ne)povezanost najpomembnejši napovedovalec deviantnosti, veliko pomembnejši od recimo enostarševskih družin, nezaposlenosti staršev, itd. (Rodger, pov. po Rener, 2000:109)

»Različne kriminološke teorije ugotavljajo, da slabi odnosi med otroci in starši ter slabo ravnanje z otroki odpirajo vsaj troje vrat v prestopništvo.

- a) Zmanjšujejo navezanost otrok na starše. Posamezniki brez tesnih socialnih vezi s starši bistveno manj tvegajo s prestopništvom kot tisti, ki imajo z njimi dobre odnose, saj se ne bojijo njihovega obsojanja.
- b) Implicitno sporočajo, da je normalno ali celo sprejemljivo odkrito izražati sovražnost ali prezir do drugih in ignorirati njihove želje in interese.
- c) Povzročajo močna negativna čustva: frustracijo, jezo in sovraštvo, ki vodijo v željo po maščevanju v obliki nasilništva, tatvin ali vandalizma«. (Breznina, cit. po Tivadar, 2000:162).

Zavedati se moramo, da so danes pod »pritiskom« tudi starši, ki v svoje otroke usmerjajo svoja velika pričakovanja. Vzgoja vedno bolj postaja nekakšna menjava, kjer otroci v zameno za skrb in predanost staršev skušajo doseči samouresničitev in kompenzacijo njihovih neuresničenih ambicij in ciljev. Ob tem bi bilo neustrezno, če bi spremembe družine v času postmodernizacije gledali samo z negativnega zornega kota.

Odnosi med starši in otroci so se v času postmodernizacije vendarle bistveno spremenili na boljše. Polpretekle odnose nadzorovanja in poslušnosti ter generacijskih nemirov danes nadomeščajo odnosi pomoči, vzpodbujanja in zaupnosti. Liberalizacijo odnosa med starši in mladimi si lahko razlagamo kot uravnoteženje moči med generacijami, pri čemer gre za dogovarjanje in nenehno pogajanje različnih članov gospodinjstva o skupnih temah, ki so pomembne za vse člane družine. Lahko trdimo celo to, da današnja mladina vedno bolj postaja podobna svojim staršem. Podobnosti se kažejo predvsem v podobnih stališčih, vrednotah, življenjski strategiji, preferenci do podobne glasbe in nenazadnje v izbiri enakih strank. Čase medgeneracijskih konfliktov so zamenjali časi čustvene in instrumentalne podpore staršev.

1.2.4. Vrednote mladih

Moramo se zavedati, da je koncept mladine skozi vso kulturno zgodovinsko pojmovanje viden kot problematično in krizno življenjsko obdobje posameznika. Ravno sledenje dejstvom pa daje različnim družbenim avtoritetam in institucijam (vzgojnim, izobraževalnim, socialnovarstvenim, verskim, itd.) domnevno legitimnost za različna poseganja v življenja mladih, še posebno tedaj, ko njihovo vedenje odstopa od t.i. splošnih norm in pričakovanj.

V zadnji četrtini prejšnjega stoletja je v vrednostnem sistemu mladih prišlo do obrata v individualizem, ki se kaže na način, da posamezniki niso več zadovoljni s tem, da spoštujejo moralne zakone, ampak jih želijo aktivno oblikovati. Pri tem »ne gre za odklon, zavrnitev morale, ampak za zavrnitev nevprašljive dolžnosti do tradicionalno označene morale in obrata k bolj individualni morali, ki je veliko bolj občutljiva na moralne dosežke«. (Ule, 2000:71)

Mladi so se distancirali od prejšnjega tradicionalnega sklopa vrednot; *delo – zaposlitev – kariera – zaslužek* in se usmerili k bolj osebni sklopu vrednot; *medosebni odnosi – osebni razvoj – kreativnost – izobrazba – kvalitetno vsakdanje življenje*. Ni jim več pomembno samo dobro plačilo za delo in možnosti za ustvarjanje kariere, vse bolj jim je pomembno tudi to, da dobijo priložnosti za samorealizacijo. S fluidno in nenehno spreminjajočo se strukturo vrednot in osebnostnih usmeritev ne vzdržijo več procesi »*ali – ali*« (izbira med dvema stvarima; ali to ali ono), ampak v ospredje vedno bolj prihajajo globalizacijski in individualizacijski procesi »*in*« (možnost izbire več stvari hkrati; in to in ono).

Na ta način individualizirana etika in morala vsakdanjega življenja mladih izpodriva stare do sedaj veljavne norme skupinskega vedenja in zakoreninjene predstave o kolektivnih dolžnostih. To pa ne pomeni, da mlada generacija ni občutljiva za temeljna moralna vprašanja življenja. Pri mladih se spreminjajo kriteriji in zaznave glede »bogastva in revščine«. Mladi včasih raje živijo z manj prihodki in z nižjim socialnim statusom, če jim le to prinaša višjo kvaliteto življenja in napredovanje v samorealizaciji. »Razvijajo se nove prioritete, ki ustrezajo drugi moderni; samoorganizacija, samoodgovornost, individualna politika, ki na novo razdeli odgovornost in moč«. (Ule, 2000:81) T.i. »altruistični individualizem« omogoča mladim, da razvijejo nekaj navidezno protislovnega (biti tu za druge in ob tem misliti na sebe) v smislu tega, da je zavzemanje za solidarnost in pripravljenost na pomoč za dobro skupnosti lahko tudi osebni motiv in način za doseg samorealizacije, poklicnega uspeha ali razširitve osebnega prostora svobode. To pomeni, »da je kreativni del mladih absolviral svojo življenjsko nalogo na način, ki ga je redko kdo pričakoval«. (Ule, 2000:86).

Vrednostni sistem individualizacije (nove etike) je proces samo-pojasnitve, ki sloni na dolžnostih do samega sebe in je popolno nasprotje tradicionalni etiki, ki je poudarjala dolžnosti do drugih in do družbe kot celote, hkrati pa vključuje iskanje novih družbenih vezi z družino, na delu, s prijatelji in v javnosti. Različni evropski raziskovalci ugotavljajo, da se pojavlja vedno večja težnja mladih po »normalnosti«. Mladi si želijo »normalno« življenje, službo, itd., kar je morda v nasprotju z morebitno vsakdanjo miselnostjo, kjer se mlade vidi kot generatorje nenavadnih idej in želja. Raziskovalci težnjo mladih po normalnosti pripisujejo izrazu sprememb družbeno-ekonomskih okoliščin. »Retorika normalnosti jim omogoča vzpostavljanje navidezno

jasnega položaja, vendar jim ne omogoča diskurzivne artikulacije lastnega položaja. Vztrajajo pri svoji »normalnosti« in domnevni uspešnosti«. (Ule, 2002:75)

Če pogledamo kaj se je dogajalo z osnovnimi vrednostnimi orientacijami pri mladih v polpretekli zgodovini, vidimo, da je prišlo do odmika od velikih tem in vseobsežnih ideologij k malim zgodbam zasebnosti, h krogu najbližjih, k družini. Nastal je torej obrat iz družbenega angažmaja mladih v varne okvire zasebnosti. Če smo lahko trdili, da je bil eden izmed najbolj razpoznavnih učinkov kulturne revolucije mladih (v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja) ravno njihova avtonomija, ki je bila povezana z odhodom od doma, danes tega zagotovo ne moremo trditi več. Danes vse več mladih svojo podaljšano mladost preživi v sobivanju s starši.

1.2.5 LAT faza oz. mladi med odvisnostjo in avtonomijo

LAT (ang.: living apart together) faza je obdobje novega načina poldružinskega življenja staršev in mladih, ki pomeni *živeti skupaj in hkrati narazen*. (Rener, 1996:139) Hkratno stanje odvisnosti in avtonomije mladih je eden najbolj pozornosti zbujujoč dejavnik v življenjskih situacijah mladih v procesu osamosvajanja.

Za LAT fazo je značilna ekonomska odvisnost ali polodvisnost mladih od staršev, ob hkratni socialni neodvisnosti. Zaradi dolgotrajnega izobraževanja mladih, ki se razteza tja v pozna dvajseta leta starosti (ali še dlje) in se izvaja z namenom zagotovitve prihodnjega višjega zaslužka, se podaljšuje čas bivanja pri starših in hkrati odvisnost od njih. Mladi v času izobraževanja sicer občasno vstopajo na trg dela (priložnostna dela), kar jim omogoča delno ekonomsko neodvisnost ob socialni neodvisnosti od staršev. Vendar ravno zaradi podaljšanega izobraževanja mladi kasneje permanentnovstopajo na trg dela, kar je eden izmed odločujočih dejavnikov ekonomske neodvisnosti in pogoj za odhod od doma ter za vzpostavitev lastnega gospodinjstva. Ekonomska odvisnost mladih od staršev se zaradi neugodnih razmer na področju vstopanja na trg dela (tudi po končanju šolanja) podaljšuje. Nizke plače, visoka brezposelnost, negotove ali začasne zaposlitve pomembno vplivajo na odločitve mladih, kje in s kom bodo v prihodnje živeli.

Poleg prej omenjenih dejstev pri osamosvajanju mladih prihajajo v ospredje - ne samo v Evropi ampak tudi v Sloveniji - razmere na stanovanjskem trgu. Podatki kažejo, da si večina mladih v Sloveniji v obdobju od 25. do 30. leta ne želi živeti pri starših, vendar se zavedajo, da bodo najverjetneje to obdobje vendarle preživeli doma. (Rener, 1996:140) Zaradi vrtoglavih nakupnih cen stanovanj in najemnin, ob pomanjkanju stanovanj in zaradi ekonomske odvisnosti mladi podaljšujejo bivanje pri starših v pozna leta mladosti. Zmanjšane priložnosti za samostojno in neodvisno bivanje mladi vedno bolj nadomeščajo z drugimi preferencami. To lahko pomeni, »da se namesto za zelo težavno avtonomno stanovanjsko kariero raje odločajo za udobje, varnost, varčevanje in druge ugodnosti, ki jih omogoča bivanje v gospodinjstvu staršev.« (Mandič, cit. po Geržina, 1996:107)

Renerjeva (1996:131) omenja še en element, ki kaže na to, da podaljšana ekonomska odvisnost mladih od staršev ni nujno samo posledica težkih razmer na trgu dela, neugodnih stanovanjskih razmer in podaljšanega šolanja, ampak je lahko tudi politično nadzorna dimenzija. Po britanskih raziskavah naj bi bila naraščajoča odvisnost mladih od staršev posledica namernega ideološkega aparata države, ki z ukrepi socialne politike namenoma intenzivira socialni nadzor mladine. Če so v

preteklosti različne oblike pomoči direktno nakazovali mladim z namenom krepitve ideje o socialnem državljanstvu mladih (brez posredništva in nadzora staršev), se danes v Britaniji dogaja, da se mlade disciplinirana s pomočjo ekonomske podreditve staršem (različne oblike pomoči s strani države za mlade se nakazuje staršem). Na ta način želi državna politika ohranjati red in mir s strani mladih na neiritanten in poceni način.

Življenje mladih s starši in obratno je v današnjem času vedno bolj verjetna opcija in ni, kot to morebiti izgleda na prvi pogled, zaželena situacija. Za mlade je LAT faza bolj prisila kot izbira. Prav tako to velja tudi za starše. Longitudinalne raziskave so pokazale, da se po odhodu »otrok« (starih od 20. do 30. let) pomembno izboljšajo odnosi med partnerjema (staršema) in poveča splošno življenjsko zadovoljstvo staršev, če otroci, ki so dom zapustili, z njimi ohranjajo redne stike. (White, Edwards cit. po Rener, 1996:139)

1.3. PROSTI ČAS

V skladu s strukturnimi spremembami mladostništva je tudi prosti čas dobil nove poudarke. V prostem času se mladi vedno bolj soočajo z bivanjskimi vprašanji. Prosti čas postaja oporišče socialnih mrež mladih, kjer preko odnosnega eksperimentiranja svojsko kulturo. (Kern, 2005:58)

Po Uletovi (pov. po Kern, 2005:58) ima prosti čas kot nepogrešljiv element pri vzgoji mladih vsestranske razsežnosti in posega na socialno, sociološko, antropološko, filozofsko in pedagoško področje. V prostem času se utrjujejo moralne norme, estetska načela in stili komuniciranja z okoljem. Izven institucionalnega nadzora in norma se oblikuje avtonomnejše vedenje, ki se razvija v smeri odgovorne, samodeterminirane osebnosti. V prostem času imajo mladi priložnost doživljati bolj enakopravne, neposredne in nerepresivne oz. svobodne odnose, kar je po Mesecu (ibid.) strateška prednost pred neposrednim spopadom s preživelimi odnosi v družbi, šoli in delovni organizaciji

1.3.1. Demoralizacija in osamljenost mladih

Naraščajoča negotovost mladih pri prehodu v svet odraslosti nekateri avtorji poimenujejo kot »ontološko« praznino. (Rener, 2000:95) Tu ne gre toliko za objektivna stanja (npr.: nizki dohodki, revščina, brezposelnost, itd.) kot za psihosocialni položaj, ki se kaže v občutkih nemoči pri spreminjanju lastne življenjske situacije, nizkega samospoštovanja in samozavesti, v socialni izolaciji, v obliki občutka negotovosti v pričakovanju prihodnosti, itd. Socialna ranljivost v primerjavi s prejšnjimi desetletji izstopa ravno na tistih področjih življenja mladih (šola, zaposlitev, itd.), ki so najbolj pomembna in odločilna za njihovo socialno odraščanje. Z manjšanjem zaupanja mladih v t.i. racionalnost sveta, se zmanjšuje tudi zaupanje do življenja.

Vedno bolj pomembna dimenzija mladih, pri vzpostavljanju občutka kompetentnosti nad lastnim življenjem, postaja prosti čas. Prosti čas je namenjen regeneraciji, kompenzaciji identitetnih izgub, ki nastajajo v drugih sferah življenja (npr.: v šoli, itd.), druženju in vzpostavljanju socialnih mrež, ki so nujna opora posameznika v življenju. Kot smo že ugotovili prosti čas ne pomeni samo posameznikovo večjo lastno izbiro

nad dejavnostmi in odnosi, ampak tudi čas zmanjšanega nadzora družbenih struktur nad posameznikom.

Ne-kreativno in pasivno preživljanje prostega časa pri posamezniku vzbuja občutke nezadovoljstva in je zaradi tega tvegan. Človeški živčni sistem se je tokom evolucije prilagodil na hitro reagiranje na raznovrstne zunanje dražljaje, vendar pa je manj prilagojen na situacije, ko pomembnih in izzivalnih dražljajev ni v zadostni meri. Tedaj si mora posameznik sam ustvari raznovrstne zunanje dražljaje. Aktivna in kreativna izraba prostega časa pa od posameznika zahteva predvsem napor, disciplino in druge sposobnosti. Sodobna potrošnja, ki v pretežni meri do nas prihaja preko medijev in v obliki kreiranja javnega mnenja, pri mladih ne privzga potrebo po aktivnem in kreativnem preživljanju prostega časa. Ravno obratno, spodbuja tiste prostočasne dejavnosti (gledanje televizije, pasivno spremljanje medijev, nakupovanje, promiskuitetno seksualnost, itd.), ki nudijo manj zadovoljstva, ne pripomorejo k večanju samopodbe in ki imajo majhen socialni pomen.

Občasno pasivno preživljanje prostega časa samo po sebi ni problematično, »problem nastane tedaj, ko takšno početje postane načelna ali edina strategija za preživljanje prostega časa. Ko se vzorci pasivnega prostega časa spremenijo v navado, temeljito vplivajo na kvaliteto življenja v celoti. Ti vzorci vplivajo na odnos posameznika do lastnega dela, do družine, do življenja sploh«. (Ule, 2000:68)

Pasivnemu preživljanju prostega časa lahko sledijo še dodatno okrepljeni občutki osamljenosti oz. socialne izključenosti. Pri tem ne gre toliko za pomanjkanje socialnih stikov mladih z vrstniki ali drugimi ljudmi, temveč gre za razvijanje občutka pri posamezniku, da večina teh zvez nima globljega smisla in da so tovrstne zveze zgolj površinske. Gre torej za pomanjkanje pomembnih drugih, ki bi mladostniku nudili »zrcalo« v katerem bi lahko ugledal svoj zrcalni jaz. (Ule, 2000:53).

Raziskave o značilnosti prostega časa kažejo, da imajo mladi premalo prostega časa, da bi lahko ugodno učinkoval na premagovanje stresov in osebno zorenje. Še vedno je večji del mladostniškega prostega časa v vlogi šolskega ali obšolskega izobraževanja in mladi s tem niso zadovoljni. Mladi so v svojih željah bolj nagnjeni k aktivnim oblikam prostočasnih dejavnosti, v resničnosti pa preživljajo prosti čas predvsem pasivno. Poleg tega rezultati kažejo, da se najbolj ranljivi mladi (npr.: ki zlorablajo drogo, so vpleteni v kriminalna dejanja, izključeni ali izostajajo iz šole, mladi, ki izhajajo iz družin z nizkim socio-ekonomskim statusom, itd.) v organizirane mladinske dejavnosti najmanj pogosto vključujejo in pogosteje »visijo okoli«. (Kern, 2005:60)

2. KONCEPT (SOCIALNE) PREVENTIVE

Pojem preventiva se lahko v slovenščino prevede kot »preprečevanje«, vendar pa se ta pojem le redko uporablja. (Dekleva, 1990:1) Pojem preventiva lahko razumemo različno oz. na več načinov. Običajno ga razumemo kot skupek določenih akcij s katerimi želimo nekaj preprečiti. (Skidmore et. al, 1991:328) Mnogi avtorji ga razumejo kot zelo ohlapen oz. nedefiniran termin, kjer se prepleta več ved. V preventivi se, na področju dela z mladimi, slej ko prej srečamo z izobraževanjem in vzgojo, z zdravstvom, s socialnim varstvom, itd. Gre za interdisciplinarno področje, kjer se srečujejo različni teoretični koncepti in praktične vede.

»Izvorni pomen izraza preventiva je »priti prej« in nakazuje - če uporabimo »vojaško« analogijo (oz. nasploh analogijo s tekmovalnimi situacijami) – da je potrebno nekam priti pred nasprotnikom in zasesti strateško pomembno območje. Na področju dela z ljudmi ne gre za tekmovalnost temveč za vidik vnaprejšnjega predvidevanja in razumevanja dogajanja, ki vodijo k kasnejšim nezaželenim socialnim in duševnim stanjem, da bi nanje mogli vplivati.« (Dekleva, 1990:2)

Torej gre za vnaprejšnjo zavestno dejavnost s katero želimo doseči pozitivne učinke ali se izogniti negativnim oz. drugače povedano, s preventivnimi dejavnostmi želimo nekaj preprečiti, če pa je to že nastalo, želimo ukrepati v smeri preprečevanja še nadaljnjega razvoja le - tega. Pri tem pa Dekleva vidi dve težavi. » Prva je dvom, če so teorije v psihologiji in sorodnih vedah sploh že razvite do te mere, da lahko predvidevajo razvoj dogodkov ali pojavov. Drugi razlog za slabo napovedovalno moč družboslovnih teorij pa vidi v tem, da večina družboslovnih ved ne le razlaga opazovalno vedenj, temveč hkrati s svojimi razlagami na to vedenje vpliva in ga sproti spreminja.« (Poštrak, ur. Mesec 1998:9)

2.1. RAZVOJ KONCEPTA PREVENTIVE IN NJENE POJAVNE OBLIKE

Pojem preventive ima svoje mesto v zgodovinsko določenem družbenem kontekstu. Zgodovinsko se je najprej uveljavilo na področju zdravstva, ki je svojo dejavnost razdelilo na preventivno, kurativno in rehabilitacijo. Delitev preventivne dejavnost na tri ravni so v nadaljevanju prevzela tudi področja socialnega varstva, vzgoje in izobraževanje itd. Zato lahko v družboslovju upravičeno govorimo o medicinskem modelu pojmovanja preventive.

Socialno delo je s strani medicine prevzelo specifično terminologijo in koncepte, ki se nanašajo na koncept preventive. Medicina je koncept preventive v javnem zdravstvu razdelila na pet področji:

- promocija zdravja (primarna preventiva),
- specifična zaščita (primarna preventiva),
- zgodnje diagnosticiranje in zdravljenje (sekundarna preventiva),
- omejevanje razvoja že manifestiranih nezaželenih pojavov (sekundarna preventiva),
- rehabilitacija (terciarna preventiva). (Skidmore et. al., 1991:328-329)

Preventivo lahko delimo na specifično in generalno. *Specifična preventiva* je usmerjena na posamezne vidike pojava oz. se ukvarja s specifičnimi vprašanji (npr.: vprašanja v zvezi z zlorabo drog med mladimi). *Generalna preventiva* pa se osredotoča na »čim širši spekter predvidenih možnih žarišč odklonskih dejavnosti ali pojavov.« (Dekleva, 1990:11)

Bolj poznana nam je delitev preventive na primarno, sekundarno in terciarno. *Primarna preventiva* je usmerjena na preprečevanje določenih nezaželenih pojavov oz. dogodkov (ibid:11). Ramovš (1995:118) primarno socialno preventivo pojmuje kot sistemske družbene ukrepe, ki ustvarjajo takšne socialne razmere, ki krepijo socialno klenost* celotnega prebivalstva. Torej gre za poseganje v sistem, še preden se pojavi problem. Splošno socialno preventivo ne more izvajati smo resor socialnega varstva, »saj to ni nič drugega, kakor smiselno zamišljena in dosledno vodena socialna politika.« (ibid:118)

Sekundarna preventiva ali neposredna socialna preventiva »je konkretno socialno delo s posameznikom, z družino ali s skupino, ki so posebej socialno ogroženi.« (ibid:118) V primerjavi s socialnim varstvom zdravstvo pojmuje socialno preventivo »kot zgodnje odkrivanje motenj, torej v času, ko bolezen šele nastaja.« (Poštrak; ur. Mesec, 1998:11) Za preprečevanje motenj oz. njenih hujših posledic uporablja zdravstvo ustrezne posege za zdravljenje še ne tipičnih simptomov, »ki so naravnani na prekinitev, preusmeritev ali upočasnitev razvoja bolezni.« (ibid:11)

Terciarno preventivo področje medicina pojmuje kot usmerjanje na pomoč posamezniku ali skupinam ljudi za ponovno vključitev v družinsko oz. ožje in širše družbeno okolje po končanem zdravljenju ali dolgotrajni institucionalni obravnavi. Po Ramovšu (1995:119) je terciarna preventiva »socialna kurativa in socialna oskrba, gledano z očmi preprečevanja« in je prav tako kot v medicini usmerjena v preprečevanje poslabšanja socialne težave in zmanjševanje škode.

Bajzek (1998:49) pri konceptualizaciji preventive ponuja nov pojem - *teritorialna preventiva*, ki ga pojmuje kot »skupek lastnosti določene dejavnosti, ki jo začne določena skupnost in so v njo vpleteni vsi člani te skupnosti.« (ibid:49) Teritorialna preventiva pomeni zaščito za kvalitetnejše življenje in rešuje človeka iz stiske. Usmerjena je v (raz)reševanje določene problematike v okolju. Za pozitivno spremembo stanja v neki lokalni skupnosti je potrebno v preventivne načrte aktivno vključiti vse »naravne« rezerve (povezovanje posameznikov in predstavnikov različnih ustanov oz. skupin) v lokalnem okolju, ki lahko bistveno prispevajo k izboljšanju določene problematike.

Zakon o socialnem varstvu (v 1., 3., 9. in 10. členu) govori o preprečevanju socialnih stisk in težav, za označevanje slednjega pa se uporablja pojem *socialna preventiva*. Socialna preventiva je usmerjena v preprečevanje socialnih stisk in težav, pri čemer vključuje vse oblike strokovne pomoči in podpore, vključno z organiziranjem samopomoči posameznikom, družini in določenih skupinam prebivalcev z namenom, da sami ali s pomočjo socialne mreže rešujejo življenjske težave. (Čačinovič Vogrinčič et. al., 2003:69-70).

*Socialna klenost po Ramovšu (1995:63):»...življenjski in sožitni slog človeka, ki zna in zmore iz trenutka v trenutek harmonizirati svoje vedenje v tako sozvočje z drugimi ljudmi, ki je v tisti situaciji in tistem trenutku najbolj smiselno«.

Arnškova (1999:6) predlaga zamenjavo pojma socialna preventiva s pojmom *psihosocialna preventiva*, ki je po njenem mnenju uporabljen v večini tuje strokovne literature in tudi med strokovnimi delavci, ki delajo na področju preventive v Sloveniji. »Pokazatelj za posege in ukrepe na področju socialnega dela so namreč vzajemni intra- in inter- pojavi pri ljudeh, zato je vsaka socialna situacija nujno pogojena in spremljana s psihičnim dogajanjem in obratno. Preventivni posegi in ukrepi segajo v splet teh pojavov zato menim, da izbrani izraz bolje opredeljuje področje dela.«

Glede na to, kar smo o konceptu preventive opisali do sedaj (in kar bomo tudi v naslednjih poglavjih) lahko rečemo, da pri preventivnem delu niso pomembni samo zdravstveni, psihološki ali socialni kontekst, ampak so zanj pomembni tudi procesi, ki so povezani z vzgojo in izobraževanjem, z družbenimi, gospodarskimi in političnimi pojavi itd., kar pa nemalokrat pozabljamo. V tem kontekstu razumem preventivo kot interdisciplinarno področje, znotraj katerega se prepletajo prej omenjeni raznovrstni procesi, ki so pomembni pri doseganju pozitivnih rezultatov. Pojem preventive tesno povezujem tudi s socialnim delom kot vedo, ki je interdisciplinarna. Zatorej lahko (socialno) preventivo razumemo kot interdisciplinarno področje različnih ved in znanosti, ki vsaka na svoj način pripomore k raznovrstnim in mnogoterim oblikam preprečevanja socialnih stisk in težav ljudi ter je usmerjena v ustvarjanje boljših življenjskih pogojev za vse, še posebej pa za tako ali drugače prikrajšane skupine prebivalstva.

2.2. ZAKAJ PREVENTIVA

Kot smo ugotovili že v uvodu, je koncept preventive na področju socialnega varstva relativno nov, daljšo zgodovino ima na področju zdravstvenega varstva. Na področju socialnega varstva oz. socialnega dela se v Združenih državah Amerike pojem preventive v nekaterih dokumentih omenja že leta 1874. (Morales et al., 1986:532). Koncept preventive pa kot družbeni pojav nastopi v zahodnem svetu v šestdesetih letih prejšnjega stoletja.

Pri tem Bajzek (1998: 40-44) vidi kar nekaj bistvenih razlogov:

- I. dlje časa znano teoretsko spoznanje, da na vedenje posameznika med drugim vpliva tudi socialni kontekst in družbeno okolje, je bilo potisnjeno na stran pred ideološkim prepričanjem, da je vedenje posameznika izbrano samostojno. »Težko danes naletimo na razlago družbenih problemov, ki se kažejo na primeru posameznika kot resničnih družbenih problemov, še redkeje pa se zgodi, da bi ta razlaga spremenila ali spremenjala okolje, kjer ti dogodki potekajo....Vedno je kriv posameznik ali družina in le redki se vprašajo, kaj je narobe z našim okoljem, z nami, da do takih pojavov sploh pride.« (ibid:41)
- II. Drugi razlog zakaj preventiva dandanes vedno bolj pridobiva na svoji veljavi in prehaja v ospredje je ta, »da sta danes prisila (represija) in potiskanje na rob (marginalizacija) postali nesprejemljivi v sodobni demokratični družbi.« (ibid:41) Namesto družbe, ki človeka izključuje, potrebujemo družbo, ki ljudi vključuje. To pa pomeni izboljševanje družbenega sistema z namenom preprečevanja socialnih težav. Kriminal in prestopništvo se ne zmanjšujeta brez preventive.
- III. Tretji razlog vidi Bajzek v tem, da asistenca s strani države in terapija (psihoterapija, skupinska, družinska, medicinska), ob že prej omenjeni prisili in marginalizaciji, nista zadostni. Potreb je neskončno, vedno se porajajo nove in

nove, zalog za zadovoljevanje le-teh pa je premalo. »Asistenca in pomoč sta tako ne le brez meja, ampak tudi brez konca, kajti sama ustvarjata odvisnost in hranita sama sebe.« (ibid:42). Prav tako je velikokrat neuspešna tudi terapija, ki je bolj ali manj usmerjena v posameznika in ne v okolje, kjer posameznik živi, ki pa ostaja nespremenjeno.

- IV. Četrty razlog za vedno večje zanimanje držav in strokovnjakov za koncept preventive je gospodarski razvoj. Bajzek ugotavlja, da se v gospodarstvu veliko več denarja namenja za »kurativo« v primerjavi s preventivo. (ibid.) Kljub omejitvi finančnih in človeških resursov se število ljudi, ki potrebujejo storitve na področju socialnega varstva (ali kjer koli drugje) ne zmanjšuje, kvečjemu narašča. Dejstvo je, da veliko držav mnogo denarja vlaga v programe rehabilitacije (npr.: zdravljenje zasvojenecv od alkohola), ki pa so neuspešni zaradi tega, ker je v njih vključena kvečjemu desetina populacije, ki ima tovrstne težave. (Morales et. al., 1986:531) Zaradi vedno večjih izdatkov za rehabilitacijo in zaradi naraščanja potreb po socialno varstvenih storitvah države vedno več pozornosti (in nenazadnje denarja) posvečajo vprašanju in razvoju koncepta preventive. Za državne in lokalne financerje je velikokrat največji argument pri podpori preventivnih programov ravno finančna primerjava preventive s kurativo, kjer je denarni vložek v preventivo (na prebivalca ali občana), v primerjavi z rehabilitacijo oz. kurativo, lahko občutno manjši.

Mesec (1998:4) nas pri vprašanju smiselnosti preventive (ko govori o evalvaciji uspešnosti in učinkovitosti preventivnih programov) opozori še na nekaj, kar je mogoče celo pomembnejše od vsega, kar smo omenjali do sedaj. Dejstvo, ki ga moramo upoštevati pri preventivnih programih in projektih, ki povezujejo večjo množico ljudi (npr.: mladih) v široko razpredeno mrežo, ne glede na to, kako dobro dosega jo cilje, ki so si jih zastavili (sami sebi oz. pod pritiskom družbene agencije), je to, da že s samim obstojem in ohranjanjem svoje dejavnosti dosega jo temeljni cilj – prispevajo k družbeni integraciji ogroženih skupin prebivalstva. »Ta integracija je dejstvo; obstoj konstruktivno delujočih skupin je dejstvo; biti član take skupine in prihajati na njene sestanke, pomeni biti z nekom povezan, ne izključen.« (ibid.) To kaže tudi praksa, da otrokom in mladostnikom (ki so uporabniki DCM-jev in so nemalokrat marginalizirani s strani družine, okolja, vrstnikov) veliko pomeni občutek, da so nekje sprejeti, da so z nekom povezani in da pripadajo določeni skupini.

Pred pojavom sistemske družbene teorije je prevladovala definicija, da ima družbena skupina pravico do svojega obstoja, če služi višjemu smotru, to je, če izpolnjuje kako družbeno funkcijo. Po sistemski teoriji pa ima »pravico« do obstoja družbena skupina že zato, »ker obstaja, ker živi in deluje kot družbeni organizem, sposoben življenja«. Mesec je mnenja, da ni večjih nasprotij med obema pojmovanjema, ker je obstoj teh družbenih organizmov neločljiv od njihove integrativne funkcije. »S tem, ko obstajajo, povezujejo ljudi, katerih povezanost je ogrožena.« (ibid.)

2.3. PASTI, KRITIKE IN PROBLEMI KONCEPTA PREVENTIVE

Prva kritika se nanaša na t.i. generalizacijo pojma preventive. Generalizacija koncepta preventive pomeni, da le-ta obsega tako rekoč vse in »da je pojem prevencije tako splošen, da je že do konca »izpraznjen«.« (Dekleva, 1990:5)

Generalizacija preventive zaobjema t.i. preventivo z vsemi njenimi prej naštetimi oblikami (primarna, sekundarna, terciarna), kot tudi t.i. kurativo v katero se velikokrat šteje sekundarna, predvsem pa terciarna preventiva. (Poštrak, ur. Mesec, 1998:14) Kar naenkrat se lahko znajdemo v primežu pojmovanja, da je vse, kar naredimo, preventiva in da je zadosten kriterij preventive že dober namen. (Dekleva, 1990:5)

Druga kritika preventive se nanaša na njeno stvarno vlogo v delovanju in obnavljanju družbenih institucij. Praksa preventivnega ukrepanja naj bi predstavljala zgolj poskuse neambicioznega dopolnjevanja ali popravljanja marginalnih in nebistvenih slabih vidikov družbenega dogajanja ter na ta način krepila ohranjanje obstoječega oz. odvrčanje od tega, da bi se lotili bistvenih problemov. (ibid:6)

Tako kot Bajzek tudi Dekleva ugotavlja, da gre pri preventivnih dejavnostih velikokrat za obliko individualizacije družbenih problemov. »Probleme, katerih vzroki so širše družbeni (bodisi da gre za najširše politične probleme ali pa za dejstvo šolskega sistema, ki ni prilagojen potrebam otrok), obravnavamo in predstavljamo – s tem, ko se »preventivno« ukvarjamo s problematičnimi ali ogroženimi učenci – kot problem teh učencev.« (ibid:6) Na ta način naj bi individualizacija družbenih problemov skozi preventivne dejavnosti ne-hote onemogočala videti bistvo problemov, prekrivala izvor konfliktov in še dodatno krepila obstoječe družbene strukture napram posameznikom.

Tretja kritika preventive se nanaša na preimenovanje kurativnih oblik dejavnosti v preventivne, na bolj ali manj obvezno udejstvovanje »ogroženih« članov in na kritiko nadzora pod krinko pomoči v t.i. preventivnih dejavnostih. Prejšnje kurativne ali kaznovalne oblike obravnavanja »ogroženih« oseb, se velikokrat v nadaljevanju nadomestijo z nekaznovalnimi dejavnostmi in se samo preimenujejo v t.i. preventivne dejavnosti s čimer se zakriva njihovo bistvo. Poleg tega se »ogrožene« osebe še vedno vključuje na način večje ali manjše prisile. Tovrstne manj kaznovalne oz. omejevalne obravnave lahko začno vključevati večje število oseb, ki jih sicer ne bi obravnavali. »Takim obravnavam kritika pripisuje vlogo družbenega nadzorstva, skritega pod krinko pomoči, pri čemer ne dvomi v strokovnost in dobre namene izvajalcev takih programov, temveč bolj v stvarne učinke takih intervencij, ki so lahko – predvsem v širšem družbenem okolju – tudi zelo drugačni od tistih, za katere si izvajalci prizadevajo.« (ibid:8)

Četrta kritika preventive se nanaša na njeno domnevno negativistično izhodišče. To velja predvsem za tiste preventivne dejavnosti, ki se utemeljujejo neposredno kot preprečevanje nečesa negativnega. Tovrstno negativistično izhodišče težko prinese kaj pozitivnega oz. vodi k »popravljalnemu« delovanju in ne spodbuja ravno k razvijanju pozitivnih družbenih vizij. (ibid)

Peta kritika preventive se po Billisu (Poštrak, ur. Mesec, 1998:15-16) nanaša na pretirano uporabo pojma preventive v zvezi s čimerkoli, kar lahko pomeni tudi nevarnost za strokovne delavce kot tudi za uporabnike ali t.i. »prevencionizem«. Ločevanje dejavnosti na »delo« in na »preventivno delo« znotraj določenega področja ali ustanove lahko pripelje do naslednjih posledic:

1. *nepravilen postopek do uporabnikov, tako do tistih, ki so že deležni uslug kot do tistih, ki so upravičeni do uslug.*

Uporabnike se lahko neupravičeno razsloji na tiste, katerih težave so (preventivno) rešljive in na tiste, kateri težavo niso (preventivno) rešljive. Delo s »preventivno rešljivimi« uporabniki (npr. delo z mladimi s težavami v odraščanju) se po ugotovitvah strokovnjakov največkrat lotijo tisti strokovni delavci, ki so najbolj usposobljeni in podjetni. Na ta način naj bi strokovni delavci uporabnike neupravičeno razslojili na »preventivno nerešljive« (npr.: ljudje s težavami v duševnem zdravju, stari, itd.) oz. tiste, ki imajo potemtakem v njihovih očeh nižji položaj in »preventivno rešljive«, v katere se usmerja večino strokovnega in finančnega potenciala.

II. Zmeda in statusne razlike med uslužbenci ustanove.

Tudi znotraj ustanov lahko prihaja do zavestnega razslojevanja strokovnih delavcev na tiste, ki opravljajo preventivno delo oz. na tiste, ki opravljajo nepreventivno delo. Opravljanje preventivnega dela je velikokrat povezano tudi z dodatnim strokovnim usposabljanjem strokovnih delavcev, ki delajo »z uporabniki z višjim statusom«.

III. Težave za skupnost v celoti.

»Prevencionizem« lahko prispeva k nerealnim pričakovanjem tako skupnosti kot tudi strokovnih delavcev v zvezi s preventivnim delom. Kljub izdatnim naporom strokovnih delavcev, ki usmerijo vse sile v preprečevanje določene problematike v skupnosti, se lahko izkaže, da se vseh nezaželenih pojavov ni uspelo preprečiti. Posledično lahko skupnost strokovne delavce neupravičeno razglasi za neuspešne oz. nestrokovne. Na to opozarja tudi Bajzek (1998:49), ki meni, da se od preventive velikokrat pričakuje uspehe, še preden se kaj ukrene. Pri tem pa se sprašuje, kakšne uspehe žanjejo institucije kot so šola, kultura, mediji, raznovrstne terapije, zapori, itd., ki največkrat ocenjujejo same sebe.

Poštrak (1998:16, ur. Mesec) vidi eno izmed rešitev pri preseganju prevencionizma in ostalih kritik preventive v natančnem definiranju pojma preventiva ter v določitvi njenih dometov in meja s kurativo. »Natančna določitev tega, kaj lahko s preventivnimi akcijami dosežemo, pa je del opredeljevanja celotnega področja svetovalnega strokovnega dela na vseh ravneh, od dela s posameznikom, s skupino, do skupnostne akcije.« (ibid.) Za lažje razumevanje pojma terciarna preventiva in kurativa lahko za primer vzamemo osebo, ki prekomerno uživa alkohol in njegovo družino. Po Poštrakovem mnenju bi bila v tem primeru terciarna preventiva delo z družino alkoholika (partnerjem, otroci, itd.) z namenom reševanja njihovih stisk in težav ter usmerjanje otrok v zdrav način življenja. Kurativa pa bi bila v tem primeru omogočanje asistencije z namenom preprečevanja poslabšanja socialnih težav in zmanjševanje škode pri od alkohola zasvojeni osebi.

Ramovš (1996:3-4) nas pri praktični aplikaciji koncepta preventive opozarja še na eno zelo pogosto napako, ki jo po njegovem mnenju počno strokovni delavci (socialni delavci, psihologi, psihiatri, itd.) z dobrim namenom opozarjanja različnih skupin prebivalstva (npr.: otroke in mladostnike, starše, delodajalce, itd.) pred različnimi oblikami zasvojenosti v sodobni družbi (zasvojenosti od alkohola, drog, itd.). Predavanja in prezentacije (slikovni material, letaki, itd.) s strani strokovnih delavcev o nevarnosti različnih oblik zasvojenosti na način podrobne predstavitve (npr.: vrste drog, načine uživanja, o delovanju drog na človeški organizem, o nelegalnih potek, itd.) lahko predvsem pri mladih krepí ravno nasprotni učinek - namesto zaželenega učinka (odvrčanje mladih od alkohola, drog, itd.) se krepí učinek v smeri zanimanja

za uživanje človeku nevarnih substanc, ki lahko privedejo do zasvojenosti. »Ko mladi poslušajo o visokih številkah zasvojenih, to lahko razumejo: »Če toliko mladih uživa drogo, jo moram poskusiti tudi sam!« (ibid:4) Tovrstne svarilne informacije pogosto ne prispevajo k preventivnemu izogibanju nevarnosti.

Informacije in modeli, s katerimi se »hranijo« človeški možgani, delujejo v kontekstu trenutne osebne usmerjenosti in socialnih okoliščin pri različnih ljudeh zelo različno, pri marsikom lahko ravno nasprotno, kakor je namen strokovnega delavca, ki opozarja na nevarnost uživanja različnih telesu nevarnih substanc. Tovrstne informacije imajo pri terapiji zasvojenih (t.j. kurativi) nenadomestljivo terapevtsko vlogo, nekaj povsem drugega pa je na področju preventive, kjer imamo opravka z ljudmi, ki nimajo problemov zaradi alkohola ali drog. Na področju preventive je potrebno širiti informacije o znanju in navadah, ki vodijo osebno življenje in medčloveško sožitje po poti, ki je daleč stran od človeku nevarnih substanc (informacije o zdravem načinu življenja, o usklajevanju medčloveških odnosov, itd.). To po Ramovšu ne pomeni tabuiziranja preventivne problematike. Še vedno so tudi pri preventivi pomembne informacije o patologiji in problematiki, toda na prvem mestu ter daleč pred vsemi drugimi morajo biti informacije o možnostih zdravega načina življenja in usklajevanja medčloveških odnosov. (ibid.)

Če želimo dodobra razjasniti koncept preventive, se moramo, po Skidmore-u (1991:333), najprej vprašati, kaj povzroča socialne probleme in kaj so najboljši ukrepi za preprečevanje le-teh. Marsikdaj v zdravstvu ne poznajo natančne in konkretne povezave med vzroki in posledicami bolezni. Vendar s podrobnim preučevanjem razvoja bolezni lahko predvidijo določene korake, ki zmanjšujejo možnosti za razvoj bolezni. In ravno to naj bi bila tudi naloga socialnega dela na področju preventive - razmišljati in odkrivati preventivne ukrepe, ki bi prispevali k zmanjševanju socialnih težav. Pri tem se zastavlja vprašanje ali imajo zadosti znanj in veščin pri prepoznavanju človeškega vedenja in funkcioniranja, ki bi nam lahko pomagalo pri razvijanju preventivnih ukrepov, ki bi preprečevali socialne težave. Na tem področju imamo, po mnenju Skidmore-a, še vedno več vprašanj kot odgovorov.

Socialni problemi pogosto ne delujejo po vzročno - posledičnem načelu, ampak so vzroki za socialno problematiko bolj zapleteni in kompleksni, kar vsekakor velja tudi za iskanje rešitve. Pri iskanju različnih smernic in oblik delovanja preventive je priporočljivo upoštevati v tem poglavju omenjene možne pasti dela na področju preventive.

2.3.1. Obrambni mehanizmi pri uveljavljanju koncepta preventive

Bajzek (1998:44-49) meni, da je preventiva v svojem bistvu usmerjena v spremembo in kot takšna pri ljudeh nujno poraja obrambne mehanizme. Spremembe pri ljudeh vzbujajo občutke krive in nas opozarjajo na morebitne napake iz preteklosti. Najbolj tipični samoobrabnih mehanizmi, ki nasprotujejo spremembam pri uvajanju preventive so naslednji:

- I. »*vedno smo tako delali*«; sklicevanje institucij, organizacij, vodilnih avtoritet oz. skupnosti na pretekla - bolj ali manj uspešna - ravnanja, kar onemogoča uvajanje sprememb.
- II. »*Nihče ni prerok v domačem kraju*«; predlagane spremembe se lahko označijo kot zanesenjaške ali omnipotentne, pri tem pa se dogaja, da se

- notranje sile in energije podcenjujejo in se potrditve iščejo pri zunanjih strokovnjakih.
- III. »Preden začnemo s krajevno (lokalno) preventivo, se mora spremeniti vse drugo, cel sistem«; pri tem obrambnem mehanizmu gre za sklicevanje na ustaljen sistem dela. In še preden se začne spremembe na lokalni ravni, naj bi se le te zgodile na sistemski ravni. Odgovornost se prelaga na druge, višje sisteme.
 - IV. »Preventiva je neke vrste zarota proti nam«; nizka (samo)zavest skupnosti se izraža kot strah in nezaupanje v tiste posege, ki prinašajo spremembe, še posebej, če te spremembe prihajajo od »zunaj«.
 - V. »Preventiva nič ne zaleže, mi delamo že vse, kar je mogoče«; priznanje lastnih napak in omejenega dometa delovanja ter znanja, pomeni sposobnost izražanja samokritike, kar lahko kaže tudi na določeno stisko oz. je znak nezadostne psihološke moči in energije pri soočanju z napakami.
 - VI. »Prav izvedimo preventivo, naj nam izvedenec pove, kaj in kako«; vsaka preventivna dejavnost sicer potrebuje zunanje izvedence, ki pomagajo pri delovanju in usklajevanju. Vendar pa, če zunanji izvedenec prevzame tovrstno odgovornost nase, bo kaj kmalu deležen kritik, ki so posledica prelaganja odgovornosti na drugega in znamenje nemoči.
 - VII. »Vsega so krivi drugi«; to je po mnenju Bajzka eden izmed najtežjih obrambnih mehanizmov proti preventivi in proti njemu je najtežje delovati, ker v tem primeru ni razvitega zadostnega občutka pripadnosti skupnosti. »Prav nepriznavanje lastne odgovornosti in prenašanje krivde na nekoga drugega je najbolj nepremostljiva težava v postopku preventive. Strah pred občutkom krivde je tudi znamenje slabosti.« (ibid:48)
 - VIII. »Tukaj jaz zapovedujem«; vzvodi oblasti se ob spremembah hitro postavijo v bran, kar si lahko razlagamo kot nagon osebne premoči in oblasti. Preventiva je načrt, ki vsebuje dejavnosti, ki imajo namen spremeniti osebe in okolje. In če na svoji strani ne pridobimo vzvode oblasti, preventive ne moremo izvajati oz. jo izvajamo zelo težko.

2.4. MODELI PREVENTIVE

Tudi pri konceptu preventive (predvsem v medicini in družboslovju) se slej ko prej srečamo z različnimi modeli, ki so se oblikovali in prevladovali v nekem konkretnem časovnem obdobju. Pojem model lahko definiramo kot skupek teoretičnih temeljev (cilji, usmeritve, vrednote, strategije, itd.), ki usmerjajo praktično ravnanje. (Milošević Arnold, Poštrak, 2003:128) Kern (2005:20?) model vidi kot abstrakten opis realnega sveta, ki vsebuje ponazoritev bolj sestavljenih oblik, procesov, fenomenov in zamisli. Model nam omogoča večje razumevanje odnosov strukture, funkcijske in vzročno-posledične povezave ter napredovanje. Z njegovo pomočjo lahko opišemo določene vidike objekta sistema, ki nas zanimajo in na katere želimo dobiti določene odgovore.

V nadaljevanju si bomo ogledali nekatere teoretične usmeritve in modele preventive na področju medicine in družboslovja ter socialnega dela, z namenom boljšega in lažjega razumevanja koncepta preventive danes, ter možnega nadaljnjega razvoja v prihodnje.

2.4.1. Usmeritve koncepta preventive na področju medicine in različnih družboslovnih ved

I. Empirično statistični model.

Empirično statistični model temelji na nomotetičnem pristopu oz. psihometričnem idealu zanesljivosti merskih inštrumentov in možnosti statističnega posploševanja ter napovedovanja. V tem primeru se problemi osredotočijo na posameznika in merljive ter objektivne kriterije pojavov. Empirično statistični model je usmerjen v zgodnje odkrivanje znakov, ki z veliko verjetnostjo opozarjajo na bodoče neželene pojave. Praksa in odkritja modela so pokazala, da določne negativne oz. nezaželene pojave lahko pravilno usmerjamo le z zgodnjim odkrivanjem znakov, ki stanje poslabšajo in z učinkovitimi preverjenimi preventivnimi ukrepi. (Arenšek, 1999:2)

II. Humanistično eksistencialna usmeritev.

Uvede se nov koncept, ki poudarja vrednote in potrebe kot so individualnost, samoaktualizacija, osebnostna rast, ustvarjalnost, spontanost, odgovornost, skupinskost, itd. Prejšnje izhodiščno vprašanje preventive; »kako se izogniti odklonskim stanjem in vedenjem?« se zamenja z novim vprašanjem; »kako biti bolj zdrav, kako živeti bolj kakovostno in polno?«. Uvedejo se novi načini dela in vsebine programov, ki so informativni dejavnosti dodale še izkustveno učenje, delavnice in delo v skupinah, katerih cilj so krepitev pozitivnih vedenjskih vzorcev, vrednot, življenjskih ciljev in trening psihosocialnih veščin. (ibid:2)

III. Interakcijsko sistemska usmeritev

Tovrstna usmeritev poudarja vpetost posameznika v okolje, medsebojne odnose in sisteme. V ospredju niso več problemi, osredotočeni na posameznika kot objekta preventivne dejavnosti, ampak se fokus preventivnih dejavnosti obrne na mrežo in sisteme povezav posameznika s socialnim okoljem. Ciljna populacija ni samo »zdravo« prebivalstvo, ampak tudi rizične skupine in vključevanja skupin, ki pomembno preventivno delujejo (npr.: družina, šola, skupnost, itd.).

Cilji in ukrepi preventivnih dejavnosti so opredeljeni in usmerjeni k spremembi odnosov med posamezniki ter njihovim okoljem (npr.: preprečiti bolezni in družbeno nezaželene odklone v razvoju posameznikov), k socialni strukturi in vzorcem sporazumevanja. Poleg preprečevanja nezaželenih dejavnikov so dejavnosti usmerjene tudi in predvsem v krepitev zaščitnih dejavnikov za zdravo življenje v posameznikovem ožjem ter širšem družbenem okolju. (ibid:2-3)

IV. Antropohigiena kot celostna preventiva

V preteklosti je človeka naravno in socialno okolje usmerjalo v vedenju, ki je bilo ugodno za varovanje in krepitev zdravja ter socialne in duhovne klenosti. Poleg instinktov je tradicionalno okolje človeka usmerjalo v določeno vedenje. Tradicija, s svojimi običaji, je bila tedanja preventivna metodologija, ki pa je v sodobnih stalno spreminjajočih se razmerah postala bolj ali manj neuporabna. (Ramovš, 1996:11)

Preventiva po Ramovšu (ibid.:6-12) ni omejena samo na pedagoško področje vzgoje otrok in mladih, temveč je usmerjena še k andragoški pobudi in odgovornosti odraslih za svoje zdravje, za zdravje v skupnosti in za zdravo okolje ter prav tako h gerentagoški pobudi starih. Ta celostna preventiva pa obsega sistematično skrb za krepitev telesnega, duševnega in duhovnega zdravja:

- za gojitev skladnih medčloveških odnosov,

- za osebno duhovno kulturno poglobljanje in za kopičenje zakladov človeške kulture,
- in sistematično skrb za zdravo materialno, socialno in kulturno okolje.

Antropohigiena oz. celostna preventiva je torej sestavljena iz treh vej vzgojnega oblikovanja in samooblikovanja ljudi: pedagoško, andragoško in gerentagoško.

Antropohigieno Ramovš pojmuje kot celostno človeško higieno, kar pomeni higieno na telesni ravni, higieno prostora in higien vseh drugih človeških razsežnosti (medčloveška, socialna, kulturna, duhovna in eksistencialna higiena). Preventivno delovanje bo uspešno takrat, ko bodo vse tri zvrsti higiene med seboj povezane v interdisciplinarno celoto. »Antropohigiena je torej sistematično strokovno prizadevanja za vsakdanje, vsakomur mogoče preprečevanje tegob v vseh človeških razsežnostih ter za izboljšanje kakovosti življenja in sožitja... Antropohigiena je koncept in metodologija celostne preventive. Preventivno delovanje pa je zavestna krepitev telesnega in duševnega zdravja ter duhovne in socialne klenosti ljudi.« (ibid:7) Antropohigiena kot celostna preventiva je torej zavestna svobodna odločitev v danih okoliščinah.

Preventivno delovanje v okviru antropohigiene obsega dve veji:

- I. *zunanja preventiva*; kar pomeni družbene ukrepe za izboljšanje splošnih razmer z namenom zmanjšanja osebne in socialne ogroženosti prebivalstva (pravna država in civilna družba) in
- II. *notranja preventiva*; pomeni osebno ozaveščenosti človeka za prepoznavanje in izogibanje nevarnosti ter osebna usposobljenost človeka, da zmore v sleherni situaciji prepoznati, se odločati in udeležati kar najbolj smiselno možnost.

Za obe veji je pomembno to, da izhajata iz osebnega človeškega delovanja in da sta usmerjeni na človeka kot celostno osebno bitje.

Antropohigiena se je oblikovala na podlagi logoteoretske osnove, ki jo je razvil dr. Viktor Frankl in temelji na treh spoznanjih; celostna-tridimenzionalna podoba človeka, njegova analiza osebnih duhovnih zmožnosti človeka in njegov pogled na smiselnost celote življenja ter stvarnosti. Kot smo že omenili, je preventivno delovanje učinkovito le, če se opira na celostno podobo človeka in vse njegove razsežnosti - krepitev telesa, duševnosti in specifične človeške duhovne zmožnosti. Poleg teh treh osnovnih človekovih razsežnosti je potrebno upoštevati še njegovo včlenjenost v socialno mrežo, filogenetsko in ontogenetsko značilnost kulturno zgodovinskega razvoja človeka in človeštva. »Preventiva mora zajeti celoto človeka v njegovem vsakdanjem življenju, ali pa to ni preventiva.« (ibid:9)

Metodika antropohigienske preventive temelji na zavestnem razvijanju osebnih duhovnih zmožnosti človeka, pri katerih so še posebno odločilne naslednje:

- čim bogatejše dojetje možnosti v sleherni situaciji,
- izostreno vrednostno razločevanje, katera med možnostmi je bolj smiselna v dani situaciji,
- smiselno osebno odločanje in
- utrjevanje moči za udeležanje smiselne odločitve.

Ramovš pa antropohigieno kot celostno preventivo označuje tudi kot zeleno oz. *ekološko preventivo*. Pri t.i. ekološki preventivi ne gre samo za odnos človeka do narave (skrb za naravo, živeti v sožitju z naravo, itd.), ampak gre v sodobnem času

predvsem za ekološki odnos do samega sebe, za zavestno skrb za skladno življenje človeka s svojo človeško naravo v vseh njenih razsežnostih in z vsemi svojimi smiselnimi možnostmi.

Kot smo omenili že v uvodu, sta človeka v preteklosti usmerjala dva nezavedna usmerjevalca vedenja; instinkt in tradicija, ki pa sta dandanes izgubila na svojem pomenu. V tem današnjem času je vedno bolj nujna zavestna preventivna skrb za varovanje in krepitev zdravja ter socialne ter duhovne klenosti človeka in družbe. Vendar pri tem Frankl (ibid.:11) svari pred pretiranim ozaveščanjem in pozornostjo na vedenje, ki poteka v redu (hiperrefleksijo). Ozaveščanje je smiselno le tedaj;

- a) ko je normalni nezavedni potek življenja postal moten (psihoterapevtsko in socioterapevtsko ozaveščanje) in
- b) ko je treba ustvariti nove modele razmišljanja in vedenja zaradi spremenjenih življenjskih razmer (preventivno ozaveščanje).

»Zakovitosti dinamike med nezavednim in zavestnim je za preventivno delovanje odločilnega pomena. Omogoča nam orientacijo v dveh smereh: kdaj naj kaj ozavestimo in kako naj stvari preventivno ozavestimo. Nepotrebno preventivno ozaveščanje ni samo nesmiselno tratenje energije, ampak lahko celo škodljivo pospešuje patologijo. Poleg tega ima vzgojno preventivno ozaveščanje svoje lastne zakonitosti, kurativno pa svoje.« (ibid.:12)

Če povzamemo; antropohigiena kot celostna preventiva temelji na logoterapiji, ki v prvi vrsti poudarja zavesten vpogled in smiselno odločitev in se v nadaljevanju opira na vedenjsko psihologijo, ki poudarja socialno učenje pridobivanja dobrih navad ter se zaključi s spoznanji spontanega smiselnega ravnanja v konkretni življenjski situaciji.

2.4.2. Modeli primarne preventive na področju duševnega zdravja

Maksimovič (1995:4-5) na področju duševnega zdravja predstavlja tri modele primarne preventive:

Medicinski model

Osnovni načeli sta rizična populacija in specifična zaščita. Medicinski model je analogen modelu primarne preventive in je usmerjen na zaščito pred nalezljivimi boleznimi, skrbi za ohranjanje zdravja, zgodnjemu odkrivanju bolezni, itd.

Temelji na patocentričnem pogledu in o duševnem zdravju ne govori eksplicitno, ampak implicitno (išče se nekaj podobnega kot je vitamin D, ki ga je medicina v preteklosti odkrila kot učinkovito sredstvo zaščite in preventive proti rahitisu). Na temelju tega modela so bile v zdravstvu oblikovane vrste preventivnih programov (npr.: prednatalna zaščita nosečnice in ploda, delo z otroci alkoholikov in narkomanov ter z otroci iz razvezanih družin, itd.).

Model vseobsegajoče psihiatrične zaščite (socialno psihiatrični model)

Osnovni načeli sta populacija s potrebo in vseobsegajoča zaščita. Tovrstni model je, tako kot medicinski, usmerjen k zmanjševanju pojavljanja okoliščin, ki bi lahko pripeljale do krize in še prav posebej k razvijanju odpornosti na krizne situacije. V tem primeru je ideal človek, ki je odporen na krize.

Tudi socialno psihiatrični model temelji na patocentričnem pogledu. Kljub temu, da uvaja socialne dejavnike v etiologijo in terapijo duševne bolezni, se še vedno išče nekaj analognega cepivu, kadar se razmišlja o primarni preventivi. Model temelji na teoriji krize dr. Caplana, ki krizo obravnava kot »kratko psihično motnjo«, obdobje izgradnje novih mehanizmov adaptacije, t.j. načinov zadovoljevanja temeljnih potreb (npr.: »skok v zdravje« ali »pot v patologijo«). Na podlagi prakse dr. Caplana se oblikujejo centri za vseobsegajočo psihiatrično zaščito (celotna dejavnost je prežeta s primarno preventivnim delom, preventiva izgublja status samostojne dejavnosti).

Model psihološke primarne preventive

Osnovni načeli sta zainteresirana populacija in razširjanje razvojnih možnosti. Model je usmerjen k povečanju kvalitete življenja posameznika, skupine ljudi in družbene skupnosti v celoti:

- a) razširiti izbor možnih stališč, obnašanj in ravnanj, da bi ljudje v kriznih situacijah reagirali ustrezno in razvojno koristno;
- b) aktivno vključevanje v lastno življenje (osebno, družinsko, poklicno, družbeno).

V primerjavi s prejšnjima modeloma, temelji model psihološke primarne preventive na antropocentričnem pogledu; usmerjen je k vprašanju »kako biti bolj zdrav« in ne več k vprašanju »kako se izogniti bolezni«. »Torej v nobenem trenutku ni mogoče govoriti le o stanju zdravja niti o stanju bolezni, temveč gre vedno za različne stopnje uspešnosti prilagajanja«. (Maksimovič, 1991:41)

Opira se na komunalno psihologijo in psihologijo zdravja oz. na individualno – razvojno razumevanje življenjske krize (ibid, 1991:39). Osnovna strategija praktičnega dela je edukacija, ki je razumljena kot intelektualno in emotivno angažiranje udeležencev ter njihova kreativna udeležba v procesu lastne edukacije (npr.: delavnica kot metoda dela). »Tako preventivno delo ni več samo preprečevanje duševne bolezni, temveč je boj za kakovostnejši način življenja v skupnosti.« (ibid, 1991:41)

2.4.3. Preventivni modeli socialnega dela

Tako kot druge družboslovne znanosti ima tudi socialno delo svojo zgodovino. V obdobju zadnjih stotih let se je socialno delo kot znanost, oblikovalo skozi vrsto modelov socialnega dela. Kot smo že predhodno omenili, se je pojem preventiva na področju socialnega dela pojavil v ZDA že leta 1874, intenzivno pa so se začele družboslovne znanosti zanj zanimati v začetku šestdesetih letih. Temu zanimanju v družboslovju je sledilo tudi socialno delo, predvsem v državah razvitega zahoda. V socialnem delu je koncept preventive začel pridobivati vedno večjo veljavo ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let, ko se je s spremembo družbenega sistema začelo vedno bolj odkrito govoriti in pisati o različnih nezaželenih družbenih pojavih (npr.: zasvojenosti od trdih drog, nasilje nad ženskami, spolne zlorabe, itd.), ki jih prej v tako intenzivni meri ni bili zaznati ali pa se o njih ni smelo govoriti.

Socialno delo se je in se še vedno opira na medicinske, psihološke in druge modele preventivnega dela. Pri tem pa ne smemo prezreti, da se je preventivno delo v socialnem delu oblikovalo skozi zgodovino definiranja socialnega dela kot vede. Skozi različna zgodovinska obdobja so se v socialnem delu razvili različni modeli socialnega dela, ki jih lahko razumemo kot nekatere skupne značilnosti socialnega dela, ki so v nekem konkretnem obdobju prevladovale in se kazale v delovanju

socialnih delavcev, torej v praksi. (Milošević Arnold, Poštrak, 2003:128) Na področju preventivnega dela v socialnem delu sta, poleg konzervativnega, reformističnega in radikalnega modela, v zadnjem obdobju največji vpliv v zadnjem času dosegla sistemsko - ekološki oz. holistični model in socialno - konstruktivistični model.

Sistemsko - ekološki oz. holistični model

Sistemsko - ekološki oz. holistični model se je oblikoval na podlagi sistemske teorije, katere cilj je povezava vseh znanosti; eksaktnih in družboslovnih ved v enoten prijem. Koncepti poudarjajo pomen odnosov med posamezniki, skupinami, organizacijami in skupnostmi. Sistemsko - ekološki model socialnega dela temelji na treh podlagah; sistemski teoriji, ekološkemu prijemu in holističnemu razumevanju človeka ter se pri tem naslanja na znanja sociologije, psihologije in antropologije.

Cilj sistemsko - ekološkega modela socialnega dela je spodbujanje učinkovitih povezav in interakcij med ljudmi ter njihovim okoljem. Okolje pomembno vpliva na uresničevanje življenjskih nalog, na odpravljanje težav in na uresničevanje posameznikovih aspiracij ter vrednot.

Preventivo v kontekstu socialno – ekološkega oz. holističnega modela lahko razumemo kot pobudo, ki je usmerjena v povezovanje posameznika oz. skupine z okoljem. Pri tem se upošteva struktura in kultura družbe ter interakcija posameznika oz. skupine z drugimi posamezniki oz. skupinami v nekem okolju. Preventiva se osredotoči na spodbujanje in razvijanje pozitivnih sprememb med posameznikom in okoljem. Problemi se razumejo v širšem kontekstu in celostno (socialni, kulturni, psihološki, fizični, itd. vplivi na posameznika oz. skupino). Posameznika oz. skupino se pojmuje kot partnerja ali »udeleženca v problemu«, ki je odgovoren za svoje življenje, ima pravico do lastne izbire in lahko lastne težave tudi sam reši ob podpori socialnega delavca. Model se je v socialnem delu razvil v sedemdesetih letih. (ibid.:137-139)

Socialno – konstruktivistični model

Socialno - konstruktivistični model socialnega dela se je začel razvijati v začetku osemdesetih letih in je trenutno še v razvoju. V ospredju se pojavi paradigma oz. zavedanje omejitve človeških misli in prizadevanj. V nasprotju s iskanjem univerzalnih zakonitosti ter teorij, se poudarja lokalizirane izkušnje in priznava razlike.

Cilj modela je vzpostaviti učinkovito partnerstvo s posameznikom oz. skupino (ob upoštevanju njegove specifične realnosti, ki je poznana le njemu), z namenom vzpodbujanja pomembnih sprememb pri posamezniku oz. skupini, preko (iz)oblikovanja novih smislov o samem sebi in o drugih v kontekstu lastnega življenja ter na ta način iskati in razvijati nove rešitve za svoje probleme. Ideja socialnega konstruktivizma sloni na razumevanju realnosti kot znanja, ki usmerja vedenja posameznika oz. skupine, vendar jo vsak sprejema drugače. Skupno razumevanje realnosti temelji na posredovanju lastnih znanj drug drugemu v različnih socialnih procesih, le-ti pa skupno razumevanje organizirajo in spreminjajo v objektivnega. Socialno - konstruktivistični model socialnega dela se opira na medsebojno približevanje oz. nadgrajevanje različnih teorij, konceptov in raziskav s področja lingvistike, sociologije, antropologije, kognitivne in razvojne psihologije, etnologije, filozofije, biologije, epistemologije, itd.

Preventivo na podlagi socialno – konstruktivističnega modela socialnega dela lahko razumemo v kontekstu usmerjenosti na posameznika oz. skupino. Odnos med socialnim delavcem in posameznikom oz. skupino temelji na razvijanju partnerstva, v katerem je posameznik oz. skupina ekspert (ki edini zares pozna stvarnost svoje življenjske situacije), strokovni delavec pa se vlogi eksperta odpove. Namerna odpoved vloge »eksperta« s strani strokovnega delavca se zgodi z namenom prevzemanja drže tistega, ki »ne ve«, kar pomeni spoštovanje in pripravljenost na razumevanje posameznikove oz. skupinine stvarnosti. Za probleme, ki jih definira posameznik oz. skupine, se preko iskanja konseznega in dialoga s strokovnim delavcem in okoljem, iščejo alternativne perspektive. V tem partnerskem procesu sta posameznik oz. skupina in strokovni delavec soodgovorna za rezultate medsebojnega sodelovanja. (ibid.:139-141)

2.5. PREGLED ZAKONODAJE NA PODROČJU SOCIALNE PREVENTIVE

Preventiva na področju socialnega varstva obsega raznovrstne ukrepe in aktivnosti javnih služb (npr.: ukrepi proti alkoholizmu, narkomaniji in drugim oblikam zasvojenosti, ukrepi v materinskih domovih, določila, ki opredeljujejo varstvo iz delovnih razmerij, itd.). Tovrstni ukrepi in aktivnosti se izvajajo z namenom preprečevanja nastanka takšnih socialnih situacij, ki bi lahko resno ogrozile socialni položaj posameznika, družine, skupin prebivalstva in nenazadnje družbo. (Arnšek, 1999:6)

Po mnenju Arnškove socialno preventivo v najširšem smislu predstavlja vsa gospodarska in socialna politika, ki skuša ustvariti boljše življenjske pogoje za svoje državljane. Z zmanjševanjem socialno ekonomskih stisk in težav državljanov naj bi se zmanjševali tudi socialni odkloni oz. socialna problematika državljanov. Tudi Republika Slovenija med svoje cilje in prioritete na področju socialnega varstva postavlja ukrepe, s katerimi se vzpostavijo mehanizmi za načrtno primarno in sekundarno preventivo. Le ti so potrebni za izboljšanje položaja preventive napram kurativi. (ibid.)

2.5.1. Zakon o socialnem varstvu

V tem poglavju se bom opiral na trenutno veljavno zakonodajo s področja socialnega varstva. Zakon o socialnem varstvu (v nadaljevanju Zakon) za označevanje pojma socialne preventive v 1., 3. in 9. členu uporablja besedno zvezo preprečevanje socialne problematike posameznikov. V 9. členu Zakon govori o tem, da država skrbi za preprečevanje socialno varstvene ogroženosti zlasti tako, da s sistemskimi ukrepi na področju davčne politike, zaposlovanja in dela, štipendijske, stanovanjske in družinske politike, zdravstva, vzgoje in izobraževanja ter na drugih področjih vpliva na socialni položaj prebivalcev.

V 10. členu Zakona se besedna zveza »preprečevanje socialnih stisk in težav oz. socialne problematike« nadomesti s pojmom *socialna preventiva*. Socialna preventiva je usmerjena v preprečevanje socialnih stisk in težav, pri čemer vključuje vse oblike strokovne pomoči in podpore, vključno z organiziranjem samopomoči posameznikom, družinam in določenim skupinam prebivalcev z namenom, da sami ali s pomočjo socialne mreže rešujejo življenjske težave.

Delo strokovnih delavcev, ki delujejo na področju socialne preventive, opredeljujejo 1., 3., 9. in 10. člen Zakona. V nadaljevanju lahko ugotovimo, da strokovni delavci lahko izvajajo socialno preventivo tudi v okviru drugih storitev (ki so namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav): prva socialna pomoč (kot jo opredeljuje 11. in 12. člen Zakona), osebna pomoč (kot jo opredeljuje 11. in 13. člen Zakona) in pomoč družini za dom (kot jo opredeljuje 11. in 15. člen Zakona).

42. člen Zakona govori o tem, da javna služba na področju socialnega varstva obsega storitve, med katere spada tudi socialna preventiva. Javno službo opravljajo javni socialno varstveni zavodi na podlagi koncesije oz. druge pravne osebe ali zasebniki. V nadaljevanju se v 43. členu Zakona država obvezuje, da bo zagotovila mrežo javne službe za opravljanje storitev, med drugim tudi socialne preventive. V 49. členu Zakona je opredeljeno, da so Centri za socialno delo tisti, ki lahko opravljajo tudi socialno preventivno oz. ostale storitve. Po 80. členu Zakona lahko naloge socialne preventive, za delovno področje, za katerega so ustanovljene, opravljajo tudi druge socialne službe, ki so organizirane kot del enotnega sistema vzgoje in izobraževanja, zdravstva, zaposlovanje ter pravosodja v skladu z normativi in standardi Zakona.

97. 98. in 100. člen Zakona opredeljujejo, da se socialna preventiva financira iz proračuna Republike Slovenije, da so storitve socialne preventive za upravičence in druge zavezanke Zakona brezplačne in da se socialna preventiva lahko financira tudi iz drugih virov (prispevki uporabnikov, donacije, itd.).

2.5.2. Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 - 2010

Izvajanje Zakona o socialnem varstvu na področju socialne preventive še natančneje določa in opredeljuje Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 – 2010 (v nadaljevanju NPSV). Državni zbor Republike Slovenije jo je sprejel 31. marca 2006.

NPSV se bo izvajal postopoma v okviru zastavljenih ciljev, strategij, ukrepov in razpoložljivih finančnih sredstev. V nadaljevanju se bodo, za uresničevanje NPSV-ja, pripravljali posamični akcijski načrti na ravni države, pokrajine, lokalne skupnosti in posameznih izvajalcev. Pri analizi NPSV-ja se bom osredotočil na obravnavanje socialne preventive, s poudarkom na področju dela z mladimi.

Osnovno in temeljno izhodišče NPSV-ja je zagotavljanje takih razmer oz. pogojev, ki bodo posameznikom, v povezavi z drugimi osebami v družinskem, delovnem in bivalnem okolju, omogočale ustvarjalno sodelovanje in uresničevanje njihovih razvojnih možnosti. Vse navedeno naj bi bil tudi cilj politike socialnega varstva države in lokalnih skupnosti za obdobje 2006 – 2010. Sistem socialnega varstva med drugim predstavljajo tudi programi, katerih namen je preprečevati nastajanje socialnih težav (preventivni programi). Temeljni cilj NPSV-ja je izvajanje takšne politike socialnega varstva, ki posamezniku in njegovi družini v primerih, ko si osnovne socialne varnosti ne more zagotoviti sam, zagotovi strokovno pomoč in nujne materialne vire za dostojno življenje in omogoča ohranitev človeškega dostojanstva. Temeljnemu cilju sledijo še štiri osnovni cilji, v sklopu posameznega cilja pa so določene še strategije in ukrepi za doseganje osnovnih ciljev.

Pri obravnavi socialne preventive v okviru NPSV-a, sta predvsem zanimiva prvi in četrti cilj. Prvi cilj NPSV-ja govori o tem, da je potrebno prispevati k večji socialni vključenosti posameznikov in povezanosti slovenske družbe. Četrti cilj pa govori o tem, da je treba krepiti strokovno avtonomijo, upravljavsko samostojnosti in racionalno poslovanje na področju socialnega varstva. Če se osredotočimo na prvi cilj, ki je sestavljen iz sedmih strategij (od A do G), v okviru katerih naj bi se izvajali posamezni ukrepi, potem so za socialno preventivo pomembne naslednje:

1. strategija A; promocija solidarnosti in zmanjševanje neenakosti na vseh področjih življenja in dela ter razvijanje različnih oblik dobrodelnosti,
2. strategija B; promocija in razvoj prostovoljstva,
3. strategija F; razvoj in uvajanje novih modelov skupnostne skrbi.

Ad. 1.: V skladu s strategijo A, naj bi se v prihodnje izvajal ukrep (četrti točka), ki govori o tem, da je potrebno podpreti in sofinancirati preventivne programe, katerih namen je preprečevanje ali zmanjšanje diskriminacije, nasilja, zlorab in drugih pojavov z neugodnimi socialnimi posledicami.

Ad. 2.: Peti ukrep strategije B govori o tem, da je za projekte z večjim deležem v preventivne in razvojne programe vključenih prostovoljcev potrebno uvesti različne finančne vzpodbude, ..

Ad.3.: Strategija F predvideva ukrepe, ki bodo usmerjeni v promocijo modelov dobre prakse skupnostne skrbi in sofinanciranja oz. v vzpostavitev modelov sofinanciranja preventivnih in razvojnih programov, ki zagotavljajo delo z uporabnikom v domačem okolju ali skupnosti (pod prvo točko). V nadaljevanju je potrebno povezati in dopolniti obstoječi sistem skrbi in varstva za ogrožene otroke in mladostnike ter za otroke in mladostnike s težavami v odraščanju ali z nesocialnim vedenjem v enovit, medsebojno povezan sistem načrtovanja in izvajanja storitev ter programov (pod tretjo točko). V okviru javnih mrež je potrebno zagotoviti širitev storitev in programov socialnega varstva, ki omogočajo skupnostno skrb. Skupnostna skrb med drugim predvideva tudi dnevne centre (pod točko pet).

V okviru četrtega osnovnega cilja NPSV je zanimiva predvsem strategija C, ki predvideva spremembo vloge Centrov pri usklajevanju in financiranju storitev ter programov. Prvi ukrep govori o spremembi nalog, ki jih izvajajo Centri. Pri tem naj bi se spremenila vrsta in obseg storitev, vendar pa naj bi Centri, tudi v prihodnje, še vedno izvajali socialno preventivo in pri tem spodbujali ter razvijali socialne programe. Zanimiv je tudi ukrep pod zaporedno številko devet, ki Centrom določa neposredno odgovornost, da v lokalni skupnosti brez preventivnega ali razvojnega programa, glede na posebnosti okolja ali obseg problematike vzpostavi vsaj en tak program.

NPSV med drugim določa tudi merila za vzpostavitev in razvoj javne mreže socialno-varstvenih storitev in programov. V okviru javne socialno-varstvene storitve so določena količinska merila socialne preventive. Ti predvidevajo 5 % delež javnih sredstev, ki bodo namenjena izvajanju storitev v javni mreži na področju socialnega varstva in učinek, ki predvideva možnosti vključitve 10 % celotnega prebivalstva v preventivne programe. Po NPSV-ju, se bi se socialna preventiva organizirala tako, da je število izvajalcev prilagojeno značilnostim problematike območja. V okviru

organizacijskih meril se za območne upravne enote organizirajo različne socialno-varstvene storitve, ki med drugim predvidevajo tudi programe socialne preventive.

2.6. PREVENTIVA V SOCIALNEM DELU

Preventivo v socialnem delu Skidmore (et al., 1991:328) vidi kot aktivnosti, ki so zaslužne za odvratanje oz. zmanjševanje razvoja specifičnih socialnih problemov in, ki vzdržujejo kontrolo nad razvojem tistih socialnih problemov, ki so se že pojavili. Socialni delavec, ki dela na področju preventive, naj bi bil zmožen med seboj povezati in koordinirati različne službe pomoči (npr.: zdravstvo, šolstvo, psihiatrijo, nevladne organizacije, itd.), ki bi lahko uporabniku pomagale pri razreševanju lastne problematike. (Morales et. al., 1986:534)

Če želi socialno delo resnično izkoristiti vse potencialne, ki jih nudi koncept preventive, mora več časa in navora vložiti v kreativno razmišljanje, kar pomeni preseči oz. nadgrajevati dosedanje prakse socialnega dela. Za boljše razumevanje in napovedovanje problemov, ki se lahko pojavijo pri posamezniku, v družini ali v skupnosti, moramo dobro poznati človeško vedenje, procese medsebojnega komuniciranja in razvoj socialnih težav. Bolj kot kadar koli prej je na področju preventivnega dela potrebno vpeljati novosti (npr.: nove metode, oblike in tehnike dela) z namenom poskušanja preprečevanja socialnih problemov, ki bi bile koristne za uporabnike. Pri tem pa je pomembno, da v vsakem trenutku vemo, kaj in zakaj to počnemo, ker bomo le tako lažje sledili in evalvirali rezultate. (Skidmore et. al., 1991:340-341)

Skidmore je mnenja, da naj bi bilo socialno delo v prihodnje osredotočeno ne samo na primarno, ampak predvsem na sekundarno in terciarno preventivo in naj bi ob tem enakovredno stopalo ob bok preventivi na področju medicine ter psihiatrije. (ibid. 1991:329-330). Z razliko od Skidmora je Morales (1986:560) mnenja, da bi se moralo socialno delo osredotočiti predvsem na primarno preventivo, ker ima socialno delo med vsemi t.i. pomagajočimi poklici najbolj neposreden kontakt s posameznimi skupinami ljudi ali skupnostmi.

Socialno delo lahko primarno preventivo izvaja na makro in mikro nivoju. Na makro nivoju naj bi se izvajale tiste akcije, ki bi neposredno vplivale na spremembo zakonodaje z namenom krepitve primarne preventive. Na mikro nivoju pa naj bi se izvajale konkretne akcije na terenu z namenom izobraževanja in senzibiliziranja javnosti za določena pereča vprašanja, s katerimi se le-ta oz. socialno delo vsakodnevno srečuje. (npr.: zaščita otrok, pomoč starejšim, itd.). (ibid. 1986:534)

Skozi celotno zgodovino razvoja se tudi danes socialno delo srečuje z raznovrstnimi izzivi, dilemami in protislovji. Socialno delo mora še naprej delovati v širšem družbenem kontekstu, v skladu s sodobnimi koncepti skupnostne skrbi, vzpostavljanja socialnih podpornih mrež in krepitve moči posameznikov oz. skupin. Socialno delo se mora kot profesija dehierarhizirati, kar pomeni upoštevanje ne samo strokovnih znanj, temveč tudi znanj in kompetetnosti posameznikov oz. skupin. Posamezniki oz. skupine so upravičeni do individualizacije pravic, do uveljavljanja njihovih zgodb v družbi in upoštevanja individualnih razlik med njimi. V zvezi s tem se

morajo krepiti načela pomoči za samopomoč in krepitev ter razvoj naravnih neformalnih mrež pomoči. (Milošević Arnold, Poštrak, 2003:144-148)

Nemalokrat je socialno delo postavljeno v vlogo mediatorja – posrednika med posamezniki oz. skupino in družbo. Po eni strani je usmerjeno v zagotavljanje blaginje posameznikov oz. skupini in v pomoč pri sprejemanju veljavnih družbenih norm, po drugi strani pa pomaga predstavljati probleme posameznikov oz. skupin širši skupnosti. Tako mora socialni delavec dobro poznati problematiko posameznikov oz. skupine, kot tudi splošnih družbenih razmer, ker le tako lahko zastopa njihove interese, še posebno v času, ko so nekatere skupine ljudi resno ogrožene pred odpovedjo socialne države. V protislovju svoje poklicne vloge (ko na eni strani pomaga ljudem v stiski, po drugi strani pa jih v imenu države »kontrolira« in »vsiljuje« vrednote vladajočega razreda) mora socialni delavec prepoznati različne oblike negativne diskriminacije in jih skušati preprečiti, omiliti oz. nanje vsaj opozoriti.

Socialno delo se v zadnjih letih intenzivno ukvarja s poslanstvom povečevanja kvalitete življenja za vse ljudi. Povečuje se angažiranost na področju usmerjanja potreb ljudi v skupnosti, potreba po delovanju na več ravneh, usmerjenost na raziskovanje in evalviranje dejavnosti, občutljivost na vprašanja kakršne koli diskriminacije ter vedno večja usmerjenost na preventivno delovanje. Preventivno delovanje na različnih področjih socialnega dela se osredotoča na odpravo in zmanjševanje posledic različnih socialnih problemov. S kreativnimi in inovativnimi programi na raznovrstnih področjih socialnega dela lahko zagotovimo pozitivne preventivne učinke. (ibid.)

2.6.1. Preventiva na področju dela z mladimi

Na področju socialnega dela z mladimi je bistven poudarek na vedenju in implementaciji sodobnih konceptov preventivnega dela na vsa področja preventive (primarne, sekundarne in terciarne). V DCM-jih imamo največkrat opravka s sekundarno in terciarno preventivo. Pri tem pa se mi zdi pomembno, da v dejavnosti, ki jih izvajamo, vpletemo čim več elementov primarne preventive.

Če se otrok ali mladostnik, ki se v svojem razvoju srečuje z materialnimi, socialnimi ali kakršnimi koli drugimi težavami, vključuje v dejavnosti bodisi v šoli, v DCM-jih, na ulici - kjer se v pretežni meri druži in srečuje samo z vrstniki, ki imajo tudi sami tovrstne težave - lahko zanj/zanjo pomeni več »istega«. Več »istega« v smislu osiromašenih alternativ, brez spoznavanja novih načinov razmišljanja, vedenja, osmišljanja in vrednotenja sveta okoli sebe, itd. Z vključevanjem elementov primarne preventive v raznovrstne dejavnosti sekundarne in terciarne preventive (npr.: odprtost za vključevanje vseh otrok in mladostnikov v dejavnosti in ne samo tistih, ki se srečujejo s kakršnimi koli težavami, podajanje vrednot zdravega načina življenja, učenje socialnih veščin, krepitev občutka varnosti in sprejetosti, itd.) pa se otrokom in mladostnikom ponuja možnost spoznavanja in preverjanja alternativ, ki jim lahko v nadaljevanju koristijo kot neke vrsta orientacijska točka pri odločanju o prihodnjih pomembnih življenjskih odločitvah (npr.: o nadaljevanju ali zaključevanju šolanja in poklicne poti, itd.).

Pri preventivnem delu z mladimi je pomembno, da upoštevamo in ozavestimo možne pasti preventive, še posebno naslednje;

- preimenovanje kurativnih oblik dela z mladimi v preventivne,

- probleme mladih, katerih vzroki so širše družbeni, se velikokrat, v raznoraznih službah pomoči, individualizira, kar lahko vodi do ne-namernega ohranjanja in utrjevanja škodljivega delovanja družbenih institucij, ki naj bi v prvi vrsti delovale v korist mladih,
- prekomerno poudarjanje negativističnega izhodišča pri preventivnem delu z mladimi.

Socialno delo na področju dela z mladimi mora, poleg sodobnih konceptov stroke, upoštevati tudi sodobne koncepte preventive, ker je dober namen veliko premalo za pozitivne rezultate. Ozaveščanje in praktična implementacija koncepta preventive je pomembna pri širjenju tistih informacij, znanj, veščin in vrednot med mladimi, ki vodijo k zdravemu osebnemu življenju in medčloveškemu sožitju ter stran od nevarnih substanc oz. ogrožujočega načina življenja.

3. KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE

V Sloveniji deluje 62 Centrov za socialno delo (v nadaljevanju Center), ki v okviru javnih pooblastil in nalog na področju varstva otrok ter družine (kot jih opredeljuje Zakon o socialnem varstvu) izvajajo naloge in ukrepe, ki se nanašajo na dovolitev zakonske zveze osebi, ki je mlajša od 18. let, urejanje razmerij med starši in otroci, ukrepi za zaščito otrok, ukrepi v okviru varstva otrok s statusom invalida in otrok, ki imajo težave z duševnim zdravjem in dodeljevanje denarnih socialnih pomoči. V nekaterih Centrih v Sloveniji delujejo tudi t.i. socialni preventivni programi za mlade v obliki DCM-jev, kot dopolnilni programi na področju socialne preventive in pri izvajanju storitve - pomoč družini za dom. V nadaljevanju bom poskušal koceptualizirati njihovo delovanje, s pomočjo analize teoretičnega ozadja in opredelitve praktičnega delovanja.

3.1. KONCEPTI DELA Z MLADIMI

Ko začnemo podrobno raziskovati koncept dela z mladimi, se kaj kmalu srečamo z dvema, na videz zelo podobnima pojmom: *mladinskim delom* in *odprtim delom z mladino*. Oba pojma se med seboj močno prepletata in dopolnjujeta ter v nekaterih pogledih tudi razlikujeta.

3.1.1. Mladinsko delo

Kern (2005:16) definira *mladinsko delo* kot načrtovane programa izobraževanja, ki so zasnovani z namenom, da pospešujejo osebni in socialni razvoj mlade osebe skozi njeno prostovoljno sodelovanje. Tovrstno izobraževanje naj bi bilo komplementarno formalnemu, akademskemu ali poklicnemu izobraževanju ter usposabljanju in naj bi se prvenstveno zagotavljalo s strani prostovoljnih organizacij mladinskega dela. V osnovi je socialno skupinsko delo, oblika neformalnega izobraževanja, ki vzgaja za sobivanje v skupnosti. »Mladinsko delo ni možno povezati zgolj z eno izmed oblik intervencije, temveč je stvano iz mnogih organizacijskih in socialnih niti ter povezav v čvrsto organizacijsko mrežo. Mladim pomaga (primarno med trinajstim in devetnajstim letom starosti, v posameznih primerih se spodnja meja spusti na enajst let, zgornja pa povzpne do petindvajset let) pri učenju o njih samih, drugih in družbi skozi neformalne izobraževalne aktivnosti, ki združujejo veselje, užitek, izzive ter učenje.« (ibid.)

Po angleških nacionalnih standardih je mladinsko delo tisto, ki podpira osebni, družbeni in izobraževalni razvoj mladih ter razvija načrtovane in spontane možnosti, v katerih se mladi učijo prek izkušenj o sebi, drugih, družbi in okolju. Vrednote, ki so podlaga delu z mladimi, izhajajo iz jasnega razumevanja in odgovornosti do učenja in razvoja, enakih možnosti, družbenega vključevanja ter vzgojnega in družbenega pomena izbire, svobode, odgovornosti in pravičnosti. (pov. po Mrgole, 2003:52)

Mladinsko delo naj bi delovalo v funkciji pospeševanja pozitivne vizije mladih (mladi, kot vir bogastva za prihodnji razvoj in naturalizacijo), njihovega razvoja in njihovega prispevka skupnosti. Mladinskemu delu je dana *pozitivna orientacija* v smislu, da nima prvenstvenega cilja reševati socialnih problemov. »Razumljeno mora biti kot nekaj, od česar imajo lahko korist vsi mladi, in ne kot popravni servis za tiste, s

katerimi se drugi drugje ne ukvarjajo.« (Kern, 2005:45) Kot del širšega izobraževalnega servisa, ima mladinsko delo pomembno nalogo, da identificira nadaljnje izobraževalne potrebe mladih in da mladim svetuje, kako jih lahko zadovoljijo. Fištravec (Cepin et al, 2003) pa vidi polje mladinskega dela kot eno izmed oblik socialnega delovanja modernega človeka, ki s svojim delovanjem posega v samo srčiko ideoloških in drugih mehanizmov razporeditve in organizacije družbene moči ter sodobnosti socialnih odnosov.

Mladinsko delo in polje neformalnega izobraževanja

Mrgole (2003:15) je mnenja, da se mladinsko delo razvija v smeri, ki bo nujno pripadal polju neformalnega. Mladinski svet Slovenije je v svojem dokumentu; *Strategija neformalnega izobraževanja* opredelil neformalno izobraževanje kot »nujno obliko dodatnega izobraževanja«, ki s svojimi aktivnostmi in vsebinami nudi mlademu človeku konkretno izkušnjo. To pomeni pridobitev znanj in izkušenj, ki jih redni sistem, v takšni obliki in obsegu, ne more nuditi. Tudi mladi prevzamejo odgovornost, se učijo skupnega dela, medsebojnega spoštovanja, strpnosti in odprtosti.« (Cepin et. al, 2003). Neformalno polje med drugim zahteva svoj razvoj, utemeljeno moč, potrebne reference, izkušnje in delovanja nekega novega (neformalnega) institucionalnega sistema, kjer bodo pojavne oblike sledile zgledom dobre prakse. (Mrgole, 2005:27)

Mrgole pri tem opozarja, da se izraz neformalno, še vedno uporablja za označevanje nečesa, kar se razlikuje od uveljavljenega, normativnega in nakazuje nekaj atraktivnega, celo bolj privlačnega (npr.: sestanek na plaži namesto v pisarni). Kar se tiče neformalnih stikov, navadno pomenijo, da smo se za nekaj dogovorili v krogu večje bližine in zaupljivosti ter morebiti brez mask družbenih statusov, ki zahtevajo pravila ugajenega vedenja. (ibid.) Smith (pov. po Mrgole, 2003:27-28) izraz neformalno opredeli, kot proces (izobraževanja in programskega izvajanja) in skupek odnosov, ki iz njega izhajajo. V polju izobraževanja naj bi obstajali trije sistemi učenja; *formalni*, *ne-formalni* in *a-formalni*. *Formalni* sistem naj bi bil povezan z znanji, ki jih pridobimo v formalnih organizacijah. *Ne-formalno* naj bi se učili v vsakdanjih situacijah, skozi vse življenje. *A-formalno* učenje pa naj bi bilo povezano z organiziranim učenjem, vendar zunaj formalnih delujočih ustanov.

Pri neformalnem učenju je, po Smith-ovem mnenju, pomembna tudi notranja logika procesa in ne le njegove zunanje pojavne oblike. Za primer lahko vzamemo to, da imajo udeleženci možnosti izbire ali se bodo programa oz. projekta udeležili ali ne. Pri tem gre za notranjo motiviranost udeležencev in za njihovo prostovoljno udeležbo. Proces učenja se prilagaja ciljem, ki so odvisni od poti in razumevanja udeležencev. Čas je v polju neformalnega dela odprto določen, ni strogih in togih urnikov, ni delitve na delovne enote itd. Dogajanje se odvija v dialogu med »posredniki« in »sprejemniki«, kjer je pomen zlasti na medsebojnih odnosih. Poleg tega, se neformalno delo odvija v okolju, ki uporablja znane kulturne obrazce in znotraj uveljavljenih socialnih sistemov. Pri tem je vpeto v lokalno skupnost in v vsakdanje življenjske izkušnje, kjer so možnosti za eksperimentiranje in pridobivanje novih izkušenj. (ibid; 28)

Mrgole (2003:28) dodaja, da praksa kaže, da se pod imenom neformalno izobraževanje skrivajo tako aformalni, kot celo formalizirani pristopi. Problem neformalnega dela vidi v tem, da ga ne moremo določiti s kurikulumom, ne z

enoznačnimi metodami in drugimi tehničnimi pristopi, in ne z tehnikami upravljanja ali z znanji iz menedžmenta, itd. Našteta in še druga področja humanističnih disciplin so podlaga in dobrodošla orodja v polju neformalnega. (ibid: 43) »Programi neformalnega dela z mladimi bi morali biti v prvi vrsti orientirani k pridobivanju znanj in spretnosti, ki izhajajo iz posredovanja načel »učenje vse življenje« (lifelong learning) in »učenje skozi ravnanje« (learning by doing). Na ta način si bodo mladi izdelali zakladnico izkušenj, ki jih bodo lahko koristno uporabljali v svojem prihodnjem življenju« (ibid: 58)

3.1.2. Odprto delo z mladino

Ko Mesec (1998:5) opredeljuje delo z mladimi, misli predvsem na delo z mladino v prostem času, vendar ne v kontekstu šolskih in izven šolskih dejavnosti, v športnih, kulturnih organizacijah, organizacijah za tehnično kulturo, ne kot delo z mladimi pri tabornikih, skavtih, gasilcih, cerkvenih organizacijah, itd. Gre za t.i. »*odprto delo z mladino*«, ki se lahko razume kot delo z mladimi, ki niso vključeni v nobeno izmed prostočasnih dejavnosti prej naštetih ustanov in organizacij. »Odprto delo z mladimi« se od dela z mladimi v prostem času razlikuje predvsem po ciljih, populacijah, po prostorski vezanosti, po funkcijah (ciljih in nalogah) in po metodah:

- »ciljna populacija«; mladina, ki ni vključena v druge zunaj šolske oz. prostočasne dejavnosti (dejavnosti, ki jih organizira šola, mladinske organizacije, športne organizacije, kulturne organizacije, javne ustanove, zasebna podjetja),
- prostorska opredeljenost: usmerjenost na krajevno mladino, ulično mladino, mladino mestnega predela,
- funkcije (cilji in naloge): med poglavitnimi so razvojno mentorstvo – spremljanje in pomoč pri razvoju, preventiva, integracija,
- metode: odprtost, izhajanje iz potreb in interesov, samoorganizacija.

Mesec opozarja, da gre pri tem seveda za idealnotipsko opredelitev in da marsikateri programi ne ustrezajo temu ali onemu kriteriju v tej definiciji. (ibid.)

Boristowski (pov. po Mescu, 2002:26-28) pojmuje odprto delo z mladino kot »odnosno bogate kraje za učenje«, kjer lahko udeleženci vzpostavijo pomembne osebne, intenzivne in trajne odnose. Pri tem pa ima delo z mladino naslednje značilnosti:

- je *osebno*, ker ljudje sodelujejo kot osebe v neposrednih odnosih in delu dajejo osebni pečat. Delo z mladino mora biti po Boristowskem usmerjeno v mladinsko subkulturo, kar pomeni podpiranje mladih v njihovi biti oz. omogočanje mladim raznovrstnost doživljanja »kako je biti mlad«.
- Delo z mladino *omogoča prostor za družabne stike in mladinsko kulturo*. V skladu s strukturnimi spremembami koncepta mladine je prosti čas dobil nove poudarke. Postal je čas v katerem se mladi soočajo z bivanjskimi vprašanji in zato so kraji, kjer se zbirajo mladi v prostem času, postali pomembna oporišča njihovih socialnih mrež in mesta za vzpostavitev stikov ter svojske kulture bivanja, kot izraz socialno – kulturne samostojnosti. Tovrstni prostori morajo biti odprti za odnosno eksperimentiranje mladih in vse tisto, kar mladi potrebujejo, brez pretiranega pedagoškega nadzora.
- *Pojmovanje mladih kot samostojnih subjektov*. Sodobna družba od mladih na eni strani pričakuje, da bodo »sami svoje sreče kovači«, po drugi strani pa so kulturni pogoji za avtonomno življenje omejeni in družbeno neenakomerno porazdeljeni. Zato je naloga dela z mladino tudi ta, da v lokalnem družbenem

okolju ustvarja možnosti za učenje in prakticiranje samodeterminacije, solidarnosti in svobodnega delovanja. Vendar tu ne gre za pojmovanje mladine v smislu individualistične osamitve posameznika, ampak gre za seznanjanje mladih z družbeno soodgovornostjo, z možnostjo vplivanja na družbeno življenje, z solidarnim ravnanjem, spoznavanjem drugačnosti in povezanosti s celoto. Pri tem naj bi šlo za spoznanje, da je tudi vsako ne-dejanje podpora določenim vrednotam.

»Delo z mladino naj bi torej ustvarjalo pogoje in pospeševalo razvoj osebnosti mladih in njihovo konstruktivno družbeno vlogo z oblikovanjem odnosov in odpiranjem prostorov za sodelovalno oblikovanje življenja; z zaupanjem v možnosti samoodločanja mladih; z oblikovanjem družbenih situacij, ki spodbujajo k odgovornosti do samega sebe; z omogočanjem samospoštovanja, družbenega priznanja in spoštovanja slehernega posameznika.« (ibid.)

3.1.3. Odprto delo z mladino ali mladinsko delo

Kot lahko ugotovimo, sta si koncepta *odprtega dela z mladino* in *mladinskega dela* konceptualno zelo podobna in se med seboj močno prepletata. Oba koncepta podpirata in spodbujata samoorganizacijo mladih in vključevanje v dejavnosti na podlagi prostovoljne izbire. Pri vrednotah in načelih oba koncepta poudarjata odprtost, samodeterminacijo mladih, oblikovanje lastne esence, podpiranje solidarnosti, soodgovornosti, itd.

Razliko je moč zaznati pri teoretičnem ozadju, iz katerega izhajata. *Mladinsko delo* se opira na pojme kot so (neformalno) izobraževanje, vzgoja, učenje, itd. in se bolj veže na področje neinstitucionalne pedagogike. Za razliko od *mladinskega dela* pri *odprtem delu z mladino* naletimo na socialnodelavske opise dela z mladimi npr.: mentorstvo, pomoč, preventiva, integracija, itd. in se zato teoretično navezuje in izhaja iz področja socialnega dela. *Odprto delo z mladino* se pri definiranju ciljne populacije omejuje na urbano populacijo, medtem ko *mladinsko delo* opredeljuje mlade le na podlagi starosti (od 13. do 19. leta oz. širša definicija od 11. do 25. leta) in je v tem pogledu manj ozko usmerjeno. Če oba koncepta analiziramo še iz perspektive preventive, dobimo predstavo, da je *mladinsko delo* bolj ali manj usmerjeno na primarno preventivo in na prakticiranje splošne preventive, *odprto delo z mladino* pa poleg usmerjenosti na specifično populacijo aplicira tudi koncepte sekundarne (in terciarne) preventive pri delu z mladimi.

Glede na to (in kot bomo videli v nadaljevanju), bi lahko dejali, da se DCM-ji teoretsko in konceptualno bolj približajo in naslanjajo na koncept *odprtega dela z mladino*, kjer imamo opravka večinoma z urbano mladino (otroci in mladostniki od 8. pa tja do 18. – 20. leta starosti), kjer so dejavnosti usmerjene v izvajanje sekundarne ali terciarne preventive in kjer gre za implementacijo sodobnih konceptov socialnega dela. Ne smemo pa pozabiti, da gre pri konceptualizaciji *odprtega dela z mladino* za idealnotipski opis.

Ob tem ne gre puščati ob strani koncepta *mladinskega dela*, ki je zanimivo ravno zaradi tega, ker se bistveno ne razlikuje od *odprtega dela z mladino*, temveč ravno obratno; koncept *odprtega dela z mladino* še dodatno razširja in nam ponuja drugačne oz. dopolnilne poglede in načine dela z mladimi (npr.: koncepti pedagogike in drugih ved, neformalno izobraževanje, primarna preventiva pri delu z mladimi,

samoorganiziranje mladih pri doseganju lastnih ciljev itd.), kar tovrstno področje dela še dodatno bogati.

Mrgole (2003:14-15) termina *mladinsko delo* in *delo z mladimi* uporablja kot sinonima in hkrati dodaja, da pa ju lahko uporabimo za ločevanje med delom, ki poteka v mladinskih klubih in centrih (*mladinsko delo*) in delom, ki poteka v društvih, kjer izvajalci pri svojih dejavnostih opravljajo tudi »delo z mladimi«. »Ločevanje zaradi pomena besede »tudi« nehoti daje pridih bolj in manj resnega (ali pomembnega) dela, ki ga kdo opravlja z mladimi. Mladinsko delo razumem kot resen in potreben projekt sodobnega časa, ki se mora najprej ločiti od zgodovinsko obremenjene predstave »dela z mladimi« kot ideološko – vzgojno – družbenega projekta s konca 19. stoletja.« Pri nadaljnji konceptualizaciji DCM-jev bomo upoštevali oba koncepta pri delu z mladimi ter skušati delovati (kot bomo to videli v nadaljevanju) po načelu »vmesnosti« - v smislu delovanja in uporabe obeh konceptov v praksi. Zato bom v nadaljevanju uporabljal koncept »delo z mladimi« kot sintezo pojmov *odprto delo z mladino* in *mladinsko delo*, razen v primerih, ko bom želel izrecno poudariti katerega izmed obeh pojmov.

3.1.4. Vrednote in načela dela z mladimi

Mesec (1998:20-22) oblikuje vrednotna izhodišča za delo z mladimi na fenomenološko - eksistencialističnem nazoru, ki temelji na osnovnih dimenzijah človekovega odnosa do sveta in preko katerih se vsak posameznik na svoj edinstven način srečuje s svetom ter se v njem oblikuje:

- a) *Fizična raven*. Na fizični ravni gre za odnos človeka do svojega telesa in do danosti naravnega okolja. V odnosu do narave se lahko posameznik postavi kot gospodar (z namenom prevlade nad naravo), ali kot »pastir biti« kjer bo skušal prisluhniti naravi in svojemu telesu. V obeh primerih bo moral sprejeti naravne omejitve do okolja in do fizičnega telesa.
- b) *Socialna raven*. Na tej ravni je človek v odnosu do drugih ljudi, kjer se mora vsakodnevno opredeljevati na različnih dimenzijah (ljubezen - sovraštvo, sodelovanje - tekmovanje, itd.). Bistvo pa je, da imamo opravka z dvema antipoloma; (a) nasprotje med težnjo po podreditvi drugim (sprejeti veljavnega, povprečnega življenja) in težnjo po samolastni biti in (b) nasprotje med težnjo gospodovati drugim (z uporabo kakršne koli moči usmerjati in manipulirati z drugimi) in naravnostjo »pustiti biti« (skrb za drugega, za njegovo avtentičnost, itd.). Prav to nasprotje je po Mescu še posebej pomembno kot vrednotno izhodišče pri delu z mladimi.
- c) *Psihološka raven*. Na tej ravni gre za odnos človeka do samega sebe in ustvarjanje lastnega sveta. Pojavi se nasprotje med težnjo po spreminjanju samega sebe in sprejetju samega sebe. Težnja po spreminjanju oz. »predružačevanju« samega sebe se odvija v skladu s svojimi idealnimi predstavami o sebi, na katerega imajo običajno velik vpliv trenutno veljavni kulturni obrazci vedenja in doživljanja. Sprejetje samega sebe in prizadevanja za avtentičnost pomenita za človeka neprestano skrb za sprejemanje in uresničevanjem lastnih razvojnih možnosti.
- d) *Duhovna raven*. Je raven iskanja smisla; (a) smisla vsakdanjega početja in (b) smisla življenja kot celote. Ljudje vedno iščemo nekaj, za kar smo pripravljeni živeti. Nasprotje tega je resignacija oz. odpoved iskanja smisla in obup.
- e) *Odnos do lastne umrljivosti*. Osnova vseh prej naštetih raven je človekov odnos do lastne ranljivosti in umrljivosti. Človek se zaveda svoje umrljivosti in

nanjo lahko reagira (a) z zanikanjem tega dejstva (npr.: živeti življenje, kot da ni smrti) ali (b) s sprejetjem smrti kot del življenja, živeti sebi zvesto, odprto za radost in bolečino. Slednje ne pomeni ignorance do drugih oz. nespoštovanje drugih, ampak pomeni iskanje možnosti za oblikovanje samega sebe v skladu s svojimi dispozicijami. (ibid.)

Osnovno izhodišče dela z mladimi je skladnost z osnovnimi načeli kot so:

- spoštovanje in vrednotenje različnosti mladih,
- delo z mladimi, ker so mladi in ne ker bi bili označeni za deviantne,
- učinkovita in reflektivna praksa, ki promovirana enakost, priložnosti in odgovornost,
- izpodbijanje diskriminacijske prakse in predsodkov,
- pospeševanje osebnostnega, socialnega in izobrazbenega razvoja,
- podpora pri uveljavljanju lastne pobude v družbi oz. promoviranje potrebe mladih,
- pomoč pri prehodu iz odvisnosti v neodvisnost. (Kern, 2005:46).

Kern se (ibid.) pri opisu vrednot in načel dela z mladimi opira tudi na t.i. »Kodeks dobre prakse«, ki ga je izoblikoval irski Nacionalni svetovadni odbor za mladinsko delo in ki poudarja naslednje:

- a) *Prostovoljnost*; udeležba in vključevanje mladih mora temeljiti na prostovoljni osnovi. Prav tako naj bi bilo delo z mladimi prostovoljno, ne plačljivo oz. naj bi mladinsko delo težilo k ne statutarnim oblikam dela.
- b) *Participacija*; krepitev zavesti in aktivnega državljanstva mladih preko dejanskega vključevanja mladih v raznovrstne aktivnosti.
- c) *Integracija*; ukrepi mladinskega dela naj bi bili čim bolj integrirani v sestavo širših nacionalnih, socialnih in ekonomskih politik.
- d) *Družabništvo odraslih in mladih*; naj bi mladim omogočalo prostor in priložnost za razvoj ter preiskovanje soglasno podprtega razvojnega programa, ki temeljni na neformalnem izobraževanju. Zaposleni oz. odrasli naj bi zagotavljali podporo mladim s poslušanjem, zagovorništvom in s pomočjo pri izenačevanju priložnosti pri organiziranju in sodelovanju v vrstni aktivnosti, itd.

Mrgole (2003:66) samo še dopolni seznam vrednot in načel pri navezovanju stika z mladimi:

- za udeležbo v programih se mladi odločajo sami tudi, če je razlog samo sprostitev in zabava,
- delo z mladimi mora izhajati iz razvojnih značilnosti, nazorov, motivov, izkušenj, čustvovanj, predsodkov, ovir, itd. konkretnih mladih v konkretnem okolju in prostoru,
- delo z mladimi je namenjeno mladim, ker so mladi in ne ker bi bili posebej etiketirani (npr.: socialno izključeni, itd.),
- upošteva se celovit psihološki, sociološki in družbeni kontekst mladih.

Nacionalni program RS za mladino, ki temelji na usmeritvah priporočil mednarodnih aktov, ki se nanašajo na mlade, naj bi bil temeljni dokument za aktivnosti v okviru družbenega in institucionalnega procesa demokratičnega vključevanja mladih v družbo, prav tako govori o temeljnih načelih mladinskega dela in pri tem poudarja naslednja načela; avtonomnost, celovitost, integralnost, pluralnost, participacija, solidarnost, strpnost in nediskriminacijske prakse. Program naj bi v osnovi (a) okrepil

in razširil vrednote demokracije med mladimi, (b) spodbujal osebno avtonomijo mladih in njihovo socialno integracijo in (c) v družbi povečal njihovo participacijo. (Kern, Demšar, ur. Mesec, 1998:30-31)

Podobno kot Nacionalni program RS za mladino, so se tudi države članice EU in države kandidatke za članstvo obvezale k sodelovanju v okviru t.i. odprte metode koordinacije in k zagotavljanju večjega upoštevanja vprašanj mladih v drugih politikah. Na področju mladine naj bi se dosledno uporabljala načela:

- *odprtosti*; zagotavljanja informacij in dejavnega sporazumevanja med mladimi v njihovem jeziku,
- *participacije*; da se z mladimi resnično posvetuje in da ti še bolj sodelujejo pri odločitvah, ki vplivajo nanje in splošno življenje njihovih skupnosti,
- *odgovornosti*; da se razvijajo nove in strukturirane oblike sodelovanja med državami članicami in evropskimi institucijami,
- *učinkovitosti*; da se kar najbolje uporabi to, kar ponujajo mladi, da bi se lahko odzvali na izzive družbe, prispevali k uspehu različnih politik, ki vplivajo nanje in
- *skladnosti*; razvijanje pregleda nad različnimi politikami, ki se nanašajo na mlade ter nad različnimi ravnimi, na katerih je poseganje še koristno. (Kern, 2005:79)

Če povzamemo vse naštetu, lahko rečemo, da so načela dela z mladimi naslednja:

- omogočanje raznovrstnih priložnosti mladim,
- pospeševanje osebnega, socialnega, izobraževalnega in družbenega razvoja mladih,
- načelo prostovoljnosti in svobodne participacije; uveljavljanje lastnih potreb in želja,
- spodbujanje in dopuščanje različnosti, različnih antidiskriminatornih praks in spodbujanje strpnosti,
- omogočanje enakosti, odgovornosti, avtonomnosti, integracije, pluralnosti in solidarnosti, itd.

3.1.5. Metodični in strukturni pogoji dela z mladimi

Pri pogojih dela z mladimi se Mesec (1998:22-25) opre na Sturzenheckerja, ki navaja tri temeljne strukturne pogoje *odprtega dela z mladino*:

Odprtost

Odprtost je temeljno določilo odprtega dela z mladino, ki je sestavljeno iz naslednjih komponent:

- a) *Odprtost do ciljev in ciljnih skupin*; pomeni, da pri odprtem delu z mladino ne izhajamo iz vnaprej danih in od zunaj zastavljenih ciljev, ampak se cilji konkretizirajo skozi dogovor in sodelovanje med strokovnimi mentorji oz. mladinskimi delavci v kontekstu vsakega posameznega projekta oziroma skupine. Pomembno je, da so pri tem akterji neodvisni in da delujejo v skladu s svojimi potrebami ter interesi.
- b) *Prostovoljnost*. Prostovoljna udeležba oz. prostovoljno sodelovanje v dejavnostih je temeljna značilnost in pogoj odprtega dela z mladino! To pomeni, da naj aktivnosti programa ne bi temeljile na vzvodih moči (na čemer temeljijo formalne izobraževalne in vzgojne ustanove), s katerimi bi vključevali mlade proti njihovi volji oz. brez njihovega pristanka. Zato ni samoumevno, da

se bodo v program vključili tisti mladi, za katere mi mislimo, da bi jim to koristilo, še manj pa, da bodo v njem tudi ostali. Vključitev je možna samo tako, da najdemo pravo pot do njih. Vztrajanje ali premislek o prekinitvi sodelovanja mladih v programu temelji na »obvezi« do neformalnih skupinskih norm in na občutku odgovornosti do drugih.

- c) *Časovna in vsebinska različnost.* Kot smo že omenili, se cilji odprtega dela z mladino oblikujejo v kontekstu sodelovanja strokovnih mentorjev oz. mladinskih delavcev in mladih. To velja tudi za vsebino dela in razporede dejavnosti, ki se oblikujejo v skladu s cilji, potrebami in problemi skupine. To pa ne pomeni, da dejavnosti v okviru posameznih projektov oz. skupin ne morejo potekati na urejen in predvidljiv način.
- d) *Svoboda strokovnega ravnanja.* Strokovni mentorji oz. mladinski delavci se v kontekstu odprtega dela z mladino svobodno odločajo o izbiri strokovnih ravnanj pri delu z mladimi in niso vezani na nobena predpisana pravila ravnanja. Oprejo se lahko na katero koli teorijo in metodo. Delo in ravnanja v »kritičnih« primerih (npr.: konflikti, kršenje pravil, sankcioniranje, itd.) niso v naprej predpisana, lahko temeljijo na skupnih dogovorih, izjema so edino le tiste situacije, ki so regulirane s strani obstoječe zakonodaje. Tudi po Sturzenheckerju je strokovni mentor pri izbiri strokovnih podlag za svoje delo svoboden in ni vezan na nobeno od vzgojno izobraževalnih institucij predpisanih strokovnih podlag ali pravil ravnanja. (pov. po Kern, 2005:48)

Vmesnost (namesto marginalnosti)

Sturzenhecker (pov. po Mesec, 1998:23) govori o marginalnosti področja dejavnosti kot o drugem strukturnem pogoju dela z mladimi. Po njegovem si je moralo delo z mladimi šele pridobiti status socializacijske instance in vzgojne institucije. Kljub temu pa še vedno ostaja podrejeno velikim socializacijskim agencijam, družini in šoli. Njegova naloga je »pobirati ostanke« in kompenzirati slabosti družine in šole.

Mesec vidi odprtost kot idealno-tipsko karateristiko, v nasprotju z marginalnostjo, ki je opisana kot dejansko stanje. Namesto uporabe pojma marginalnosti predlaga *vmestnost* dela z mladimi. Delo z mladimi, ki deluje v vmesnem prostoru med vzgojno izobraževalnimi, socialno varstvenimi in drugimi institucijami, si lahko predstavljamo kot priporočljivo strategijo, če se hočemo izogniti vdiranju teh institucij v okolje dela z mladimi in njegovi birokratizaciji. To je moč doseči z vključevanjem prostovoljcev oz. v našem primeru tudi javnih delavcev (ki so, neodvisni od institucij in velikokrat predstavljajo nepogrešljiv most med mladimi ter strokovnimi mentorji), z dislociranjem dejavnosti (kolonije, tabori, ulično delo, itd.), s prostovoljnim (institucionalno nevezanim) delom strokovnjakov, itd. »Vmesni položaj omogoča prostor za svobodo in eksperimentiranje, ker se ni treba podrežati od zunaj sprejetim togim programom, učnim načrtom in urnikom.« (ibid.:24)

Pojem *vmestnost* razumem ne samo kot oddaljevanje oz. odvrčanje mladih od osrednjih institucij vzgoje, izobraževanja, socializacije, itd., ampak tudi kot nasprotni proces – povezovanje; v smislu krepitve mladostnika in njegove družine do t.i. osrednjih institucij. Gre za proces povezovanja različnih predstavnikov institucij (šolske svetovalne službe, razrednikov, posameznih predmetnih učiteljev, strokovnih delavcev iz Centra za socialno delo kjer je družina v obravnavi, pedopsihiatrije, itd.) in uporabniku pomembnih drugih (staršev oz. zakonitih skrbnikov, sorodnikov, prostovoljcev, javnih delavcev, strokovnih delavcev DCM-jev, itd.) z namenom

skupnega vključevanja v proces reševanja problema. Cilj tovrstnih interdisciplinarnih in multiinstitucionalnih timov je krepiti mladostnika (in družino) na tistih področjih, kjer je uspešen in mu nuditi podporo tam, kjer ima pomanjkljivosti, z namenom, da doseže tisti cilj, ki si ga je zastavi (največkrat v dogovoru s starši).

Pomembno je, da skupaj z vsemi »akterji« vzpostavimo takšno socialno suportno mrežo okoli posameznika, ki bo pripravljena priskočiti na pomoč, ko bo to potrebno in ki bo pripravljena skupaj z uporabnikom iskati odgovore tudi drugje takrat, ko jih sama nima oz. ne najde. Vzpostavljanje tovrstnega interdisciplinarnega in multiinstitucionalnega sodelovanja je možno edinole in samo na podlagi dogovora z uporabnikom. V tem primeru ne gre samo za oddaljevanja ali odvrčanje osrednjih institucij vzgoje, izobraževanja in socializacije od mladih, ampak se ob tem poraja priložnost za njihovo približevanje mladim, česar pa se nekatere izmed šolsko izobraževalnih, zdravstvenih, socialno varstvenih in drugih svetovalnih služb še vedno premalo zavedajo.

Diskurzivnost

Kot smo že ugotovili, se pri odprtem delu z mladimi ne moremo opirati na formalne predpise in birokratske podlage, zato po Sturzenheckerju obstaja tretji pogoj za uspešno delo z mladimi – *diskurzivnost*. Diskurzivnost pomeni, da se moramo o ciljih, programih, metodah in konkretni izvedbi skupaj dogovoriti. Da bi se ciljna skupina odzvala na našo pobudo in da ne bi zapustila »prizorišča«, je potrebno dejavnosti prilagoditi njim. Pri tem je treba upoštevati, da se sestava ciljne skupine spreminja in da se z njo spreminjajo tudi potrebe in interesi, iz česar izhaja potreba po neprestanem pogovoru in pogajanju (npr.: o tem, kakšni naj bodo cilji, vsebine, ravnanja itd.). (Mesec, 1998:24)

Kot opažanje iz prakse pri delu z mladimi v DCM-jih lahko dodam, da so se mladostniki, starejši od 15 let, za razliko od mlajših, pripravljene vključevati v bolj zahtevne projekte, kjer je tudi vložek (lastnih potencialov in znanja) posameznika večji. V primerjavi z mlajšimi pričakujejo in zahtevajo več, ne samo od okolice, ampak predvsem od sebe. V tem pogledu so mladostniki, mlajši od 15 let, veliko bolj »vodljivi« oz. se pustijo voditi. To pomeni, da je pri konkretnem delu z mladimi še kako smiselno upoštevati strukturalni pogoj diskurzivnosti.

Diskurzivno pomeni tudi to, da v okviru odprtega dela z mladimi, sodelujoči ne nastopajo v togo urejenih in ustaljenih vlogah (npr.: »učenci – učitelji«), ampak je omogočen prostor za medsebojno srečevanje oseb. Diskurzivnost mladim ob pomoči strokovnih mentorjev omogoča, da si poiščejo kriterije, kako se bodo orientirali in odločili, vendar vedno ob predhodnem pogovoru in pogajanjih. »Kaj se dogodi in kako se dogodi, je pri odprtem delu z mladino odvisno od potreb, slogov ravnanja, ciljev, bojzani, kompetenc itd. udeležencev in odnosov, ki se razvijajo v skupnem procesu.« (Mesec, 1998:24)

Mesec (ibid.:166-168) Sturzenheckerjeve pogoje odprtega dela z mladino še dopolni, da bi moral vsak projekt oz. program do določene minimalne stopnje sprejemljivosti izpolnjevati naslednje strukturalne in metodične pogoje:

- *subjektivnost, soodločanje*; poudarek je na sodelovanju pri odločanju o programu dela, o poteku posameznih dejavnosti in o načinu dela. Strokovni mentorji morajo odstopiti del svoje družbene moči mladim povsod tam, kjer

gre za dogovore, sestanke, sprejemanje načrtov, programov in ko se odloča o dejavnostih v prihodnje.

- *Samoaktivnost, samoorganizacija, možnost samostojnega urejanja in delovanja*; poudarek je na aktivnem sodelovanju mladih pri izvajanju programa (ne kot pasivnih potrošnikov, udeležencev, obiskovalcev itd., pač pa v vlogi akterjev - organizatorjev, izvajalcev, oblikovalcev, nastopajočih itd.).
- *Odprtost in dostopnost*; dejavnosti naj bi se odvijale tam, kjer mladi živijo in delajo ter naj bi bile prostorsko in socialno dostopne. Programi so »nizkopražni«, to pomeni, da ni vstopnih zahtev oz. so minimalne.
- *Diskurzivnost*; okvir dela z mladimi je prostor za pogovor mladih z odraslimi, med seboj, s pripadniki različnih starostnih kategorij, izobrazbe, socialnega statusa, itd.
- *Kritičnost, kreativnost*; delo naj bi spodbujalo kritičnost in ustvarjalnost (kot metodični cilj in ne samo kot končni cilj) v vsaki situaciji, pri vsaki dejavnosti z namenom prevrednotenja in ustvarjanja novega.
- *Nestigmatiziranje*; metodično izogibanje stigmatiziranju (izogibanje besedni rabi oznak, nalepk, itd.), kar pa ni vedno možno (še posebno takrat, ko je program namenjen določeni ciljni skupini). Delo naj bi se dogajalo v povezavi z drugimi; priseljenci in stalnimi prebivalci, tujci in domačini, invalidi in zdravi, neuspešnimi in uspešnimi, itd.
- *Spoštovanje kulturnih razlik, subkultur, sprejemanje različnosti*; v pasivni obliki - kot dopuščanje, toleranca, itd. ali v bolj aktivni obliki – pustiti se poučiti o vidikih drugačnosti in skupaj izvajati drugačnost.
- *Usmerjenost na vire moči*; poudarjati prednosti, sposobnosti, želje, potrebe in vire moči, ki jih ima posameznik v nasprotju s pomanjkljivostmi, ovirami.
- *Prostovoljnost*; prostovoljna pridružitve dejavnostim, dogovarjanje o obveznostih.
- *Transparentnost odločanja in delovanja*; transparentnost kot morebitna podkategorija soodločanja. Tudi, če odločitve niso sprejete s soodločanjem, morajo biti transparentne, prav tako postopek odločanja.

Tudi Mrgoletove (2003:109) ugotovitve in priporočila glede neformalnega dela z mladimi, se bistveno ne razlikujejo od že prej podrobno opisanih strukturalnih pogojev dela z mladimi. Pri tem gre za le še dodatno dopolnitev in obogatitev definicije:

- komunikacija z mladimi mora upoštevati kod, ki jim je blizu,
- načrtovanje dela pomeni prevajanje široke palete motivov mladih in iskanje skupnega kompromisa, kar povečuje homogenost in povezanost med mladimi,
- povezanost mladinske skupine je garant bodoče neformalne povezanosti med ljudmi v lokalnem okolju,
- vodenje dela z mladimi lahko poteka na način, ki nudi podporo in ustvarja občutek pripadnosti organizaciji – mladi naj bi imeli možnost, da sooblikujejo program in so soodgovorni za njegovo izvajanje (krepitev občutka pripadnosti prostoru),
- organizacija dela temelji na jasni delitvi dela, funkcij in odgovornosti,
- izvajanje programa temelji na načelu aktivne participacije mladih, kar ohranja njihovo motiviranost in razvija odgovornost do skupnih izdelkov in lastnine,
- temeljna skupina deluje po načelu nediskriminatornosti v vseh pogledih (politične, socialno-ekonomske, rasne, nacionalne itd.),

- temeljna skupina deluje po načelih medsebojne strpnosti in povezovanju med seboj različnih starostnih skupin.

Mrgole (2003:34) nas pri načrtovanju programov za mlade opozarja še na nekaj bistvenega; temeljnega in odločilnega pomena je upoštevanje potreb uporabnikov pri izbiri ustreznih pristopov in zagotavljanja zadovoljstva vseh sodelujočih. Pri tem je ključno, na kakšen način so potrebe umeščene in utemeljene v miselni sistem ljudi, ki organizirajo oz. omogočajo določene dejavnosti mladim. Z enega stališča so potrebe mladih, kot družbene skupine, določene strukturno in v povezavi z družbeno urejenostjo določenega časa in prostora. Druga perspektiva kaže potrebe mladih, ki so določene z vidika njihove vpetosti v medsebojne relacije; tu so pričakovanja staršev, učiteljev, delodajalcev, vplivnih drugih. Obe omenjeni perspektivi lahko označimo kot pogled na mlade »od zgoraj«. Ostaja še perspektiva mladih samih v odnosu do zavedanja vseh opisanih dimenzij in v neki povsem samosvoji dimenziji, ki pomeni raven njihovega osebnega doživljanja, vrednotenja in vplivanja na delovanje. To dimenzijo imenujem pogled »od spodaj.« (ibid.)

Ponudbo programov dela z mladimi, ki jih ponujajo državne ustanove (npr.: strokovne službe in instance, ki so specializirane za reševanje težav mladih, kamor spadajo svetovalne službe na šolah, na centrih za socialno delo, na zavodu za zaposlovanje, v zdravstvenih domovih, itd.), mladi lahko dojemajo in prepoznavajo kot del formalnega sistema, ki jim ni naklonjen, je kdaj celo represiven in mu predvsem ne zaupajo (ibid.:40).

3.1.6. Struktura ciljev dela z mladimi

Osnovni oz. splošni cilj dela z mladimi je po Mesecu (1998:25) *pomoč pri orientaciji*. To pomeni, da mladim pomagamo razviti vpogled nad svojim položajem in možnostmi, da bi lažje ter odgovorneje izbrali tisto pot, ki bo pomenila korak naprej v uresničevanju lastne eksistence. Pri uresničevanju tega cilja je pomembno, da upoštevamo naslednje;

- da izhajamo iz mladostnikovega položaja v sedanjosti, vendar poudarjamo pogled v prihodnost,
- da mlade privzgajamo v duhu kritičnega odnosa do družbene danosti, spoznavanja mehanizmov vtapljanja v množico in odvratanja od individualizacije (beg od svobode) ter
- da mlade vzpodbujamo v skrbi za drugega, v vztrajanju v drugačnosti oz. v njegovi samolastnosti.

Hubweber (ibid.: 26) navaja tri temeljna ciljna področja dela z mladimi;

- a) *personalizacija*, ki pomeni razvoj mladega človeka v samostojno osebnost, ki je odgovorna do življenja in sposobna obvladovati življenjske naloge,
- b) *socializacija*, ki pomeni učenje in prevzemanje družbenih vrednot, norm in vlog ter,
- c) *inkulturacija*, ki pomeni prevzemanje obrazcev dane kulture, jezika, navad, itd. predvsem s strani priseljencev iz drugih kultur ali mladih z družbenega obrobja.

V okviru teh treh temeljnih ciljnih področji ima delo z mladino naslednjih pet funkcij:

- I. *preventivno funkcijo*;

- preprečevanje odklonskih vedenj z večanjem sposobnosti za obvladovanje razvojnih nalog in vsakdanjih težav,
 - omogočanje ugodnih pogojev in usposabljanj za mirno obvladovanje vsakdanjih konfliktov,
- II. *pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja;*
- nakazovanje možnih rešitev problemov v družini, šoli, v poklicnem življenju, med vrstniki v prostem času in na drugih področjih preko pogovora, posamične osebne pomoči, svetovanja in skupinskega dela,
- III. *izobraževanje in usposabljanje;*
- posredovanje informacij o življenjsko pomembnih stvareh (npr.: spolnost, partnerstvo, droge itd.),
 - usposabljanje in urjenje v socialnih in drugih spretnostih
 - pomoč in podpora pri razvijanju lastnih kulturnih, političnih, družbenih in religioznih vrednot ter predstav,
- IV. *organiziranje prostega časa;*
- pospeševanje socialnih, emocionalnih, kognitivnih, kreativnih, rokodelskih, športnih, poklicnih spretnosti, kot pogojev za ustvarjalno preživljanje prostega časa,
- V. *omogočanje identifikacije z vzori;*
- omogočanje stikov, družabnosti, skupinskih doživetij, mladinske kulture, pri čemer pride do soočenja z vrednotami in ideali, ki delujejo kot motivatorji ustvarjalnosti in samoizpopolnjevanja. (ibid.)

Mrgole (2003:56) listo temeljnih splošnih ciljev dela z mladimi še dopolni z naslednjimi predlogi:

- povečati participacijo mladih; vzpodbujati povezovanje mladih na lokalnem nivoju, homogenizacijo skupin, soodločanje pri razvoju in ohranjanju lokalnih prednosti in perspektiv, povezovanje različnih lokalnih iniciativ,
- vzpostavitev in povezovanje referenčnih socialnih mrež, ki so pomembne za mlade v lokalnem okolju,
- motivacija za večjo kakovost procesa odraščanja; avtonomnost, samoaktivnost, pridobivanje za življenje nujnih in potrebnih kompetenc (neformalno izobraževanja, učenje iz življenja za življenje, itd.),
- razvoj načel solidarnosti, strpnosti, sodelovanja, medgeneracijskega povezovanja (promocija prostovoljnega in vrstniškega dela),
- vzpodbuda za kritično misel, ustvarjalnost, refleksijo do aktualnih družbenih dejstev,
- razvoj praks za povečevanje kakovosti življenja (uspešne strategije reševanja medosebnih konfliktov, zdrava hrana, itd.),
- vključevanja in motivacija pasivnih skupin mladih,
- integracija družbeno izključene in odklonske mladine,
- razvoj preventivnih in alternativnih oblik dela z mladimi,
- zagon lokalnih prostorov druženja mladih v funkciji izobraževalnega, kulturnega, informacijskega, neodvisnega svetovalnega, itd. središča,
- povezovanje sorodnih mladinskih dejavnosti na nacionalnem in mednarodnem nivoju – načelo od lokalnega k evropskemu.

Mrgole (ibid.:56-57) v polju dela z mladimi pojmuje cilje kot začetni oris smeri, na katero se bo naslonilo zadovoljevanje potreb kot stalno prisoten napotek, ki usmerja dejavnost, čeprav se na poti lahko spremenijo potrebe, okoliščine in začetno določeni

cilji. Z metodo ciljnega načrtovanja, ki jo navaja kot primer uspešnega dela z mladimi, lahko pri mladih dosežemo (večjo) motiviranosti za sodelovanje. S tem, ko mladi postavijo lastne cilje in jih postopno tudi dosegajo, so vedno bolj motivirani za sodelovanje. Metoda ciljnega načrtovanja od mladih zahteva, da se vživijo v realno situacijo in projekte načrtujejo vnaprej. Cilji, ki so jih postavili mladostniki, vodijo k jasnim določitvam prioritet in načrta. Jasna artikulacija in opredelitev ciljev preprečujeta, da bi mladi po začetnem zanosu zašli k drugim vsebinam. Izkušnje kažejo, da ima ciljno načrtovanje tudi daljnosežne pozitivne učinke na mlade. Mladi se tako naučijo predvidevati in načrtovati prihodnost, načrtovati svojo poklicno in življenjsko kariero, načrtovati postopne cilje s katerimi bodo premagovali trenutne življenjske ovire.

Iz slednjega lahko torej povzamemo, da imamo cilje, ki si jih postavi organizacija in ki jim v nadaljevanju skuša slediti (t.i. strateški cilji), in da imamo cilje, ki si jih zastavijo in oblikujejo mladi v procesu nekega načrtovanja (največkrat skupaj s strokovnimi delavci). Oboji cilji so pomembni in se največkrat prepletajo. Pri tem pa je pomembno;

- a) da mladim omogočimo prostor za oblikovanje, doseganje in evalviranje lastnih ciljev in
- b) da cilji mladinskih organizacij oz. organizacij, ki delajo z mladimi, ne ostanejo samo na deklarativni ravni in daleč stran od stvarnih potreb mladih.

Pri uresničevanju teh ciljev pa je med drugim zelo pomembna tudi vloga strokovnega oz. mladinskega delavca.

3.1.7. Vloga strokovnega oz. mladinskega delavca pri delu z mladimi

Praksa kaže, da brez strokovnega vodenja mladinske dejavnosti, projekti v zelo kratkem času izzvenijo in zastanejo. Mrgole (2003:81) je mnenja, da delo z mladimi potrebuje v prvi vrsti zagotovilo kontinuitete, varnost rednega srečevanja in osebo, ki zastopa funkcijo osrednje figure, nosilca odgovornosti in nosilca poteka dejavnosti. Vloga, ki naj bi jo opravljal mladinski delavec oz. strokovni delavec, ki dela z mladimi, pa obsega še dodatne sklope; neformalno izobraževanje, skrb za aktivno participacijo, vzpodbujanje in krepitev moči mladih ter promocijo enakih možnosti za vse in družbenega vključevanja.

V metodičnem smislu je osnovno prizadevaje strokovnega delavca usmerjeno v to, da mlademu človeku omogoči *neposredno izkušnjo*, ki omogoči učenje na kognitivnem in emocionalnem nivoju z namenom osmišljanja le-te, ne samo s strani mladega človeka, ampak tudi s strani mladinskega delavca. V tem primeru naj bi bile najvažnejše izkušnje, ki jih strokovni delavec posreduje mladim naslednje;

- izkušnja zmanjšane represije, ob katerih naj bi mladi spoznali, da omejitve, pritiski, norme in sankcije niso večne in nespremenljive, temveč, da jih ustvarjajo ljudje, ker skozi njih uveljavljajo svoje interese,
- izkušnja alternativnih oblik vedenja, ki mlademu nudijo vpogled v območje realnih možnosti v nasprotju s pristajanjem na dane možnosti,
- izkušnja zmanjšane storilnostnega pritiska,
- izkušnja kolektivnega reševanja problemov in solidarnosti,
- izkušnja nenadejanih uspehov kot posledice razrahljanja obstoječih vedenjskih, emocionalnih in kognitivnih struktur ter medsebojne solidarne pomoči v skupini,

- doživetje sebe kot subjekta svojih dejanj in svojega življenja, ne kot objekta »usode«. (Mesec pov. po Kern, 2005:47-48)

Po Mesecu (ibid.) so osnovne naloge strokovnega delavca pri delu z mladimi svetovanje, opora in pomoč pri reševanju njihovih vsakdanjih vprašanj in težav ter spodbujanje procesov učenja za spoprijemanje mladih z vsakodnevnimi izzivi in težavami. Poleg tega naj bi strokovni delavec ozaveščal mlade o delovanju in funkcijah socializacijskih ustanov in o njihovem vplivu na osebnostno formalizacijo mladega človeka, ter pomagal pri odkrivanju konkretnih možnih alternativnih oblik vzgoje in samovzgoje. V nasprotju s procesom individualizacije problemov mladih je Mesec mnenja, da je potrebno mlade usposabljanje za solidarno delovanje, za prepoznavanje problemov kot kolektivnih in za iskanje kolektivnih rešitev.

Mladinski aktivisti na področju dela z mladimi raziskujejo potrebe, interese, cilje in inspiracije mladih preko procesa zbiranja, beleženja in interpretiranja informacij, promovirajo priložnosti mladinskega dela in si prizadevajo za revizijo rezultatov programov mladinskega dela. Pozornost v veliki meri usmerjajo v preventivno dejavnost in odkrivanje marginalnosti zaradi nezadovoljenih novih potreb, bivanjske praznine in izgube smisla. Odkrivajo situacije, kjer mladi potrebujejo zagovorništvo. (Kern, 2005:44)

Pri delu z mladimi je poudarek na spremljanju obdobja odraščanja na prehodu od odvisnosti do samostojnosti. Vlogo mladinskih delavcev Mrgole (2003:81-82) vidi zlasti v tem, da podpirajo osebnostni, družbeni in izobraževalni razvoj mladih ter jim pomagajo pri uveljavljanju lastnih oz. svojevrstnih stališč, mnenj in jih krepijo pri pridobivanju položaja, pomena in vpliva v družbi. Strokovni delavec v mladinski organizaciji oz. v organizaciji, ki združuje mlade, ni oseba, ki sedi v varnem zavetju svoje pisarne, ampak je velikokrat prvi »v bojni liniji« pri delu z mladimi.

Pri tem pa nas Mrgole opozarja, da morajo biti osebe, ki delajo z mladimi, visoko motivirane, ker svoj odnos in notranjo naravnost do dela prenašajo neposredno na udeležence. V procesu projektnega dela se ustvarjajo situacije *učenja po modelu*. Mladinski delavec stopa na mesto modela, ki s svojimi stališči, načinom vedenja, strategijami, predsodki, navadami vpliva na klimo skupine in neposredno na odnose z in med mladimi. Na tak način mladinski delavec preko neformalnega dela stopa na mesto pomembnega drugega, kar mu nalaga dodatno odgovornost in pri čemer igrajo pomembno vlogo psihološki dejavniki od identifikacije do skupinske dinamike. Zato bi moral biti mladinski delavec opremljen z znanji, ki mu omogočajo obvladovanje procesov vodenja skupine in reševanje pripadajočih psiholoških fenomenov. (ibid.)

V Priročniku za trenerje mladinskih vodij (Cepin et al., 2003) najdemo, da trener oz. strokovni delavec pri delu z mladimi nastopa v različnih vlogah; je voditelj programa usposabljanj, mentor in spremljevalec, organizator srečanj mladinskih voditeljev oz. prostovoljcev, svetovalec, strateg, avtor gradiv, trener veščin, demonstrator, itd. Za strokovnega delavca je pomembno tudi to, da v skladu z značajem in temperamentom izoblikuje svoj osebni stil, s katerim se dobro počuti. Za uspešno strokovno delo z mladimi je pomembna humanistična naravnost, ki predstavlja veselje do dela z mladimi oz. ljudmi, sprejemanje različnosti, zaupanje v druge in v

njihove sposobnosti, samozaupanje in dobra samopodoba, osebna trdnost in pozitivna naravnost do ljudi ter situacij.

Pri tem se mora strokovni delavec zavedati, da naše vrednote in prepričanja v veliki meri vodijo naše ravnanje in reakcije. Ozaveščanje in sprejemanje lastnih vrednot, potreb in pričakovanj s strani strokovnega delavca omogoča dober zgled ostalim udeležencem. Deklarirane vrednote mora strokovni delavec dobro poznati in vedeti, v kolikšni meri jih sprejema za svoje in v praksi tudi udejanja. Strokovni delavec zaradi svoje vpetosti v delovanje organizacije pogosto nastopa kot pobudnik raznovrstnih akcij in projektov, kot nekdo, ki naj bi poznal demokratične postopke v organizaciji in se zavzema za potrebne ali pomembne spremembe. (ibid.)

Poleg znanj in veščin, ki se nanašajo na strokovno delo (npr.: individualno ali skupinsko delo z uporabniki) morajo strokovni delavci, ki delajo v mladinski organizaciji, obvladati še dodatna organizacijska oz. managerska znanja:

- vodenje in načrtovanje programa (strateško načrtovanje, postavljanje vizije, namena, ciljev programa, evalviranje dejavnosti itd.),
- pridobivanje finančnih sredstev (sledenje in prijavljanje na razpise, zbiranje donacij in sponzorstev itd.),
- organiziranje in koordiniranje ostalih izvajalcev dejavnosti (zunanjih pogodbenih delavcev, prostovoljcev, javnih delavcev itd.),
- projektno delo (načrtovanje manjših oz. večjih projektov znotraj programa),
- skrb za usposabljanje izvajalcev dejavnosti programa (sodelavci, prostovoljci, javni delavci, praktikantje, študentje na praksi itd.),
- poznavanje okolja (prepoznavanje potreb mladih, poznavanje mladinske »scene«, poznavanje potencialnih socialnih mrež pomoči itd.),
- lokalno in mednarodno povezovanje,
- tajniška in druga poslovna opravila,
- skrb za izdajanje publikacij (informativni material itd.),
- javno zastopanje oz. predstavljanje programa v javnosti (predstavitve potencialnim financerjem, strokovni in širši javnosti) itd.

Na področju dela z mladimi niso zadostna samo strokovna ali samo organizacijska znanja, ampak gre za celo paletu med seboj prepletenih znanj in veščin, ki naj bi jih posedovali strokovni delavci, ki delujejo v raznovrstnih mladinskih organizacijah, če želijo dolgoročno uspešno opravljati svoje delo. Tovrstno delo strokovne delavce nenehno »sili« v pridobivanje dodatnih in novih znanj, kar pa za njih / nas predstavlja dodaten strokovni in osebni izziv.

3.2. KONCEPTUALIZACIJA DNEVNIH CENTROV ZA MLADE, KI DELUJEJO V OKVIRU CENTROV ZA SOCIALNO DELO

Tako, kot pri konceptih dela z mladimi (*mladinsko delo* in *odprto delo z mladino*), se tudi pri konceptualizaciji dnevnihih centrov za mlade srečamo z bolj ali manj med seboj podobnima pojmovoma:

- a) *mladinske organizacije* (mladinski centri, klubi, središča, itd.) in
- b) *dnevni centri za otroke in mladostnike* oz. specializirani preventivni programi za kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo in oskrbo otrok ter mladostnikov, ki so prikrajšani za »normalno« družinsko življenje ali pa se soočajo s težavami v procesu

odraščanja. Definicijo; *prikrajšani za normalno družinsko življenje* bom v nadaljevanju uporabljal v navednicah, ker niti v Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje od leta 2000 do 2005 in tudi za obdobje od leta 2006 do 2010 ter v razpisni dokumentaciji Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ni nikjer natančno opredeljeno, kaj se pojmuje pod izrazom za *normalno*. V prej omenjenih dokumentih za tovrstne programe najdemo tudi izraz *razvojni in eksperimentalni* programi.

3.2.1. Mladinske organizacije (mladinska središča, centri, klubi itd.)

Mladinske organizacije so v Evropi po večini opredeljene kot nevladne in neprofitne organizacije, ki temeljijo na prostovoljnem vključevanju in sodelovanju mladih. Tudi v Sloveniji so organizacije, ki izvajajo mladinsko delo opredeljene kot nevladne organizacije, ki so prostovoljne in neprofitne ter so registrirane kot pravne osebe v RS. (Mrgole, 2003: 95) Kern (2005:19) organizacije mladinskega dela opredeljuje kot organizacije, ki podpirajo preskrbo z mladinskim delom, kjer so subjekt dogajanja mladi.

»V odnosu do družbe lahko organizacija mladinskega dela nastopa v različnih formalnih oblikah (center, društvo, zveza društev itd.). Zaradi svojega načina delovanja organizacija mladinskega dela predstavlja iniciativo mladih v (civilni) družbi. Značilnosti mladinske organizacije:

- imajo določeno stopnjo organizacije,
- imajo določeno obliko vodstva,
- člani imajo skupno poslanstvo in vrednote,
- delujejo po prepoznavni metodi,
- njeno delo je namenjeno izpolnjevanju poslanstva.« (Cepin et al, 2003:2/3)

Po Mrgoletu (2003:95-96) v Sloveniji ne obstaja enotno poimenovanje neformalnih programov za mlade. Poznamo tri modele organizacij:

- samostojne in neodvisne mladinske organizacije (organizirane kot zveze na nacionalni ravni ali kot lokalno delujoča društva. Tovrstna organizacija je tudi Mladinski svet Slovenije, kot krovna organizacija mladinskih organizacij, ki na ravni Republike Slovenije organizira in združuje prostovoljne mladinske organizacije in asociacije, ki delujejo med mladimi različnih družbenih, nazorskih ali političnih usmeritev.),
- mladinske organizacije, ki samostojno delujejo v okviru organizacij in
- mladinske organizacije v okviru političnih strank.

Neformalni programi za mlade se večinoma odvijajo v *mladinskih klubih* (ki so praviloma ustanovljeni kot društva), v *mladinskih centrih* (ki so največkrat ustanovljeni kot javni ali zasebni zavodi oz. kot društva ali združenje društev) ali v okviru *drugih organizacij* (zasebne profitne organizacije, drugi javni zavodi, politično organizirane skupine, verske skupnosti itd.). (ibid.)

Urad Republike Slovenije za mladino opredeljuje *mladinske centre* kot institucionalno, javno in organizacijsko - avtonomno obliko delovanja mladih. Mladinski center je živ »organizem«, ki vzpodbuja in podpira participacijo mladih v družbenem okolju in pri uveljavljanju njihovih različnih interesov in specifičnih potreb v demokratični in multikulturni družbi. Mladinski center je tudi »mehanizem« družbene integracije in socializacije mladih, predvsem tim »neorganizirane« mladine, ne glede na njihovo pripadnost. Mladinski center opravlja družbeno koristne funkcije

v okviru izobraževalne, klubske, informativne, preventivne, kulturne, vrstniške, športne, prostočasne ipd. dejavnosti ali aktivnosti, ki se uresničujejo skozi programe (neformalnih) izobraževanj, multikulturnega učenja, prostovoljstva, preventive, mladinskih izmenjav ipd. (ibid. 95-97)

»Cilji delovanja mladinskih centrov so vzpodbujanje participacije mladih, omogočanje aktivnega državljanstva, uveljavljanje večkulturne vzgoje, predvsem pa integracija mladih, kot tudi boljše poznavanje položaja in vloge mladih v družbi. Mladinski centri poleg programov in projektov, ki se pri njih izvajajo, nudijo svetovalno, strokovno, organizacijsko, finančno, tehnično ipd. pomoč prostovoljnim združenjem, avtonomnim mladinskim skupinam in tudi posameznikom. V tem smislu imajo MC več različnih funkcij; preventivno, asociativno, podporno, informativno, izobraževalno, koordinativno, razvojno idr., kar je mogoče strniti v tri osnovne sklope funkcij:

1. MC v vlogi podporne in servisne organizacije za iniciative mladih in za omogočanje izvajanja mladinskega dela organizirane in neorganizirane mladine,
2. MC v vlogi nosilca in organizatorja določenih aktivnosti, programov in projektov,
3. MC v vlogi povezovalca mladinskega sektorja in koordinatorja aktivnosti izven centra.« (2005:7)

Mrgole (2003:96) je mnenja, da v Sloveniji nimamo opredeljenih temeljnih pojavnih oblik mladinske scene. Pri premagovanju dileme poimenovanja programskega izvajanja mladinskega dela - mladinski klub ali mladinski center - ponuja nov izraz »*mladinsko središče*«, ki pa ne favorizira ne enega ne drugega modela. Mladinsko središče pojmuje kot projekt, ki na osnovi delujočih mladinskih iniciativ in uveljavljenih programov podpira razvoj množične mladinske kulture. Po njegovem so mladinska središča zlasti lokacije in šele zatem organizacije, ki naj bi delovale po načelih neformalnih zbirališč mladih, kjer bi lahko mladi zadovoljevali svoje temeljne potrebe po kakovostnem preživljanju časa odraščanja in ob tem dobili vzpodbude, znanja in spretnosti, ki jih potrebujejo v vsakdanjem življenju in katere jim formalni sistemi zaradi svojega ustroja ne morejo posredovati. Delo mladinskih središč naj bi potekalo na način zadovoljevanja specifičnih potreb posebnih skupin in v duhu sodelovanja in povezanosti ter skupni pripadnosti. Ravno pripadnost skupni ideji, organizaciji, projektu, skupne izkušnje dela, lahko premostijo medgeneracijske (starostne) ovire, ki sedaj botrujejo oteženemu sodelovanju med različnimi starostnimi skupinami. (ibid.16)

Mrgole pri tem opozarja, da je obdobje povečanega zanimanja za mlade v stiski, delo z mladimi na obrobju in z mladimi s posebnimi potrebami v rahlem zatonu, saj prakse niso ponudile splošno uporabnik modelov za reševanje družbenih neenakosti. Ob tem se sklicuje na izkušnje mladinskih delavcev iz Anglije, ki poudarjajo usmerjenost k povprečni mladini in dvigu kakovosti njihovega vsakdanjega življenja. V vnemi po reševanju vseh družbenih problemov in strukturnih protislovij ne smemo pozabiti in zanemariti najbolj številčne skupine mladih, ki se preprosto radi družijo, so ustvarjalni, razmišljajo o prihodnosti in jo želijo aktivno soustvarjati. Pri ponudbi mladinskega dela moramo na prvem mest pomisliti na povprečne skupine mladih, ki izhajajo iz navadne mladinske kulture. »Izkušnje kažejo, da je prioriteta usmerjenost v delo s »problematično« mladino lahko Prokrustova postelja še večjega družbenega izključevanja mladih. Pri načrtovanju mladinskega dela moramo zato posebej paziti, da z ideološkimi koncepti (znanstvenimi, religioznimi, vzgojnimi ali političnimi) ne zapademo v skušnjava, da bi na novo ustvarili oz. prevzgjajali mlade ljudi.« (ibid.:108)

Kern (2005:17-18) programe mladinskega dela definira kot programe, ki mladim s strokovno pomočjo socialnega dela, z različnimi strokovnimi ponudbami in svetovanjem omogočajo uresničevanje njihovih pravic in jim nudijo podporo pri razvoju ter vzgoji za odgovorna ravnanja. Pri tem pa navaja celo paleto usmeritev, ki naj bi se oz. bi se morale izvajati v programih mladinskega dela in sicer, da:

- a) spremljajo mlade in jim nudijo prostor za odprte, metodično vodene pogovore o resnih temah,
- b) vključujejo različne alternativne vzgojne stile, s katerimi skušajo zajeti najrazličnejše skupine mladih, z namenom krepitev vrstniške pomoči in ohranjanja lastne identitete,
- c) nudijo smiselne oblike prostega časa, ki omogočajo razvoj intelektualnih, čustvenih, fizičnih in poklicnih sposobnosti,
- d) nudijo orientacijo,
- e) ne vsiljujejo življenjskih načrtov, temveč mlade v okviru »javnega mladinskega dela« spremljajo, jim pozorno prisluhnejo ter pokažejo zanimanje za resno upoštevanje življenjskih možnosti mladih,
- f) svetujejo mladim, da bi le-ti znali upoštevali naraščajočo večpomenskost življenjskih pogojev in alternativ življenja, odmaknjenost do posredniških avtoritet, institucij in oblik, v katerih se pojavljajo,
- g) se reševanja ne lotevajo po kliničnem modelu,
- h) se s ponudbami izogibajo izločanju in samoizločanju,
- i) varujejo oz. preprečujejo ogrožanje lastne osebnosti in gradijo na samooblikovanju,
- j) v celostno vzgojno delovanje vključujejo elemente tiste preventive, ki naj bi vsem mladim zagotovila višjo stopnjo telesne, psihološke, moralne in duhovne blaginje ter preventivo na kulturni in politični ravni,
- k) splošno oživljajo vsa vzgojna področja (šola, družino, različna združenja, sredstva množičnega obveščanja), ki mlademu človeku lahko pomagajo pri gradnji močne osebnosti,
- l) nudijo mladim različne izkušnje odnosov, ki so usmerjeni k potrjevanju mladostnika in krepitev lastne identitete,
- m) omogočajo zadovoljevanje potreb; po individualni in socialni varnosti, po identiteti, po samorealizaciji, po medsebojni komunikaciji, po pripadanju skupini s podobnimi cilji, po idealih in opornih točkah, po verodostojnosti in doslednih vzornikih, po načrtovanju prihodnosti na podlagi lastnih izkušenj in spoznavanju realnosti, po samostojnosti in prevzemanju odgovornosti v družbi, po družbeni potrditvi in priznanju, po sodelovanju pri sprejemanju različnih odločitev, po racionalnem razumevanju družbe, po enakopravnem sodelovanju,
- n) pomagajo pri integraciji mladih na trg delovne sile, v kulturne in poklicne formacije, v gospodarske in človeške blaginje,
- o) vzpostavljajo in vplivajo na oblikovanje političnih ukrepov, ki bi bili usmerjeni v preprečevanje stisk predvsem z večanjem števila socialnih služb, ki bi bile zmožne zadovoljiti pravne potrebe mladih in spodbujati mlade k sodelovanju,
- p) delujejo v smeri krepitev preventivnega vidika vzgoje, kulture in politike v smislu medsebojnega združevanja v enoten projekt delovanja.

3.2.2. Dnevni centri za mlade

Socialno delo pri delu z mladimi

Za lažje razumevanje delovanja DCM-jev in za rahel odklik od vrednostnih ter načelnih predpostavk delovanja mladinskih organizacij si bomo v nadaljevanju ogledali osnove predpostavke socialnega dela pri delu z mladimi, ki nam pri konceptualizaciji DCM-jev lahko služijo kot opora za delovanje DCM-jev in strokovno orientacijo.

Po Poštrakovem (2003:26-33) mnenju se socialno delo pri delu z mladimi naslanja na isto strokovno ozadje (doktrina in konceptualni pristopi), kot socialno delo na drugih področjih. Socialno delo je v svoji osnovi naravnano izrazito celostno, holistično in interdisciplinarno. Socialni delavka / delavec se pri delu z mladimi srečuje z raznovrstnimi stiskami, težavami in problemi mladih. Le-ti ne izvirajo zgolj iz psiholoških ali osebnostnih, družbenih ali socialnih, vzgojnih ali pedagoških, zdravstvenih ali medicinskih okvirov, pač pa gre večinoma za skupek med seboj prepletenih in povezanih razlogov ter posledic.. Socialna delavka / delavec tako skupaj z mladostnikom (in njegovo družino) soustvarja nove možnosti in okoliščine za bolj kvalitetno življenje (ibid.: 29)

Po mnenju Čačinovič Vogrinčičeve (2000:77) je pomembna naloga socialnega dela pri reševanju kompleksnih psihosocialnih težav otrok in mladoletnikov z odklonskim vedenjem, vzpostavljanje socialne mreže, ki najprej otrokom in potem tudi vsem udeleženi v problemu, omogoči novo učenje in nove izkušnje za spoštovanje sebe in drugih ljudi. Pri tem poudarja, da je socialna služba tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja, kjer se vsakokrat združijo strokovne in človeške moči v posebnem projektu za vsakega otroka oz. mladostnika. »Pomoč, kot jo opredeljujemo v socialnem delu vodi k okrepanju, socialnemu učenju, odkrivanju novih virov in možnosti otroka, k učinkovitemu sodelovanju in umeščanju otroka in mladoletnika v okolje šole, dela, doma.« (ibid.)

Naloga socialnega dela pri delu z mladimi je, da se mladostnika spoštuje kot sogovornika. Da pa bi otrok oz. mladostnik lahko dobil pravico do resničnosti, do tega, da ga slišijo, da ga vzamejo resno in da bi dobil pravico do vseh čustev, potrebuje odrasle, ki to pravico vzpostavijo in zagotavljajo. (ibid.:78) Cilj tako zastavljenega strokovnega dela je, da otroku in mladostniku postane varen prostor za učenje od odraslih v njegovi socialni mreži in da otroka v taisto socialno mrežo umesti kot subjekt. Konvencija o otrokovih pravicah govori o tem, da obravnavamo otroka kot subjekt, kot aktivnega, enakovrednega partnerja v vseh procesih in postopkih in ravno zato je pomembno, da strokovni delavci pri delu z mladimi postanejo aktivni zagovorniki otrok ter njihovih pravic. (Čačinovič Vogrinčič et al., 2003:72)

Najpomembnejši cilj socialnih služb pri omogočanju podpore otrokom, mladostnikom in njihovim družinam, je vsekakor njihova krepitev, odločen premik v strokovno ravnanje in učinkovitejše ter bolj transparentno delo (premik iz administrativnega ravnanja v kompleksnejše socialno delo). V jeziku socialnega dela to pomeni, da je potrebno za vsakega otroka, mladostnika in njihovo družino skrbno raziskati in z vsemi udeleženi v reševanju problema soustvariti zanj posebni delovni program pomoči in podpore, ki pa se ne omejuje samo z odpravljanjem krize in neposredne

težave, ampak ima za cilj tudi izboljšanje celotne življenjske situacije otroka, mladostnika in družine ter krepitev moči pri soočanju z novimi izkušnjami. (ibid.)

»Govor o diagnozi, obravnavi, oceni, odločbi ...morajo nadomestiti ali dopolniti pojmi, kot so odkrivanje, soustvarjanje, sodelovanje, spreminjanje, reflektiranje, timsko delo,...«, Socialno delo pri delu z mladimi mora:

- postati usmerjen projekt pomoči in podpore, vključno s pridobivanjem novih pozitivnih izkušenj,
- zagotoviti aktivno udeležbo otrok, mladostnikov in ostalih članov družine,
- omogočiti pogoje za interdisciplinarno reševanje problema oz. problemov. (ibid.)

Mladostnik, ki je doživel oz. še vedno doživlja stisko, težave, zlorabe, itd. gotovo potrebuje posebno obravnavo, vendar ne v diskriminatornem smislu, temveč posebno obravnavo, ki omogoča dostop do lastnih ustvarjalnih potencialov. Predpostavka je torej ta, da smo vsi ljudje potencialno ustvarjalni in sposobni obvladati naše vsakdanje življenje in se zatorej večinoma znajdemo v njem. Mladi v stiski oz. s težavami, pa večkrat izgubijo stik z lastnimi ustvarjalnimi potenciali in zato je po Poštrakovem mnenju naloga strokovnega delavca, da v delovnem odnosu skupaj z uporabniki – mladimi načrtujemo takšen proces reševanja problema, da mladim pomaga vzpostaviti stik z lastno ustvarjalnostjo (npr.: preko umetnosti, športa, zabave, itd.). (Poštrak, 2003:32-33)

Pri osredotočanju na pozitivne plati mladih podpiramo tiste *strategije (pre)živetja* za katere menimo, da so za njih učinkovite, produktivne in ustrezne. Opiramo se torej na tisti, četudi še tako majhen del celostnega razpona ravnanja določenega mladostnika ali skupine, ki ga označimo kot ustreznega oz. kot ustrezno strategijo (pre)živetja. »Pod izrazom strategije (pre)živetja pojmujem vse tiste oblike, načine ali vzorce ravnanja, vedenja, delovanja, komuniciranja, itd., ki jih je določena oseba razvila v dosedanem življenju. Pri mladih lahko s tem v zvezi govorimo tudi o socializacijskih procesih.« (ibid.:9) Poudarek mora biti torej na odkrivanju močnih strani mladih (tisto kar že imajo oz. znajo) in jih krepiti za tveganje in učenje, kako naj se bolje opremijo za življenje.

Konceptualizacija dnevnih centrov za mlade

Ustava Republike Slovenije v 56. členu govori o tem, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo v skladu s svojo starostjo in zrelostjo, država pa se pri tem obvezuje, da bo otrokom poskrbela posebno varstvo pred ekonomskim, socialnim, telesnim, duševnim in drugim izkoriščanjem ter zlorabam. Slovenija je podpisnica Konvencije o otrokovih pravicah, ki obvezuje države podpisnice, da morajo otroku priznati pravico do socialnega varstva in staršem ter zakonitim skrbnikom nuditi ustrezno pomoč in podporo pri izvrševanju njihovih odgovornosti pri otrokovem razvoju in vzgoji. Socialno vključevanje otrok mora delovati na vseh področjih življenja, saj se le tako lahko zagotavlja njihovo varnost, nemoten razvoj in rast.

Zakon o socialnem varstvu (v nadaljevanju Zakon) v okviru mreže javne službe zagotavlja socialno varstvene storitve, kot so socialna preventiva, pomoč družini za in na domu itd., katerih pomembna ciljna skupina so (tudi) otroci ter mladostniki in njihove družine. Centri so temeljna institucija, ki pokriva pretežni del socialno

varstvene dejavnosti, ki jih opredeljuje Zakon, in so hkrati osrednje mesto pri zagotavljanju pomoči in podpore pri reševanju socialnih problemov in stisk ljudi. Centri so pomembni, ker so vladni javni zavodi, kot taki pa delujejo v lokalnem okolju ter so zagotovilo države, da bo vsak človek – tudi otrok, mladostnik in družina – imel/a možnost dobiti pomoč in podporo, ko jo bo potreboval/a. Centri po svojem osnovnem poslanstvu nudijo pomoč v najširšem obsegu številnim posameznikom in družinam v težavah. (Čačinovič Vogrinčič et al., 2003:69)

Že v začetku poglavja sem omenili, da v Sloveniji trenutno deluje 62 Centrov v okviru javnih pooblastil ter nalog na področju varstva otrok in družine, ki jih opredeljuje Zakon. Centri izvajajo naloge in ukrepe, ki se nanašajo na dovolitev zakonske zveze osebi, ki je mlajša od 18. let, urejanje razmerij med starši in otroci, na ukrepe za zaščito otrok, ukrepe v okviru varstva otrok s statusom invalida in otrok, ki imajo težave z duševnim zdravjem in dodeljevanje denarnih socialnih pomoči. V okviru storitev, ki jih opravlja Center kot javna služba, pa sta za konceptualizacijo DCM-jev še posebno zanimivi predvsem dve storitvi; *socialna preventiva* (ki sem jo podrobno opisal in predstavil v drugem poglavju teoretičnega dela) in *pomoč družini za dom*.

Storitev pomoč družini za dom predstavlja pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani, pomoč pri skrbi za otroke ter usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju. Za konceptualizacijo DCM-jev je pomembno to, da Centri tovrstno storitev izvajajo največkrat z dopolnilnimi (t.i. eksperimentalnimi oz. razvojnimi) programi psihosocialnega dela, ki so namenjeni družinam s težavami oz. v disfunkciji, med katere pa lahko vsekakor štejemo tudi DCM-je. Poleg DCM-jev poznamo v slovenskem prostoru tudi druge oblike dopolnilnih programov, kot so vzgojni zavodi, stanovanjske skupine, rejniške družine, krizni centri za mlade, družinske svetovalnice, itd. (ibid.:71)

Dopolnilni program lahko v okviru izvajanja storitve - pomoč družini za dom, zagotavljajo različne oblike pomoči;

- pomoč staršem pri izvajanju starševske skrbi za otroke,
- pomoč pri reševanju konfliktov v medsebojnih odnosih,
- pomoč pri premagovanju materialne ogroženosti,
- pomoč pri vključevanju družine v okolje,
- individualna pomoč otrokom (pomoč pri učenju, druženje, spremljanje itd.),
- pomoč pri vzpostavljanju socialne mreže družini,
- in sodelovanje s strokovnimi službami, ki lahko kakorkoli doprinesejo k rešitvi problema oz. problemov. (ibid.:70)

Čačinovič Vogrinčič in Radetič menita, da so dopolnilni programi, ki se izvajajo v okviru Centrov, pomembni tudi zaradi tega, ker se marsikje na Centrih razvija strokovno neutemeljena delitev na naloge, ki pomenijo izvajanje pooblasti (ki se največkrat izvajajo vse preveč znotraj okvirov pravnega postopka) in socialno varstvenimi storitvami, kot da slednje ne bi bile nujen način izvajanja pooblastil. Omejevanje zgolj na izvajanje javnih pooblastil ni ustrezno. S pomočjo dopolnilnih programov lahko razširimo in dvignemo ponudbo socialno varstvenih storitev v podpori družinam, ki so se znašle v stiski, na višjo in bolj kompleksno raven. (ibid.: 71)

V nadaljevanju opredeljujeta DCM-je kot posebno obliko pomoči, kot prostor v katerem se čez dan srečujejo otroci in mladostniki z različnimi težavami v odraščanju, pa tudi tisti, ki teh težav nimajo. DCM-ji so odprti tudi za starše, zakonite skrbnike, njihove sorodnike, sosede in vse institucije, ki skupaj z zaposlenimi in otroki ter mladostniki iščejo rešitve zanje. DCM-ji so zasnovani kot del vzgojnega programa pri delu z otroki in mladostniki, ki imajo težave v šoli in prihajajo iz neurejenih družin. Vzgojno zanemarjeni in čustveno prikrajšani otroci s težavami pri socialni integraciji so še dodatno obravnavani v šolski svetovalni službi in na Centrih. (ibid.:70)

Če povzamemo slednjo definicijo, se v DCM-jih izvajajo psihosocialne oz. posebne, drugačne, alternativne oblike pomoči. Ciljna populacija DCM-jev so prvenstveno otroci in mladostniki od 10. do 20. leta starosti, ki se soočajo s težavami v procesu odraščanja oz. so prikrajšani za »normalno« družinsko življenje. To so največkrat:

1. *otroci in mladostniki, ki živijo v družinah, ki se soočajo z/s; nasiljem, revščino in socialno izključenostjo, nezadostno socialno mrežo, dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju, kakršnokoli obliko zasvojenosti ali odvisnosti, neurejenimi odnosi med staršema, pomanjkanjem vzgojnih in socialnih veščin ter drugih informacij s strani staršev, težavami, ker izhajajo iz drugačnega kulturnega in jezikovnega okolja, neurejenim državljskim statusom itd.*
2. *Otroci in mladostniki, ki; ne doživljajo dovolj pozitivnih vzpodbud s strani okolja, so obremenjeni s previsokimi pričakovanji staršev in okolja, so pomanjkljivo opremljeni z informacijami in s pomanjkljivimi socialnimi veščinami itd.*
3. *Otroci in mladostniki, ki imajo težave v izobraževalno-vzgojnem procesu in s katerimi se šolski sistem neuspešno spoprijema; niso dokončali obveznega šolanja, niso vključeni v noben sistem izobraževanja, imajo učne težave zaradi pomanjkljivega znanja, nimajo izoblikovanih učnih in delovnih navad ter veščin, imajo težave s prekratnim časom koncentracije, imajo specifične učne težave (npr.: disleksija, grafomotorika itd.), imajo preveč neopravičenih izostankov od pouka, imajo težave pri ustrezni vključitvi v delo razreda (skupine) – motijo delo v skupini, imajo težave z nasiljem (vrstniškim, nad inventarjem, nad učitelji itd.), ne spoštujejo šolskega reda, itd.*
4. *Mladoletniki - storilci kaznivih dejanj in so zaradi tega obravnavani v sodnem postopku.*
5. *Otroci in mladostniki, ki (trenutno) bivajo v rejništvu, v vzgojnem zavodu (v stanovanjski skupini), v kriznem centru za mlade, itd.*
6. *Otroci in mladostniki s t.i. »posebnimi« potrebami.*

Koristno je, da se v dejavnosti DCM-jev vključujejo tudi ostali otroci in mladostniki, ki se v svojem življenju ne soočajo z »večjimi oz. težjimi« težavami v procesu odraščanja. Kot smo že nekajkrat ugotovili, so DCM-ji usmerjeni ne samo na sekundarno in terciarno preventivo, ampak tudi na primarno preventivo, z namenom omogočanja pridobitve raznovrstnih izkušenj v procesu odraščanja otrokom in mladostnikom in nadaljnega preprečevanja negativnih posledic.

V nadaljevanju avtorja trdita, da so DCM-ji zasnovani kot del vzgojnega programa, s čimer se ne strinjam. Menim, da DCM-ji niso samo del socialno varstvenega (konkretno Centra), vzgojno izobraževalnega ali kateregakoli drugega programa, ampak je njihovo delovanje pozicionirano v vmesnem prostoru med vladnimi in nevladnimi organizacijami oz. med ne-formalno organiziranimi mladinskimi iniciativami (civilno sfero). Kljub temu, da so DCM-ji največkrat zasnovani kot nadgradnja storitve pomoč družini za dom (kot posledica potreb in želja uporabnikov, ki so jih zaznali strokovni delavci, ki delajo na teh področjih v okviru Centra) ali socialne preventive, morajo biti strokovni delavci pri svojem delu avtonomni in samostojni.

Glede na slednje se postavlja vprašanje odnosa med strokovnimi delavci in ostalimi izvajalci DCM-ja ter uporabniki (otroci, mladostniki, starši itd.), ki v prvi vrsti temelji na medsebojnem zaupanju oz. varovanju zaupnosti. DCM-ji ne smejo pristajati na vlogo »podaljšane roke« ali »nadzornika« (v prenesenem pomenu besede) za katerokoli institucijo (tudi za Center ne). To nikakor ne pomeni, da naj se ne bi pri vzpostavljanju delovnega procesa pomoči in podpore posamezniku in družini, uporabljale metode interdisciplinarnih in multiinstitucionalnih timov. Gre za že prej omenjeno načelo, da DCM-ji delujejo avtonomno, kot samostojna enota Centra. In kot smo že prej ugotovili se morajo strokovni delavci pri delu z mladimi svobodno odločajo o izbiri strokovnih ravnanj in ne smejo biti vezani na nobena predpisana pravila ravnanja (razen tistih situacij, ki so opredeljena in regulirana z zakoni in drugimi direktivami).

DCM-ji prav tako ne bi smeli biti samo prostori, kjer lahko otroci in mladostniki pridejo dnevno ob točno določeni uri (npr.: takrat, ko imajo strokovni delavci uradne ure), ampak naj bi bili to prostori oz. dejavnosti, ki so dostopne večjemu številu uporabnikov ob različnih urah (po koncu pouka, v popoldanskem času itd.). Pomembno je, da dejavnosti niso omejene samo na en prostor, ampak da se izvajajo na različnih lokacijah izven DCM-ja (taborjenje, izleti, delavnice v naravi, v različnih mestnih četrtih itd.) in ob pomoči prostovoljcev (v našem primeru tudi včasih javnih delavcev), ki so starostno največkrat še najbližje otrokom in mladostnikom ter predstavljajo nepogrešljivi člen med strokovnimi delavci DCM-ja, predstavniki drugih osrednjih institucij, starši in otroci ter mladostniki. Z omejevanjem vdiranja osrednjih socializacijskih institucij in njihove birokratizacije v delovanje DCM-jev omogočamo veliko »manevrskega« prostora za oblikovanje storitev, ki temeljijo na podlagi potreb in želja uporabnikov - otrok, mladostnikov in njihovih družin. Pri pozicioniranju DCM-jev gre za implementacijo enega izmed ključnih strukturalnih pogojev dela z mladimi – vmestnost.

Pomembno je, da so DCM-ji s svojimi dejavnostmi in oblikami dela prisotni na terenu – torej tam, kjer se otroci in mladostniki »neorganizirano« združujejo, kjer bolj ali manj aktivno in konstruktivno preživljajo prosti čas oz. tam kjer živijo (npr.: Društvo Svetovalnica Fužine je locirana v Ljubljanski četrti Fužine, neposredno v bivalnem naselju in blizu osnovne ter srednje šole). Z razvijanjem t.i. terenskega socialnega dela oz. »uličnega dela« in ob pomoči prostovoljcev ali drugih izvajalcev, se tako lahko še dodatno približamo ciljni populaciji. Tako spoznavamo njihove želje in potrebe, okolje kjer preživljajo svoj prosti čas, raziskujemo in skušamo razumeti njihovo lastno mladinsko kulturo in svojsko identiteto.

Naslednji korak je pomagati otrokom in mladostnikom pri oblikovanju in ohranjanju svojske kulture, skupaj z njimi oblikovati tiste dejavnosti, ki spodbujajo in krepijo njihove lastne ustvarjalne potenciale ter jih krepiti pri soočanju z novimi izkušnjami. Pri tem je smiselno upoštevati Mrgoletov nasvet, da ne podležemo preveliki skušnjavi »ustvarjanja in prevzganja mladih«.

To je eden izmed možnih, zelo zahtevnih vendar učinkovitih načinov uveljavljanja (že prej podrobno opisanih) načel, strukturalnih pogojev in ciljev dela z mladimi. S te perspektive vidimo, da se cilji mladinskih centrov (participacija in integracija mladih, prepoznavanje položaja mladih in njihove vloge itd.) prepletajo in dopolnjujejo s cilji DCM-jev.

Poleg otrok in mladostnikov se za razliko od mladinskih organizacij, v DCM-je (lahko) vključujejo tudi starši. Zato je naslednja pomembna naloga DCM-jev ustvarjanje takšnih podpornih socialnih mrež, novih oblik povezovanja in vključevanja (npr.: preventivni programi za starše, skupine za samopomoč za starše, informacijsko svetovalne točke itd.), ki staršem oz. zakonitim skrbnikom omogočajo:

- izkušnjo medsebojne čustvene opore,
- podporo staršem pri izražanju čustev,
- izmenjavanje starševskih izkušenj o različnih načinih spoprijemanja s problemi,
- nove možnosti premagovanja problemov,
- pomoč pri premagovanju občutka izoliranosti,
- učenje staršev, da se naučijo učinkovitejših načinov vedenja,
- medsebojno informiranje, izobraževanje in svetovanje o težavah, s katerimi se soočajo
- prostor in čas za vzajemno pomoč,
- medsebojno druženje,
- krepitev občutka lastnega nadzora in obvladovanja,
- izvajanje dejavnosti z namenom izboljšati lastno situacijo in situacijo njihovih otrok itd.

Uspešno delo z otroci in mladostniki največkrat pomeni tudi večjo stopnjo zaupanja staršev do strokovnih delavcev in izvajalcev dejavnosti DCM-ja. Pri ustvarjanju pogojev za oblikovanje podpornih socialnih mrež družini, DCM-ji vedno bolj prevzemajo (v sodelovanju z ostalimi pomembnimi institucijami in posamezniki) vlogo družinskih svetovalcev, z namenom zagotavljanja, posredovanja informacij, svetovanja in prenašanja izkušenj z družine na družino, spodbujanja odgovornosti staršev pri vzgoji otrok itd.

Staršem je v lokalni skupnosti treba zagotoviti informacijsko točko oz. organiziran sedež, kjer se lahko srečujejo z drugimi starši, dobijo podporo, informacijo, nasvet pri vzgojnih nalogah in imajo možnost informiranja ter izobraževanja. To funkcijo največkrat opravljajo različne osrednje institucije vzgoje, izobraževanja in socializacije, vendar menim, da lahko to prav tako uspešno in morda celo bolje opravljajo tudi DCM-ji. Seveda je za to nujno tesno sodelovanje z ostalimi institucijami; s Centrom, z osnovnimi in srednjimi šolami, z drugimi organizacijami, ki delujejo na področju dela z otroci, mladostniki in starši, z zavodom za zaposlovanje, z zdravstvenim dispanzerjem za otroke in mladostnike, s policijo, s pravosodjem itd..

Z uveljavljanjem osnovnih strukturalnih pogojev dela z mladimi (lahko) DCM-ji uživajo večjo stopnjo zaupanja pri starših, pri čemer medsebojno srečevanje ni omejeno ali opredeljeno z uradnimi postopki oz. drugimi birokratskimi omejitvami. Kar je še pomembneje, imajo DCM-ji relativno veliko maneverskega prostora pri oblikovanju takšnih storitev, ki temeljijo na podlagi želja in potreb uporabnikov - staršev. Tovrstna pomoč se lahko nudi v individualni (npr.: individualno informiranje in svetovanje za starše po telefonu, osebno, na terenu, po e-pošti itd.) oz. skupinski obliki (npr.: skupine za samopomoč za starše in svojce, različna izobraževanja, javne tribune in okrogle mize, oblikovanje različnih skupin pritiska, skupinska terapija itd.).

Tako DCM-ji pri zagotavljanju pomoči in podpore otrokom, mladostnikom in njihovim družinam, med drugim prevzemajo tudi vlogo koordinatorja oz. povezovalca različnih strokovnih služb in organizacij, ki so udeležene v konkretnih programih podpore in pomoči. Koordinacija pomeni nove delitve dela med institucijami, novo paradigmo in nenazadnje nove pristope k delu oz. k pomoči. »Od notranje fleksibilnosti, povezovanja in širšega večdisciplinarnega pristopa v mreži socialnih služb bo odvisna kakovost dela in učinkov pri zadovoljevanju socialnih potreb otrok in mladostnikov ter njihovih družin.« (Čačinovič Vogrinčič et al., 2003:74-75) To je tudi ena izmed bistvenih razlik v primerjavi z mladinskimi organizacijami, ki niso namenjene vključevanju staršev oz. svojcev.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010 določa Centrom, da med drugimi zadolžitvami opravljajo tudi funkcijo osrednjega koordinatorja in povezovalca vseh ključnih izvajalcev, ki so tako ali drugače povezani s področjem socialnega varstva in sistema pomoči v lokalni skupnosti. Seveda lahko to funkcijo prevzame tudi kakšna druga organizacija. V okviru te naloge je v UE Kranj ustanovljena Lokalna koordinacijska skupina vladnih in nevladnih organizacij. Znotraj te skupine smo se organizirali na posamezna delovna področja. Na ta način je v UE Kranj nastala koordinacija vladnih in nevladnih organizacij, na področju dela z otroci, mladostniki in družina, ki nastopa pod imenom KR Mladi.

Nameni tovrstnih združevanj so lahko zelo različni (npr.: medsebojno organiziranje projektov, medsebojno informiranje in svetovanje, skupna promocija programov in prostovoljnega dela, skupno iskanje sofinancerjev in prijava na razpise, poenotenje metod dela, skupno raziskovanje potreb uporabnikov in oblikovanje storitev, odkrivanje novih oblik dela itd.). V zvezi s tem lahko DCM-ji prevzamejo vlogo povezovalca, spodbujevalca oz. koordinatorja pri razvoju in uveljavljanju novih modelov skupnostne skrbi na področju dela z otroci, mladostniki in družinami. Prav tako imajo DCM-ji možnost, da iščejo partnerje pri izvajanju svojih projektov ne samo v lokalni skupnosti, ampak tudi na regionalnem, nacionalnem in mednarodnem področju.

Poleg mladinskih organizacij so lahko tudi DCM-ji v lokalni skupnosti (in tudi širše) spodbujevalci, mentorji in svetovalci različnim formalno in neformalno organiziranim mladinskih iniciativnim skupinam oz. posameznikom pri doseganju njihovega poslanstva in pri izvajanju njihovih aktivnosti, sicer bolj v smislu svetovalne, strokovne, organizacijske in tudi tehnične podpore (če imajo tovrstne možnosti) in verjetno manj v obliki finančne podpore. Na ta način si lahko DCM-ji še dodatno pridobijo zaupanje mladih pri uveljavljanju lastnih potreb in želja. Nenazadnje so DCM-ji s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve opredeljeni kot

razvojni (v začetni fazi verjetno kot eksperimentalni) programi, po čemer si lahko med drugim predstavljamo tudi to, da so največkrat »valilnice« novih programov, ki izhajajo iz potreb uporabnikov.

Pri opredelitvi delovanja DCM-jev bi potemtakem lahko rekli, da je njihov osnovni namen omogočanje psihosocialne in drugih, posebnih oblik pomoči otrokom in mladostnikom, ki se soočajo s težavami v procesu odraščanja ali pa so prikrajšani za »normalno« družinsko življenje, ter njihovim družinam, ob pomoči raznovrstnih in njim prilagojenimi metodami ter oblikami dela. Osnovni cilj je pomoč uporabnikom pri razumevanju nastale situacije in pomoč ter podpora pri iskanju možnih rešitev. Za dodatno konceptualizacijo DCM-jev si lahko pomagamo tudi s primerjavo z mladinskimi organizacijami, ki so teoretično in praktično primerljivi z DCM-ji.

Tabela 4.1.: Primerjava DCM-jev z mladinskimi organizacijami

	Mladinske organizacije (mladinski centri, klubi, središča, sveti itd.)	Dnevni centri za mlade
Pobuda	s strani mladih (»od spodaj«)	s strani strokovnih, javnih služb (»od zgoraj«)
Področje dela	neformalno izobraževanje, ne-organizirano združevanje	socialno varstvo, neformalno izobraževanje in vzgoja, organizirano druženje
Oblika organizacije	nevladne, neprofitne, prostovoljne	vladne, nevladne, neprofitne
Način vključevanja uporabnikov	samoiniciativno, prostovoljno	samoiniciativno, prostovoljno, na podlagi predloga drugih pomembnih (staršev, šole, Centra itd.)
Ciljna populacija	mladi od 15. do 29. leta starosti	otroci in mladostniki od 10. do 20. leta starosti s težavami v odraščanju oz. tisti, ki so prikrajšani za »normalno« družinsko življenje in njihovi starši ali zakoniti skrbniki, otroci in mladostniki, ki živijo v mestnih središčih, četrtih, t.i. ulična oz. urbana mladina
Namen	omogočanje razvijanja množične mladinske kulture, pomoč pri uresničevanju njihovih pravic, nudenje podpore pri razvoju in vzgoji za odgovorna ravnanja, razvijanje takšnega okolja, ki omogoča mladim zdrav razvoj v odraslega človeka itd.	nudenje psihosocialno oz. druge, posebne oblike pomoči otrokom, mladostnikom in njihovim staršem, s pomočjo raznovrstnih metod in oblik dela.
Načela dela	omogočanje raznovrstnih priložnosti mladim, pospeševanje osebnega, socialnega, izobraževalnega	omogočanje raznovrstnih priložnosti mladim, pospeševanje osebnega, socialnega, izobraževalnega in

	in družbenega razvoja mladih, načelo prostovoljnosti in svobodne participacije (uveljavljanje lastnih potreb in želja), spodbujanje in dopuščanje različnosti, različnih antidiskriminatorskih praks in spodbujanje strpnosti, omogočanje enakosti, odgovornosti, avtonomnosti, integracije, pluralnosti in solidarnosti itd.	družbenega razvoja mladih, načelo prostovoljnosti in svobodne participacije (uveljavljanje lastnih potreb in želja), spodbujanje in dopuščanje različnosti, različnih antidiskriminatorskih praks in spodbujanje strpnosti, omogočanje enakosti, odgovornosti, avtonomnosti, integracije, pluralnosti in solidarnosti itd.
Ciljne funkcije	preventiva (primarna), asociativnost, podpora, informiranje, izobraževanje, koordinacija, razvojnost	informiranje, svetovanje, neformalno zagovorništvo, opolnomočenje (uveljavljanje konceptov socialnega dela in drugih strok), pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja, preventiva (primarna, sekundarna, terciarna), organiziranje prostega časa, neformalno izobraževanje in usposabljanje, identifikacija z vzori, socialna integracija.
Metode dela	individualne, skupinske in skupnostne	individualne, skupinske, skupnostne
Izvajalci programa	mladi, prostovoljci, strokovni delavci, pogodbeni (strokovni) delavci, osebe zaposlene preko programa javnih del	strokovni delavci, pogodbeni (strokovni) delavci, prostovoljci, osebe zaposlene preko programa javnih del

Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 - 2010

Še preden pa zaključimo to poglavje in z njim teoretični del magistrske naloge, je pomembno, da si za prihodnje delovanje in konceptualizacijo DCM-jev ponovno pogledamo Resolucijo o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 – 2010 (v nadaljevanju NPSV), ki v okviru meril za razvoj mreže javne službe poleg socialno-varstvenih storitev in javnih pooblastil govori o izvajanju javnih programov na področju socialnega varstva.

Javni socialno-varstveni programi so, po NPSV-ju, dopolnilo k socialno-varstvenim storitvam. Izvajalci so poleg vladnih, še nevladne in humanitarne organizacije ter zasebniki. Programi so namenjeni reševanju socialnih stisk posameznikov in skupin, in sicer tako, da kar najbolj upoštevajo potrebe uporabnikov in konkretne potrebe lokalnega okolja, v katerih se izvajajo. Njihovo financiranje zagotavljajo država, lokalna skupnost in uporabniki ali drugi zainteresirani subjekti. Med drugim se v javno socialno-varstvene programe štejejo tudi specializirani preventivni programi za kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo za otroke, ki so prikrajšani za normalno družinsko življenje. Po količinskih in organizacijskih merilih naj bi ti programi imeli okvirno zmogljivost do 50 uporabnikov.

Pogoj za izvajanje javnih programov bo v prihodnje strokovna verifikacija programov in sprotno ocenjevanje programov, vključenih v mrežo. Splošne smernice (pogoje), za izvajanje javnih programov določi ministrstvo, pristojno za socialno varstvo. Vsak program javne službe mora pred začetkom izvajanja pridobiti strokovno verifikacijo, ki jo dodeli Socialna zbornica Slovenije. Vsi programi so po definiciji NPSV-ja vključeni v sistem rednega nacionalnega ocenjevanja.

V nadaljevanju NPSV govori še o tem, da poleg javnih socialno-varstvenih storitev in programov, ki jih določa zakon kot javno službo, predstavljajo pomemben delež celovitega sistema socialnega varstva tudi razni razvojni in eksperimentalni programi, ki dopolnjujejo javno službo ali pa ji ponujajo alternativo. Nosilci teh programov so civilna združenja, nevladne organizacije in zasebniki. Ti programi temeljijo na neprofitnih načelih, vključujejo oblike prostovoljnega dela in dobroteljnosti. Sem se štejejo tudi mreže centrov za kratkotrajno dnevno ali celodnevno obravnavo in oskrbo otrok in mladotnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje, ter specializirani preventivni programi, ki so namenjeni otrokom in mladostnikom s težavami v odraščanju. Država naj bi v prihodnje v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi, zasebniki in civilno družbo, vzpostavila in dogradila racionalno dogovorjene in pregledne mreže teh in podobnih programov. Njihov izbor pa bo temeljil javnih razpisih.

3.3. POVZETEK TEORETIČNEGA DELA RAZISKAVE

Ugotovili smo, da ne obstaja splošno veljavna definicija koncepta mladosti, največkrat se uporablja ločnica med petnajstim in štiriindvajsetim letom. Koncept mladine se v sociologiji najpogosteje definira kot stopnja socializacije in prehod iz otroštva v odraslost. Kljub opravljeni poti od »generacijske« do »kulturne« modernizacije mladine, kjer je mladina imela relativno družbeno, ekonomsko in inovacijsko moč ter vpliv, se je ta ob koncu dvajsetega stoletja, s procesom nove modernizacije, ponovno preselila v sfero zasebnosti in prostega časa. S procesom nove modernizacije sveta je prišlo do ukinjanja procesa mladine in mladinskosti, kot prehodnega obdobja med otroštvom in odraslostjo. V ospredje se je začela postavljati individualizacija življenjskega poteka, kar pomeni premik odgovornosti za lastna življenja v obdobje otroštva in posledično povečanje družbene negotovosti.

Proces individualizacije na eni strani povečuje množico in kakovost alternativ, po drugi strani pa zahteva vse večjo odgovornost za sprejemanje odločitev. Zaradi prevzemanja čedalje večjega dela družbenih stroškov in bremen nove modernizacije in globalizacije imajo mladi vedno manj prostora za aktivno sodelovanje, ki sloni na svobodnih odločitvah. Proces individualizacije tako povečuje število in obseg tveganj za vse mlade, še posebej za tiste, ki v svojem življenju nimajo zadostne ekonomske in socialne podpore. To se predvsem kaže v pomanjkanju dostopa do ekonomskega, socialnega, kulturnega in psihičnega kapitala. Družbena tveganja mladi začno dojemati kot individualne, osebne krize ali nesrečne dogodke in ne več kot morebitne procese, ki so zunaj njihovih dometov.

Poleg težav, s katerimi se mladi soočajo pri podaljšanem času izobraževanja, s pomanjkanjem primernih delovnih mest in z zmanjšano možnostjo za samostojno bivanje, se ob hkratni socialni neodvisnosti povečuje ekonomska odvisnost mladih od

staršev. Naraščajoča negotovost mladih pri prehodu v svet odraslosti se velikokrat kaže ravno v občutkih nemoči pri spreminjanju lastne življenjske situacije, povečevanju občutka negotovosti v pričakovanju prihodnosti in pomanjkanju samozavesti ter samospoštovanja, kar še dodatno povečuje socialno ranljivost mladih. Ekonomska in socialna odvisnost mladih od izvorne družbe, odsotnost avtonomnih vrstniških skupin in dejavnih mladinskih kultur mlade ponovno vrača nazaj k tradicionalno prehodni mladosti.

V uvodnih straneh smo ugotovili, da je pojem preventive težko opredeljiv, izredno izmuzljiv in da je definicij preventive toliko, kolikor je avtorjev. Pri tem je pomembno spoznanje, da je preventiva področje, kjer se prepleta več različnih ved; od medicine do pedagogike, psihologije, sociologije, socialnega dela itd. Ravno ta interdisciplinarnost (socialne) preventive pripomore k raznovrstnim in mnogoterim oblikam preprečevanja socialnih stisk in težav z namenom, ustvarja boljše življenjske pogoje za vse oz. za posamezno ciljno populacijo.

Kljub delitvi preventive na različne pojavne oblike (splošna in generalna, primarna, sekundarna in terciarna, teritorialna), še vedno težko zasledimo jasno definicijo med (terciarno) preventivo (npr.: delo z otroci alkoholika) in kurativo (npr.: delo s staršem alkoholikom), kar pomeni, da je meja med (terciarno) preventivo in kurativo zelo nejasna. Pri spoznavanju koncepta preventive smo prišli do pomembnega spoznanja, da moramo biti pri praktični implementaciji preventive pozorni na različne pasti, kritike in probleme preventive. In ker je preventiva v svojem bistvu usmerjena v spremembe, pri ljudeh poraja različne obrambne mehanizme.

Pri konceptualizaciji preventive se na področju medicine in družboslovja skozi zgodovino srečujemo z različnimi modeli preventive, ki so se oblikovali in prevladovali v nekem konkretnem časovnem obdobju in so pustili bolj ali manj vidne pečate tudi na področju socialnega dela. V tem pogledu sta za področje preventivnega dela v socialnem delu pomembna sistemsko – ekološki oz. holistični model, kjer gre za razumevanje problemov v širšem kontekstu in celostno oz. socialno – konstruktivistični model, kjer gre za razvijanje partnerstva med posameznikom oz. skupino in strokovnim delavcem, z namenom soodgovornega iskanja alternativnih perspektiv. Pri preventivi na področju dela z mladimi smo ugotovili, da je za sprejemanje nadaljnjih pomembnih življenjski odločitev pomembno da mladim ponudimo možnost spoznavanja in preverjanja različnih alternativ. Preventiva pri delu z mladimi od strokovnih delavcev zahteva ne le vedenje in uveljavljanje sodobnih konceptov stroke, ampak tudi ozaveščanje in upoštevanje možnih pasti preventive.

V zadnjem poglavju smo skušali definirati delo z mladimi v smislu integracije pojmov »mladinsko delo« in »odprto delo z mladimi«. V tej perspektivi delo z mladimi deluje v polju neformalnega izobraževanja in vzgoje ter v smislu vse življenjskega učenja in učenja iz dejanj. Po drugi strani pa je delo z mladimi usmerjeno na krajevno oz. urbano mladino, je osebno, omogoča prostor za razvijanje svojske mladinske kulture in mlade pojmuje kot samostojne subjekte. V nadaljevanju smo dodobra spoznali vrednote, načela, metodične in strukturalne pogoje dela ter cilje pri delu z mladimi. Ugotovili smo, da vloga strokovnega oz. mladinskega delavca pri delu z mladimi ni samo administrativne narave, ampak da je strokovni delavec nosilec osrednje figure v mladinskih organizacija oz. v DCM-jih.

Pri konceptualizaciji DCM-jev smo ugotavljali razlike v delovanju med mladinskimi organizacijami in DCM-ji. Kljub podrobnostim pri obliki organizacije, načelih in metodah dela ter izvajalcev, se razlike med mladinskimi organizacijami in DCM-ji pojavljajo pred vsem pri definiranju pobude pri delu z mladimi in pri opredelitvi ciljne populacije. Delne razlike je zaznati še pri opredelitvi namena in ciljev, ki jim organizacije sledijo.

V nadaljevanju smo jasno opredelili delovanje DCM-jev v okviru Centrov, ki pomenijo razširitev in dvig ponudbe socialno varstvenih storitev v podporo družinam, ki so se znašle v stiski, na višjo in bolj kompleksno raven. Poleg tega pa lahko DCM-ji nadgrajujejo delo Centrov pri zagotavljanju pomoči uporabnikom in pri nujenju podpore lokalni skupnosti tudi na drugih področjih, npr. oblikovanje skupin in drugih aktivnosti z namenom podpore staršem, vzpostavitev koordinacije organizacij, ki delajo z mladimi v lokalni skupnosti, vključitev v mednarodno povezovanje, razvijanje modelov skupnostne skrbi itd.

4. OPREDELITEV PROBLEMA IN (HIPO)TEZE

4.1. OPREDELITEV PROBLEMA

V raziskovalnem delu magistrske naloge sem želel preveriti pojmovanje in poznavanje koncepta preventive s strani strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov, ki se z njim vsakodnevno srečujejo pri delu z otroci, mladostniki in starši. Pri tem me je še prav posebej zanimalo njihovo poznavanje pasti, kritik in problemov koncepta preventive.

V nadaljevanju sem želel prikazati ločnico med delom strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov preko definiranja razlik pri delu z otroci, mladostniki in starši med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov. Po drugi strani pa želim prikazati možnosti sodelovanja strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov. Zanimalo me je tudi to, ali delovanje DCM-jev, v okviru Centrov, prispeva, in na kakšen način, h kakovostnejšemu delu z uporabniki.

Že v teoretičnem delu ugotavljam, da delo strokovnega delavca v DCM-jih zahteva celo paleto določenih znanj, veščin, spretnosti in ne nazadnje določeno osebnostno naravnost, vse to pa sem želel potrditi še z raziskavo. Pri tem sem želel ugotoviti še, katera so tista specifična znanja, veščine in spretnosti, ki se navezujejo na uspešno delovanje DCM-jev

Glede na teoretični del so bili DCM-ji ustanovljeni kot dopolnilo in nadgradnja izvajanja storitve – pomoč družini za dom, ki se izvaja v skladu z Zakonom o socialnem varstvu. V raziskavi sem želel preveriti, ali DCM-ji iz različnih koncev Slovenije delujejo po podobnih načelih, ali pri tem uveljavljajo podobne pogoje dela z mladimi, ali sledijo podobnim ciljem, kakšne metode uporabljajo pri delu z mladimi itd. Za konec sem želel preveriti še prihodnje smernice delovanja DCM-jev v okviru Centrov.

4.2. (HIPO)TEZE

Teoretični del konceptualizacije DCM-jev sem v nadaljevanju skušal potrditi še z raziskavo. V raziskavi sem s pomočjo sogovornikov še dodatno osvetlil določene (praktične) pojme, ki so pomembni za konceptualizacijo DCM-jev. V tem pogledu nisem postavljaj hipotez kot izjav o odnosu med dvema variablama (Rihter po Isaacu et al, 2003:3-4), ampak sem se osredotočil na postavljanje posamičnih tez (in podtez), v smislu preverjanja izbranih trditev iz teorije in prakse delovanja DCM-jev.

Prva teza se nanaša na samo srčiko ali bistvo dela z mladimi, ki je vedno (kratkoročno ali dolgoročno) usmerjeno v preventivo. Ugotovili smo, da različni avtorji različno pojmujejo preventivo. V zvezi s tem se pojavljajo različne pasti, kritike in problemi preventive, ki se navezujejo na pretirano generalizacijo pojma preventive, na nejasnosti pri ločevanju med preventivno in kurativo, na neambiciozne poskuse reševanja problemov z namenom ohranjanja obstoječega (družbenega) sistema, na individualizacijo družbenih problemov pri mladih itd.

Prva teza (in podteze) se glasi:

1. *preventivno delo z mladimi strokovni delavci pojmujejo različno, pri tem pa največkrat slabo poznajo možne negativne učinke praktične implikacije preventive;*

- strokovni delavci DCM-jev in Centrov različno pojmujejo koncept preventivnega dela z mladimi,
- pri uveljavljanju koncepta preventivnega dela z mladimi strokovni delavci uporabljajo raznovrstna načela, pristope, metode in oblike dela ter sledijo raznovrstnim ciljem,
- strokovni delavci slabo poznajo pasti, negativne posledice in probleme preventivnega dela z mladimi.

Potrebe po ustanovitvi DCM-jev največkrat izhajajo iz opažanj in potreb strokovnih delavcev Centrov, ki izvajajo storitev - pomoč družini za dom, z namenom zagotavljanja celovitejše in kakovostnejše obravnave posameznika ali družine, ki je vključena v proces pomoči. V okviru izvajanja storitve - pomoč družini za dom, se strokovni delavci Centrov srečujejo z urejanjem odnosov med družinskimi člani, z organizacijo pomoči pri skrbi za otroke in mladostnike ter s podporo in krepitvijo družin ali staršev pri opravljanju vsakodnevne starševske vloge itd. Strokovni delavci Centrov največkrat tovrstno storitev izvajajo v tesnem sodelovanju s strokovnimi delavci DCM-jev. Kljub temu pa se delo strokovnih delavcev DCM-ja razlikuje od dela strokovnih delavcev Centrov po vsebini, nalogah, opravilih in tudi v nekaterih drugih področjih ter pogledih. V zvezi s tem sem postavil tezo:

2. *da se delo strokovnih delavcev Centrov, ki delajo z mladimi v okviru javnih pooblastil in storitev, razlikuje in hkrati dopolnjuje z delom, ki ga opravljajo strokovni delavci DCM-jev pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči;*

- razlike se pojavljajo pri vsebini in obliki konteksta pri delu z uporabniki, v metodah in oblikah dela ter v t.i. prostorskih razlikah,
- strokovni delavci DCM-jev in Centrov sodelujejo na različnih področjih zagotavljanja pomoči uporabnikom in tudi z drugimi institucijami,
- delovanje DCM-jev bistveno prispeva h kakovostnejšemu delu z uporabniki oz. k - s strani strokovnih delavcev Centrov - bolj celostni obravnavi družine.

Kot smo že v teoretičnem delu ugotovili, praksa pri delu z mladimi kaže na to, da brez strokovnega vodenja mladinske dejavnosti projekti v relativno kratkem času največkrat izzvenijo in zastanejo. Delo z mladimi potrebuje v prvi vrsti zagotovilo kontinuitete, varnost rednega srečevanja in osebo, ki zastopa funkcijo osrednje figure in nosilca odgovornosti ter poteka dejavnosti. Poleg neposrednega dela z otroci, mladostniki in starši, morajo strokovni delavci DCM-jev za uspešno vodenje programov obvladati še celo kopico organizacijskih znanj: vodenje in načrtovanje dejavnosti, usmerjanje izvajalcev, pridobivanje finančnih sredstev itd. Vse to pa za strokovne delavce DCM-jev predstavlja velik izziv. Tretja teza se glasi:

3. *strokovni delavci DCM-jev, pri svojem delu z mladimi, uporabljajo širok spekter raznovrstnih teoretičnih in praktičnih strokovni znanj.*

Delovanje različnih DCM-jev temelji na podobnih načelih, ciljih, metodah in vsebinah dela. Praktična implementacija vseh naštetih elementov DCM-jev pa je odvisna od ciljne populacije, njenih potreb in želja, usposobljenosti izvajalcev, materialnih, prostorskih in kadrovskih zmožnostih itd. Glede na to, da raziskujemo delovanje DCM-jev domnevamo, da je njihovo delovanje zelo podobno. Zato se teza glasi:

4. DCM-ji delujejo na podlagi sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi, zato pri izvajanju dejavnosti upoštevajo med seboj podobna načela, uporabljajo podobne metode in oblike dela z mladimi ter sledijo podobnim ciljem.

To so osnovne teze, ki jih želim preveriti v raziskavi. Predvidevam, da se bodo te teze tekom raziskave še dodatno obogatile in dopolnjevale, kar bo prispevalo k celovitejši konceptualizaciji DCM-jev.

5. METODA

5.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava, ki sem jo uporabil, je deskriptivna ali besedno-opisna in temelji na načelih kvalitativne metodologije. Raziskava je poizvedovalne narave in sicer v tem smislu;

- da bom s strani strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov preveril njihovo pojmovanje preventivnega dela z mladimi ali (ne)poznavanja možni pasti pri implementaciji le te,
- da bom spoznal, v čem se delo strokovnih delavcev Centrov razlikuje ali dopolnjuje z delom strokovnih delavcev DCM-jev,
- da bom osvetlil znanja strokovnih delavcev DCM-jev, ki so potrebna in pomembna za uspešno delo z uporabniki in za uspešno delovanje DCM-jev,
- in nenazadnje bom skušal teoretični koncept delovanja DCM-jev potrditi s primeri iz prakse in nakazati možne smernice razvoja DCM-jev v prihodnje.

V ta namen sem oblikoval teze, ki sem jih razširil ali ovrgel s pomočjo intervjujev, ki sem jih opravil s strokovnimi delavci Centrov, ki opravljajo naloge v okviru javnih pooblastil in storitev na področju dela z mladimi ter s strokovnimi delavci DCM-jev.

5.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Pri zbiranju podatkov sem uporabil metodo delno standardiziranega odprtega intervjuja, kar pomeni, da sem glavna in bistvena vprašanja določil vnaprej. Tekom intervjuja sem za dodatna pojasnila v okviru danih smernic po potrebi postavljaj dodatna vprašanja. S fleksibilnostjo postavljanja vprašanj sem želel pridobiti na globini odgovorov intervjuvancev. Nekateri intervjuvanci so na vprašanja odgovarjali na dolgo in široko, drugi kratko in jedrnato, včasih pa so niso znašli pred dilemo, kako sploh odgovoriti na vprašanje.

Pri oblikovanju vsebine intervjuja sem upošteval naslednje tri vrste vprašanj (Rihter po Pattonu, 2003: 41-42):

- vprašanja, ki se nanašajo na znanje in jih postavimo z namenom, da odkrijemo, kakšne informacije ima oseba,
- vprašanja, ki se nanašajo na mnenja in vrednote in jih postavimo z namenom, da razumemo kognitivne in interpretativne procese pri ljudeh in
- vprašanja, ki se nanašajo na izkušnje in obnašanje in jih postavimo z namenom, da dobimo opise izkušenj, vedenja, dejavnosti, ki bi jih lahko opazovali, če bi bili prisotni kot opazovalci.

Poleg tega sem, pri oblikovanju vprašanj skušal upoštevati osnovna načela dobrih vprašanj (ibid: 42), ki naj bi bila dobra, jasna, nevtralna in posamična.

5.3. SUBJEKTI RAZISKAVE (POPULACIJA IN KRITERIJI IZBORA)

Intervjuje sem opravil s šestimi intervjuvanci (s tremi strokovni delavci DCM-jev in s trem strokovnimi delavkami Centrov, ki opravljajo dela z mladimi v okviru javnih

pooblastil in storitev). Tovrstni izbor sem izbral z namenom osredotočanja na globino in vsebinsko vrednost podatkov ali odgovorov intervjuvancev in ne z namenom, da bi pridobil na širini ali številu intervjuvancev. Intervjuje sem z različnimi intervjujanci opravil tako dolgo, dokler se odgovori intervjuvancev, v svojem bistvu, niso začeli ponavljati. Tako sem prišel do števila šestih intervjujev.

Kriteriji izbora raziskovalnega seminarja so:

- da DCM-ji ali preventivni programi za mlade delujejo v okviru Centrov za socialno delo,
- da so DCM-ji vključeni v večletno ali vsaj petletno sofinanciranje socialno varstvenih programov s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, kar pomeni, da programi izpolnjujejo določene standarde kvalitete. Program se tako izvaja najmanj tri leta v lokalnem okolju, namenjen je specifični ciljni populaciji, ima jasno opredeljen namen, cilje, metode dela, dosega določene rezultate, imajo zagotovljene primerne prostore za izvajanje programa, ima zagotovljeno najmanj 20 % sofinanciranje iz drugih virov, da vodje in ostali zaposleni v DCM-jih izpolnjujejo določene standarde in normative na področju socialnega varstva (da imajo opravljen strokovni izpit na področju socialnega varstva, da so področju socialnega varstva zaposleni najmanj pet let in da so v programih zaposleni najmanj dve leti) itd.,
- in da vsaj eden izmed DCM-jev, ki so vključeni v raziskavo, deluje v manjšem mestu.

Intervjuje sem opravil s šestimi intervjujanci;

- s tremi strokovnimi delavci ali vodji DCM-jev in sicer iz Skupnostnih programov za mlade (CSD Ljubljana Moste-Polje), Mladinsko središče Vič (CSD Ljubljana Vič-Rudnik) in Dnevni center Sonček (CSD Ilirska Bistrica),
- in s tremi strokovnimi delavkami, ki že vrsto let delajo z otroci in mladostniki v okviru javnih pooblastil in storitev na Centrih, v okviru katerih delujejo prej omenjeni DCM-ji.

5.4. ZBIRANJE PODATKOV

Intervjuje sem opravil po predhodnem dogovoru z intervjujanci. Pred izvedbo intervjuja sem intervjuvancem posredoval okvirne teme z okvirnimi vprašanji intervjuja in opis načina izvedbe intervjuja (intervjuje sem snemal z diktafonom). Tekom intervjuja sem skušal ohranjati t.i. »nevtralno pozicijo«, kar pomeni, da nam oseba lahko pove vse, ne da bi s tem pri nas vzpodbudila preveliko odobravanje ali neodobravanje, jezo, strah itd. (Rihter po Mesecu, 2003:42)

Po koncu intervjuja sem intervjuvancem poslal zapis posnetega pogovora v parafrazirani obliki. Pri parafraziranju intervjujev sem uporabil različne tehnike oz načela;

- opuščanje; izpuščanje gradiv in izjav, ki se ponavljajo,
- posploševanje; prevajanje izrazov ožje ravni abstrakcije v bolj abstraktne izraze in
- združevanje; definiranje združenih izjav z nadrejenim pojmom itd. (ibid.:42)

Parafraziran intervju sem poslal intervjuvancem z namenom, da bi ga dopolnili in popravili določene izjave ali stališča, kar je prispevalo k temu, da sem dobil konkretne odgovore na zastavljena vprašanja. Kljub temu, pa so intervjuvanci redko vnašali popravke po končanem intervjuju. Verjetno tudi zaradi tega, ker so bili intervjuji, v parafrazirani obliki, obsežni tudi do deset strani. Intervju, s posameznim strokovnim delavcem, je običajno potekal od 35 do 45 minut.

5.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Pridobljene podatke sem obdelal s kvalitativno analizo. Odgovore na zastavljena vprašanja sem razčlenil in jih kodiral. Pri analizi intervjujev sem uporabil strategijo; *analiza po vseh primerih*, kar pomeni, da grupiramo odgovore različnih ljudi po skupnih vprašanjih. (Rihter po Pattonu, 2003:43).

Analiza intervjujev je potekala na naslednji način:

- najprej sem zapisal posnete intervjuje v parafrazirani obliki in jih poslal v vpogled in morebitni popravek intervjuvancem,
- intervjuje sem obdelal tako, da sem kodiral posamezne izjave; stavke, skupine besed, besede. Pri tem sem izpustil dele besedila, ki ne govorijo o bistvu raziskave,
- v nadaljevanju sem izvedel skupno urejanja kod vseh intervjujev. Pri tem sem upošteval tehnike neposrednega poimenovanja iz teorije in prakse, iskanja sinonimov itd.,
- pojme sem nato uredil, jih poimenoval in jih v komentarju povzel,
- med seboj sem primerjal odgovore strokovnih delavcev DCM-jev z odgovori strokovnih delavcev Centrov. Tam, kjer sem ocenil, da je to smiselno, sem primerjal tudi odgovore med strokovnimi delavci DCM-jev in med strokovnimi delavci Centrov,
- na osnovi te primerjave, sem izdelal »poskusno teorijo« o konceptualizaciji DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov.

5.5.1. Primer analize intervjuja

V nadaljevanju predstavljam primer analize izseka intervjuja (ker je celotni intervju predolg); najprej parafraziran zapis izseka intervjuja z enim izmed intervjuvancev, temu sledi postopek kodiranja posameznih enot besedila in izpis relevantnih delov besedila.

Parafraziran zapisa intervjuja:

1. Kaj za vas pomeni pojem preventivno delo z mladimi?

/Zame preventivno delo z mladimi pomeni kakršno koli delo z mladimi, kakršno koli ukvarjanje z mladimi; spremljanje, vodenje./ Pri vsakem srečanju z mladostnikom se na neki stopnji srečaš z eno izmed vrst preventive./ Odvisno je tudi od zastavljenega cilja pri delu z mladimi, z vidika primarne, sekundarne ali terciarne preventive./ Pri delu z mladostniki z že znanimi težavami v času odraščanja, se srečujemo z vsemi tremi nivoji preventive./ Odvisno je samo od ciljev, ki smo si jih zastavili.

1.1. Je kakšna oblika preventive pri delu z mladimi pri vam bolj pomembna?

/Ko delaš z rizično populacijo – t.j. je z mladimi, ki imajo že težave v odraščanju, se srečuješ z vsemi tremi vrstami preventive./ Programi, ki se ukvarjajo samo z zdravo

populacijo, verjetno izvajajo samo primarno preventivo./ Primarna preventiva v smislu seznanja in informiranja o možnih posledicah določenih dejavnosti in ravnanj./ Z mladostniki, ki pridejo k nam zaradi že znanih težav, pa so preko programa vključeni v vse tri ravni preventive./

1.2. Kdaj, kako in na kakšen način pri svojem delu uporabljate preventivo?

Dejstvo je, da preventive pri delu z mladimi ne poudarjaš, ne postavljaš je v prvi plan, kot je to recimo v primeru svetovalnega pogovora z mladostnikom – ena na ena, ampak so želeni cilji preventive posredovani posredno med dejavnostjo, ki se izvaja./ Mi mlade ozaveščamo brez jasnega poudarka kaj mu želiš sporočiti./ Cilji so pomembni za nas – t.j. strokovne delavce.

1.3. Ali poznate kakršne koli pasti in negativne posledice izvajanja preventive?

/Ne obstajajo negativne posledice preventive./ Lahko je samo neprimeren način manifestiranja tvojih pričakovanj do mladostnikov in na ta način ne dosežeš zaželenih ciljev./ Če lastnih pričakovanj in želja pretirano ne poudarjamo, ne more priti do negativnih posledic preventive./ Od nas je odvisno kako bo naše sporočilo zvenelo./ Ali je to dobro namerno sporočilo ali sporočilo, ki ga mladostnik vzela v »zakup«./ Ali so to pričakovanja kako naj ravna ali pa zahteve kaj od mladostnika pričakujemo in želimo./

1.4. Poznate kakršne koli oblike ali načine izvajanja preventive?

/Preventiva je načeloma pozitivna, odvisno pa je od načina izvedbe, od programa, od strokovnih delavcev./ Pri preventivi so pristopi do mladostnika zelo različni od programa do programa./ Jaz sem »trdo« usmerjen./ To pomeni usmerjenost na mladostnike, ki so bili odvrnjeni od nekod, ki težje sprejemajo in so težje sprejeti./ Pri tem je potrebno biti toliko bolj pozoren, toliko bolj previden. / Potrebno je načrtno dosegati cilje, ne samo posredovati informacije in od njih pričakovati, da jih bodo sprejeli./ Mi metode dela prilagajamo uporabnikom, da dosežemo določen cilj./ Če želiš pri nekemu ozavestiti, da je dobro zaupati, da je dobro imeti zaupno osebo, ni zadostno samo to, da mu to jasno izraziš ali sporočiš ampak, da ga preko konkretnih dejavnosti pripelješ do tega, da je zanj dobro, če ima zaupno osebo s katero lahko deli karkoli./ Da lahko on zaupa tebi in tudi ti njemu./ Če ga izpostaviš nevarnim situacijam; konkretno potapljanju, pride do uvida, da je zanj dobro, če ima s konkretno osebo, ki ga ob tem spremlja dobre odnose, da bo v krizni situaciji deležen pomoči, če bo to potrebno./ Učenje na lastni koži, brez delegiranja kako bi to moralo biti./ To je možno pod ekstremnimi pogoji./ To so stališča do mladostnikov, ki imajo različne oblike asocialnega vedenja./ Ko mladostniki razvijejo določeno stopnjo zaupanja do izvajalcev, so pristopi popolnoma drugačni./ Samo sporočanje mladostnikom kako naj bi se vedli je stvar teorije, bolj priporočljivo pa je konkretno delo z njimi./ Preko tovrstne metode dela, ki sem ji navedel kot primer, lahko dosežeš določene cilje./

Postopek kodiranja posameznih enot besedila

1. ... preventivno delo z mladimi pomeni kakršno koli delo z mladimi, kakršno koli ukvarjanje z mladimi; ... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi** → **opredelitev ali namen** → **splošna definicija**
2. ... spremljanje, vodenje. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi** → **metode in oblike dela** → **metode dela z individualnim primerom**

3. Pri vsakem srečanju z mladostnikom se na neki stopnji srečaš z eno izmed vrsti preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → oblike preventive**
4. Odvisno je tudi od zastavljenega cilja pri delu z mladimi... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
5. ...z vidika primarne, sekundarne ali terciarne preventive./ Pri delu z mladostniki z že znanimi težavami v času odraščanja, se srečujemo z vsemi tremi nivoji preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → oblike preventive → primarna, sekundarna in terciarna preventiva**
6. Odvisno je samo od ciljev, ki smo si jih zastavili → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
7. Ko delaš z rizično populacijo – t.j. je z mladimi, ki imajo že težave v odraščanju, se srečuješ z vsemi tremi vrstami preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → ciljna populacija → »rizična« populacija mladih ali otrok in mladostnikov → osebne težave**
8. Programi, ki se ukvarjajo samo z zdravo populacijo verjetno izvajajo samo primarno preventivo. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → oblike preventive → primarna preventiva**
9. Primarna preventiva v smislu seznanja in informiranja o možnih posledicah določenih dejavnosti in ravnanj. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → oblike preventive → primarna preventiva**
10. Z mladostniki, ki pridejo k nam zaradi že znanih težav, pa so preko programa vključeni v vse tri ravni preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → ciljna populacija → »rizična« populacija mladih ali otrok in mladostnikov → osebne težave**
11. Dejstvo je, da preventive pri delu z mladimi ne poudarjaš, ne postavljaš je v prvi plan, kot je to recimo v primeru svetovalnega pogovora z mladostnikom – ena na ena, ampak so želeni cilji preventive posredovani posredno med dejavnostjo, ki se izvaja. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
12. Mi mlade ozaveščamo brez jasnega poudarka kaj mu želiš sporočiti. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
13. Cilji so pomembni za nas – t.j. strokovne delavce. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
14. Ne obstajajo negativne posledice preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → pasti in negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi → generalizacija pojma preventive**
15. Lahko je samo neprimeren način manifestiranja tvojih pričakovanj do mladostnikov in na ta način ne dosežeš zaželenih ciljev./ → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → pasti in negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi → individualizacija družbenih problemov**
16. Če lastnih pričakovanj in želja pretirano ne poudarjamo, ne more priti do negativnih posledic preventive. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → pasti in negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi → individualizacija družbenih problemov**

17. Od nas je odvisno kako bo naše sporočilo zvenelo. Ali je to dobro namerno sporočilo ali sporočilo, ki ga mladostnik vzela v »zakup«. Ali so to pričakovanja, kako naj ravna ali pa zahteve kaj od mladostnika pričakujemo in želimo. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → ki so usmerjena na uporabnike**
18. Preventiva je načeloma pozitivna..., → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → pasti in negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi → generalizacija pojma preventive**
19. ... odvisno pa je od načina izvedbe, od programa, od strokovnih delavcev. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
20. Pri preventivi so pristopi do mladostnika zelo različni od programa do programa. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
21. Jaz sem »trdo« usmerjen. To pomeni usmerjenost na mladostnike, ki so bili odvrnjeni od nekod, ki težje sprejemajo in so težje sprejeti./ → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → oblike → sekundarna preventiva**
22. Potrebno je načrtno dosegati cilje, ne samo posredovati informacije in od njih pričakovati, da jih bodo sprejeli. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
23. Mi metode dela prilagajamo uporabnikom, da dosežemo določen cilj. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
24. Če želiš pri nekemu ozavestiti, da je dobro zaupati, da je dobro imeti zaupno osebo,... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → cilji → ki so usmerjeni na odnos med strokovnim delavcem in otrokom ali mladostnikom**
25. ... ni zadostno samo to, da mu to jasno izraziš ali sporočiš ampak,... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → osnovna načela in pristopi**
26. ... da ga preko konkretnih dejavnosti pripelješ do tega,... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → metode in oblike dela → splošne oblike dela**
27. ... da je zanj dobro, če ima zaupno osebo s katero lahko deli karkoli. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → cilji → ki so usmerjeni na odnos med strokovnim delavcem in otrokom ali mladostnikom**
28. Da lahko on zaupa tebi in tudi ti njemu. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → cilji → ki so usmerjeni na odnos med strokovnim delavcem in otrokom ali mladostnikom**
29. Če ga izpostaviš nevarnim situacijam; konkretno potapljanju, ... → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → metode in oblike dela → specifične oblike dela**
30. ... pride do uvida, da je zanj dobro, če ima s konkretno osebo, ki ga ob tem spremlja dobre odnose, da bo v krizni situaciji deležen pomoči, če bo to potrebno. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → cilji → ki so usmerjeni v ustvarjanje določenih pogojev in vsebin pri delu z otroci ali mladostniki**

31. Učenje na lastni koži, brez delegiranja kako bi to moralo biti. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → metode in oblike dela → splošne oblike dela**
32. To je možno pod ekstremnimi pogoji. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → metode in oblike dela → specifične oblike dela**
33. To so stališča do mladostnikov, ki imajo različne oblike asocialnega vedenja. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → ciljna populacija → opredelitev populacije → »rizična« populacija mladih ali otrok in mladostnikov → osebne težave**
34. Ko mladostniki razvijejo določeno stopnjo zaupanja do izvajalcev, so pristopi popolnoma drugačni. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → načela in pristopi → ki so usmerjena na uporabnike**
35. Samo sporočanje mladostnikom kako naj bi se vedli, je stvar teorije, bolj priporočljivo pa je konkretno delo z njimi. → **pojmovanje preventivnega dela z mladimi → metode in oblike dela → metoda dela z individualnim primerom**

Izpis relevantnih delov besedila:

1. Pojmovanje preventivnega dela z mladimi

• **Opredelevitev ali namen:**

→ *splošna definicija;*

- kakršnokoli delo ali ukvarjanje z mladimi.

• **Oblike:**

→ *primarna preventiva;*

- delo z zdravo populacijo v smislu seznanjanja in informiranja o možnih posledicah določenih dejavnosti in ravnanj,

→ *sekundarna preventiva;*

- delo z otroci in mladostniki, ki so bili odrinjeni od nekod in ki težje sprejemajo ali so težje sprejeti,
- izvajanje specializiranih preventivnih vsebin za otroke in mladostnike,
- usmerjenost na določen problem in težavo.

• **Ciljna populacija:**

→ *»zdrava« populacija otrok in mladostnikov;*

- ki bi jo lahko opisali kot navadna ali normalna populacija, kjer ni posebnosti,

→ *»rizična« populacija otrok in mladostnikov;*

- osebne težave:
 - ki imajo že znane težave v odraščanju,
 - ki imajo različne oblike asocialnega vedenja,

→ *sestavljena populacija;*

- »zdrava« in »rizična« populacija.

• **Načela in pristopi:**

→ *osnovna načela in pristopi;*

- pozitiven pristop pri preventivnem delu z mladimi,
- pristopi so zelo različni od DCM-ja do DCM-ja,

- pristopi so pri preventivnem delu z mladimi odvisni od načina izvedbe, zastavljenih ciljev, strokovnih delavcev,
 - cilji so posredovani otrokom in mladostnikom posredno, preko dejavnosti, ki se izvajajo,
 - potrebno je načrtno dosegati cilje preventive, ne samo posredovati informacij otrokom ali mladostnikom in od njih pričakovati, da jih bodo ti sprejeli,
 - metode dela se prilagajajo mladim z namenom doseganja ciljev,
- *ki so usmerjena na uporabnike;*
- jasno morajo biti izražena pričakovanja do otrok ali mladostnikov s strani strokovnih delavcev DCM-ja,
 - ko otrok ali mladostnik razvije določeno stopnjo zaupanja do strokovnih delavcev DCM-ja, so pristopi v nadaljevanju popolnoma drugačni.
- **Cilji:**
- *ki so usmerjeni v ustvarjanje določenih pogojev in vsebin pri delu z otroci ali mladostniki;*
- ustvariti pogoje za uvid v situacijo, v kateri se je otrok ali mladostnik znašel,
 - omogočiti otrokom in mladostnikom takšne pogoje v katerih bodo uvideli, da je dobro, če imajo s konkretno osebo, ki jih spremlja ob težkih situacijah dobre odnose in da bo v kriznih situacija deležni pomoči, če bo to potrebno,
 - izvajanje drugačnih metod dela z otroci in mladostniki,
- *ki so usmerjeni na odnos med strokovnim delavcem in otrokom ali mladostnikom;*
- pri otrocih in mladostnikih ozavestiti potrebo po medsebojnem zaupanju; zaupanje otroka ali mladostnika do strokovnih delavcev in obratno.
- **Metode in oblike dela:**
- *metoda dela z individualnim primerom;*
- neposredno delo z otrokom in mladostnikom,
 - spremljanje,
 - vodenje,
- *splošne oblike dela;*
- otrokom in mladostnikom omogočiti učenje na »lastni koži« brez delegiranja, kako bi to moralo biti,
- *specifične oblike dela;*
- izpostavljanje otroka ali mladostnika nevarnim, kriznim situacijam in ekstremnim pogojem (npr.: potapljanje).
- **Pasti in negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi:**
- *generalizacija pojma preventive;*
- ni negativnih posledic preventivnega dela z mladimi,
- *individualizacija družbenih problemov;*
- neprimeren ali slabonameren način manifestiranja lastnih pričakovanj do otrok in mladostnikov,
 - pretirano poudarjanje lastnih pričakovanj pri delu z mladimi.

5.5.2. Skupno kodiranje posameznih enot besedila

Na podlagi kodiranja posameznih enot besedila vseh šestih intervjujev, sem v nadaljevanju prišel do skupnega kodiranja posameznih enot besedila. Odgovore vsakega izmed intervjuvancem sem označil s svojo barvo.

Legenda intervjuancev oz. njihovih odgovorov:

- **črna barva;** Vito Simunišek, vodja Skupnostnih programov za mlade (CSD Ljubljana Moste – Polje),
- **rdeča barva;** Marta Škerbina, vodja Mladinskega središča Vič (CSD Ljubljana Vič – Rudnik),
- **modra barva;** Simona Svetin Jakopič, strokovna delavka CSD Ljubljana Vič - Rudnik,
- **rjava barva;** Suzana Škofljek, strokovna delavka CSD Ljubljana Moste - Polje,
- **roza barva;** Katja Prosen Boštjančič, strokovna delavka CSD Ilirska Bistrica,
- **zelena barva;** Orjana Jursinovič, vodja Dnevnega centra Sonček (CSD Ilirska Bistrica).

1. Pojmovanje preventivnega dela z mladimi

• Opredelitev ali namen:

6.

splošna definicija;

- preventiva so vse dejavnosti in vsebine, ki prispevajo k pozitivnem psihofizičnemu razvoju otrok in mladostnikov v širšem smislu,
- preventiva je preprečevanje nezaželenih posledic,
- kakršno koli delo ali ukvarjanje z mladimi,

→ *definicija na podlagi praktične implementacije;*

- DCM-ji so alternativa ulici ali sedenju pred televizorjem,
- v DCM-jih gre za srečevanje »zdrave« (neproblematični otroci in mladostniki, otroci in mladostniki brez stisk) in »rizične« (otroci in mladostniki z že znanimi težavami in stiskami) populacije mladih,
- preventivno delo z mladimi je način druženja z mladimi, ki spodbuja zdrav način življenja in usmerja otroke in mladostnike v aktivno preživljanje prostega časa,
- preventiva je preprečevanje, da bi mladi posegali po drogah ali drugih tveganih oblikah vedenja in zmanjševanje škode pri mladostnikih s težavami z zasvojenostjo od drog (npr.: uporaba čistih igel, testiranja, da preprečijo nadaljnje širjenje okužb, itd.)
- preventivno delo z mladimi je odpravljanje težav pri mladih, ki so povezane z dolgočasjem,
- preventiva je informiranje mladih o varni zaščiti pri spolnih odnosih.

• Oblike:

→ *primarna preventiva;*

- delo z zdravo populacijo v smislu seznanja in informiranja o možnih posledicah določenih dejavnosti in ravnanj,
- delo z otroci in mladostniki v smislu, da tisti, ki sedaj še niso zasvojeni s prepovedanimi drogami, tudi v prihodnje ne bi bili. Pokriva tudi preprečevanje nasilja med in nad mladimi ter posega na številna druga področja,
- preventiva v najširšem smislu kot jo izvajajo šole, zdravstveni domovi, itd

- zajema najširšo populacijo otrok in mladostnikov, ki nimajo večjih stisk in težav,
- *sekundarna preventiva*;
 - delo z otroci in mladostniki, ki so bili odrinjeni, ki težje sprejemajo ali so težje sprejeti,
 - izvajanje specializiranih preventivnih vsebin za otroke in mladostnike,
 - usmerjenost na določen problem in težavo,
 - z vključitvijo otrok ali mladostnika v DCM in z vstopom v družino, se skuša omiliti težave in opremiti otroka ali mladostnika, da lahko v nadaljevanju lažje funkcionira,
 - lajšanje težav otrok, mladostnikov in družine,
- *terciarna preventiva*;
 - delo z mladostniki, ki imajo večje težave (mladostniki, ki so že starejši in z ukrepom s strani sodišča) na način, da se jih vključi v določene specifične dejavnosti DCM-jev kot so; v tabori, trening socialnih veščin itd.
- **Področja delovanja:**
 - *vse oblike zasvojenosti*;
 - s prepovedanimi drogami,
 - z alkoholom,
 - s televizijo,
 - z računalniškimi igrkami in internetom,
 - s hrano ali motnje hranjenja,
 - *nasilje*;
 - nasilje med mladimi,
 - nasilje nad mladimi,
 - *bivanjska praznina ali dolgočasnost*.
- **Ciljna populacija:**
 - *opredelitev populacije*;
 - osnovnošolci,
 - srednješolci,
 - *»zdrava« populacija otrok in mladostnikov*;
 - ki bi jo lahko opisali kot navadna ali normalna populacija, kjer ni posebnosti,
 - *»rizična« populacija otrok in mladostnikov*;
 - osebne težave:
 - ki imajo že znane težave v odraščanju,
 - ki imajo različne oblike asocialnega vedenja,
 - ki se držijo zase,
 - ki imajo nizko samopodobo ali se počutijo manjvredne,
 - ki iščejo rešitve v samomorilnih mislih ali vzgibih in v bežanju od doma,
 - ki eksperimentirajo z drogo,
 - težave povezane s šolo ali šolanjem:
 - ki imajo težave na šolskem področju in potrebujejo več časa, da dosežejo pozitiven rezultat v šoli,
 - ki slabše govorijo slovenski jezik,
 - težave povezane z okoljem in uradnimi institucijami:

- ki imajo situacijsko pogojene težave,
 - ki se ne vključujejo v druge kakovostne programe,
 - ki dobivajo premalo motivacije od doma,
 - mladostniki, ki so že starejši in jim je izrečen ukrep s strani sodišča (npr.: nadzorstvo organa socialnega varstva) za kaznivo dejanje, ki ne nakazuje hujše vedenjske problematike,
 - ki niso sprejeti med vrstniki,
 - težave, ki izvirajo iz družinske problematike:
 - ki so materialno prikrajšani,
 - ki so higiensko zanemarjeni,
 - ki prihajajo iz enoroditeljskih družin,
 - katerih starši imajo težave v duševnem zdravju,
 - katerih starši imajo težave z alkoholizmom,
 - katerih starši prihajajo iz republik bivše države Jugoslavije,
 - katerih starši so duševno manj razviti,
- sestavljena populacija;
- »zdrava« in »rizična« populacija,
- izvor populacije;
- otroci, mladostniki in starši se sami obrnejo v DCM:
 - otroci, mladostniki in starši so v DCM napoteni s strani strokovnih delavcev Centra, ki delajo na različnih področjih socialnega varstva (prva socialna pomoč, javna pooblastila in storitve, denarne socialne pomoči itd.):
 - na strokovne delavce Centra se obrnejo starši zaradi težav, ki jih imajo doma z otroci,
 - otroci in mladostniki se sami obrnejo na strokovne delavce Centra,
 - mladostniki so napoteni na strokovne delavce Centra s strani tožilstva in sodišča v primeru kaznivih dejanj, s strani policije (npr.: zaradi begov od doma), iz kriznega centra, iz poročil tožilstva in s strani šole,
 - otroci, mladostniki in starši so napoteni v DCM s strani drugih institucij ali posameznikov:
 - s strani šol, šolskih svetovalnih služb,
 - pridejo skupaj s prijatelji, sošolci ali pridejo na podlagi pripovedovanja svojih vrstnikov,
 - s strani drugih vladnih in nevladnih organizacij.

- **Načela in pristopi:**

- osnovna načela in pristopi;
- pozitiven pristop pri preventivnem delu z mladimi,
 - pristopi so zelo različni od DCM-ja do DCM-ja,
 - razvijanje neformalnega pristopa do mladih,
 - prednost v DCM-jih imajo tisti otroci in mladostniki, ki imajo več težav,
 - pristopi so pri preventivnem delu z mladimi odvisni od načina izvedbe, zastavljenih ciljev, strokovnih delavcev,
 - cilji so posredovani otrokom in mladostnikom posredno, preko dejavnosti, ki se izvajajo,
 - potrebno je načrtno dosegati cilje preventive, ne samo posredovati informacij otrokom ali mladostnikom in od njih pričakovati, da jih bodo ti sprejeli,
 - metode dela se prilagajajo mladim z namenom doseganja ciljev,

- potrebno si je zastavljati vprašanja, ali tudi strokovni delavci DCM-ja delamo kakšne napake pri izvajanju preventive,
- *ki so usmerjena na uporabnike;*
 - jasno morajo biti izražena pričakovanja do otrok ali mladostnikov s strani strokovnih delavcev DCM-ja,
 - ko otrok ali mladostnik razvije določeno stopnjo zaupanja do strokovnih delavcev DCM-ja, so pristopi v nadaljevanju popolnoma drugačni,
 - informiranje staršev o metodah in oblikah izvajanja preventivnega dela z mladimi ter o sankcijah, če otrok ali mladostnik ne upošteva pravil organizatorjev preventivnih programov (npr.: taborjenja),
 - usmerjanje otrok in mladostnikov v različne oblike izven-šolskih interesnih dejavnosti,
 - otrok ali mladostnikov, ki se na novo vključijo v DCM, se ne izpostavlja, ampak se vzpodbuja ostale udeležence aktivnosti DCM-ja, da jim pomagajo pri vključitvi v aktivnosti.
- **Cilji:**
 - *ki so usmerjeni v ustvarjanje določenih pogojev in vsebin pri delu z otroci ali mladostniki;*
 - ustvariti pogoje za uvid v situacijo, v kateri se je otrok ali mladostnik znašel,
 - omogočiti otrokom in mladostnikom takšne pogoje, v katerih bodo uvideli da je dobro, če imajo s konkretno osebo, ki jih spremlja ob težkih situacijah dobre odnose in da bo v kriznih situacija deležni pomoči, če bo to potrebno,
 - izvajanje drugačnih metod dela z otroci in mladostniki,
 - omogočiti kakovostno preživljanje prostega časa otrok in mladostnikov,
 - otroka ali mladostnika naučiti, da se spoprijema s težavami, opremiti ga na takšen način, da bo vedel kako kaj storiti in da to strokovni delavci ne storijo namesto njega,
 - pri otrocih in mladostnikih krepiti dobre medčloveške odnose z namenom, da le-ti pridobivajo na samozavesti in da se znajo vključiti v vrstniške skupine,
 - otrokom in mladostnikom omogočiti tiste dejavnosti, preko katerih bodo na primeren način zadovoljili potrebe po druženju,
 - pomoč otrokom in mladostnikom pri normalnem razvoju v šoli,
 - otrokom in mladostnikom omogočiti zadosti potrditve,
 - *ki so usmerjeni na odnos med strokovnim delavcem in otrokom ali mladostnikom;*
 - pri otrocih in mladostnikih ozavestiti potrebo po medsebojnem zaupanju; zaupanje otroka ali mladostnika do strokovnih delavcev in obratno,
 - vzpostavitev tesnega odnosa z otrokom ali mladostnikom.
- **Metode in oblike dela:**
 - *metoda dela z individualnim primerom;*
 - neposredno delo z otrokom in mladostnikom,
 - spremljanje,
 - vodenje,
 - *skupinske metode dela;*

- izvajanje športnih aktivnosti (npr.: hoja v hribe),
- organiziranje taborjenja,
- delo v manjših skupinah, kjer je pomemben vsak posameznik z namenom, da otroci in mladostniki razvijajo lastne talente,

→ *splošne oblike dela;*

- prakticanje zdravega načina življenja,
- pogovor z otroci in mladostniki o nesprejemljivih oblikah vedenja,
- dosledno izvajanje sankcij s strani organizatorjev preventivnih programov za mlade,
- vsakodnevno delo z otroci in mladostniki,
- učenje otrok in mladostnikov vsakodnevnih opravil; učenje pomivanja posode, pometanja, rednega prehranjevanja, bontona pri mizi, brisanja mize.
- otrokom in mladostnikom omogočiti učenje na »lastni koži« brez delegiranja, kako bi to moralo biti,

→ *specifične oblike dela;*

- izpostavljanje otroka ali mladostnika nevarnim, kriznim situacijam in ekstremnim pogojem (npr.: potapljanje).

- **Pasti ali negativne posledice izvajanja preventivnega dela z mladimi:**

→ *generalizacija pojma preventive;*

- ni negativnih posledic preventivnega dela z mladimi,
- ni slabih stvari pri preventivnem delu z mladimi,
- preventiva je pozitivna, ker dviguje samopodobo otrok in mladostnikov,

→ *neambiciozni poskusi dopolnjevanja in popravljanja marginalnih vidikov družbenega dogajanja;*

- v smislu nedotakljivosti DCM-jev,
- nestabilnost DCM-jev,
- fluktuacija delovne sile v DCM-jih zaradi zahtevnih zaposlitvenih pogojev,
- nestabilnost pri zaposlovanju brezposelnih oseb preko programa javnih dela v DCM-jih,
- da občasno stvari pri delu z mladimi ne tečejo tako, kot bi si želeli,

→ *individualizacija družbenih problemov;*

- neprimeren ali slabonameran način manifestiranja lastnih pričakovanj do otrok in mladostnikov,
- pretirano poudarjanje lastnih pričakovanj pri delu z mladimi,
- prepričanje strokovnih delavcev, ki delajo z mladimi, v svoj prav,
- strokovni delavci ne spodbujajo mlade, da bi v delo vložili več truda in vztrajnosti,

▫ *stigmatizacija otrok in mladostnikov:*

- da strokovni delavci pri otroku ali mladostniku vidijo več problemov, kot jih dejansko je, da »vidijo« težave in stiske pri otroku ali mladostniku, kjer gre lahko za normalne situacije v življenju, da otroka ali mladostnika nekam napotijo, vključijo, za kar pa ni potrebe,
- na začetku lahko starši otroka v DCM vključijo z odprtostjo in sprejemanjem. V nadaljevanju pa se otrok ali mladostnik izpiše predvsem na željo staršev, ker se jim zdi problematična osebnost otrok in mladostnikov, ki so vključeni v DCM. Starši lahko v nadaljevanju prepoznajo določne mladostnike – storilce hujših kaznivih dejanj, ki so

vključeni v DCM in se zaradi tega ustrašijo za svoje otroke še posebno takrat, če so ti še mlajši. Zaradi tega v nadaljevanju odklonijo sodelovanje,

→ *preimenovanje kurativnih oblik dela v preventivne;*

- opredeljevanje nekaterih DCM-jev, da delajo z otroci in mladostniki z že znanimi težavami in da delujejo na področju sekundarne preventive. Neformalno pa se tovrstni DCM-ji veliko bolj usmerjajo v zdravo populacijo mladih, ki nima težav in ki ne zahteva večjega angažmaja, z namenom pozitivnega vpliva na mlade. Po inerciji začnejo tovrstni DCM-ji velikokrat izgubljati svojo primarno funkcijo zaradi česar so nastali in postanejo samo še črka na papirju,

→ *negativistična izhodišča preventive;*

- navezanosti otrok in mladostnikov na strokovne delavce v tem smislu, da pričakujejo, da bo kdo namesto njih reševal težave, namesto da bi jih reševali sami,
- organiziranje stvari namesto mladih in za mlade, s čimer se ne preseže doživljanja bivanjske praznine pri mladih,
- pojavljanje paradoksa v tem smislu, da so na eni strani otroci ali mladostniki doma ogroženi, po drugi strani pa ekstremno razvajeni v smislu ne-opravljanja osnovnih življenjskih obveznosti in dolžnosti,
- preventivno delo z mladimi s pomočjo metode skupinskega dela lahko nekatere mladostnike še dodatno »zbliža« pri skupnem uživanju alkohola,
- navezanost otrok in mladostnikov na ljudi, ki delajo v DCM-ju,
- vzpostavljanje kontakta s starši, z namenom zagotovitve pomoči otroku ali mladostniku, lahko le-ti razumejo kot »znak«, da so se znašli v težavah,
- ob prenehanju obiskovanja DCM-ja so otroci ali mladostniki prepuščeni samim sebi, ob tem pa se pojavlja strah, da bi se vključili v kakšno neprimerno skupino mladostnikov,
- nezaželeno vedenje otrok in mladostnikov, ki se udeležujejo aktivnosti v DCM-jih, lahko meče »slabo luč« na DCM,

→ *neprimerno informiranje o različnih oblikah zasvojenosti;*

- neprimerno poučevanje, ozaveščanje in informiranje mladih npr. o različnih vrstah drog na način, da se mlade s tem ne odvrča od slednjega, ampak se jim tovrstne stvari prikaže kot mamljive in se jih podučijo o njihovi uporabi,

→ *odnosu strokovnih delavcev do uporabnikov;*

- pri preventivnem delu z mladimi se zabrišejo meje med strokovnostjo, profesionalnostjo in osebnostjo.

2. Podobnosti in razlike, med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov, pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči

2.1. Medsebojno sodelovanje strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov

• Načini sodelovanja:

- ko otrok ali mladostnik pride v konflikt z družbo in ko so o tem obveščeni strokovni delavci Centrov, ga le-ti napotijo na obravnavo v nek program socializacije,
- predstavitev DCM-ja uporabnikom; vsebine, programa, strokovnih delavcev, možnosti individualne obravnave,

- seznanjanje uporabnikov o delovanju DCM-ja preko informativnega materiala s strani strokovnih delavcev Centrov,
 - napotitev ali spremljanje uporabnikov v DCM s strani strokovnih delavcev Centrov,
 - obveščanje strokovnih delavcev Centrov o napotitvi uporabnikov v DCM,
 - spremljanje otrok in mladostnikov, vključenih v DCM, s strani strokovnih delavcev Centrov,
- v procesu pomoči otroku, mladostniku in staršem;
- motiviranje otrok in mladostnikov za vključitev v DCM (klicanje, vabljenje),
 - stabiliziranje otrok in mladostnikov v DCM-ju,
 - doseganje zastavljenih ciljev,
 - krepitev otrokove ali mladostnikove samopodobe,
 - skupno načrtovanje procesa pomoči za uporabnike,
 - konstantna obojestranska izmenjava informacij o uporabnikih,
 - pomoč otrokom ali mladostnikom, katerih starši so hospitalizirani,
 - vzpostavitev širše socialne mreže okoli otroka ali mladostnika in družine,
 - podpora staršem pri vključevanju otroka ali mladostnika v DCM,
 - posredovanje sporočil za starše preko DCM-ja v primerih, ko ti niso dosegljivi,
- v okviru skupnih timskih sestankov:
 - medsebojno dogovarjanje,
 - obravnavanje tistih otrok in mladostnikov, pri katerih se kažejo posebnosti,
 - dogovor o izogibanju podvajanja dela z otroci, mladostniki in družinami,
 - skupno ozaveščanje staršev o razdelitvi nalog,
 - izogibanje neprimernim situacijam pri delu z družinami,
 - pridobivanje pomembnih informacij o uporabnikih,
 - medsebojno sodelovanje s skupnostjo:
 - delovanje v skupnosti z namenom vzpostavitve stika z otrokom ali mladostnikom, še preden strokovni delavci Centrov dobijo informacijo o potrebi po obravnave slednjega,
 - zbiranje informacij o otroku ali mladostniku s strani šole,
 - pri sodelovanju s šolo in z drugimi institucijami, ki so pomembne za otroka ali mladostnika (npr.: svetovalni center za otroke in mladostnike, higienski dispanzer) v okviru timskih sestankov.

• **Oblike sodelovanja:**

→ *enosmerno;*

- strokovni delavci Centrov napotijo otroke in mladostnike v DCM, pri tem pa jih vzpodbujajo, da nadaljnji kontakti vključitve potekajo mimo njih,

→ *obojestransko;*

- sodelovanje med strokovnimi delavci Centrov in DCM-jev je odvisno od njihove angažiranosti,
- osebno sodelovanje strokovnih delavcev Centrov in DCM-jev,
- pogovori med strokovnimi delavci Centrov in DCM-jev po telefonu,
- vključevanje strokovnih delavcev Centrov v organizirana taborjenja DCM-jev, ki so namenjena otrokom in mladostnikom,

→ *formalno;*

- ko strokovni delavci DCM-jev pri otrocih in mladostnikih sumijo na specifične težave ali posebnosti, npr.: sumi neustreznega ravnanja v družini, trpinčenja, zanemarjanja, (spolnih) zlorab,
 - redno in tekoče obveščanje strokovnih delavcev Centrov, s strani strokovnih delavcev DCM-jev, o poteku dela z uporabnikom,
 - poročanje direktorjem Centrov o poteku dela v DCM-jih,
 - sodelovanje z direktorji Centrov glede vodenja financ DCM-jev,
- *neformalno*;
- neformalni ali neformalizirani pogovori o uporabnikih (npr.: o tem ali je določena družina poklicala, če je prišla, kaj so povedali, na kaj so opozorili, v katero dejavnost se je vključi otrok ali mladostnik, kako poteka njegova vključitev, ali prihaja redno, itd.),
 - največ informacij si strokovni delavci Centrov izmenjamo s strokovnimi delavci DCM-jev neformalno.

• Vloge pri sodelovanju:

- *vloga strokovnih delavcev Centrov*;
- pisanje socialne anamneze v postopku obravnave otroka ali mladostnika,
 - strokovni delavec Centrov v vlogi strokovnjaka v projektu taborjenja,
 - Center kot storitvena dejavnost, ki podpira delo v DCM-jih,
 - pri izvajanju svetovalnega dela z otrokom ali mladostnikom in starši:
 - zastopanje otroka ali mladostnika v relaciji do različnih pravnih in drugih institucij,
 - strokovni delavci Centrov v vlogi koordinatorja pri obravnavi otrok ali mladostnika in družine (npr.: zbiranje informacij s strani šole, staršev),
 - poglobljeno in načrtno delo,
 - spodbujanje otrok in mladostnikov, da o težavah, ki se dogajajo doma, odkrito spregovorijo,
 - podajanje ocene kaj lahko naredi vsak sam znotraj družine, (kot nasprotje tega, kaj bi moral narediti kdo drug),
 - izdelava individualnega načrta za otroka ali mladostnika,
 - obiskovanje staršev na domu,
 - posredovanje pomembnih informacij o otroku, mladostniku ali družini strokovnim delavcem DCM-jev,
 - vabljenje otrok in mladostnikov, ki so vključeni v DCM, na pogovor na Center, z namenom zbiranja informacij o zadovoljstvu vključitve v DCM, o razmerah doma itd.,
- *vloga strokovnih delavcev DCM-jev*;
- spremljanje in vodenje otroka ali mladostnika in družine,
 - spremljanje otroka ali mladostnika tekom obravnave v drugih pomembnih institucijah, s katerimi prihaja v stik,
 - podajanje osnovnih informacij strokovnim delavcem Centrov za oblikovanje socialne anamneze,
 - pomoč otroku ali mladostniku pri osvajanju socialnih veščin in norm,
 - pomoč otroku ali mladostniku pri prevetritvi vrednostnega sistema in ga v tem procesu tudi primerno opremiti,
 - izvedba taborov,
 - uveljavljanje samostojnosti in svobode strokovnih delavcev, ki delujejo v okviru DCM-jev,

- priprava otrok ali mladostnikov na pogovor s strokovnim delavcem Centrov,
- vabljenje staršev na pogovor o otroku ali mladostniku,
- enakopravnost strokovnih delavcev DCM-jev s strokovnimi delavci Centrov pri obravnavani otrok, mladostnikov in družin,
- DCM-ji imajo večji pomen pri delu z uporabniki v strokovnem, vzgojnem in terapevtskem smislu v primerjavi s Centri,
- sodelovanje s Centri in drugimi institucijami v uradnih postopkih, ko se obravnava otrok ali mladostnik, ki obiskuje DCM,
- obveščanje strokovnih delavcev Centrov v primerih, ko se pojavi sum določenih težav v družini otroka ali mladostnika.

• **Intenziteta sodelovanja:**

- vedno boljše,
- redno,
- pogosto,
- dobro,
- permanentno,
- močno,
- stalno,
- prepleteno.

2.2. Razlike pri delu z uporabniki in pri opravljanju drugih delovnih nalog med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov

• **V odnosu:**

- *odnos; strokovni delavci DCM-jev z uporabniki in drugimi pomembnimi;*
- v odnosu do otrok in mladostnikov:
 - vzpostavljen je intenziven osebni odnos,
 - gre za večjo stopnjo zaupanja otrok in mladostnikov do strokovnih delavcev DCM-jev,
 - odnos je močan, oseben, drugačen, sproščen, neformalen, prijateljski, šaljiv, zabaven,
 - strokovni delavci DCM-jev imajo lažji dostop do t.i. spornih, zamolčanih informacij s strani otrok in mladostnikov, ki drugače ne pridejo na dan ali pridejo na dan, ko se že pojavi konkretna škoda na osebnosti otroka ali mladostnika,
 - otroci in mladostniki doživljajo strokovne delavce DCM-jev, kot »svoje«,
 - otroci ali mladostniki so s strani strokovnih delavcev DCM-jev večkrat deležni pohvale,
 - v odnosu do staršev ali zakonitih skrbnikov:
 - odnos in delo s starši je bolj neformalno,
 - starši naprošajo strokovne delavce DCM-jev za pomoč pri posredovanju v šoli,
 - starši strokovnim delavcem DCM-jev v primerjavi s strokovnimi delavci Centrov bolj zaupajo,
 - starši imajo s strokovnimi delavci DCM-jev vzpostavljen prijateljski odnos,
 - starši včasih ne želijo, da bi se strokovni delavci DCM-jev »vtikali« v njihovo situacijo doma,

- s starši se nenehno ohranja stik,
- v odnosu do šole ali šolske svetovalne službe:
 - obveščanje šole o težavah otroka ali mladostnika ali družine (npr.: nenadna hospitalizacija katerega izmed staršev),
 - vzpostavitev procesa zagovorništva za otroka ali mladostnika v relaciji do šole v času kriznih situacij v družini,
- *odnos; strokovni delavci Centrov – uporabniki;*
 - v odnosu do otrok in mladostnikov:
 - strokovni delavci Centrov dobijo relativno slabo osebno sliko o stanju otroka ali mladostnika,
 - strokovni delavci Centrov imajo z otroci ali mladostniki šibek osebni odnos, z njimi se ne srečujejo vsak dan in zato nimajo vpogleda v njihovo funkcioniranje,
 - otroci ali mladostniki doživljajo strokovne delavce Centrov v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev bolj formalno,
 - otroci ali mladostniki se bojijo Centrov kot ustanove,
 - v odnosu do staršev ali zakonitih skrbnikov:
 - starši slabše poznajo strokovne delavce Centrov v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev,
 - strokovni delavci Centrov imajo večjo moč in avtoriteto do staršev v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev, zaradi česar jih starši doživljajo drugače,
 - delo s starši poteka bolj formalno,
 - t.i. uniformiranost pri delu z otroci in mladostniki ter starši v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev.

• **V vsebini dela:**

- *v DCM-jih;*
 - intenzivno delo z otroci in mladostniki pred prazniki, ko so stiske le-teh še dodatno povečujejo,
 - konkretno delo z otroci in mladostniki,
 - nudenje pomoči tam kjer jo potrebujejo,
 - pogovor o njihovih stiskah,
 - fleksibilnost pri delu z mladimi,
 - odprtost pri delu z mladimi,
 - vsebine se lažje prilagajajo otrokom in mladostnikom,
- *na Centru;*
 - delo v skladu z javnimi pooblastili in storitvami:
 - večja pooblastila v relaciji do staršev, v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev,
 - zavezanost predpisom, spoštovanju zakonskih podlag, normativov, katalogov,
 - formalni ukrepi v skladu s pristojnostmi in koristmi varstva otrok, mladostnikov in družine (npr.: zaščite otrok pred nasiljem v družini),
 - izdajanje navodil in odločb,
 - delo z otroki ali mladostniki zoper katerih tečejo pripravljalni postopki na sodišču,
 - izvajanje nadzora socialnega varstva; poročanje sodiščem o tem kar je bilo odločeno s sklepom ali z odločbo s strani sodišča,

- sodelovanje z različnimi zavodi, stanovanjskimi skupinami, z mladostniškimi zapori itd.,
- izvajanje specifičnih ukrepov; namestitvev otrok in mladostnikov v vzgojne zavode, stanovanjske skupine in drugam,
- strokovni delavci Centrov morajo vedeti kaj počno,
- delo na področju rejništva; delo z mladimi v okviru individualnih projektnih skupin, srečavanje z rejniškimi družinami,
- izvajanje nekaterih preventivnih dejavnosti z otroki in mladostniki (npr.: program Mladinskih delavnic),
- delo z otroki, mladostniki in starši:
 - vodenje, spremljanje in preverjanje dogovorov z otroki in mladostniki,
 - pogovor z otroki ali mladostniki (npr.: enkrat tedensko, na štirinajst dni, enkrat mesečno, itd.) in s starši; skupaj ali z vsakim posebej,
 - pridobivanje informacij o otrocih ali mladostnikih s strani sorodnikov, kriznega centra, šole,
 - diagnosticiranje težav otrok in mladostnikov,
 - iskanje t.i. močnih točk pri otrocih, mladostnikih in družini, na kaj se lahko oprejo,
 - informiranje in napotitev otrok ali mladostnikov in staršev v druge nevladne ustanove, če presodijo, da bi jim drugje boljše ali lažje pomagali,
 - svetovanje in pomoč družini za dom,
 - podajanje ocen o smiselnosti izločitev otroka ali mladostnika iz družine,
 - podajanje predlogov za ogled stanovanjske skupine ali zavoda in delovanje v smeri namestitve,
 - sodelovanje z vsemi institucijami, ki so pomembne za otroka ali mladostnika,
 - vzpostavitev socialne mreže za otroka ali mladostnika v primeru hospitalizacije enega izmed staršev,
 - koordinacija med DCM-jem, šolo, starši in širšo socialno mrežo.

• **V metodah in oblikah dela:**

→ v DCM-jih;

- individualne oblike dela,
- skupinske oblike dela,

→ na Centrih;

- individualno delo z otrokom ali mladostnikom,
- delo s celo družino,
- z otroci in mladostniki se ne izvaja skupinskih oblik dela.

• **V načinu delovanja ali organizaciji dela:**

→ način delovanja oz organizacija dela v DCM-jih;

- delo v DCM-ju ni pisarniški način dela,
- to ni delo, ki bi potekalo od 7. ure pa tja do 15. ure,
- to ni delo, ki bi se v petkih zaključilo ob 13. uri,
- to ni delo, ki bi ti omogočalo, da bi lahko šel en dan pred prazniki prej domov ali pa da bi si v času šolskih počitnic vzel si dopust,
- to ni delo, kjer bi veliko tipkal in razmišljal,
- delo v popoldanskem času zaradi večje dostopnosti uporabnikom,
- delo poteka v času počitnic,
- vsak delavni so uradne ure,

- starši se lahko oglasijo kadar koli.

- **Prostorske razlike:**

- DCM-ji predstavljajo ne-pisarniško okolje,
- v DCM-jih poteka delo v prijetnejših prostorih,
- v DCM-jih poteka delo v prostorih, ki jih lahko ustvarijo in opremijo otroci ali mladostniki sami,
- za delo z otroki ali mladostniki v DCM-jih ni potrebna zelo velika pisarna,
- za delo z otroki ali mladostniki v DCM-jih ne potrebuješ veliko mizo in računalnika,
- otroci in mladostniki prostor DCM-ja dojemajo bolj pristno in toplejše,
- DCM predstavlja otroku ali mladostniku varnejše in bolj domače okolje pri pogovoru s strokovnim delavcem Centrov,
- DCM-ji so običajno prostorsko dislocirani od Centrov.

- **V strokovnosti in izobrazbi zaposlenih:**

→ zaposleni na Centrih;

- zaposleni so strokovnjaki z ustrežno izobrazbo in opravljenim strokovnim izpitom,

→ zaposleni v DCM-jih:

- zaposleni strokovni delavci so lahko iz različnih profilov, ne samo socialni delavci, pedagogi in psihologi,
- zaposleni so lahko tudi brezposelne osebe preko programa javnih del,
- kljub uradno »neustrezni« izobrazbi, lahko zaposleni v DCM-jih uspešno delajo z otroci in mladostniki.

3. Delovanje DCM-jev kot prispevek h kakovostnejšemu delu z uporabniki in k celostni obravnavi družine, s strani strokovnih delavcev Centrov

- **V konceptualnem smislu:**

- DCM-ji kot podaljšek delovanja strokovnih delavcev Centrov,
- DCM-ji kot nadstandard pri delu z otroki in mladostniki v okviru javnih pooblastil in storitev,
- DCM-ji dodatno bogatijo delo strokovnih delavcev Centrov z družino v smislu, izvajanja drugih del, ki sicer manjkajo pri splošnem izvajanju javnih pooblastil in storitev,
- DCM-ji delajo z otroki in mladostniki v domačem okolju,
- DCM-ji so prvotno nastali iz potreb strokovnih delavcev Centrov, zaposlenih na področju dela z otroki in mladostniki v okviru javnih pooblastil,
- DCM-ji so pomembni za prihodnje življenje otrok in mladostnikov.

- **V vsebinskem smislu:**

- DCM-ji so vsebinsko široki, odprti in bogati, kar pomeni da lahko vsak otrok ali mladostnik v njih najde kaj zase,
- vsebine, ki se izvajajo v DCM-jih so zelo koristne za otroke in mladostnike,
- v DCM-jih se lahko izvajajo skupinske interakcije, ki jih ni mogoče izvajati na Centrih,
- DCM za otroke in mladostnike predstavlja nadzorovano okolje.

- **V prostorskem smislu:**

- DCM-ji so dostopni,
 - DCM-ji so prostorsko blizu Centrov.
- **V organizacijskem smislu:**
 - DCM-ji so odprti tudi v popoldanskem času,
 - DCM-ji delujejo tudi v času šolskih počitnic.
- **V relaciji do strokovnih delavcev Centrov:**
 - razbremenitev strokovnih delavcev Centrov,
 - manj dela z otrokom oz mladostnikom in družino s strani strokovnih delavcev Centrov,
 - prenos nepotrebnih vsebin in dela z otrokom ali mladostnikom s strani strokovnih delavcev Centrov na DCM-je,
 - zaupanje s strani strokovnih delavcev Centrov, da bo delo v DCM-jih opravljeno dobro in kakovostno,
 - strokovni delavci Centrov si, v skupnem dogovoru s strokovnimi delavci DCM-jev, zastavljajo različno visoke cilje pri otrocih in mladostnikih,
 - v strokovnem in osebnem smislu si strokovni delavci Centrov ne predstavljajo svojega dela z uporabniki brez delovanja DCM-jev,
 - v DCM-jih se v sodelovanju s strokovnimi delavci Centrov vzpostavi celostna skrb za otroka, mladostnika in družino.
- **V odnosu do otrok in mladostnikov:**
 - v DCM-jih se otroci in mladostniki razbremenijo, se učijo sodelovanja in dogovarjanja z odraslimi,
 - otroci in mladostniki, ki so vključeni v DCM-je, so v odnosu do strokovnih delavcev Centrov bolj sproščeni,
 - v DCM-jih poteka pozitivno vrednotenje individualnega dela z otroci in mladostniki,
 - DCM-ji nudijo pomoč otrokom in mladostnikom pri razvijanju lastnih potencialov v okviru pristojećih dejavnosti.
- **V odnosu do staršev ali zakonitih skrbnikov:**
 - zaradi vključenosti otroka ali mladostnika v DCM, so starši bolj pripravljeni sodelovati s strokovnimi delavci Centrov, ker DCM-ji pokrivajo t.i. drugi del, ki se nanaša na preživljanje prostega časa otrok in mladostnikov, organizirano taborjenje itd.,
 - DCM-ji nudijo pomoč in razbremenitev staršev pri šolanju, vzgoji in v odnosu do lastnih otrok,
 - DCM-ji nudijo pomoč staršem pri varovanju otrok v času kriznih situacij (npr.: hospitalizacije, odsotnost itd.).
- **Rezultati delovanja DCM-jev:**
 - *v odnosu do otrok in mladostnikov;*
 - otroke in mladostnike se uri skozi obravnavo na Centrov ali v DCM-jih,
 - otrok ali mladostnik, ki je bil vključen v DCM, je bil vsaj za nekaj časa (npr. v obdobju dveh let) umaknjen iz nekega neprimerne, nenadzorovanega okolja v prostor, kjer se je družil z vrstniki in kjer je koristno preživel prosti čas,

- otrok ali mladostnik, ki je bil vključen v DCM, je nekaj odnesel in vzpostavil nek stik z odraslimi,
- otrok ali mladostnik, ki je bil vključen v DCM, bo mogoče bo čez tri leta, ko bo v stiski, poiskal pomoč pri enem izmed mentorjev DCM-ja,
- otrok in mladostnik, ki je bil vključen v DCM, ko bo v stiski bo lahko prišel nazaj in bo vedel kje poiskati pomoč zase ali za prijatelja,
- otroci in mladostniki se v DCM-ju nekaj naučijo ali pa razrešijo šolske težave pri določenih predmetih in si posledično zvišajo uspeh ter si na ta način pridobijo dobro osnovo za naprej,
- otroci in mladostniki si skozi različne delavnice v DCM-ju izboljšajo samopodobo,
- za večino otrok in mladostnikov, ki so bili vključeni v DCM-je, lahko zagotovo rečemo, da nekaj pozitivnega odnesejo,

→ v širšem smislu;

- rezultati so,
- strokovni delavci Centrov imamo, zaradi delovanja DCM-jev, dosti manj sklepov s strani sodišča v zvezi z namestitvami v ustrezne zavode ali v nadaljevanju v prevzgojne domove,
- če otroci ali mladostniki ne bi bili vključeni v DCM-je, po vsej verjetnosti ne bi zaključili šolanja, ali pa bi obiskovali skrajšane šolske programe, ker ne bi zmogli brez učne pomoči,
- mladostniki, ki so bili vključeni v DCM po večini uspešno zaključujejo srednjo šolo in se v življenju znajdejo,
- če ne bi bilo DCM-jev, bi bilo več otrok ali mladostnikov nameščenih v rejniške družine ali stanovanjske skupine,
- državo stanje manj, če finančno podpira delovanje DCM-jev, kot če namešča otroke in mladostnike v druge ustanove.

4. Želje glede nadaljnega sodelovanja in povezovanja strokovnih delavcev Centrov s strokovnimi delavci DCM-jev

• Glede organizacijske oblike delovanja DCM-jev:

- delovanje DCM-jev bi moralo biti uzakonjeno, tako kot obstajajo Centri za socialno delo, osnovne šole, zdravstveni domovi ali pa nevladne organizacije,
- DCM-ji morajo delovati in obstajati v kakršnikoli obliki,
- strokovni delavci Centrov si ne predstavljajo, da bi DCM-ji bili ukinjeni. Zaradi slednjega po njihovem mnenju ne bi imeli kaj ponuditi uporabnikom,
- DCM-ji morajo biti odprti popoldne,
- DCM-ji morajo biti dostopni mladim.

• Glede vsebinskih oblik delovanja DCM-jev:

- program in vsebina DCM-jev ne sme biti predpisana, ampak jih morajo strokovni delavci DCM-jev oblikovati sproti glede na potrebe delovanja DCM-jev in glede na lastne sposobnosti z namenom, da se ponujajo tiste vsebine, kjer se počutijo suverene,
- boljše kot se bodo mladi počutili v DCM-jih, več jih bo prišlo,
- več ko bodo imeli mladi izbire, lažje bodo izbrali sebi pravo stvar,
- potrebe po tem, da se v DCM-je vključi večje število otrok in mladostnikov,
- DCM-ji bi morali biti bolj dejavni tudi na področju primarne preventive.

- **Glede nadgradnje delovanja DCM-jev:**

→ *v splošnem smislu;*

- nadgradnja DCM-jev v smislu izpolnjevanju želja strokovnih delavcev tako Centrov kot tudi DCM-jev, po še boljšem in kakovostnejšem delu z otroci, mladostniki in družinami,
- potrebe po nadgradnji DCM-jev izvirajo iz opažanj in potreb, ki jih sledijo strokovni delavci Centrov,
- izhodišče DCM-jev je, da je treba reševati probleme v okolju kjer otroci in mladostniki živijo,

→ *nadgradnja delovanja DCM-jev v t.i. bivalni ali spalni del;*

▫ namen delovanja:

- delna ali začasna namestitev mladostnikov v bivalni ali spalni del DCM-jev, v času kriznih situacij. S tem se izognemo nameščanju otrok kam drugam, razbremenijo se določene čustvene napetosti v družini in posledično lahko strokovni delavci DCM-jev in Centrov začno delati tudi na čem drugem,
- umik mladostnika v bivalni ali spalni del DCM-jev v primerih, ko je mladostnik zelo ogrožen in v trenutkih vsakodnevnih in hujših sporov med otroci in starši. Tovrstne krizne situacije so občasno tako težke in tako ogrožajoče za vse, ne samo za otroka ali mladostnika, da lahko pride do česa hujšega,
- umik mladostnika v bivalni ali spalni del DCM-jev z namenom, da se spori rešujejo v DCM-jih in se na ta način otroka ne izključi iz družine,
- namestitev mladostnika v kakršno koli drugo institucijo lahko pomeni to, da ko se le-ta vrne domov po nekaj letih, ostane situacija v družini enaka,

▫ ciljna populacija:

- bivalni ali spalni del DCM-jev bi bil namenjen manjši skupini mladostnikov, pri katerih se je v družini zgodila neka huda težava, ki jo ne zmorejo takoj razrešiti niti v sodelovanju s strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov,
- namenjen bi bil mladostnikom in ne otrokom,

▫ način delovanja:

- namestitev mladostnika v bivalni ali spalni del DCM-jev bi bila samo začasna rešitev in v soglasju s starši,
- bivanje mladostnika v bivalnem ali spalnem delu DCM-jev bi trajalo predvidoma od enega, dveh tednov, lahko pa tudi mesec dni,
- v času namestitve mladostnika v bivalni ali spalni del DCM-jev bi stekli postopki za začetek razreševanja trenutne krizne situacije v družini,
- za tovrstno bivanje mladostnika v DCM-jih ne bi bilo potrebno izdati odločbo s strani Centrov,

→ *potrebe po izvajanju specializiranih dejavnosti za mladoletnike - storilce kaznivih dejanj;*

- strokovni delavci Centrov si želijo, da bi DCM-jih v prihodnje ponudili specializirane programe za tovrstno populacijo, ki je obravnavana na Centrih,
- športne delavnice, trening socialnih veščin ali kaj v zvezi s kulturo ...
- pri teh dejavnostih bi sodelovali strokovni delavci Centrov s strokovnimi delavci DCM-jev preko podajanja predloga, kako bi se lahko izvajale dejavnosti za tovrstno populacijo,

→ *nadgradnja delovanja DCM-jev za srednješolsko mladino;*

- DCM-ji naj bi bili dostopni vsem srednješolcem, ki doma nimajo pogojev za delo,
- DCM-ji naj bi bili dostopni tistim mladim, ki so opustili šolanje in se nimajo kam vključiti, če tudi bi si to želeli,
- DCM-ji naj bi nudili srednješolcem pomoč pri učenju,
- v DCM-jih naj bi razvijali programe za srednješolce v smislu Projektnega učenja za mlade.

• **Glede ciljne populacije DCM-jev:**

- potreba po vključevanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki so obravnavani s strani Centrov,
- potrebno bi bili v DCM-je vključevati otroke in mladostnike z nizko samopodobo,
- v DCM-je bi morali pritegniti čim širšo populacijo otrok in mladostnikov t.i. normalne, zdrave in neproblematične, ki bi predstavljali zdravo jedro.

• **Glede sodelovanja s strokovnimi delavci DCM-jev**

- da bi bilo medsebojno komuniciranje stabilno in da bi v prihodnje odpadel velik del energije za prizadevanja v tej smeri,
- da bi sodelovanje ostalo takšno kot je; konstantno, osebno, dobro in da tudi v prihodnje potekali neformalni pogovori, kar predstavlja določeno prednost,
- strokovni delavci Centrov morajo biti vključeni pri organizaciji in načrtovanju nadgradnje DCM-jev.

• **Glede povezovanja DCM-jev z drugimi organizacijami:**

→ *v lokalni skupnosti;*

- sodelovanje DCM-jev z organizacijami, ki delujejo na področju dela z mladimi v lokalni skupnosti (npr.: z drugimi mladinskimi centri),

→ *na mednarodnem ravni;*

- sodelovanje DCM-jev s podobnimi programi iz tujine v okviru mednarodnih mladinskih izmenjav.

• **Glede financiranja DCM-jev:**

- da bi bilo financiranje relativno stabilno z namenom zagotavljanja kadrov, osnovnih materialnih sredstev in prostorov,
- z urejenim financiranjem DCM-jev bi bila bolj stabilna tudi delovna mesta,
- da bi država v prihodnje namenila še več denarja za preventivno delo z mladimi,
- da bi dobili več donacijskih sredstev in sredstev s strani občine.

• **Glede zaposlenih v DCM-jih:**

- da bi bili v DCM-jih zaposleni strokovni kadri,
- fluktuacija zaposlenih in zaposlenost strokovnih delavcev ter ostalih oseb za določen čas negativno vpliva na delovanje DCM-jev in na otroke ter mladostnike, ki se na osebo navadijo, navežejo, potem pa le ta odide,
- strokovni delavci in ostali bi morali biti redno zaposleni v DCM-jih.

- **Glede prostorov DCM-jev:**

- da bi imeli primeren prostor.
- na voljo imeti dovolj prostora za vse dejavnosti, ki bi jih še želeli ponuditi otrokom ali mladostnikom,
- boljši prostori DCM-jev prinašajo boljše vsebine.

- **Glede lociranosti DCM-jev:**

- DCM-ji morajo biti locirani blizu Centrov, ker je na ta način medsebojno sodelovanje dobro,
- DCM-ji morajo biti umeščeni v lokalno okolje.
- DCM-ji morajo biti dislocirani od Centrov,
- DCM-ji morajo delovati v občini, kjer deluje Centri,
- DCM-ji morajo biti locirani v istem okolju, kjer prebiva ciljna populacija.

5. Potek dela z mladimi v DCM-jih

- **Načela in pristopi:**

→ *odprtost;*

- vključitev in odhod otrok in mladostnikov v DCM-je mora biti prostovoljna,
- vključitev otroka ali mladostnika v DCM-je je možna samo na podlagi predloga staršev, šole ali Centrov,
- pomoč je otrokom in mladostnikom na razpolago, če se za to odločijo in če želijo pri tem sodelovati,

→ *vmesnost;*

- v DCM-jih se je potrebno izogibati uporabi šolskih načinov in metod dela z mladimi,
- izhodišče pri delu z mladimi je teza, da so vrednote pri mladih globoko zakoreninjene v njih samih in da so bili pri doseganju le-teh neuspešni,
- otrokom ali mladostnikom je potrebno omogočiti celodnevno varstvo z namenom, da čim manj časa preživijo s starši, ker bi bili drugače nameščeni v zavode, rejniške družine ali kam drugam.

→ *diskurzivnost;:*

- z vsakim otrokom ali mladostnikom poteka specifičen način dela,
- izhodišče pri delu z mladimi je, da se otroka ali mladostnika sprejme takšnega kakršen kot je,
- upoštevanje individualnega pristopa pri delu z otrokom ali mladostnikom glede na njegove specifičnosti in težave.

- **Cilji:**

→ *ki so usmerjeni v preventivno funkcijo;*

- reintegracija ali omogočanje ponovnega vključevanja otrok in mladostnikov v družbo, v kolikor so le-ti izključeni ali slabo vpeti v družbo,
- otrokom in mladostnikom omogočiti pozitivne izkušnje, kar pripelje do boljšega vključevanja v družbo,

→ *ki so usmerjeni v pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja;*

- da se otrok ali mladostnik v DCM-ju čuti sprejetega,
- otrokom in mladostnikom je potrebno omogočiti čim več podpore,

- pri otrocih, mladostnikih in starših je potrebno krepiti elemente odgovornosti z namenom ozaveščanja o tem, da drugi za njih ne morejo prevzeti odgovornosti,
- *ki so usmerjeni v izobraževanje in usposabljanje;*
 - otroke in mladostnike je potrebno naučiti vztrajnosti, odpovedovanja, prilagajanja, strpnosti, tolerance in medsebojne pomoči,
 - učiti otroke in mladostnike, da je potrebno vložiti določeno delo, trud in napor, če želijo v nadaljevanju doseči cilje in rezultate,
- *ki so usmerjeni v organiziranje prostega časa;*
 - preko različnih oblik dejavnosti otroke in mladostnike seznaniti z različnimi možnostmi preživljanja prostega časa,
 - otrokom in mladostnikom omogočiti t.i. nestrukturirani čas, ki ga lahko porabijo za prostočasne igre,
 - otrokom in mladostnikom omogočiti čim lepše preživljanje prostega časa izven družine.
 - otroke in mladostnike je potrebno vzpodbujati jih pri gibanju,
- *ki so umerjeni v omogočanje identifikacije z vzori;*
 - otrokom in mladostnikom je potrebno omogočiti čim več takšnih situacij, znotraj katerih bodo lahko uspešni in kjer bodo dobili pozitivno izkušnjo,
 - omogočiti otrok in mladostnikom, da se predstavijo navzven; torej širši javnosti in svojim staršem.

• Metode dela:

- *delo z individualnim primerom;*
 - izvajanje učno vzgojne pomoči v kombinaciji s psihosocialno pomočjo po bolj ali manj natančno dogovorjenem sistemu,
 - individualiziran pristop do otroka ali mladostnika, kjer gre za specifičen proces osebnega odnosa in svetovanja,
 - upoštevanje mnenj otroka ali mladostnika ob vključitvi v DCM,
 - podpis pogodbe o vključitvi v DCM,
 - delo s starši:
 - kontaktiranje s starši v primeru kakršnih koli težav z otrokom ali mladostnikom,
 - pomoč staršem pri vzgoji otrok ali mladostnikov,
 - vabljenje staršev v DCM,
- *delo s / v skupini;*
 - skupinske dejavnosti; interakcijske, socialne in družabne igre,
 - počitniške dejavnosti; športne, kulturne in družabne dejavnosti, ki potekajo v naravi, izleti po Sloveniji (obiskovanje slovenskih znamenitosti),
 - učenje osnovnih življenjskih veščin; kuhanje, pospravljanje itd.
 - skupinsko nastopanje na šolskih proslavah, po drugih ustanovah (npr.: Dom upokojencev, na šolskih predstavah, VDC-jih),
 - skupinsko delo poteka na več ravneh,
 - v skupinske dejavnosti se vključujejo vsi, ki se v tistem trenutku nahajajo v DCM-ju,
 - vsakodnevno skupno kosilo z otroci in mladostniki,
 - organiziranje proslav za starše v DCM-jih,
 - timsko delo:

- načrtovanje in implementacija individualnega načrta skupaj z otrokom ali mladostnikom, starši, prostovoljcem in s strokovnim delavcem Centrov ali s strokovnim delavcem iz katere koli druge institucije,
 - tim se srečuje večkrat letno ali glede na potrebe,
 - seznanjanje strokovnih delavcev Centrov in šolske svetovalne službe o vključitvi določenega otroka ali mladostnika v DCM,
 - ob vključitvi otroka ali mladostnika v DCM se organizira timsko srečanje s starši, šolsko svetovalno službo in strokovnim delavcem Centrov,
 - sodelovanje s šolo ali šolsko svetovalno službo:
 - posredovanje informacij o otroku ali mladostniku s strani šole,
 - redni sestanki in konstantno sodelovanje s šolo,
 - *terensko ali ulično delo*;
 - metod dela, ki povezuje vse ostale metode in elemente dela,
 - na terenu strokovni delavec DCM-jev predstavlja stik, na eni strani z uporabnikom, na drugi strani pa skupino s katero dela,
 - **novačenje otrok in mladostnikov na ulici, da se vključijo v dejavnosti DCM-jev,**
- *skupnostno socialno delo*;
- namen:
 - namen skupnostne metode je, da DCM-ji doprinesejo skupnosti čim več in da ustvarijo v skupnosti čim boljšo klimo,
 - vzpostavi se koncept vzajemnosti in tesne povezanosti DCM-jev do skupnosti in skupnosti do DCM-jev,
 - delo z neko skupino otrok in mladostnikov je v bistvu delo s skupnostjo na določenem področju,
 - skupnostno delo je primarno pri delu z otroci in mladostniki,
 - ciljna populacija:
 - skupnost sestavljajo vsi prebivalci na tistem področju, kjer je DCM dejaven; to so posamezniki, sosedje, znanci, prijatelji, sostanovalci v naselju, institucije, razne organizacije,
 - vloga strokovnih delavcev DCM-jev in DCM-jev v skupnosti:
 - prepoznavanje strokovnih delavcev DCM-jev s strani otrok in mladostnikov v lokalni skupnosti prispeva k povečevanju možnosti za vključitev le-teh v DCM in k razreševanju njihove problematike.
 - prepoznavnost DCM-jev v skupnosti je odvisna od povezanosti DCM-jev s skupnostjo,
 - boljše pogoje delovanja si bodo DCM-ji v skupnosti ustvarili, bolj bodo otroci ali mladostniki, ki hodijo v DCM-je, v skupnosti sprejeti. To pomeni, da ne bodo stigmatizirani in da jih skupnost ne bo dojemala kot ogrožajoč element,
 - večanje vpliva DCM-jev v skupnosti lahko pri delu z mladimi (npr. zaščite določenega mladostnika) ustvarja takšne pogoje, da bodo mladi znotraj skupnosti upoštevani in da se bodo počutili varne.

• **Vloga strokovnih delavcev DCM-jev:**

- strokovni delavci DCM-jev so tisti, ki morajo iskati metode, načine in tehnike s katerimi bodo uspešni v odnosu od otroka ali mladostnika z namenom, da se dosežejo določene spremembe pri njem,

- strokovni delavci DCM-jev naj bi, na osnovi zelo konkretnega, močnega, in osebnega odnosa ter na osnovi lastnih vzorov, pri otrocih in mladostnikih dosegali določene spremembe v vedenju in obnašanju,
- strokovni delavci DCM-jev morajo opustiti pričakovanja, da se bodo otroci in mladostniki prilagajali njim in da bodo na osnovi potreb po spremembah sledi njihovim navodilom,
- naloga strokovnih delavcev DCM-jev je, da ustvarjajo takšno okolje in pogoje, kjer bo lahko otrok ali mladostnik realiziral svoja pričakovanja do sebe, kjer bo mladostnik ponovno poskusil vzpostaviti to kar v resnici je in ne to, da bo ponovno igral pričakovano družbeno vlogo, ki jo igra na ulici, pred vhodom v blok, pred svojimi prijatelji.

• **Vrste pomoči:**

→ *laična pomoč;*

- **izvajajo jo nestrokovnjaki ali prostovoljci,**

→ *strokovna pomoč;*

- **izvajajo jo strokovno usposobljene osebe pri delu z mladimi,**
- **strokovna pomoč lahko zajema svetovalno delo ali pa terapevtsko delo z uporabnikom, kar pa je odvisno od usposobljenosti strokovnega delavca, ki ga izvaja.**

• **Izvajalci v DCM-jih:**

- **strokovni delavci ali mentorji,**
- **laični delavci ali prostovoljci.**

6. Potrebna teoretična in praktična znanja strokovnih delavcev DCM-jev, pri preventivnem delu z mladimi

• **Pri delu z uporabniki:**

→ *strokovna teoretična in praktična znanja;*

- psihološka znanja; psihologija osebnosti, družine, dinamičnih procesov, **otroka, mladostništva, značilnosti normalnega odraščanja, razvojnih obdobji otroka,**
- **znanja s področja pedagogike,**
- znanja s področja komunikacij,
- **poglobljena in specialistična znanja s področja svetovalnega dela z otroci, mladostniki in starši,**
- zmožnost ustvarjanja nešteti konkretnih situacij v katerih se uporabnik sprosti. Pri tem nastanejo pogoji zaupnega odnosa in razkrivanja osebnih problemov ter odprtost uporabnika pri reševanju le -teh
- **znanja o tem, kako se približati otrokom ali mladostnikom skozi igro,**
- **osnovna znanja o pristopih pri delu z mladimi,**

→ *druga zaželena znanja in veščine;*

- splošna znanja matematike, fizike, jezika, **kuhanja, šivanja, o tem kaj se dogaja na mladinskih »sceni, kaj mladi berejo, o čem se pogovarjajo, kam hodijo ven, kdo je popularen na glasbeni sceni, da si seznanjen s tistimi stvarmi, ki so mladim pomembne,**
- **športna znanja, npr. znati igrati nogomet,**

- vsak praktična znanja, ki jih imajo strokovni delavci DCM-jev, jim lahko pridejo prav, pri delu z otroci in mladostniki.

- **Za delo v DCM-jih:**

- managerska znanja,
- osnovna poslovna znanja organizacije,
- znanja o mediaciji,
- znanja o skupnostnem socialnem delu,
- znanja s področja vodenja ljudi,
- znanja s področja pridobivanja sredstev in donacij
- znanja s področja komuniciranja s financerji in donatorji,
- znanja o tem kako komunicirati z mediji,
- znanja o tem kako najbolje promovirati delovanje DCM-ja,
- znanja o t.i. hišnih opravilih; menjava žarnice, popravilo ključavnice, montaža informacijskih tabel, opremljanje prostorov itd.

- **Zaželene osebne lastnosti strokovnih delavcev zaposlenih v DCM-jih:**

- osebne lastnosti so bolj pomembne ali enako pomembne kot teoretična in praktična znanja,
- biti moraš zanesljiv, dosleden, vztrajen, iskren, odkrit, odgovoren, potrpežljiv in znati moraš prisluhniti otrokom ali mladostnikom,
- otrok, mladostnik ali uporabnik na splošno mora dobiti občutek, da se lahko kadarkoli zanesse na strokovne delavce DCM-jev,
- strokovni delavec je vzor otrokom in mladostnikom,
- veselje do dela z otroki in mladostniki,
- strokovni delavci DCM-jev ne smejo tovrstno delo jemati samo kot službo,
- strokovni delavci DCM-jev morajo biti v nekem smislu altruisti in na neki stopnji altruistično pristopati k otrokom in mladostnikom,
- strokovni delavci DCM-jev morajo biti pripravljeni posvetiti pozornost otrokom in mladostnikom takrat, ko so le-ti v stiski in potrebujejo pomoč kljub temu, da se je delavnik že končal,
- v prvi vrsti moraš biti človek, še le potem si strokovni delavec.

7. Nadaljnji razvoj in delovanje DCM-jev v okviru Centrov

- **Konceptualizacija DCM-jev:**

→ *DCM-ji v odnosu do Centrov;*

- DCM-ji so nastali iz potreb Centrov za socialno delo in so zaradi tega profesionalno ter prostorsko pomembni in specifični za uporabnike,
- DCM-ji naj bi tudi v prihodnje delovali kot mreža paralelnih institucij Centrov za socialno delo,
- DCM-ji naj ne bi delovali izven Centrov, ker praksa kaže, da so bili nekateri DCM-ji, ki so se »osamosvojili« in so prenehali delovati v okviru Centrov, prisiljeni spremeniti svoj prvotni namen delovanja programov. Morali so si najti ciljno populacijo, s katero je lažje delati, če so želeli, da še naprej obstajajo na trgu ponudbe in povpraševanja. Delovanje DCM-jev je v veliki meri odvisno od politike, na katero pa strokovni delavci DCM-jev nimamo vpliva,

- Centri morajo biti institucije, ki pomagajo DCM-jem pri obravnavi določenega otroka ali mladostnika in ne to, da se otroka ali mladostnika obravnava v DCM-jih po nalogu Centrov,
- sodelovanje s strokovnimi delavci Centrov:
 - strokovni delavci Centrov in DCM-jev so si enakovredni partnerji,
 - med DCM-ji in Centri ali strokovnimi delavci Centrov mora potekati nenehno povezovanje in sodelovanje. Predvsem zato, ker strokovni delavci Centrov nastopajo tudi v vlogi posrednika med uporabnikom in DCM-ji, pa tudi ker to pomeni zagotovljen nenehen pretok ciljne populacije.

→ *načela delovanja DCM-jev;*

- notranja organizacija delovanja:
 - DCM-ji se morajo prilagajati specifičnim pogojem delovanja,
 - če znotraj skupnostnih programov za mlade ali DCM-jev, obstajajo podprogrami obravnave, morajo biti le-ti med seboj koordinirani, morajo med seboj sodelovati in si izmenjevati informacije. V nasprotnem primeru uporabnik, ki je zapustil enega izmed programov, ali pa je bil iz njega izključen, ni zadostno informiran, kam se lahko v nadaljevanju vključi. Če med podprogrami ni pretoka informacije, je otrok ali mladostnik ponovno prepuščen ulici, v tem času se težave lahko še dodatno povečajo in vmes mine preveč časa preden dobi konkretno pomoč,
 - dejstvo je, da ne more biti toliko programov, kolikor je uporabnikov,
 - do DCM-jev obstaja neka obligacija, kdo bo obravnavan znotraj programa,
- odnosu do uporabnikov znotraj DCM-jev:
 - obstajati bi morala nekakšna oblika supervizorstva nad tem, kateri uporabniki se v DCM-jih obravnavajo, po kakšnih metodah in standardih,
 - v DCM-jih bi morali upoštevati standarde o tem kako obravnavati uporabnike, na kakšen način to poteka in pod kakšnimi pogoji. Ni primerno, da se skupaj obravnava otroke ali mladostnike s težavami v vedenju in mlade, ki imajo težave z zasvojenostjo od drog, ker vsak izmed njih potrebuje individualno obravnavo zaradi lastne specifičnosti. Ko imamo opravka z mladostnikom, katerega vedenjske težave so prerasle v zasvojenost od drog, le-ta potrebujejo spremenjen način obravnave. Mladostnik mora v tem primeru tekoče prehajati iz enega podprograma v drugega, da dobi potrebno pomoč s strani zato usposobljenih strokovnih delavcev,
 - DCM-ji morajo delovati v funkciji uporabnika, kar pomeni premik socialno varstvenih storitev nazaj k uporabniku; iz faze parcializacije uporabnika v fazo unitalizacije uporabnika, uporabnik kot uporabnik in ne uporabnik kot nešteto storitev.

→ *potrebe DCM-jev;*

- **razširitev programov iz osnovnošolske na srednješolsko mladino.**

• Ciljna populacija:

- **DCM-jev so namenjeni otrokom in mladostnikom, ki so napoteni s strani Centrov, ne glede na morebitno prihodnjo organizacijsko obliko delovanja DCM-jev,**

- uporabniki DCM-jev so med drugimi tudi tisti otroci in mladostniki, ki ne obiskujejo drugih, dobrih programov, ki so prav tako brezplačni in ki so jim lahko krajevno blizu,
- srednješolska mladina.

• Metode in vsebine dela:

- odmik DCM-jev od vsebin, ki se navezujejo na učno pomoč,
 - v DCM-jih bi bilo treba več časa namenjati za izvajanje neformalnega dela z otroci in mladostniki; različne delavnice, pogovori, igre, zabava,
 - v DCM-jih pričakujejo več pobude s strani otrok in mladostnikov,
- *razvijanje skupnostnega socialno dela;*
- ko so strokovni delavci DCM-jev sprejeti v lokalni skupnosti, se na njih začno obračati ljudje z različnimi težavami,
 - bistvo skupnostnega dela je v vedenju, da imajo posamezne skupine uporabnikov svojsko specifičnost, na katero lahko odgovorimo z osebnim pristopom,
 - vloga DCM-jev v lokalni skupnosti je biti koordinator in povezovalec posameznih pomembnih elementov, posameznikov in ne-vladnih organizacij v in znotraj skupnosti. Povezovanje v smislu oblikovanja neke centralne točke, ki predstavlja bistvo skupnostnega dela.

• Financiranje:

- potrebno bi bilo zagotoviti stabilno financiranje DCM-jev in povečanje finančnih sredstev s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in s strani lokalne skupnosti ali občine,
- potrebna je zagotovitev delovanja DCM-jev v tem smislu, da bi bila zagotovljena stalna sredstva za delovanje, za delovna mesta, za prostor in za materialna sredstva.

• Kadri:

- nenehna fluktuacija strokovnega in laičnega (npr. osebe zaposlene preko programa javnih del in pripravniki preko razvoja kadrov) kadra predstavlja za strokovne delavce DCM-jev napor, ker je potrebno vedno znova usposabljanje tovrstni kader, ki potem, ko se nauči osnov, odide. Prav tako pa to predstavlja motnjo v delovanju DCM-jev zaradi tega, ker se na njih navežejo tudi otroci in mladostniki,
- strokovni kader v DCM-jih zelo fluktuirajo, kar je posledica tega, da se strokovni delavci v DCM-jih pri delu z mladimi utrudijo, so večkrat znajdejo v stiski, se soočajo s simptomi izgorevanja in zaradi tega ne zmorejo več opravljati dela. Pri tem se sprašujejo o smiselnosti opravljanja tovrstnega dela,
- zaposlitev dodatnih strokovnih delavcev v DCM-jih, po možnosti več moških, z namenom zagotavljanja ženskega in moškega koncepta, pri delu z otroci in mladostniki, omogočiti otrokom in mladostnikom identifikacijo po spolu in zagotavljanja avtoritete,
- obstajajo potrebe po zaposlitvi dodatnih strokovnih delavcev v DCM-jih.

6. REZULTATI IN RAZPRAVA

6.1. REZULTATI INTERVJUJEV

6.1.1. Pojmovanje koncepta preventivnega dela z mladimi

Opredelitev in namen

Odgovori intervjuvancev, kako opredeljujejo in razumejo pojem preventivnega dela z mladimi, se med seboj razlikujejo. Odgovore lahko razdelimo v dva sklopa. Prvi sklop odgovorov sestavljajo tisti odgovori, ki se nanašajo na splošno pojmovanje preventivnega dela z mladimi. Za enega izmed intervjuvancev je preventivno delo z mladimi kakršnokoli delo ali ukvarjanje z mladimi. Za nekatere intervjuvanke pa so preventivne dejavnosti in vsebine tiste, ki prispevajo k pozitivnemu psihofizičnemu razvoju otrok in mladostnikov v širšem smislu ter k preprečevanju nezaželenih posledic.

Drugi sklop odgovorov se navezuje na definiranje pojma preventive na podlagi praktičnih implikacij preventivnega dela z mladimi; pri tem gre za odpravljanje težav, skozi delovanje DCM-jev pri mladih, ki so povezane z dolgočasjem in za preprečevanje, da bi mladi posegali po drogah in drugih tveganih oblikah vedenja, za zmanjševanje škode zaradi težav z zasvojenostjo z drogami, informiranje mladih o zaščiti pri spolnih odnosih, DCM-ji so alternativa ulici ali sedenju pred televizorjem in v DCM-jih gre za srečevanje »zdrave« in »rizične« populacije mladih.

Oblike preventive

Intervjuvanci ločijo med tremi oblikami preventive; primarno, sekundarno in terciarno preventivo. Primarna preventiva, po njihovem mnenju, zajema najširšo populacijo otrok in mladostnikov, ki nimajo večjih stisk in težav. Tu gre za izvajanje preventive v najširšem smislu, kot jo izvajajo šole in zdravstveni domovi. Pri tem gre za delo z zdravo populacijo v smislu seznanja in informiranja mladih o možnih posledicah določenih dejavnosti in ravnanj ter delo z otroci in mladostniki, ki še niso zasvojeni s prepovedanimi drogami z namenom, da tudi v prihodnje ne bi bili. In nenazadnje kar se tiče nasilja med in nad mladimi ter na številnih drugih področjih.

Sekundarno preventivo eden izmed intervjuvancev pojmuje kot delo z otroci in mladostniki, ki so bili od nekod odrinjeni in zaradi tega posledično težje sprejemajo in so težje sprejeti. V tem smislu gre za izvajanje specializiranih preventivnih vsebin, ki so usmerjene na specifične probleme in težave otrok, mladostnikov in staršev. Po mnenju strokovne delavke Centrov je smisel sekundarne preventive vključitev otrok ali mladostnikov v DCM in vstop v družino, kjer se uporabnikom pomaga pri lažšanju težav in se jih opremlja, da bi v nadaljevanju lažje funkcionirali.

Terciarno preventivo ena izmed intervjuvank razume kot delo z mladostniki, ki imajo večje težave (mladostniki, ki so že starejši in jim je bil izdan ukrep s strani sodišča) na način, da se jih vključi v določene specifične dejavnosti DCM-jev kot so; tabori, trening socialnih veščin, itd.

Področja delovanja

Del odgovorov ene izmed intervjuvank lahko umestimo v sklop področja delovanja v okviru preventivnega dela z mladimi. Glede na odgovore lahko področja delovanja

lahko razdelimo na tri dele. V prvem delu gre za preprečevanje vseh oblik zasvojenosti; z drogami, alkoholom, hrano, računalnikom, televizijo. Drugi del se nanaša na nasilje; nad in med mladimi. Tretji pa na preseganje bivanjske praznine ali zdolgočasnosti.

Ciljna populacija

Odgovori intervjuvancev se v tem delu neposredno navezujejo na opredelitev in izvor ciljne populacije preventivnih programov za mlade ali DCM-jev. Ciljna populacija DCM-jev so osnovnošolci in srednješolci. V nadaljevanju lahko ciljno populacijo razdelimo v tri sklope; na t.i. »zdravo« populacijo mladih, ki sta jo dva intervjuvanca opisala kot normalno populacijo mladih, kjer ni večjih posebnosti v procesu odraščanja.

Drugi sklop obsega podroben opis t.i. »rizične« populacije otrok in mladostnikov. Znotraj tega sklopa lahko odgovore intervjuvancev razdelimo na več kategorij:

a) *osebne težave otrok in mladostnikov*; težave v odraščanju, asocialno vedenje, se bolj držijo zase, imajo nizko samopodobo in se počutijo manj vredne, lahko se pojavi eksperimentiranje z drogo, iščejo rešitve v samomorilnih mislih in vzgibih ter beganju od doma in se ne vključujejo v druge programe,

b) *težave povezane s šolo in šolanjem*; težave na šolskem področju, otroci in mladostniki potrebujejo več časa, da dosežejo pozitiven rezultat v šoli, slabše govorijo slovenski jezik,

c) *težave povezane z okoljem ali uradnimi institucijami*; situacijsko pogojene težave, niso sprejeti med vrstniki, so storilci kaznivih dejanj in zato jim je izrečen ukrep nadzorstva socialnega varstva s strani sodišča,

d) *težave, ki izvirajo iz družinske problematike*; deležni so premalo motivacije, so materialno prikrajšani, higiensko zanemarjeni, prihajajo iz enoroditeljskih družin, njihovi starši prihajajo iz držav bivše Jugoslavije, starši imajo lahko težave v duševnem zdravju, z alkoholizmom ali so manj duševno razviti.

Tretji sklop odgovorov pa predstavlja sestavljena populacija otrok in mladostnikov, kjer gre za mešanje »zdrav« in »rizične« populacije.

Po mnenju intervjuvank iz Centrov se otroci, mladostniki in starši na DCM-je obrnejo sami, ali pa jih tja večkrat napotijo tudi strokovni delavci Centrov, ki delajo na različnih področjih socialnega varstva (prva socialna pomoč, javna pooblastila in storitve, področje denarnih socialnih pomoči, itd.). Na strokovne delavce Centrov se obrnejo starši zaradi težav, ki jih imajo doma z otroci, ali pa se na njih obrnejo otroci in mladostniki sami. Včasih pa so mladostniki napoteni na strokovne delavce Centrov s strani tožilstva in sodišča v primeru kaznivih dejanj, s strani policije (npr.: zaradi begov od doma), iz kriznega centra, iz tožilstva in s strani šole.

Ena izmed intervjuvank DCM-jev je opozorila na to, da so včasih otroci, mladostniki in starši v DCM-je napoteni tudi s strani drugih institucij ali posameznikov; s strani šol oz. šolskih svetovalnih služb, ali pa pridejo otroci in mladostniki skupaj s prijatelji, sošolci na podlagi priporočil vrstnikov ali pa so napoteni s strani različnih ne-vladnih organizacij.

Načela in pristopi

Odgovore intervjuvancev (pretežno s strani strokovnih delavcev DCM-jev) glede načel in pristopov pri preventivnem delu z mladimi lahko razdelimo v dva sklopa. Prvi sklop sestavljajo odgovori, ki govorijo o osnovnih načelih in pristopih; npr. da ima vsak DCM svoj pristop. Prednost pri vključevanju imajo otroci in mladostniki, ki imajo več težav. Eno izmed načel je tudi to, da je cilje preventive potrebno dosegati načrtno, preko dejavnosti. Samo posredovanje informacij v pričakovanju, da jih bodo otroci in mladostniki sprejeli, ni zadostno.

Pri preventivnem delu z mladimi je treba razvijati neformalne in pozitivne pristope do mladih ter ob tem jasno izražati lastna pričakovanja in sproti preverjati, če tudi strokovni delavci ne delajo napak pri izvajanju preventivnega dela.

V drugi sklop lahko uvrstimo tiste odgovore, ki se navezujejo na usmerjenost načel in pristopov do uporabnikov. Otrok in mladostnikov, ki se na novo vključijo v DCM, se ne izpostavlja, ampak se spodbuja ostale udeležence aktivnosti DCM-ja, da jim pomagajo pri njihovi vključitvi. Pri tem se je potrebno zavedati, da so, ko otrok ali mladostnik razvije določeno stopnjo zaupanja do strokovnih delavcev DCM-ja, pristopi v nadaljevanju popolnoma drugačni. Poleg tega je nujno potrebno otroke ali mladostnike usmerjati tudi v druge oblike izven šolskih dejavnosti. Nenazadnje pa je, po mnenju ene izmed intervjuvank Centrov, treba informirati starše o metodah in oblikah izvajanja preventivnega dela z mladimi in o sankcijah, če otrok ali mladostnik ne upošteva pravil organizatorjev preventivnih programov (npr.: taborjenja).

Cilji

Večina ciljev preventivnega dela z mladimi, ki so jih intervjuvanci navedli, se nanaša na ustvarjanje določenih pogojev in vsebin pri delu z otroci in mladostniki. Po mnenju intervjuvank iz Centrov je pomembno, da se ustvarijo takšni pogoji in vsebine dela, v katerih se bo otrok ali mladostnik krepil v medčloveških odnosih, pridobival na samozavesti, se naučil spoprijemati s težavami, zadovoljeval potrebe po druženju in po vključevanju v vrstniške skupine, ob tem pa ima zagotovljeno pomoč pri normalnem razvoju v šoli. Z izvajanjem drugačnih metod dela se, po mnenju intervjuvancev DCM-jev, otrokom in mladostnikom omogoča kakovostno preživljanje prostega časa, in posledično pogoji za uvid v lastno situacijo ter možnost vzpostavitve zaupnega odnosa s strokovnimi delavci, ki jim pomagajo tudi v času kriznih situacij.

Drugi del odgovorov se navezuje na odnos med strokovnim delavcem in otrokom oz. mladostnikom. Tu gre za ozaveščanje potrebe po medsebojnem zaupanju in vzpostavitvi tesnega odnosa do otroka oz. mladostnika s strani strokovnega delavca.

Metode in oblike dela

Odgovore intervjuvancev glede metod in oblik dela lahko razvrstimo v naslednje sklope; individualne in skupinske metode dela ter splošne in specifične oblike dela z otroci in mladostniki. V metodo dela z individualnim primerom lahko vključimo odgovore intervjuvanca DCM-ja; neposredno delo z otrokom in mladostnikom, spremljanje in vodenje ter pogovor o nesprejemljivih oblikah vedenja. Pri skupinskih metodah dela gre po mnenju ene izmed intervjuvank Centrov za izvajanje športnih aktivnosti (hoja v hribe), organiziranje taborjenj in delo v manjših skupinah, kjer je pomemben vsak posameznik in kjer otroci in mladostniki razvijajo lastne sposobnosti.

V sklop splošne oblike dela lahko uvrstimo naslednje odgovore intervjuvancev; prakticiranje zdravega načina življenja, učenje na »lastni koži«, brez delegiranja o tem kako bi to moralo biti, vsakodnevno delo z otroci in mladostniki, učenje vsakodnevnih opravil - pomivanje posode, pometanje, redno prehranjevanje, bontona pri mizi, brisanje mize in dosledno izvajanje sankcij s strani organizatorjev preventivnih programov za mlade. Pod specifične oblike dela pa lahko uvrstimo odgovor intervjuvanca DCM-jev, da gre za izpostavljanje otrok ali mladostnikov nevarnim, kriznim situacijam in ekstremnim pogojem (npr. potapljanje).

Pasti, kritike in negativne posledice

Odgovore znotraj tega poglavja sem razvrstil v sedem sklopov, glede na kriterije poznavanja pasti in problemov preventive. Prvi sklop zajema odgovore, ki se dotikajo generalizacije pojma preventive. Nekateri intervjuvanci pri preventivnem delu z mladimi ne vidijo ali ne zaznavajo negativnih posledic ter slabih strani preventivnega dela in trdijo, da je preventivno delo z mladimi vedno pozitivno, ker dviguje samopodobo otrok in mladostnikov.

Drugi skop sestavljajo odgovori, ki se navezujejo na kritiko neambicioznih poskusov dopolnjevanja oz. popravljanja marginalnih vidikov družbenega dogajanja. V ta sklop lahko uvrstimo odgovore ene izmed intervjuvank Centrov, ki govorijo o nedotakljivosti in nestabilnosti DCM-jev, o fluktuaciji delovne sile v DCM-jih zaradi zahtevnih zaposlitvenih pogojev, o nestabilnosti pri zaposlovanju brezposelnih oseb preko programa javnih del v DCM-jih in o tem, da občasno stvari pri delu z mladimi ne tečejo tako, kot bi si želeli.

V tretji sklop so uvrščeni odgovori, ki govorijo o kritiki družbenih problemov. Sem lahko uvrstimo odgovore intervjuvancev DCM-jev, ki govorijo o neprimernem manifestiranju in pretiranem poudarjanju lastnih pričakovanj pri delu z mladimi, o prepričanju strokovnih delavcev, ki delajo z mladimi, v lastno nezmotljivost in o tem, da strokovni delavci ne spodbujajo mladih, da bi v delo vložili več truda in vztrajnosti.

V ta sklop lahko še uvrstimo odgovore intervjuvank Centrov, ki govorijo o stigmatiziranju otrok in mladostnikov s strani strokovnih delavcev takrat, ko pri otroku ali mladostniku vidijo več problemov, kot jih dejansko je. Strokovni delavci »vidijo« težave in stiske pri otroku ali mladostniku, kjer gre lahko za normalne situacije v življenju in da se zaradi tega otroka ali mladostnika nekam napoti ali vključi, za kar pa ni potrebe.

Ob tem pa lahko prihaja tudi do stigmatizacije otrok in mladostnikov, vključenih v DCM, s strani drugih staršev. Primer - na začetku starši otroka v DCM vključijo z odprtostjo in sprejemanjem. V nadaljevanju pa se otrok ali mladostnik iz DCM-ja izpiše predvsem na željo staršev, ker se jim zdi problematična osebnost otrok in mladostnikov, ki so vključeni v DCM. Starši lahko v DCM-ju prepoznajo določne mladostnike – storilce hujših kaznivih dejanj in se zaradi tega ustrašijo za svoje otroke še posebno takrat, če so ti še mlajši. Zaradi tega v nadaljevanju odklonijo sodelovanje.

Četrty skop se navezuje na kritiko, ki govori o preimenovanju kurativnih programov v preventivne. Posredno v ta sklop lahko uvrstimo odgovor intervjuvanca DCM-jev, ki govori o tem, da se nekaterih DCM-ji opredeljujejo (formalno), da delajo z otroci in

mladostniki z že znanimi težavami in da delujejo na področju sekundarne preventive. Neformalno pa se tovrstni DCM-ji veliko bolj usmerjajo v zdravo populacijo mladih, ki nima težav in ki ne zahteva večjega angažmaja da pozitivno vpliva na mlade. Po inerciji začnejo tovrstni DCM-ji velikokrat izgubljati svojo primarno funkcijo in postanejo samo še črka na papirju.

Peti sklop govori o kritiki na račun negativističnih izhodišč preventive. Večina odgovorov intervjuvancev, ki sem jih uvrstil v ta skop, pa tovrstno kritiko še dodatno bolj ali manj utrjujejo. Intervjuvanki Centrov sta opozorili na »navezanost« otrok in mladostnikov na strokovne delavce v smislu pričakovanja, da bodo namesto njih reševali težave in organizirali stvari, s čimer pa se - po mnenju ene izmed intervjuvank DCM-jev - ne preseže doživljanja bivanjske praznine pri mladih. Paradoks navezanost otrok in mladostnikov na ljudi, ki delajo v DCM-ju, se pojavlja tudi v tem smislu, da so na eni strani otroci ali mladostniki doma ogroženi, po drugi strani pa ekstremno razvajeni, ker niso navajeni opravljati osnovnih življenjskih obveznosti in dolžnosti. Kritike preventive se nanašajo tudi na dejstvo, da lahko preventivno delo z mladimi, preko metod skupinskega dela, nekatere mladostnike še dodatno »zbliža« pri skupnem uživanju alkohola. Nezaželeno vedenje otrok in mladostnikov, ki se udeležujejo aktivnosti v DCM-jih, pa lahko meče »slabo luč« na DCM kot ustanovo.

Intervjuvanka DCM-jev ob tem »opozarja« še na to, da vzpostavljanje kontakta s starši, z namenom zagotovitve pomoči otroku ali mladostniku, lahko le-ti razumejo kot »znak«, da so se znašli v težavah. Ob prenehanju obiskovanja DCM-ja, pa so otroci ali mladostniki spet prepuščeni samim sebi, zato obstaja strah, da bi se ponovno vključili v kakšno neprimerno skupino mladostnikov.

Šesti sklop odgovorov s strani intervjuvancev Centrov in DCM-jev govori o neprimernem informiranju otrok in mladostnikov, o različnih oblikah zasvojenosti s strani strokovnih delavcev; o neprimernem poučevanju, ozaveščanju in informiranju mladih o različnih vrstah drog na način, da se mlade s tem ne odvrača, ampak se jim droge prikaže kot mamljive in se jih podučijo o njihovi uporabi.

V zadnji, sedmi sklop lahko uvrstimo odgovor intervjuvanca DCM-jev, ki govori o možni pasti preventive, ki se pojavi v odnosu med strokovnim delavcem in uporabnikom, da se pri preventivnem delu z mladimi lahko zabrišejo meje med strokovnostjo, profesionalnostjo in zasebnostjo.

6.1.2. Podobnosti in razlike, med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov, pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči

1.) Medsebojno sodelovanje strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov

Načini sodelovanja

Ko so strokovni delavci Centrov obveščeni o določenih težavah otroka ali mladostnika, ga običajno usmerijo v DCM in o tem obvestijo strokovne delavce DCM-jev. Strokovni delavci Centrov uporabnikom predstavijo delovanje DCM-jev ali jih v DCM-je tudi pospremijo, kasneje pa tudi spremljajo vključevanje napotениh uporabnikov v DCM. Seznanjanje med drugim poteka tudi preko informativnega materiala, kjer se uporabnike seznanijo o vsebini in programu, o zaposlenih, o možnostih individualne obravnave, itd.

Strokovni delavci Centrov, v okviru procesa pomoči otrokom, mladostnikom in staršem, sodelujejo s strokovnimi delavci DCM-jev, da bi čim uspešneje motivirali in stabilizirali otroka ali mladostnika v DCM-ju. Staršem se nudi podpora pri vključevanju otroka ali mladostnika v DCM. Družini se pomaga pri doseganju zastavljenih ciljev, pri krepitvi otrokove samopodobe in pri skupnem načrtovanju. V kriznih situacijah (npr.: hospitalizacij katerega izmed staršev), se vzpostavi socialna mreža okoli otroka oz. mladostnika in družine. V zvezi s tem med strokovnimi delavci konstantno poteka obojestranska izmenjava informacij in včasih tudi posredovanje sporočil staršem, ko le ti niso dosegljivi, preko DCM-jev.

Na podlagi odgovorov intervjuvanke DCM-jev, poteka, v okviru timskih sestankov, med strokovnimi delavci Centrov in DCM-jev medsebojno dogovarjanje o izogibanju podvajanja dela in o neprimernih situacijah pri delu z družinami, pri obravnavi otrok in mladostnikov, pri katerih se kažejo posebnosti. Strokovni delavci Centrov in DCM-jev skupaj ozaveščajo starše o razdelitvi nalog in si med seboj pomagajo pri pridobivanju pomembni informacij o uporabnikih.

Strokovni delavci Centrov in DCM-jev sodelujejo tudi s skupnostjo oz. s tistimi institucijami, ki so pomembne za otroka ali mladostnika (npr.: svetovalni center za otroke in mladostnike, higienski dispanzer), v okviru timskih sestankov. Sodelovanje s skupnostjo poteka preko zbiranja informacij o otroku ali mladostniku. Tovrstno sodelovanje s skupnostjo poteka z namenom vzpostavitve stika z otrokom ali mladostnikom, še preden strokovni delavci Centrov dobijo informacijo o potrebi po obravnavi.

Strokovni delavci Centrov napotijo otroke ali mladostnike v DCM in jih vzpodbujajo, da čim večji del procesa vključitve poteka mimo njih. Sodelovanje poteka po telefonu in osebno, včasih pa se strokovni delavci Centrov vključujejo tudi v tabore, ki se izvajajo v okviru DCM-jev. Medsebojno sodelovanje je, po mnenju ene izmed intervjuvank DCM-jev, v pretežni meri odvisno od angažiranosti strokovnih delavcev.

Poleg enosmernih in obojestranskih oblik sodelovanja, imamo še formalne in neformalne oblike sodelovanja. Formalno sodelovanja strokovnih delavcev DCM-jev s Centri poteka takrat, ko strokovni delavci DCM-jev pri otrocih ali mladostnikih sumijo na specifične težave ali zlorabe in takrat, ko o poteku dela v DCM-jih poročajo nadrejenim. Za strokovne delavce Centrov pa je formalno sodelovanje tisto, ki se navezuje na redno in tekoče obveščanje strokovnih delavcev Centrov, s strani strokovnih delavcev DCM-jev, o poteku dela z uporabnikom.

Največ informacij si strokovni delavci Centrov, s strokovnimi delavci DCM-jev, izmenjajo neformalno v okviru neformaliziranih pogovorov o uporabnikih (npr.: o tem ali je izbrana družina poklicala, če je prišla, kaj so povedali, na kaj so opozorili, v katero dejavnost se je vključil otrok oz. mladostnik, kako poteka njegova vključitev, ali prihaja redno, itd.).

Vloge pri sodelovanju

V odgovorih intervjuvancev lahko zasledimo, da obstajajo različne vloge pri sodelovanju med strokovnimi delavci Centrov in DCM-jev. Vloga strokovnih delavcev Centrov je, po mnenju intervjuvancev DCM-jev, pisanje socialne anamneze in omogočanje podpore otroku ali mladostniku v postopku obravnave. Intervjuvanke

Centrov, med drugim, sebe vidijo tudi v vlogi strokovnjaka v okviru projekta taborjenja. V okviru svetovalnega dela z otrokom ali mladostnikom in starši, je po mnenju intervjuvank Centrov njihova vloga poglobljeno in načrtno delo z družino, koordiniranje pri obravnavi družine (zbiranje informacij s strani šole, staršev), zastopanje otroka ali mladostnika v relaciji do različnih pravnih in drugih institucij, spodbujanje otrok in mladostnikov, da o težavah, ki se dogajajo doma, odkrito spregovorijo, izdelava individualnega načrta za otroka ali mladostnika in družino, ugotavljanje zadovoljstva vključenih otrok in mladostnikov v DCM in posredovanje pomembnih informacij o otroku, mladostniku ali družini strokovnim delavcem DCM-jev. Med drugim je njihova vloga, po mnenju intervjuvancev DCM-jev, tudi obiskovanje staršev na domu.

Intervjuvanci DCM-jev vidijo svojo vlogo pri sodelovanju s strokovnimi delavci Centrov v okviru svetovalnega dela z otrokom, mladostnikom in družino zelo podobno. Pri tem odgovarjajo, da je njihova vloga spremljanje otroka ali mladostnika tekom obravnave v drugih institucijah in vodenje otroka, mladostnika ter družine. Vloga strokovnih delavcev DCM-jev v odnosu do otrok in mladostnikov je, po mnenju intervjuvank Centrov, pomoč pri osvajanju socialnih veščin in norm, pomoč pri prevetritvi in prenovitvi vrednostnega sistema otroka oz. mladostnika ter izvedba taborov. Vloga strokovnih delavcev DCM-jev je, po mnenju intervjuvank Centrov, tudi vključevanje staršev v pogovorih o otroku oz. mladostniku in priprava otrok oz. mladostnikov na pogovor s strokovnimi delavci Centra.

V relaciji do strokovnih delavcev Centrov vidijo intervjuvancev DCM-jev svojo vlogo pri podajanju osnovnih informacij za oblikovanje socialne anamneze, v sodelovanju s Centrom in tudi drugimi institucijami v uradnih postopkih obravnave otrok ali mladostnikov, vključenih v DCM in v obveščanju strokovnih delavcev Centrov v primerih, ko se pojavi sum o določenih težavah v družini. Po mnenju nekaterih intervjuvancev DCM-jev in Centrov so strokovni delavci DCM-jev enakopravni s strokovnimi delavci Centrov pri obravnavi otrok, mladostnikov in družin. Pri tem uveljavljajo svojo samostojnost in svobodo. Intervjuvavec DCM-jev pa meni, da imajo DCM-ji večji pomen pri delu z otroci, mladostniki in družinami v strokovnem, vzgojnem in terapevtskem smislu v primerjavi s Centri.

Intenziteta sodelovanja

Intervjuvanci medsebojno sodelovanje opisujejo kot redno, pogosto in stalno, dobro, močno in prepleteno ter da se nenehno izboljšuje.

II.) Razlike med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov pri delu z uporabniki in pri opravljanju delovnih nalog

Po mnenju intervjuvancev obstaja kar veliko razlik pri delu z uporabniki in pri opravljanju delovnih nalog med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov. Odgovori intervjuvancev kažejo na razlike v odnosu do uporabnikov in drugih institucij, v vsebini dela, v metodah in oblikah dela, v načinu delovanja in organizaciji dela, v t.i. prostorskih razlikah in razlikah v strokovnosti ter izobrazbi zaposlenih.

V odnosu do uporabnikov in drugih pomembnih

Razlike med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov so po mnenju intervjuvancev opazne že pri odnosu do uporabnikov in drugih pomembnih. Odnos med strokovnimi delavci DCM-jev in otroki oz. mladostniki, intervjuvanci DCM-jev opisujejo kot

intenziven osebni odnos. To pomeni močan, oseben, drugačen, sproščen, neformalen, pozitiven, prijateljski, šaljiv in zabaven odnos z uporabniki. Vzpostavi se večja stopnja zaupanja otrok in mladostnikov do strokovnih delavcev DCM-jev. Posledica takega odnosa je boljša informiranost strokovnih delavcev DCM-jev o t.i. spornih in zamolčanih temah s strani otrok in mladostnikov. Tovrstne informacije, po mnenju intervjuvancev DCM-jev, velikokrat ne pridejo na dan ali pa se pojavijo potem, ko že nastane konkretna škoda na osebnosti otroka ali mladostnika. Po mnenju ene izmed intervjuvank Centrov, otroci in mladostniki doživljajo strokovne delavce DCM-jev, kot »svoje«.

Z razliko od strokovnih delavcev DCM-jev, je odnos med strokovnimi delavci Centrov in uporabniki po mnenju intervjuvancev drugačen. Strokovni delavci Centrov dobijo relativno slabo osebno sliko o stanju otroka ali mladostnika. Z otroci ali mladostniki imajo šibek osebni odnos, ker se z njimi ne srečujejo vsak dan in zato nimajo vpogleda v njihovo delovanje. Otroci ali mladostniki se bojijo Centra kot ustanove, zato jih po mnenju intervjuvank Centrov, v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev, doživljajo bolj formalno.

Odnos med strokovnimi delavci DCM-jev in starši oz. zakonitimi skrbniki je, po mnenju ene izmed intervjuvank DCM-jev, bolj zaupen. Starši oz. zakoniti skrbniki naj bi jim bolj zaupali v primerjavi s strokovnimi delavci Centrov. S starši oz. zakonitimi skrbniki imajo vzpostavljen prijateljski odnos, zaradi tega jih tudi večkrat prosijo za pomoč pri posredovanju v šoli. Prav tako pa se med njimi in starši oz. zakonitimi skrbniki ohranja nenehen stik, posledično pa starši slabše poznajo strokovne delavce Centrov, v primerjavi z njimi.

Tudi intervjuvanke Centrov ugotavljajo, da delo DCM-jev s starši poteka bolj neformalno in da se pojavlja t.i. uniformiranost strokovnih delavcev Centrov pri delu z celotno družino, v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev. Po drugi strani pa ena izmed intervjuvank Centrov meni, da starši včasih ne želijo, da bi se strokovni delavci DCM-jev »vtikali« v njihovo situacijo doma in da imajo strokovni delavci Centrov večjo moč in avtoriteto do staršev v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev, zaradi česar jih starši doživljajo drugače.

Obstajale naj bi tudi razlike v odnosu strokovnih delavcev DCM-jev do šole oz. šolske svetovalne službe (t.i. drugih pomembnih). Strokovni delavci DCM-jev obveščajo šolo o težavah otroka ali mladostnika ali družine (npr.: nenadna hospitalizacija katerega izmed staršev). V času kriznih situacij se s strani DCM-jev, v relaciji do šole, vzpostavi »proces zagovornišтва« za otroka oz. mladostnika.

V vsebini dela

Intervjuvanci DCM-jev menijo, da so razlike v vsebini dela med njihovim delom in delom strokovnih delavcev Centrov v tem, da oni konkretno delajo z otroci in mladostniki, da jim nudijo pomoč tam, kjer jo ti potrebujejo, da se z njimi pogovarjajo o njihovih stiskah in da z njimi še posebno intenzivno delajo pred prazniki, ko se njihove stiske še dodatno povečujejo. Po mnenju intervjuvank Centrov so razlike tudi v tem, da so strokovni delavci DCM-jev pri delu z otroci in mladostniki lahko bolj fleksibilni in odprti.

Delo strokovnih delavcev Centrov se po vsebini dela razlikuje od strokovnih delavcev DCM-jev v dveh bistvenih stvareh. Prva razlika je ta, da delo strokovnih delavcev Centrov poteka v skladu z javnimi pooblastili in storitvami. Druga razlika pa je, da s strani strokovnih delavcev Centrov poteka drugačno svetovalno delo z otroci, mladostniki in starši. Delo v skladu z javnimi pooblastili in storitvami, v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev, po mnenju intervjuvank Centrov, omogoča večja pooblastila v relaciji do staršev. Strokovni delavci Centrov so zavezani predpisom, spoštovanju zakonskih podlag, normativov in katalogov. Ukrepi, ki jih strokovni delavci Centrov izvajajo, morajo biti v skladu s pristojnostmi in koristmi varstva otrok, mladostnikov in družine (npr.: zaščite otrok pred nasiljem v družini). Sem spadajo tudi t.i. specifični ukrepi; namestitve otrok in mladostnikov v vzgojne zavode, stanovanjske skupine, itd. Poleg tega strokovni delavci Centrov v skladu s pooblastili izdajajo tudi navodila in odločbe.

Med drugim strokovni delavci Centrov, v okviru delovnih nalog, izvajajo nadzorstvo socialnega varstva (poročanje sodiščem o tem, kar je bilo izdano s sklepom ali odločbo s strani sodišča). V okviru te naloge sodelujejo z otroci in mladostniki, zoper katerih tečejo pripravljalni postopki na sodišču in z drugimi pomembnimi, npr. z različnimi zavodi, stanovanjskimi skupinami, z mladostniškimi zapori, itd. Ob vsem naštetem pa nekateri strokovni delavci Centrov delujejo tudi na področju rejništva (delo z mladimi v okviru individualnih projektnih skupin, srečevanje z rejniškimi družinami) in izvajajo nekatere preventivne dejavnosti za otroke in mladostnike (program Mladinskih delavnic). Intervjuvanke Centrov so v odgovorih poudarili tudi to, da morajo pri svojem delu vedeti točno kaj počno.

Po mnenju intervjuvank Centrov so razlike v vsebini dela tudi pri delu z otroci, mladostniki in starši. Po njihovem mnenju gre pri delu s celotno družino za izvajanje storitve svetovanja in pomoč družini za dom. V skladu s tem se izvaja koordinacija med DCM-ji, šolami, starši in širšo socialno mrežo, še posebno v času kriznih situacij (npr.: hospitalizacija enega izmed staršev). V okviru svetovalnega dela z družino se izvaja diagnosticiranje težav, vodenje, spremljanje, iskanje »močnih« točk, na katere se lahko otroci in mladostniki oprejo v nadaljevanju ter preverjanje dogovorov z otroci ali mladostniki.

Strokovni delavci Centrov pridobivajo tudi informacije o otrocih in mladostnikih s strani sorodnikov, kriznega centra, šol in drugih institucij. Pridobivanje informacij se opravlja z namenom informiranja in napotitve otrok, mladostnikov in staršev v druge ne-vladne ustanove, če strokovni delavci Centrov presodijo, da bi jim drugje bolje ali lažje pomagali. Strokovni delavci Centrov podajajo tudi oceno o smiselnosti izločitve otroka ali mladostnika iz družine in predloge za ogled stanovanjske skupine ali zavoda. Vse to z namenom delovanja v smeri namestitve otroka ali mladostnika.

V metodah in oblikah dela

intervjuvanke Centrov opažajo razlike v metodah in oblikah dela z uporabniki v DCM-jih in na Centrih. V DCM-jih se po njihovem mnenju izvajajo individualne in skupinske oblike dela. Na Centrih pa se izvaja predvsem individualno delo z otrokom, mladostnikom in starši, ali pa svetovalno delo s celotno družino. Skupinskih oblik dela z otroci in mladostniki na Centrih ne izvajajo.

V delovanju in organizaciji dela

Po mnenju intervjuvancev DCM-jev so opazne precejšne razlike v načinu delovanja in v organizaciji dela v DCM-jih in na Centrih. Po njihovem mnenju delo v DCM-jih ne poteka na t.i. pisarniški način, kjer se veliko tipka in razmišlja in kjer delavnik poteka od 7. do 15. ure ter v petkih do 13. ure. Delo v DCM-jih, za razliko od Centrov, poteka pretežno v popoldanskem času, da so čimbolj dostopni uporabnikom. V DCM-jih so uradne ure vsak dan, da se lahko starši oglasijo kadar koli. Delo v DCM-jih poteka tudi v času šolskih počitnic in pred prazniki.

Prostorske razlike

Po mnenju intervjuvancev obstajajo med DCM-ji in Centri tudi t.i. prostorske razlike v načinu delovanja. DCM-ji so običajno dislocirani od Centrov. DCM-ji predstavljajo za uporabnike ne pisarniško okolje, kjer delo poteka v prijetnejših prostorih. Prostore DCM-jev lahko ustvarjajo in opremijo otroci in mladostniki sami, zato jih dojemajo bolj pristne in toplejše. Prav tako se otrok ali mladostnik v pogovoru s strokovnim delavcem Centrov, ki poteka v DCM-ju, počuti varnejše in bolj domače. Po mnenju intervjuvancev DCM-jev za delo z otroci in mladostniki ni potrebna zelo velika pisarna, velike mize in računalnik.

V strokovnosti in izobrazbi zaposlenih

Ena izmed intervjuvank Centra je mnenja, da obstajajo razlike tudi v strokovnosti in izobrazbi med zaposlenimi na Centrih in v DCM-jih. Po njenem mnenju so na Centrih lahko zaposlenih le strokovnjaki z ustrezno izobrazbo in opravljenim strokovnim izpitom, v DCM-jih pa strokovni delavci lahko izhajajo iz različnih poklicnih področij in ni nujno, da so samo socialni delavci, pedagogi in psihologi. V DCM-jih so preko programa javnih del zaposlene tudi brezposelne osebe. V zvezi s tem pa prevladuje prepričanje, da kljub uradno »neustrezni« izobrazbi lahko zaposleni v DCM-jih uspešno delajo z otroci in mladostniki.

6.1.3. Delovanje DCM-jev kot prispevek h kakovostnejšemu delu z uporabniki in k celostni obravnavi družine s strani strokovnih delavcev Centrov.

Intervjuvanke Centrov vidijo prispevek delovanja DCM-jev na več ravneh; v konceptualnem, vsebinskem, prostorskem in organizacijskem smislu, v relaciji do strokovnih delavcev Centrov in v odnosu do otrok in mladostnikov ter staršev. Ob tem pa so le-te naštele še celo kopico (možnih) rezultatov delovanja DCM-jev, ki se navezujejo na odnos do otrok in mladostnikov in možne rezultate v širšem smislu delovanja DCM-jev.

V konceptualnem smislu

Intervjuvanke Centrov vidijo DCM-je kot podaljšek njihovega dela in delovanja. DCM-ji so po njihovem mnenju prvotno nastali iz potreb strokovnih delavcev Centrov, zaposlenih na področju dela z otroci in mladostniki, v okviru javnih pooblastil. Zato DCM-ji pomenijo nadstandard pri delu z otroki in mladostniki, v okviru javnih pooblastil in storitev. Poleg tega DCM-ji po njihovem mnenju še dodatno bogatijo delo z družino strokovnih delavcev Centrov, v smislu izvajanja dodatnih del, ki sicer manjkajo pri splošnem izvajanju javnih pooblastil in storitev. DCM-ji so po njihovem mnenju pomembni za prihodnje življenje otrok in mladostnikov tudi zato, ker delujejo v domačem okolju otrok in mladostnikov.

V vsebinskem smislu

DCM-ji so po mnenju intervjuvank Centrov v vsebinskem smislu široki, odprti in bogati, kar pomeni, da lahko vsak otrok ali mladostnik v njih najde kaj zase. Vsebine, ki se izvajajo v DCM-jih, so zelo koristne tako za otroke kot za mladostnike. Poleg tega se po njihovem mnenju v DCM-jih izvajajo skupinske interakcije, ki ni mogoče izvajati na Centrih. Obenem pa DCM-ji za otroke in mladostnike predstavljajo nadzorovano okolje.

V prostorskem smislu

V prostorskem smislu so DCM-ji dostopni in prostorsko običajno locirani blizu Centrov.

V organizacijskem smislu

V organizacijskem smislu je pomembno, da so DCM-ji odprti za otroke in mladostnike v popoldanskem času in da delujejo tudi v času šolskih počitnic.

V relaciji do strokovnih delavcev Centrov

Delovanje DCM-jev za intervjuvanke Centrov pomeni predvsem razbremenitev, da se v sodelovanju s strokovnimi delavci DCM-jev vzpostavi celostna skrb za otroka, mladostnika in družino, kar med drugim pomeni tudi to, da se zastavljajo različno visoki cilji pri otrocih in mladostnikih. Na DCM-je se, s strani Centrov, prenesejo dodatne vsebine in drugačne oblike dela z otrokom oz. mladostnikom, kar posledično pomeni manj dela za strokovne delavce Centrov. Intervjuvanke Centrov si, v strokovnem in osebnem smislu, ne predstavljajo svojega dela z uporabniki brez delovanja DCM-jev, saj njihovo delo ocenjujejo kot dobro in kakovostno.

V odnosu do otrok in mladostnikov

Po mnenju intervjuvank Centrov v DCM-jih poteka pozitivno vrednotenje individualnega dela z otroci in mladostniki, v okviru pristočasnih dejavnosti pa se jim omogoča tudi pomoč pri razvijanju lastnih potencialov. V DCM-jih se otroci in mladostniki razbremenijo in se učijo sodelovanja ter dogovarjanja z odraslimi. Nenazadnje so otroci in mladostniki, ki so vključeni v DCM-je, v odnosu do strokovnih delavcev Centrov bolj sproščeni.

V odnosu do staršev oz. zakonitih skrbnikov

Intervjuvanke Centrov so mnenja, da so starši zaradi vključenosti otroka ali mladostnika v DCM bolj pripravljeni sodelovati z njimi. Po njihovem mnenju DCM-ji pokrivajo t.i. drugi del, ki se nanaša na preživljanje prostega časa otrok in mladostnikov ter organizirano taborjenje. Poleg tega DCM-ji nudijo pomoč in razbremenitev staršev pri šolanju, vzgoji in v odnosu do lastnih otrok ter pri varovanju otrok v času kriznih situacij (npr.: hospitalizacije, odsotnost, itd.).

Pri doseganju rezultatov

Strokovne delavke Centrov so v intervjujih naštele kar nekaj rezultatov delovanja DCM-jev, ki jih lahko v osnovi razdelimo na dva dela; rezultati DCM-jev, ki se nanašajo na odnos do otrok in mladostnikov ter rezultati DCM-jev v širšem smislu. Splošno mnenje intervjuvank Centrov je, da je večina otrok in mladostnikov, ki so bili kadarkoli vključeni v DCM, odnesli nekaj pozitivnega. Otroci ali mladostniki, ki so bili vključeni v DCM, so bili vsaj za nekaj časa (npr. v obdobju dveh let) umaknjeni iz nekega neprimerne, nenadzorovanega okolja v prostor, kjer so se družili z vrstniki

in kjer so koristno preživljali prosti čas. Skozi različne delavnice, si po mnenju intervjuvank Centrov, otroci in mladostniki izboljšujejo samopodobo. V tem času so vzpostavili pristen stik z odraslimi. Tako bo morda otrok oz. mladostnik, ki je (bil) vključen v DCM in se bo morda v prihodnosti znašel v stiski, poiskal pomoč pri enem izmed mentorjev DCM-jev. Nenazadnje se otroke in mladostnike skozi obravnavo na Centru ali v DCM-ju vzgaja z namenom, da se nekaj naučijo ali pa, da razrešijo šolske težave pri določenih predmetih in si posledično zvišajo uspeh, kar pomeni boljše možnosti v prihodnje.

V širšem smislu pa so rezultati delovanja DCM-jev to, da imajo intervjuvanke Centrov, zaradi delovanja DCM-jev, dosti manj sklepov s strani sodišča v zvezi z namestitvami v ustrezne zavode, stanovanjske skupine oz. v prevzgojne domove ali v rejniške družine. Upoštevajoč navedeno dejstvo, je delovanje DCM-jev za državo finančno bolj ugodno, kot pa če bi otroke in mladostnike nameščali v druge ustanove. Po izkušnjah intervjuvank Centrov so otroci in mladostniki, ki so bili vključeni v DCM, po večini uspešno zaključili srednjo šolo in so se v življenju dobro znašli. Če ne bi bili vključeni v DCM, po vsej verjetnosti ne bi zaključili šolanja ali pa bi obiskovali skrajšane šolske programe, ker ga ne bi zmogli brez učne pomoči.

6.1.4. Želje glede nadaljnega sodelovanja in povezovanja strokovnih delavcev Centrov s strokovnimi delavci DCM-jev

Strokovne delavke Centrov so na zastavljeno vprašanje v intervjuju podale celo kopico predlogov glede želja in potreb o nadaljnjem medsebojnem sodelovanju ter povezovanju s strokovnimi delavci DCM-jev. Iz odgovorov je razvidno, da se njihove želje in potrebe dotikajo organizacijskih in vsebinskih oblik delovanja DCM-jev, nadgradnje delovanja DCM-jev, ciljne populacije, medsebojnega sodelovanja, skupnega povezovanja z drugimi organizacijami in vprašanj, ki se dotikajo financiranja, kadrovanja, prostorskih zmožnosti in lociranosti DCM-jev.

Organizacijske oblike delovanja DCM-jev

V tem kontekstu so želje intervjuvank Centrov predvsem, da bi DCM-ji tudi v prihodnje delovali in obstajali v takšni ali kakršnikoli obliki. Po njihovem mnenju bi moralo biti delovanje DCM-jev uzakonjeno, tako kot obstajajo Centri, osnovne šole, zdravstveni domovi ali pa nevladne organizacije. Intervjuvanke Centrov si ne predstavljajo, da DCM-ji ne bi delovali, saj po njihovem mnenju ne bi imeli kaj ponuditi uporabnikom. Poleg tega pa morajo DCM-ji biti še naprej dostopni mladim in morajo delovati v popoldanskem času.

Vsebinske oblike delovanja DCM-jev

Po mnenju intervjuvank Centrov, program in vsebina DCM-jev, ne sme biti predpisana, ampak jih morajo strokovni delavci DCM-jev oblikovati sproti, glede na potrebe delovanja DCM-jev in glede na lastne sposobnosti z namenom, da se ponujajo tiste vsebine, kjer se strokovni delavci DCM-jev in ostali zaposleni (ali prostovoljci) počutijo suverene. Dejstvo je tudi, da bolje, ko se bodo mladi dobro počutili v DCM-jih, več jih bo prišlo in večjo izbiro bodo imeli, lažje bodo izbrali sebi primeren program. Seveda si želijo tudi to, da bi se v prihodnje v DCM-je vključevalo še več otrok in mladostnikov ter da bi bili DCM-ji bolj dejavni tudi na področju primarne preventive.

Nadgradnja delovanja DCM-jev

V zvezi s tem so intervjuvanke Centrov podale celo kopico želja, potreb in idej, ki se nanašajo na nadgradnjo delovanja DCM-jev v splošnem smislu, v t.i. bivalni oz. spalni del in na razširitev na srednješolsko mladino ter na potrebe po izvajanju specializiranih vsebin in dejavnosti za mladoletnike – storilce kaznivih dejanj.

Potrebe po nadgradnji DCM-jev izvirajo iz opažanj in potreb, ki jim sledijo strokovni delavci Centrov. DCM-ji naj bi se nadgrajevali v smeri izpolnjevanja želja strokovnih delavcev tako Centrov kot tudi DCM-jev, po še boljšem in kakovostnejšem delu z otroci, mladostniki in družinami. Po mnenju intervjuvank Centrov je izhodišče DCM-jev to, da rešujejo probleme v okolju kjer otroci in mladostniki živijo.

Ena izmed intervjuvank Centrov predlaga, da bi DCM, ki deluje v okviru njihovega Centra, svoje delovanje nadgradil s t.i. bivanjskim oz. spalnim delom. Bivalni oz. spalni del bi bil namenjen delnemu in začasnemu umiku mladostnika iz družine v primerih, ko je mladostnik zelo ogrožen zaradi sporov s starši z namenom, da se mladostnika ne namešča kam drugam, da se razbremenijo čustvene napetosti v družini in da jim lahko pri tem pomagajo strokovni delavci Centra in DCM-ja. Tako se otroka ne izključi iz družine ali namesti v kakršno koli drugo institucijo, kar bi se odražalo v nespremenjeni in nerazrešeni situaciji v družini po vrnitvi mladostnika.

Bivalni del bi bil namenjen manjši skupini mladostnikov (in ne otrokom), pri katerih se je v družini zgodila huda težava, ki jo tisti trenutek ne zmorejo razrešiti niti v sodelovanju s strokovnimi delavci DCM-ja in Centra. Namestitev mladostnika v bivalni del bi bila samo začasna rešitev in bi se vedno izvršila v soglasju s starši. Namestitev bi trajala do enega oz. dveh tednov in največ do enega meseca. V času namestitve mladostnika v bivalni del DCM-ja, bi stekli postopki za začetek razreševanja trenutne krizne situacije v družini. Za tovrstno bivanje mladostnika v DCM-ju ne bi bilo potrebno izdati kakršno koli odločbo s strani Centra.

Druga intervjuvanka Centrov si želi, da bi v njihovem DCM-ju izvajali specializirane dejavnosti za mladoletnike – storilce kaznivih dejanj s katerimi se srečujejo pri svojem delu. Vsebine dejavnosti bi bile športne narave, izvajali bi se lahko treningi socialnih veščin ali pa programi v zvezi kulturo, ki bi se izvajali v sodelovanju strokovnih delavcev Centrov in DCM-jev. Sodelovanje bi potekalo na podlagi izmenjave predlogov, kako bi se lahko izvajale dejavnosti za tovrstno populacijo in kakšne bi bile te dejavnosti.

Tretja intervjuvanka Centrov pa predlaga, da bi delovanje njihovega DCM-ja nadgradili z dejavnostmi za srednješolsko mladino. V tem smislu bi bili DCM-ji dostopni vsem srednješolcem, ki doma nimajo pogojev za delo in tistim mladim, ki so opustili šolanje in se nimajo kam vključiti, četudi bi si to želeli. Vsebine naj bi se razvijale v smislu programov Projektnega učenja za mlade in pomoč pri učenju.

Ciljna populacija DCM-jev

Poleg prej naštetih ciljnih populacij (mladostniki v trenutnem akutnem sporu s starši, mladoletni storilci kaznivih dejanj in srednješolci s težavami v procesu šolanja ali s predčasno zaključenim šolanjem), ki so bile omenjene pri podajanju predlogov za nadgrajevanje DCM-jev, intervjuvanke Centrov še razširjajo predloge s tem, da bi se v DCM-je vključili še otroci in mladostniki z nizko samopodobo in da bi se skušalo

pritegniti čim širšo populacijo otrok in mladostnikov, t.i. normalne, zdrave in neproblematične, ki po njihovem mnenju predstavljajo zdravo jedro.

Sodelovanje s strokovnimi delavci DCM-jev

Intervjuvanke Centra si želijo, da bi sodelovanje ostalo takšno kot je; konstantno, osebno in dobro ter da bi tudi v prihodnje potekali neformalni pogovori s strokovnimi delavci DCM-jev, kar predstavlja precejšnjo prednost. Želja je, da bi medsebojno komuniciranje potekalo po ustaljenih poteh, kar pomeni, da bi v prihodnje odpadel velik del energije in prizadevanja v tej smeri. Poleg tega si intervjuvanke Centrov želijo še, da bi bili še bolj vključeni pri organizaciji in načrtovanju nadgrajevanja DCM-jev.

Povezovanje DCM-jev z drugimi organizacijami

Ena izmed intervjuvank Centrov si želi, da bi njihov DCM še boljše sodeloval z organizacijami, ki delujejo na področju dela z mladimi v lokalni skupnosti (npr.: z drugimi mladinskimi centri) in da bi sodeloval s podobnimi programi iz tujine v okviru mednarodnih izmenjav.

Financiranje DCM-jev

Intervjuvanke Centrov si želijo, da bi bilo financiranje DCM-jev (področje preventivnega dela z mladimi) relativno stabilno, kar bi zagotovilo stabilna delovna mesta, osnovna materialna sredstva in prostore. Želijo si, da bi država in občine prispevale več ter da bi DCM-ji uspeli zbrati tudi več donacijskih sredstev.

Zaposleni v DCM-jih

Ena izmed intervjuvank Centrov opozarja na fluktuacijo strokovnih delavcev in za določen čas zaposlenih oseb v DCM-jih. Vse to po njenem mnenju slabo vpliva na delovanje DCM-jev in na otroke in mladostnike, ki se na osebe navadijo in navežejo. V DCM-jih bi morali biti v rednem delovnem razmerju zaposleni tako strokovni kot tudi ostali kadri.

Prostori DCM-jev

Intervjuvanke Centrov si želijo, da bi imeli DCM-ji primerne in dovolj velike prostore za vse načrtovane dejavnosti, ki bi jih še želeli ponuditi otrokom in mladostnikom, ker po njihovem mnenju ustrežnejši prostori omogočajo boljše vsebine.

Lociranost DCM-jev

Po mnenju intervjuvank Centrov morajo biti DCM-ji locirani v istem okolju, kjer prebiva ciljna populacija. To pomeni, da so umeščeni v lokalno okolje. Prav tako morajo delovati v isti občini, kjer deluje Center. Pomembno je tudi to, da so DCM-ji dislocirani od Centrov, vendar ne predaleč, ker le na ta način medsebojno sodelovanje poteka dobro.

6.1.5. Potek dela z otroci in mladostniki v DCM-jih

Strokovni delavci DCM-jev pri svojem delu upoštevajo in uporabljajo raznovrstna načela in pristope, metode dela, sledijo različnim ciljem in se pri tem zavedajo svoje vloge.

Načela in pristopi

Strokovni delavci DCM-jev pri delu z mladimi upoštevajo osnovna načela in pristope; odprtost, vmesnost in diskurzivnost. Pri načelu odprtosti lahko ugotovimo, da se odgovori intervjuvancev med seboj razlikujejo. Ena izmed intervjuvank DCM-jev meni, da mora biti vključitev in odhod otrok in mladostnikov v ali iz DCM-ja prostovoljna, druga pa je mnenja, da naj bi se otrok v DCM lahko vključil samo na podlagi predloga staršev, šole ali Centra. Za intervjuvance DCM-jev je pomembno tudi to, da je otrokom in mladostnikom na razpolago pomoč, ko se za to odločijo in ko pri tem želijo sodelovati.

Odgovori intervjuvancev DCM-jev, ki jih lahko uvrstimo v načelo vmesnosti, govorijo o tem, da je izhodišče pri delu z mladimi teza, da so spremembe pri mladih globoko zakoreninjene v njih samih in da so bili pri doseganju le-teh neuspešni. Zato se je potrebno v DCM-jih izogibati uporabi šolskih načinov in metod dela z mladimi. Pri eni izmed intervjuvank DCM-jev pa prevladuje mnenje, da je otrokom oz. mladostnikom treba omogočiti celodnevno varstvo z namenom, da čim manj časa preživijo s starši, ker bi bili drugače nameščeni v zavode, rejniške družine ali kam drugam.

Intervjuvanci DCM-jev poudarjajo, da je eno izmed izhodišč pri delu z mladimi tudi to, da se otroka oz. mladostnika sprejme takšnega kakršen kot je, da se pri tem upošteva individualni pristop in specifičen način dela z otrokom oz. mladostnikom glede na njegove specifičnosti in težave. Vse naštete odgovore lahko uvrstimo pod načelo diskurzivnosti.

Cilji

Cilje, ki so jih našteli intervjuvanci DCM-jev, lahko razvrstimo med pet osnovnih funkcij katerim sledijo. Odgovori ene izmed intervjuvank DCM-jev, ki se nanašajo na cilje, usmerjene v preventivno funkcijo, govorijo o tem, da je potrebno otrokom in mladostnikom omogočiti pozitivne izkušnje, kar lahko pripelje do reintegracije ali do boljšega vključevanja v družbo, v kolikor so bili le-ti iz nje izključeni ali slabo vpeti.

Po njenem mnenju je treba otrokom, mladostnikom in tudi staršem omogočiti čim več podpore, da se čutijo sprejete in krepi tiste elemente odgovornosti, ki omogočajo ozaveščanje o tem, da drugi zanje ne morejo prevzeti odgovornosti. Vse naštete cilje lahko uvrstimo v kategorijo ciljev, ki so usmerjeni v pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja.

V kategorijo ciljev, ki so usmerjeni v izobraževanje in usposabljanje, lahko uvrstimo odgovore ene izmed intervjuvank DCM-jev, ki govorijo o tem, da je potrebno otroke oz. mladostnike (na)učiti vztrajnosti, odpovedovanja, prilagajanja, strpnosti, tolerance in medsebojne pomoči. In nenazadnje tudi tega, da je potrebno v delo vložiti določen trud in včasih tudi napor, če želimo v nadaljevanju doseči zastavljene cilje ali rezultate.

Naslednji odgovori se navezujejo na cilje, ki so usmerjeni v organiziranje prostega časa. Intervjuvanki DCM-jev sta mnenja, da je potrebno otrokom in mladostnikom omogočiti t.i. nestrukturirani čas, ki ga lahko porabijo za prostočasne igre In jih preko različnih oblik dejavnosti seznaniti z različnimi možnostmi preživljanja prostega časa ter jih na ta način vzpodbujati k gibanju. Ena izmed intervjuvank pa še tudi mnenja, da je treba otrokom omočiti čim lepše preživljanje prostega časa izven družine.

V zadnjo kategorijo ciljev, ki so usmerjeni v omogočanje identifikacije z vzori, lahko uvrstimo odgovore intervjuvancev DCM-jev, ki govorijo o tem, da je potrebno otrokom in mladostnikom omogočiti čim več situacij, znotraj katerih bodo lahko uspešni in v katerih bodo dobili pozitivno izkušnjo. Ena izmed takšnih situacij je lahko po mnenju ene izmed intervjuvank tudi to, da se otroci in mladostniki predstavijo navzven širši javnosti in svojim staršem.

Metode dela

Strokovni delavci DCM-jev pri delu z mladimi uporabljajo osnovne metode socialnega dela; delo z individualnim primerom, delo v / s skupino, terensko, ulično delo in skupnostno delo. V okviru metode dela - delo z individualnim primerom - intervjuvanci DCM-jev uveljavljajo individualiziran pristop pri delu z otroci in mladostniki, kjer poteka specifičen proces odnosa in svetovanja. Pri vključitvi otroka oz. mladostnika v DCM se upošteva njegovo mnenje, ob tem pa se podpiše tudi pogodba o vključitvi. V okviru te metode dela se, po bolj ali manj natančno dogovorjenem sistemu, izvaja še učno vzgojna pomoč v kombinaciji s psihosocialno pomočjo. Poleg individualnega dela z otroci in mladostniki, lahko sem vključimo tudi delo s starši, kjer se staršem nudi pomoč pri vzgoji otrok, se jih obvešča v primerih kakršnih koli težav pri delu z otroci in se jih vabi v DCM.

Delo s skupino in v skupini poteka na različnih ravneh. Poleg otrok in mladostnikov so vanje vključeni še »drugi pomembni« (starši, šola, svetovalni delavci Centra, itd.). Intervjuvanci DCM-jev so našli več različnih oblik skupinskih dejavnosti v katere se vključujejo otroci in mladostniki, ki se v tistem trenutku nahajajo v DCM-ju; interakcijske, socialne in družabne igre, počitniške dejavnosti, ki zajemajo športne, kulturne in družabne dejavnosti, ki potekajo v naravi, izleti po Slovenji, učenje osnovnih življenjskih veščin (kuhanje, pospravljanje), vsakodnevno skupno kosilo, skupinsko nastopanje na šolskih proslavah, po drugih ustanovah (npr.: Dom upokojencev, na šolskih predstavah, VDC-jih) in organiziranje proslav za starše.

K metodi skupinskega dela lahko prištejemo še timsko delo in sodelovanje s šolo ali šolsko svetovalno službo. Ob vključitvi otroka ali mladostnika v DCM se organizira timsko srečanje s starši, šolsko svetovalno službo in strokovnimi delavci Centrov. V nekaterih DCM-jih pa so pri timskem srečanju prisotni še prostovoljci ali strokovni delavci iz drugih institucij. Intervjuvanci DCM-jev vidijo namen timskega dela v načrtovanju in implementaciji individualnega načrta skupaj z vsemi prej naštetimi akterji. Vzporedno s tem, poteka v DCM-jih tudi redno in konstantno sodelovanje s šolo ali šolsko svetovalno službo, z namenom posredovanja informacij o otroku ali mladostniku s strani šole.

Naslednja metoda dela, ki so jo omenili intervjuvanci DCM-jev, je terensko oz. ulično delo. Pri terenskem oz. uličnem delu gre za novačenje otrok in mladostnikov na ulici, da bi se v nadaljevanju vključili v dejavnosti DCM-jev. Na terenu strokovni delavec DCM-ja predstavlja stik na eni strani z uporabnikom, na drugi strani pa skupino, s katero dela. Tovrstna metoda dela, po mnenju intervjuvanca DCM-ja, povezuje vse ostale metode in elementa dela.

Intervjuvanec DCM-ja je, tekom intervjuja med drugim, podrobno opisal metodo skupnostnega dela. Po njegovem mnenju je namen metode skupnostnega dela ta, da DCM-ji doprinesejo skupnosti čim več, da posledično v skupnosti ustvarijo čim

boljšo klimo in da se vzpostavi koncept vzajemnosti ter tesne povezanosti DCM-jev s skupnostjo in obratno. V tem primeru je delo z neko skupino otrok in mladostnikov v bistvu delo s skupnostjo na določenem področju. V tem primeru, skupnostno delo predstavlja prioriteto pri delu z otroci ali mladostniki.

Ciljna populacija skupnosti je celotna populacija tistega področja, kjer so DCM-ji dejavni, to so lahko posamezniki, sosede, znanci, prijatelji, sostanovalci v naselju, institucije in razne organizacije.

Pri izvajanju skupnostnega dela pa je pomembna tudi vloga DCM-jev oz. strokovnih delavcev, zaposlenih v DCM-jih. Prepoznavnost DCM-jev v skupnosti je odvisna od povezanosti DCM-jev s skupnostjo. Bolj, ko si DCM-ji v skupnosti ustvarijo pogoje delovanja, toliko bolj bodo otroci ali mladostniki, ki hodijo v DCM-je, v skupnosti sprejeti. To pomeni, da ne bodo stigmatizirani in da jih skupnost ne bo dojemala kot ogrožajoč element. Prepoznavanje strokovnih delavcev DCM-jev s strani otrok in mladostnikov v lokalni skupnosti prispeva k povečevanju možnosti za vključitev le-teh v DCM-je in k razreševanju njihove problematike. Povečanje vpliva DCM-jev v skupnosti lahko, pri delu z mladimi (npr. zaščite določenega mladostnika), ustvarja takšne pogoje, da bodo mladi znotraj skupnosti upoštevani in da se bodo počutili varne.

Vloga strokovnega delavca

Intervjuvanec DCM-jev, ki je skozi intervju opisal metodo skupnostnega dela pri delu z mladimi, je prav tako podrobno opredelil vlogo strokovnih delavcev zaposlenih v DCM-jih. Strokovni delavci DCM-jev so tisti, ki morajo iskati metode, načine in tehnike, s katerimi bodo v odnosu od otrok ali mladostnikov uspešni in s katerimi bodo pri njih dosegali določene spremembe. Strokovni delavci DCM-jev naj bi, na osnovi zelo konkretnega, močnega in osebnega odnosa ter na osnovi lastnih vzorov, pri otrocih in mladostnikih dosegali določene spremembe v vedenju in obnašanju. Pri tem morajo opustiti pričakovanja, da se bodo otroci in mladostniki njim prilagajali in da bodo na osnovi potreb po spremembah sledi njihovim navodilom. Naloga strokovnih delavcev DCM-jev je tudi ta, da ustvarjajo takšno okolje in pogoje, kjer bo lahko otrok ali mladostnik realiziral svoja pričakovanja do sebe in kjer bo ponovno poskusil vzpostaviti to, kar v resnici je in ne bo igral pričakovane družbene vloge, ki jo igra na ulici, pred vhodom v blok, pred svojimi prijatelji.

Vrsta pomoči

Po mnenju ene izmed intervjuvank DCM-jev poznamo laično in strokovno pomoč. Laično pomoč izvajajo nestrokovnjaki oz. prostovoljci. Strokovno pomoč pa izvajajo strokovno usposobljene osebe pri delu z mladimi. Zajema lahko svetovalno delo ali terapevtsko delo z uporabnikom in je v veliki meri odvisna od usposobljenosti strokovnega delavca, ki ga izvaja.

Izvajalci

Izvajalci v DCM-jih so, po mnenju ene izmed intervjuvank DCM-jev, strokovni delavci ali mentorji in laični delavci ali prostovoljci.

6.1.6. Potrebna teoretična in praktična znanja strokovnih delavcev DCM-jev pri preventivnem delu z mladimi

Potrebna teoretična in praktična znanja pri delu z mladimi v DCM-jih

Pri delu z otroci, mladostniki in starši je, po mnenju intervjuvancev DCM-ja, potrebnih cela kopica strokovno teoretičnih in praktičnih znanj, zaželena pa so tudi druga znanja in veščine. Strokovni delavci v DCM-jih naj bi obvladali psihološka znanja (psihologija osebnosti, družine, dinamičnih procesov, otroka, mladostništva, značilnosti normalnega odraščanja, razvojnih obdobji otroka), znanja s področja pedagogike in komunikacij, osnovna znanja o pristopih pri delu z mladimi, kako se mladim približati skozi igro, poglobljena in specialistična znanja s področja svetovalnega dela z otroci, mladostniki in starši. V teh konkretnih situacijah, kjer pridejo do izraza vsa naštetá znanja se otroci in mladostniki sprostijo, nastanejo pogoji zaupnega odnosa in strokovni delavci DCM-jev se seznanijo s skrivnostmi otrok in mladostnikov ter »dobijo dovoljenje«, da jim lahko tudi pomagajo.

Poleg strokovno teoretičnih in praktičnih znanj je zaželeno, da imajo strokovni delavci DCM-jev, tudi druga praktična znanja in veščine, npr. splošna znanja o matematiki, fiziki, jezikih, kuhanju, šivanju. Da so seznanjeni o tem kaj se dogaja na mladinskih »sceni, kaj mladi berejo, o čem se pogovarjajo, kam hodijo ven, kdo je popularen na glasbeni sceni, in da so seznanjen s tistimi stvarmi, ki so mladim pomembne. Strokovni delavci morajo obvladati različne športne veščine in igre (npr. nogomet).

Druga potrebna teoretična in praktična znanja za delo v DCM-jih

Poleg skoraj obveznih teoretičnih in praktičnih znanj ter veščin pri delu z otroci, mladostniki in starši, morajo strokovni delavci, zaposleni v DCM-jih, obvladati še druga znanja in veščine, potrebna za uspešno delovanje DCM-jev. To so po mnenju intervjuvancev DCM-jev; managerska znanja in osnovna znanja organizacije, znanja s področja vodenja ljudi, znanja o mediaciji in skupnostnem socialnem delu, znanja s področja pridobivanja sredstev in donacij, znanja s področja komuniciranja s financerji in donatorji ter mediji in o tem kako najbolje promovirati delovanje DCM-jev. Poleg naštetih znanj pa je zaželeno, če strokovni delavci DCM-jev znajo zamenjati žarnico, popraviti ključavnico, montirati informacijsko tablo, opremiti prostore, itd.

Zaželene osebne lastnosti strokovnih delavcev zaposlenih v DCM-jih

Pri delu z otroci in mladostniki so po mnenju intervjuvancev DCM-jev, pomembne tudi osebne lastnosti strokovnih delavcev zaposlenih v DCM-jih. Ena izmed intervjuvank DCM-jev meni, da so osebne lastnosti strokovnih delavcev enako, če ne še bolj pomembne kot teoretična in praktična znanja. Strokovni delavec mora imeti veselje do dela z otroci in mladostniki in ne sme jemati svojega dela samo kot službo. V nekem smislu mora biti altruist saj na določeni stopnji altruistično pristopa otrokom in mladostnikom. Pripravljen mora biti na to, da bo posvetiti pozornost otroku ali mladostniku, ko je le-ta v stiski in ko potrebuje pomoč kljub temu, da se je delavnik že končal. Strokovni delavci, zaposleni v DCM-jih, morajo biti zanesljivi, dosledni, vztrajni, iskreni, odkriti, odgovorni in potrpežljivi. Znati morajo prisluhniti otrokom in mladostnikom na način, da ti dobijo občutek, da se lahko kadar koli zanesejo nanje.

6.1.7. Nadaljnji razvoj in delovanje DCM-jev v okviru Centrov

Intervjuvanci DCM-jev so predlagali kar nekaj predlogov glede nadaljnje konceptualizacije, ciljne populacije, metod in vsebin dela, financiranja in kadrovanja v DCM-jih, ki delujejo v okviru Centrov.

Konceptualizacija DCM-jev

Odgovore intervjuvancev DCM-jev, ki se dotikajo vprašanj o nadaljnji konceptualizaciji DCM-jev, lahko razvrstimo v več sklopov in sicer; DCM-ji v odnosu

do Centrov, načela delovanja in potrebe DCM-jev. Intervjuvanci DCM-jev ugotavljajo, da so DCM-ji nastali iz potreb Centrov za socialno delo in so zaradi tega profesionalno ter prostorsko pomembni in specifični za uporabnike. Eden izmed intervjuvank DCM-jev je mnenja, da naj bi DCM-ji tudi v prihodnje delovali kot mreža paralelnih institucij Centrov. To pomeni, da bi morali biti Centri institucije, ki pomagajo DCM-jem pri obravnavi otrok in mladostnikov ne pa, da se otroke ali mladostnike v DCM-jih obravnava po nalogu Centrov.

Po drugi strani pa naj, po mnenju druge intervjuvanke DCM-jev, DCM-ji ne bi delovali izven Centrov. Praksa naj bi kazala na to, da so bili nekateri DCM-ji, ki so se »osamosvojili« in prenehali delovati v okviru Centra, prisiljeni spremeniti svoj prvotni namen delovanja. Morali so si poiskati ciljno populacijo s katero je lažje delati, če so želeli, da še naprej obstajajo na trgu ponudbe in povpraševanja. Po njenem mnenju je delovanje DCM-jev je v pretežni meri odvisno od politike, na katero pa strokovni delavci DCM-jev nimamo vpliva. V ta sklop lahko uvrstimo še odgovore, ki se navezujejo na prihodnje sodelovanje med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov. Po mnenju intervjuvanca DCM-jev, so si strokovni delavci Centra in DCM-jev med seboj enakovredni partnerji. Po njegovem mnenju mora potekati nenehno povezovanje in sodelovanje DCM-jev s Centri, še posebej s strokovnimi delavci Centrov, ki izvajajo javna pooblastila. Sodelovanje mora potekati z namenom, da se zagotovi nenehen pretok ciljne populacije in tu strokovni delavci Centrov med drugim nastopajo tudi v vlogi posrednika med uporabniki in DCM-ji.

Intervjuvanec DCM-jev opozarja, da je treba pri nadaljnjem razvoju in delovanju DCM-jev v okviru Centrov upoštevati načela delovanja, ki se nanašajo na notranjo organizacijo delovanja DCM-jev in na odnos do uporabnikov znotraj DCM-jev. Pri notranji organizaciji delovanja DCM-jev moramo upoštevati dejstvo, da ne more biti toliko programov kolikor je uporabnikov. DCM-ji se morajo prilagajati specifičnim pogojem v katerih delujejo. Pri tem pa obstaja neka obligacija, kdo bo obravnavan znotraj programa. Če znotraj DCM-jev obstajajo različni podprogrami obravnave, mora med njimi potekati medsebojno sodelovanje in informiranje. Sicer se lahko zgodi, da otrok ali mladostnik, ki je zapustil ali bil izključen iz katerega izmed podprogramov, ne dobi dovolj informacij o nadaljnjih možnostih vključitve in obravnave v drugem podprogramu. Tako je otrok ali mladostnik ponovno prepuščen ulici, kjer se težave lahko samo še dodatno stopnjujejo. Vmes pa mine preveč časa preden je otrok ali mladostnik deležen konkretne pomoči.

Glede odnosa do uporabnikov znotraj DCM-jev, bi morala obstajati neka oblika supervizorstva nad tem, kateri uporabniki so obravnavani, po kakšnih metodah in standardih. Po mnenju intervjuvancev DCM-jev, bi morali v DCM-jih upoštevati standarde o tem kako obravnavati uporabnike, na kakšen način poteka obravnava in pod kakšnimi pogoji. Po njegovem mnenju ni primerno, da se skupaj obravnava otroke oz. mladostnike s težavami v vedenju in mlade, ki imajo težave z zasvojenostjo od drog, ker vsak izmed njih potrebuje individualno obravnavo zaradi lastne specifičnosti. Ko imamo opravka z mladostnikom, katerega vedenjske težave so prerasle v zasvojenost z drogami, le-ta potrebujejo spremenjen način obravnave. Mladostnik mora v tem primeru tekoče prehajati iz enega podprograma v drugega, da dobi potrebno pomoč s strani zato usposobljenih strokovnih delavcev. Zato bi morali DCM-ji delovati v funkciji uporabnika, kar pomeni premik socialno varstvenih storitev nazaj k uporabniku; iz faze parcializacije v fazo unitalizacije uporabnika.

Pod sklop konceptualizacije DCM-jev lahko uvrstimo še odgovor ene izmed intervjuvank DCM-jev, ki pravi, da je potreba njihovega DCM-ja tudi to, da svoje delovanje razširijo tudi na srednješolsko mladino.

Ciljna populacija

Ena intervjuvank DCM-jev je mnenja, da so ciljna populacija DCM-jev, ne glede na morebitno prihodnjo organizacijsko obliko delovanja DCM-jev, tisti otroci in mladostniki, ki so napoteni s strani Centra. Sem po mnenju druge intervjuvanke DCM-jev sodijo tudi tisti otroci in mladostniki, ki ne obiskujejo drugih programov (ki so lahko prav tako dobri, brezplačni, krajevno ali kakor koli blizu uporabniku) in srednješolska mladina,

Metode in vsebine dela

Ena izmed intervjuvank DCM-jev predlaga, da bi v DCM-jih naredili odmik od vsebin, ki se navezujejo na pomoč pri učenju. Po njenem mnenju bi morali tovrstne vsebine zamenjati z izvajanjem neformalnega dela z otroci in mladostniki; z različnimi delavnicami, pogovori, igrami, zabavami, itd. Želi pa si tudi več pobude, glede vsebin, s strani otrok ali mladostnikov.

Po mnenju intervjuvanca DCM-jev bi bilo v prihodnje v DCM-jih smiselno razvijati metodo skupnostnega dela. Vloga DCM-jev v lokalni skupnosti je biti koordinator in povezovalac posameznih pomembnih elementov, posameznikov in ne-vladnih organizacij znotraj skupnosti, v smislu oblikovanja neke centralne točke, ki predstavlja bistvo skupnostnega dela. Ko so strokovni delavci DCM-jev sprejeti v lokalni skupnosti, se nanje začno obračati ljudje z različnimi težavami. Bistvo skupnostnega dela je v vedenju, da imajo posamezne skupine uporabnikov svojsko specifičnost, na katero lahko odgovorimo z osebnim pristopom.

Želje glede prihodnjega financiranja

Po mnenju intervjuvancev DCM-jev bi bilo potrebno za normalno delovanje DCM-jev (za delovna mesta, za prostor in za materialna sredstva) zagotoviti stabilno financiranje DCM-jev oz. povečanje finančnih sredstev s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in s strani lokalnih skupnosti.

Kadrovske potrebe

Intervjuvanci DCM-jev, pri vprašanju kadrovanja, opozarjajo na fluktuacijo strokovnega in laičnega kadra (osebe zaposlene preko programa javnih del in pripravniki preko razvoja kadrov) v DCM-jih. Fluktuacija strokovnih delavcev v DCM-jih je pogosto posledica tega, da se le-ti pri delu z mladimi utrudijo, se pri tem večkrat znajdejo v stiski, se posledično soočajo s simptomi izgorevajo in zaradi tega ne zmorejo več opravljati dela ter se začno spraševati o smiselnosti opravljanja tega dela. To dejstvo za ostale strokovne delavce DCM-jev predstavlja določen napor, ker je potrebno vedno znova usposabljanje strokovni in laični kader, ki potem, ko se nauči osnov, zapusti program. To predstavlja motnjo v delovanju DCM-jev tudi zaradi tega, ker se nanje otroci in mladostniki navežejo. Vsi intervjuvanci DCM-jev opozarjajo na to, da obstajajo potrebe po zaposlitvi dodatnih strokovnih delavcev v DCM-jih.

Ena izmed intervjuvank DCM-jev si želi zaposlitev moških strokovnih delavcev v DCM-jih, da bi lahko zagotavljali ženski in moški koncept pri delu z otroci ter mladostniki, kar po njenem mnenju omogoča otrokom in mladostnikom spolno identifikacijo ter zagotavljanja avtoritete.

6.2. RAZPRAVA

Skozi razpravo bom s pomočjo dobljenih rezultatov intervjujev ovrgel oz. potrdil teze in podteze, ki sem jih oblikoval pred začetkom raziskave.

6.2.1. Pojmovanje koncepta preventivnega dela z mladimi

Pred začetkom raziskave sem najprej postavil naslednjo tezo; *preventivno delo z mladimi strokovni delavci pojmujejo različno, pri tem pa največkrat slabo poznajo možne negativne učinke praktične implikacije preventive;*

1. Strokovni delavci DCM-jev in Centrov različno pojmujejo koncept preventivnega dela z mladimi.
2. Pri uveljavljanju koncepta preventivnega dela z mladimi strokovni delavci uporabljajo različna načela, pristope, metode in oblike dela ter preko tega sledijo raznovrstnim ciljem.
3. Strokovni delavci slabo poznajo pasti, negativne posledice in probleme preventivnega dela z mladimi.

Ad.1.: Rezultati intervjujev s strokovnimi delavci, ki delajo z otroci in mladostniki, kažejo na zelo različno pojmovanje koncepta preventivnega dela z mladimi. Preventivo v pretežni meri pojmujejo zelo na splošno, kot kakršnokoli obliko dela z mladimi, kot preprečevanje nezaželenih posledic, razvijanje pozitivnega psihofizičnega razvoja otrok in mladostnikov, itd. Odgovori se približujejo splošnemu teoretičnemu pojmovanju preventive, ki preventivo definira kot vnaprejšnjo zavestno dejavnost, s katero želimo doseči pozitivne učinke, se izogniti negativnim in ukrepati v smeri preprečevanja nadaljnjega razvoja le teh.

V primerjavi s prvim, drugi del odgovorov kaže na to, da nekateri interjувanci preventivo pojmujejo zelo konkretno in skozi praktične implikacije preventivnega dela z mladimi. Preventiva jim predstavlja osredotočanje na odpravljanje konkretnih težav otrok in mladostnikov ter jo v večji meri pripisujejo delovanju DCM-jev. Na podlagi slednjega lahko rečem, da je pojem preventive zelo težko jasno in enoznačno opredeliti, ker gre prav zaradi raznovrstnih praktičnih implementacij preventivnega dela z mladimi, s katerimi se dnevno soočajo strokovni delavci pri svojem delu, za izmuzljiv pojem.

Na podlagi analize odgovorov lahko trdim, da je intervjuvancem dobro znana osnovna delitev preventive na primarno, sekundarno in terciarno, ki jo zasledimo tudi v teoriji. Odgovori nam nudijo dokaj jasno opredelitev razlik med primarno in sekundarno preventivo v smislu opredelitve populacije, vsebin, nalog, ciljev preventive, itd. Intervjuvanci pa niso jasno opredelili razlike med sekundarno in terciarno preventivo, ki jo sicer redkeje zasledimo tudi v teoriji. Iz odgovorov ni razvidno, da bi kdo izmed intervjuvancev poznal Bajzkov koncept teritorialne preventive, ki se morda v svojem bistvu močno približuje metodi skupnostnega socialnega dela, ki pa so jo nekateri intervjuvanci zelo podrobno opisali.

Pri definiranju pojma preventivnega dela z mladimi je zanimivo tudi to, da so ga intervjuvanci največkrat definirali preko področja delovanja, ciljne populacije in njen izvor ter skozi praktične izkušnje pri delu z mladimi. S preventivnim delovanjem, naj bi po njihovem mnenju, preprečili različne oblike zasvojenosti in odvisnosti otrok ter mladostnikov od različnih telesu nevarnih substanc, nasilje med in nad mladimi ter

zdolgočasnost. Na podlagi opredelitve ciljne populacije lahko ponovno potrdim ugotovitev, da strokovni delavci, ki so zaposleni v DCM-jih in na Centrih, delujejo predvsem na področju sekundarne preventive, delno tudi na področju terciarne preventive in v manjši meri na področju primarne preventive. Pojem preventivnega dela z mladimi strokovni delavci veliko lažje konceptualizirajo na način, da opisujejo praktične implikacije preventivnega dela z mladimi, kot pa na podlagi teoretičnih znanj.

Na podlagi povedanega lahko potrdim na začetku postavljeno pod tezo, da strokovni delavci, ki delajo na področju preventivnega dela z mladimi, različno definirajo koncept preventive.

Ad.2.: Preventivo na področju dela z mladimi, kot tudi socialno delo, lahko opredelimo kot interdisciplinarno področje. V tem pogledu nam analiza odgovorov intervjujev kaže ravno na to, da pri preventivnem delu z mladimi intervjuvanci uveljavljajo zelo različna načela, pristope, cilje in metode dela, ki pa morajo bi hkrati kreativni in inovativni, če želijo doseči svoj namen.

Intervjuvanci, pri preventivnem delu z mladimi, uveljavljajo neformalne pristope, ki pomenijo odmik od institucionalnih in formaliziranih oblik dela z mladimi (v šoli, obšolske in izvenšolske dejavnosti, itd.). Pri tem je poudarek na neposrednem delu z mladimi, kjer strokovni delavci težijo k vzpostavitvi odkritega in zaupnega odnosa z otroci in mladostniki. Načela in pristopi preventivnega dela z mladimi so, po mnenju intervjuvancev, v pretežni meri usmerjena na uporabnike s ciljem upoštevanja njihovih želja in potreb.

Cilji so na eni strani usmerjeni v ustvarjanje določenih pogojev in vsebin pri delu z otroci in mladostniki, da bi se ustvarjali pogoji za uvid uporabnika v lastno situacijo in za učenje spoprijemanja z nastalo situacijo. Velik poudarek je tudi na uveljavljanju drugačnih metod dela in na zagotavljanju kakovostnega preživljanja prostega časa. Drugi cilji pa se bolj usmerjajo na odnos med otrokom oz. mladostnikom in strokovnim delavcem, kjer se poudarja zaupnost.

Metode in oblike dela, ki jih razvijajo strokovni delavci pri uveljavljanju konceptov preventivnega dela z mladimi (individualne in skupinske metode dela, splošne in specifične oblike dela), kažejo na nadgrajevanje dosedanjih ustaljenih oblik prakse, ki jih poznamo v socialno varstvenih, vzgojno izobraževalnih in na drugih področjih dela. Raznolike in inovativne metode ter oblike dela se izvajajo v funkciji doseganja zastavljenih ciljev in postavljenih načel dela z mladimi. V tem pogledu intervjuvanci, pri uveljavljanju koncepta preventivnega dela z mladimi, vpeljujejo celo paleto raznovrstnih načel, pristopov, ciljev in metod ter oblik dela. Slednje pomeni premik k neformalnim in novim oblikam dela z mladimi, ki so primerne takrat, ko tradicionalne in formalne metode ter oblike dela postanejo neuspešne.

Ad.3.: Analiza odgovorov na temo poznavanja pasti, kritik, problemov in negativnih posledic uveljavljanja koncepta preventive pokaže, da intervjuvanci nekatere pasti in probleme poznajo zelo dobro, druge pa slabše, ali pa jih sploh ne poznajo. Drugi del odgovorov pa kaže na to, da intervjuvanci določenim pastem in problemom preventivnega dela z mladimi celo pritrjujejo v smislu, da jih ne obravnavajo ali jih ne vidijo kot pasti in kot probleme.

Če se osredotočimo na prvo kritiko, ki se nanaša na generalizacijo pojma preventive, kjer je zadosten kriterij preventive že dober namen, potem v odgovorih kmalu zasledimo, da se vsaj polovica intervjuvancev ne zaveda pasti, ampak jo še dodatno podkrepi s svojimi odgovori, npr. da pri preventivnem delu z mladimi ni negativnih posledic ali slabih stvari in da je preventiva pozitivna, ker dviguje samopodobo otrok in mladostnikov.

Druga kritika preventive opozarja na to, da naj praksa preventivnega ukrepanja ne bi predstavljala zgolj neambicioznih poskusov dopolnjevanja in popravljanja marginalnih vidikov družbenega dogajanja ter na ta način ohranjala obstoječe družbeno dogajanje in odvrča od tega, da bi se lotili bistvenih problemov. Odgovor, da so DCM-ji pri svojem delovanju »nedotakljivi« - lahko razumemo kot poskus ohranjanje obstoječega in kot zavračanje vsakršnih (konstruktivnih) kritik. Drugi odgovori pa posredno opozarjajo na to, da obstoječim osrednjim socializacijskim institucijam (npr.: šolam, Centrom za socialno delo, vzgojnim zavodom itd.) na nek način ustreza nestabilnost delovanja DCM-jev in fluktuacija delovne sile, ker bi v nasprotnem primeru lahko v obstoječi sistem delovanja družbenih institucij vnesli vse preveč alternativnih vsebin in s tem spremenjenega načina razmišljanja ter načina delovanja.

V okviru tretje kritike preventive mnogi avtorji opozarjajo na to, da se pri preventivnih dejavnostih velikokrat izvaja individualizacija družbenih problemov. Probleme otrok in mladostnikov, katerih vzroki so morda širše družbeni, preko preventivnih dejavnosti, individualiziramo. Na ta način se prekriva izvor konfliktov in se dodatno krepí obstoječe družbene skupine ter institucije nasproti posamezniku. Preko odgovorov strokovnih delavcev (neprimeren ali slabonameren način manifestiranja lastnih pričakovanj do otrok in mladostnikov, pretirano poudarjanje lastnih pričakovanj pri delu z mladimi, nekritično prepričanje strokovnih delavcev, ki delajo z mladimi, v svoj prav, itd.) lahko ugotovimo, da se ti vsaj posredno zavedajo tovrstnih pasti. Prav tako to velja za sklop odgovorov, ki se nanašajo na temo stigmatiziranja otrok in mladostnikov s strani strokovnih delavcev (ko le ti vidijo probleme otrok tam, kjer jih ni ali kjer se odvijajo normalni procesi odraščanja) in s strani staršev, katerih otroci so vključeni v DCM-je (starši lahko prepoznajo določne mladostnike kot storilce hujših kaznivih dejanj, ki so vključeni v DCM in se zaradi tega »ustrašijo« za svoje otroke še posebno takrat, če so ti še mlajši. Zaradi tega v nadaljevanju odklonijo sodelovanje).

Četrta kritika preventive se nanaša na preimenovanje kurativnih oblik dejavnosti v preventivne, kjer gre za ohranjanje nadzora nad uporabniki pod krinko pomoči v t.i. preventivnih dejavnostih. Težko bi sklepali, da se intervjuvanci, ki delajo z mladimi, zavedajo tovrstnih pasti preventivnega dela. Posredno lahko sem uvrstimo odgovor enega izmed intervjuvancev, ki govori o tem, da se nekateri preventivni programi za mlade deklarirajo, da delujejo na področju sekundarne preventive, dejansko pa se ukvarjajo s primarno preventivo in delajo z zdravo populacijo mladih, kjer pa gre, po njegovem mnenju, za manj zahtevno strokovno delo. Ti programi ne izpolnjujejo svoje primarne naloge, kljub temu, da so zato ustanovljeni.

Peta kritika preventive se nanaša na domnevno negativistično izhodišče, da se preventivne dejavnosti neposredno utemeljujejo na podlagi preprečevanja nečesa negativnega, kar pa po Deklevi (1990) ne spodbuja razvijanja pozitivnih družbenih vizij, ampak bolj vodi k »popravljalnem« delovanju. Pri analizi ne najdemo odgovora s

strani intervjuvancev, ki bi neposredno opozarjal na tovrstno kritiko. Zelo veliko pa je takšnih odgovorov, za katere lahko rečem, da to negativistično izhodišče samo še podkrepijo, npr. preventivno delo z mladimi, s pomočjo metode skupinskega dela, lahko nekatere mladostnike še dodatno »zbliža« pri skupnem uživanju alkohola, zlasti ob prenehanju obiskovanja DCM-ja, ko so mladostniki prepuščeni samim sebi.

Naslednja nevarnost (na katero venomer opozarja dr. J. Ramovš) pri preventivnem delu je ta, da lahko strokovni delavci, pri informiranju mladih o nevarnostih različnih oblik zasvojenosti (npr. na način podrobne predstavitve), krepijo ravno nasprotni učinek, namesto želenega. Iz odgovorov intervjuvancev je razvidno, da se nekateri tovrstnega problema zelo dobro zavedajo.

Kot zadnje pa lahko pri analizi odgovorov ugotovim tudi to, da se intervjuvanci ne zavedajo pasti »prevencionizma«, kjer gre za ločevanje dejavnosti na »delo« in »preventivno delo«. V zvezi s tem ni bilo nobenega odgovora, ki bi ga lahko uvrstili v ta sklop kritik koncepta preventive. Ob vseh naštetih pasteh in problemih preventive pa lahko dodamo še novega, ki se nanaša na odnos strokovnih delavcev do uporabnikov, kjer eden izmed intervjuvancev opozarja na zelo tanko mejo med strokovnostjo, profesionalnostjo in zasebnostjo.

Tudi zadnji, tretji podtezi lahko pritrdim in rečem, da je pravilna. Intervjuvanci se vsaj posredno zavedajo določenih pasti in negativnih posledic preventivnega dela z mladimi (individualizacija družbenih problemov, preimenovanje kurativnih programov v preventivne, itd.), vendar je njihovo vedenje in znanje o tem šibko. Še bolj kot prva ugotovitev je morda zanimiva slednja, da cela kopica odgovorov ne kaže na to, da bi se intervjuvanci zavedali kakršnih koli pasti in negativnih posledic preventivnega dela z mladimi, ampak so glede na odgovore prepričani v nasprotno. V tem smislu bi lahko rekli, da kar veliko število odgovorov intervjuvancev »podpira« negativistično izhodišče pri izvajanju preventivnega dela z mladimi. Intervjuvanci pojem preventive pogosto generalizirajo, kar kaže na to, da niso seznanjeni s pastmi prevencionizma. Slednja ugotovitev potrjuje, da intervjuvanci, pri implementiranju preventivnega dela z mladimi, premalo poznajo pasti in probleme ter se jih posledično premalo zavedajo.

Tezo, ki sem jo postavil na začetku, da intervjuvanci preventivno delo z mladimi pojmujejo različno in pri tem največkrat slabo poznajo možne negativne učinke praktične implikacije preventive, lahko delno potrdimo. Prvi del teze, da intervjuvanci preventivo pojmujejo različno, vsekakor drži. Drugi del teze pa ne drži v celoti, saj se intervjuvanci nekaterih možnih negativnih učinkov praktične implementacije preventive, zelo dobro zavedajo. Slednji ugotovitvi lahko dodamo, da intervjuvanci svoje slabosti, na področju poznavanja teorije koncepta preventive, uspešno kompenzirajo z raznovrstno in praktično implikacijo koncepta preventivnega dela z mladimi.

6.2.2. Podobnosti in razlike med strokovnimi delavci DCM-jev in Centrov pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči

Druga teza raziskave pravi, *da se delo strokovnih delavcev Centrov, ki delajo z mladimi v okviru javnih pooblastil in storitev razlikuje in hkrati dopolnjuje z delom, ki ga opravljajo strokovni delavci DCM-jev pri vključevanju uporabnikov in družin v proces pomoči,*

- razlike se pojavljajo pri vsebini in obliki konteksta pri delu z uporabniki, v metodah in oblikah dela ter v t.i. prostorskih razlikah,
- strokovni delavci DCM-jev in Centrov sodelujejo na različnih področjih zagotavljanja pomoči uporabnikom in tudi z drugimi institucijami,
- delovanje DCM-jev bistveno prispeva h kakovostnejšemu delu z uporabniki – in s strani strokovnih delavcev Centrov, k bolj celostni obravnavi družine.

Pri pregledu kodiranih intervjujev sem kmalu opazil razliko v vsebini in temah odgovorov intervjuvancev, ko le-ti govorijo o sodelovanju ali o razlikah pri opravljanju strokovnega dela. Ko intervjuvanci govorijo o sodelovanju, govorijo o načinih, oblikah in intenziteti sodelovanja ter o vlogah, ki jih imajo ali jih zavzemajo v procesu sodelovanja. Ko pa je govor o razlikah, se vsebina usmeri na odnose do uporabnikov, staršev, drugih pomembnih, na razlike v metodah in oblikah dela, v načinu delovanja, v strokovni usposobljenosti kadra in o prostorskih razlikah.

Ad.1.: Po mnenju intervjuvancev DCM-jev in Centrov med njimi obstaja kar nekaj bistvenih razlik pri opravljanju dela in pri delovnih nalogah. Razlike med intervjuvanci se opazijo že v odnosu do uporabnikov. Intervjuvanci DCM-jev imajo, za razliko od intervjuvancev Centrov, do otrok in mladostnikov veliko bolj intenziven, osebni, neformalen in posledično zaupen odnos, kar vpliva na vzpostavitev procesa pomoči in na doseganje pozitivnih rezultatov. To je tudi bistvo preventivnega dela z mladimi, kjer lahko otroci in mladostniki vzpostavijo osebne, intenzivne in kontinuirane odnose s strokovnimi delavci DCM-jev in jim pogosteje zaupajo t.i. zamolčane informacije (morebitnih sumih kakršnih koli oblik in vrst zlorab). Tako lahko strokovni delavci DCM-jev izpeljejo postopke, ki pripeljejo do (raz)rešitve problemov in posledično ustvarjajo boljše življenjske pogoje otrok in mladostnikov.

Podobne razlike med intervjuvanci DCM-jev in Centrov se pojavijo tudi v odnosu do staršev ali zakonitih skrbnikov, vendar se pri tem mnenja intervjuvancev razlikujejo. Kljub prepričanju intervjuvancev DCM-jev, da imajo s starši bolj neposreden in manj formalen kontakt, so strokovni delavci Centrov mnenja, da imajo večjo moč in avtoriteto v odnosu do staršev. Razlike se pojavljajo tudi v odnosu do drugih institucij (šole, druge institucije), kjer pri zagotavljanju pomoči otrokom in mladostnikom v procesu šolanja poteka intenzivno sodelovanje med šolo in strokovnimi delavci DCM-jev.

Kar pa se tiče razlik pri vsebinah dela z uporabniki, intervjuvanci menijo, da se vsebine dela v DCM-jih lažje prilagajajo otrokom in mladostnikom in so s tega stališča bolj odprti. Za razliko od Centrov se v DCM-jih izvajajo neformalne vsebine dela. Posledično se vsebine in oblike pomoči orientirajo na potrebe in želje otrok, mladostnikov in staršev. Pri delu z otroci in mladostniki v DCM-jih se pojavljajo tudi določene specifike, kot so npr. intenzivno delo pred prazniki, ko se stiske otrok in mladostnikov še povečajo.

Za razliko od dela v DCM-jih je delo na Centrih omejeno s spoštovanjem zakonodaje, normativov, predpisov. Vsebine se morajo izvajati v skladu z javnimi pooblastili in storitvami, kar pomeni, da imajo strokovni delavci Centra večja pooblastila do staršev v primerjavi s strokovnimi delavci DCM-jev. Delo z otroci in mladostniki ter starši poteka veliko bolj formalno in se izvaja v okviru formaliziranih vsebin dela, npr. zaščita pravic otrok in mladostnikov, izdajanje navodil, odločb in specifičnih ukrepov,

nadzorstvo socialnega varstva itd. Delo strokovnih delavcev Centra je lahko razpršeno tudi na druga področja (delo na področju rejništva, preventive, itd.), kar pa je odvisno predvsem od velikosti in števila zaposlenih na Centrih.

Pri pojmovanju razlik je zanimivo tudi to, da pri intervjuvancih Centrov prevladuje mnenje, da obstajajo razlike tudi pri načinih dela z otroci, mladostniki in starši. Odgovori intervjuvancev DCM-jev se pri tem bistveno ne razlikujejo od odgovorov intervjuvancev Centrov. Tako eni kot drugi govorijo o elementih svetovalnega dela z uporabniki; individualnih ali skupinskih pogovorih, o vodenju, spremljanju in informiranju uporabnikov, o sodelovanju in koordiniranju z drugimi pomembnimi pri vzpostavljanju socialne mreže pomoči itd. Vsi odgovori kažejo na težnjo po uveljavljanju in implementaciji socialnih konceptov dela z mladimi. Gledano z vidika konteksta, v katerem se tovrstno delo izvaja; ali gre za formalne ali neformalne oblike dela, ali se vsebine dela izvajajo v skladu z določenimi javnimi pooblastili in storitvami ali se izvajajo na podlagi prostovoljne, samoiniciativne udeležbe uporabnikov in podobno, pa vidimo, da so razlike precejšnje.

Razlike se pojavljajo tudi pri izvajanju oblik dela z mladimi. Intervjuvanci DCM-jev se pri tem soočajo z vidno manjšimi omejitvami v primerjavi z intervjuvanci Centrov. V okviru Centrov se običajno izvaja metoda dela z individualnim primerom in samo določene skupinske metode dela (npr. delo z družino, timsko delo). V DCM-jih pa se izvajajo še skupnostne in druge metode dela, ki pa so na Centrih redkejša (vsebinsko različne delavnice, tabori itd.).

Delo v DCM-jih poteka najbolj intenzivno v popoldanskem času, ko otroci in mladostniki pridejo iz šole in v času počitnic. Delovni čas DCM-jev je zato razpotegnjen čez vse delavnice, kar pa po mnenju intervjuvancev DCM-jev prinaša tudi določene dodatne obremenitve, npr. intenzivno delo pred prazniki. Razlike so tudi v tem, da so DCM-ji največkrat dislocirani od Centrov. Njihovi prostori so običajno veliko bolj prijazni otrokom in mladostnikom, ki jih pogosto lahko tudi sami opremijo ter oblikujejo in se zato v njih počutijo bolje. Kar pa se tiče strokovnosti in izobrazbe zaposlenih na Centrih ter v DCM-jih je razlika v tem, da so na Centrih lahko zaposleni samo strokovni delavci s primerno izobrazbo in z opravljenim strokovnim izpitom. To v praksi velja tudi za DCM-je, s tem, da so v DCM-jih lahko kot laični (preko programa javnih del) ali pogodbeni delavci zaposlene tudi osebe z drugačno (»neustrezno«) izobrazbo, vendar zaradi tega niso nič manj primerni za delo z otroci in mladostniki.

Ugotavljam, da se največje razlike, pri vključevanju uporabnikov v proces pomoči, med intervjuvanci DCM-jev in Centrov pojavljajo pri vsebinah in v kontekstu dela z otroci, mladostniki in starši. Precejšnje razlike se pojavljajo tudi glede možnosti izvajanja različnih metod in oblik dela z mladimi ter glede prostorskih danosti. Raziskava je pokazala, da se pojavljajo precejšnje razlike v kakovosti odnosa z uporabniki in glede konteksta, v katerem strokovni delavci delajo z uporabniki. Precej drugačen pa je tudi delovni čas. Glede strokovnosti in izobrazbe zaposlenih na Centrih in v DCM-jih je zaznati le manjše razlike.

Ad.2.: Sodelovanje med strokovnimi delavci Centrov in DCM-jev je po njihovem mnenju dobro, redno, intenzivno in kompleksno. V nadaljevanju lahko iz odgovorov intervjuvancev ugotovimo, da sodelovanje poteka v več fazah vključitve otroka,

mladostnika ali družine v DCM. Strokovni delavci DCM-jev, kot tudi Centrov, zelo veliko skrbi namenjajo t.i. *fazi vključevanja* otrok in mladostnikov v dejavnosti DCM-jev. Zato poteka usklajeno informiranje, novačenje in spremljanje uporabnikov iz obeh strani ter nadaljnje medsebojno usklajevanje in informiranje.

V naslednji fazi, ko je otrok, mladostnik ali celotna družina že dlje časa vključena v DCM (ki jo lahko imenujemo kot *faza aktivne vključenosti*), se intervjuvancem Centrov zdi pomembno to, da se uporabnike v sodelovanju s strokovnimi delavci DCM-jev motivira in krepi pri vključevanju v DCM in se jim pri tem nudi podpora pri razreševanju nastale problematike (vzpostavljanje širše socialne mreže, omogočanje podpore staršem, itd.). Iz števila odgovorov s strani intervjuvank Centrov sklepam, da jim je zelo pomembno, če pri svojem delu z otroci in mladostniki ter starši, v okviru izvajanja javnih pooblastil, lahko ponudijo alternativo, v obliki delovanja DCM-jev. Ko je otrok ali mladostnik vključen v DCM, se jim zdi pomembno, da v programu ostane vključen dlje časa. Zato intervjuvanke Centrov, v tej drugi fazi, svojo vlogo vidijo predvsem v omogočanju podpore tako družini; otrokom in staršem, kot tudi strokovnim delavcem DCM-jev. Na ta način se soustvarjajo nove možnosti in okoliščine za bolj kakovostno življenje tako otrok in mladostnikov, kot tudi celotne družine. Pomembna naloga socialnega dela, pri reševanju kompleksnih psihosocialnih težav otrok in mladostnikov, je ravno vzpostavitev primerne socialne mreže vseh udeleženi v problemu in omogočanje novega učenja ter novih izkušenj. Cilj sodelovanja strokovnih delavcev DCM-jev in strokovnih delavcev Centrov je ustvarjanje posebnega mesta pomoči, kjer se združijo strokovne sile v posebnem projektu za otroka ali družino.

Sodelovanje poteka še v okviru timskih sestankov, ki so namenjeni usklajevanju dela in enotnemu nastopanju pred otroci in mladostniki in njihovimi starši. Sodelovanje poteka tudi z lokalno skupnostjo (šola, drugimi ne-vladnimi institucijami), da bi zagotovili elemente zagovorništva in vzpostavili mreže socialne pomoči. Poleg vzpostavitve primerne socialne mreže pomoči otrokom in mladostnikom ter zagotovitve aktivne udeležbe vseh članov družine je pomembno tudi to, da se ustvarijo pogoji za interdisciplinarno reševanje problemov, kjer se lahko vključijo še t.i. »drugi pomembni«; šola, zdravstveni dispanzer, sosedje, skupnost itd.

Prihodnost delovanja DCM-jev, kot so jo povzeli nekateri intervjuvanci DCM-jev, pa bo v prizadevanju vključitve otrok in mladostnikov z že znanimi težavami v dejavnosti DCM-jev, še preden so o težavah otrok in mladostnikov obveščeni na Centru. DCM-ji, v takih primerih, nastopajo v funkciji »prestrezanja« tovrstnih otrok in mladostnikov in jih skušajo predhodno preventivno vključevati v bolj neformalne oblike obravnave, kot alternativa formalni obravnavi s strani Centrov, pravosodja, šole itd. Tako se otrokom in mladostnikom že zelo kmalu omogoči pomoč in dostop do ustreznih strategij (pre)živetja, ki naj bi bile po mnenju uporabnikov bolj učinkovite, produktivnejše in ustrežnejše od prejšnjih.

Pri oblikah medsebojnega sodelovanja strokovnih delavcev je zanimivo to, da sodelovanje ne poteka samo klasično prek telefona ali osebnega pogovora, ampak se strokovni delavci Centrov aktivno vključujejo v projekte taborjenja. Formalno sodelovanje med strokovnimi delavci pa je predvsem pomembno v fazi zaščite otrok in mladostnikov pred (nadaljnimi) zlorabami in zanemarjanji. Med intervjuvanci pa je seveda bolj zaželeno neformalno in neformalizirano sodelovanje strokovnih delavcev.

Zanimivo je dejstvo, da so intervjuvanci, pri podajanju odgovorov na vprašanje glede medsebojnega sodelovanja, govorili o svojih vlogah pri delu z uporabniki. Pri tem pa so poudarjali razlike, ki se pojavljajo v okviru vlog, kar je na prvi pogled morebiti kontradiktorno, saj so se vprašanja nanašala na medsebojno sodelovanje in ne na razlike pri delu. Vendar v nadaljevanju ugotovimo, da so strokovni delavci na ta način lažje osvetlili eno izmed - za njih verjetno bistvenih - področji medsebojnega sodelovanja in to na način, da so definirali medsebojne vloge v kontekstu sodelovanja.

Tako so intervjuvanci Centrov in DCM-jev ugotovili, da so njihove vloge v okviru medsebojnega sodelovanja različne. Intervjuvanci menijo, da je vloga strokovnih delavcev Centrov, pri delu z uporabniki, veliko bolj formalna, npr. delovanje v postopkih formalne obravnave. Poleg formalnega zastopanje otrok in mladostnikov ter odkrivanja in vodenja postopkov v zvezi z zlorabami otrok ali kakršnim koli neprimernim ravnanjem, je njihova vloga tudi poglobljeno strokovno delo z otroci in mladostniki ter starši (individualno načrtovanje, koordinatorstvo, informiranje strokovnih delavcev DCM-jev itd.).

Ob pomoči delovanja DCM-jev gre pri strokovnih delavcih Centrov zaslediti premik iz administrativnega ravnanja v kompleksnejše socialno delo, ki je bolj strokovno, učinkovitejše in bolj transparentno. To pa hkrati pomeni, da so socialno varstvene storitve nujen način izvajanja pooblastil, vendar zgolj omejevanje na izvajanje javnih pooblastil še zdaleč ni ustrezno. Centri za socialno delo so, po Zakonu o socialnem varstvu, temeljna institucija pri zagotavljanju pomoči in podpore pri reševanju socialnih problemov in stisk ljudi. V okviru izvajanja socialno varstvene storitve - pomoč družini za dom (kjer gre za urejanje odnosov med družinskimi člani, pomoč pri družini za opravljanje vsakdanjih življenjskih nalog itd.) so DCM-ji postali nepogrešljivi del psihosocialnega dela z otroci in mladostniki z že znanimi težavami.

V tem pogledu je treba opozoriti na vlogo strokovnih delavcev DCM-jev, ki je po mnenju intervjuvancev zelo podobna vlogi strokovnih delavcev Centrov, s tem, da v DCM-jih delo z otroci in mladostniki (učenje socialnih veščin, norm, samostojnosti, taborjenje itd.) poteka bolj neformalno, zaradi česar pa ni manj strokovno. Formalna vloga strokovnih delavcev DCM-jev se pojavi predvsem v postopkih zaščite otrok in mladostnikov pred različnimi oblikami zlorab in zastopanje uporabnikov v odnosu do drugih institucij. Na ta način se s pomočjo DCM-jev razširja in dviguje kakovost ponudbe socialno varstvenih storitev otrokom in družinam v stiski na višjo in bolj kompleksno raven. V kontekstu zadnjega dela analize intervjujev govorimo o rezultatih, ki jih prinaša sodelovanje strokovnih delavcev in delovanje DCM-jev v okviru Centrov.

Pri tem je zanimivo to, da so intervjuvanci DCM-jev, kot tudi Centrov, izpostavili dejstvo, da so strokovni delavci DCM-jev pri svojem delovanju enakopravni, samostojni in svobodni. Slednje si lahko razložimo s tem, da se še vedno čuti vpliv prvotnega namena delovanja DCM-jev, ki so po večini nastali z namenom nadgradnje socialno varstvene storitve – pomoč družini za dom. To je dejstvo, ki ga ne smemo pozabiti, vendar pa morajo biti DCM-ji v svojem delovanju avtonomni in morajo delovati kot samostojne enote Centrov in ne kot »podaljšana roka« kakršnega koli nadzora. Rešitev slednjega je verjetno v konstantnem sodelovanju DCM-jev s Centri (in obratno), v iskanju vmesnega prostora med različnimi izvajalci tovrstne

pomoči in v nenehnem preverjanju pozicije in sledenju vizijam DCM-jev (definiranje poslanstva, strategij, namena, načel in ciljev DCM-jev). Nekateri intervjuvanci DCM-jev pa celo trdijo, da je delovanje DCM-jev v strokovnem, vzgojnem in terapevtskem smislu boljše, kar pa bi bilo vredno premisleka in ustreznih strokovnih analiz.

V tem pogledu lahko potrdimo predhodno postavljeno podtezo, da strokovni delavci DCM-jev in Centrov sodelujejo v vseh fazah vključevanja uporabnikov v DCM-je. Sodelovanje poteka pri zagotavljanju različnih oblik pomoči uporabnikom (informiranje, novačenje, spremljanje itd.), pri skupnem nastopanju do predstavnikov drugih institucij z namenom zagotavljanja primerne socialne mreže pomoči za uporabnike in interdisciplinarnega reševanje problemov. Sodelovanje je v tem pogledu vsebinsko pestro, konstantno in vedno bolj kompleksno.

V zadnjem obdobju se pojavljajo potrebe po drugačnih in predvsem neformalnih oblikah sodelovanja (npr. vključevanje strokovnih delavcev Centrov v projekte taborjenja), potrebe po definiranju sodelovanja v kontekstu osvetlitve lastnih vlog na področju preventivnega dela z mladimi, še preden so otroci in mladostniki vključeni v obravnavo na Centrih. Skozi analizo odgovorov intervjuvancev smo ugotovili, da sodelovanje strokovnih delavcev in delovanje DCM-jev, v okviru Centrov, prinaša premike v delovanju strokovnih delavcev Centrov. Ti z administrativnega dela prehajajo v kompleksnejše socialno delo z uporabniki. DCM-ji tako pomenijo razširitev in dvig kakovosti ponudbe socialno varstvenih storitev v podporo otrokom in mladostnikom.

V odgovorih intervjuvancev sem zasledil tudi potrebo po poudarjanju avtonomnosti in svobodnega delovanja DCM-jev, ki pa se ne nanaša neposredno na prvotno temo vprašanja.

Ad.3.: Kot smo ugotovili že pri predhodni analizi rezultatov, delovanje DCM-jev po mnenju intervjuvank Centrov v bistveni meri prispeva k njihovem kakovostnejšemu delu z uporabniki in k celostni obravnavi družine. DCM-ji za intervjuvanke Centrov predstavljajo nadgradnjo njihovega dela v okviru javnih pooblastil in storitev, v smislu razširitve in dviga ponudbe socialno varstvenih storitev na višjo in bolj kompleksno raven. To pomeni, da se v okviru DCM-jev lahko izvajajo različne vsebine in oblike dela z otroci in mladostniki ter s starši, ki bi se v okviru Centrov izvajali s težavo. Strokovno delo z otroci in mladostniki v okviru DCM-jev po mnenju intervjuvank Centrov prispeva k zmanjšanju števila sklepov s strani sodišča o namestitvah v stanovanjske skupine, zavode, itd. Pomembno je tudi, da DCM-ji delujejo v domačem okolju (potencialnih) uporabnikov in da so prostorsko opredeljeni in usmerjeni na krajevno mladino ali mladino mestnega predela v katerem delujejo.

Za intervjuvanke Centrov je pomembno, da DCM-ji (p)ostanejo vsebinsko bogati, široki in odprti za različne pobude s strani otrok in mladostnikov, da vsakdo najde nekaj zase. Na ta način se v DCM-jih implementirajo osnovni metodični in strukturalni pogoji dela z mladimi, ki težijo k zagotavljanju odprtosti; odprtost ciljev in ciljnih skupin, prostovoljna udeležba, časovna in vsebinska raznolikosti in zagotavljanje diskurzivnosti (nenehno pogajanje o vsebini, ciljih, metodah in konkretni izvedbi, itd). Po mnenju intervjuvank Centrov je nujno, da so DCM-ji dostopni in odprti v popoldanskem času in v času šolskih počitnic.

DCM-ji v odnosu do otrok, mladostnikov in staršev, po mnenju intervjuvank Centrov, doprinesejo razbremenitev v smislu vzpostavljanja celostne skrbi za družino, ki je v obravnavi na Centru. DCM-ji preko različnih metod in oblik dela otrokom in mladostnikom nudijo pomoč in dostop do lastnih ustvarjalnih strategij preživetja, kar predstavlja razbremenitev za starše, kot tudi za otroke in mladostnike. Vključitev otrok in mladostnikov v DCM-je staršem predstavlja pomoč in razbremenitev pri šolanju, vzgoji in pri vzpostavljanju odnosa do lastnih otrok, zato so pripravljene veliko bolje sodelovati s strokovnimi delavci Centrov. S tem se vzpostavlja vedno večje zaupanje strokovnih delavcev Centrov do strokovnih delavcev DCM-jev. Še več, intervjuvanke Centrov si v strokovnem in osebnem smislu težko prestavljajo, da bi svoje delo v okviru javnih pooblastil in storitev opravljali brez delovanja DCM-jev. Tako delovanje DCM-jev bistveno prispeva h kakovostnejšemu delu z uporabniki in k celostni obravnavi družine s strani strokovnih delavcev Centrov.

Za zaključek lahko potrdim na začetku postavljeno tezo, da se delo strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov v različnih pogledih in na različnih področjih dela razlikuje in dopolnjuje. Poleg tega pa sodelovanje strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov na različnih področjih vključevanja uporabnikov v proces pomoči prinaša raznolike pozitivne učinke in rezultate.

6.2.3. Potrebna teoretična in praktična znanja strokovnih delavcev DCM-jev pri preventivnem delu z mladimi

Tretja teza se glasi; *strokovni delavci DCM-jev pri svojem delu z mladimi uporabljajo širok spekter teoretičnih in praktičnih strokovnih znanj.*

Kot smo ugotovili iz raziskave, se strokovni delavci DCM-jev soočajo s celo kopico strokovnih in praktičnih znanj, ki so potrebna za kakovostno delo z mladimi. Osnovno prizadevanje intervjuvancev DCM-jev je na eni strani usmerjeno v razumevanje psihologije otroštva in odraščanja, dinamičnih procesov v družini, komunikacijo in specialistična znanja s področja svetovalnega dela z družino. Na drugi strani pa želijo intervjuvanci DCM-jev otrokom in mladostnikom ponuditi tudi neposredno izkušnjo, ki omogoča učenje na kognitivnem in emocionalnem nivoju. Da lahko uspešno podpirajo osebni, družbeni in izobraževalni razvoj mladih morajo biti strokovni delavci DCM-jev je »na tekočem« tudi z aktualnimi dogodki na mladinski sceni,

Poleg teoretičnih, praktičnih in aktualnih znanj so za intervjuvance DCM-jev pomembne tudi osebne lastnosti. Intervjuvanci DCM-jev se zavedajo, da predstavljajo mladim vzor, določen model, ki s svojimi stališči, načinom vedenja, strategijami, predsodki in navadami vplivajo na otroke oz. mladostnike. Za uspešno delo z mladimi je po mnenju intervjuvancev DCM-jev pomembna humanistična ali altruistična naravnost, ki se kaže v veselju do dela z mladimi in ki rezultira v večji zaupnosti otrok in mladostnikov do strokovnih delavcev DCM-jev.

Za uspešno delovanje DCM-jev pa najpogosteje ne zadostujejo samo specialistična znanja s področja dela z mladimi. Priporočljivo je, da imajo strokovni delavci DCM-jev še dodatna znanja in veščine, ki se navezujejo na uspešno finančno poslovanje, vodenje in organiziranje ostalih zaposlenih v DCM-jih, komuniciranje z javnostjo in s financerji. Zaželeno pa so tudi osnovna, vsakdanja znanja o hišnih opravilih (npr. popravilo ključavnice ali menjava žarnice).

V tem pogledu lahko potrdimo postavljeno tezo, da morajo strokovni delavci DCM-jev pri svojem delu obvladati širok spekter raznovrstnih teoretičnih in praktičnih strokovnih znanj za kakovostno izvajanje preventivnega dela z mladimi in za uspešno delovanje DCM-jev.

6.2.4. Uveljavljanje sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi v DCM-jih in nadaljnja razmišlja o (so)delovanju ter razvoju DCM-jev v prihodnje.

Zadnja, četrta teza se glasi, da *DCM-ji delujejo na podlagi sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi, zato pri izvajanju dejavnosti upoštevajo podobna načela, uporabljajo podobne metode in oblike dela z mladimi ter sledijo podobnim ciljem.*

Četrto tezo bom v nadaljevanju analiziral iz dveh zornih kotov. Odgovori intervjuvancev potrjujejo prvi del teze, da DCM-ji delujejo po sodobnih konceptih preventivnega dela z mladimi. DCM-jih pri preventivnem delu z mladimi uveljavljajo sodobna načela in pristope, kjer se upoštevajo načela *odprtosti*; prostovoljnega vključevanja otrok in mladostnikov v dejavnosti DCM-jev, *vmesnosti*; ne institucionalnega in ne-šolskega dela z otroci in mladostniki, delovanja v vmesnem prostoru med družino, Centrom in šolo in *diskurzivnosti*; upoštevavanja individualnega pristopa pri delu z otroci in mladostniki.

Tudi cilji, ki so jih intervjuvanci našli, sledijo sodobnim osnovnim funkcijam preventivnega dela z mladimi; *preventivna funkcija* - pomoč pri ponovni reintegraciji otrok in mladostnikov v družbo, *pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja* - omogočanje podpore in krepitev elementov odgovornosti pri mladih, *usmerjenost v izobraževanje in usposabljanje* - učenje mladih vztrajnosti, odpovedovanja, prilagajanja, strpnosti, tolerance in medsebojne pomoči, *usmerjenosti v organiziranje prostega časa* - seznanjanje z različnimi možnostmi preživljanja prostega časa in *omogočanje identifikacije z vzori* - omogočanje mladim čim več situacij, znotraj katerih bodo lahko uspešni in kjer bodo dobili pozitivno izkušnjo.

Posebej izrazito pa se uveljavljajo sodobni koncepti preventivnega dela z mladimi preko metod in oblik dela, ki se izvajajo v DCM-jih. Pri metodi dela z individualnim primerom se uveljavljajo sodobni socialno-delavski koncepti individualiziranega pristopa, s poudarkom na vzpostavitvi in sodelovanju celotne socialne mreže pomoči (staršev, strokovnih delavk Centrov, šole in drugih pomembnih). Največ maneverskega prostora, pri uveljavljanju sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi, imajo intervjuvanci DCM-jev ravno pri razvijanju skupinskih oblik dela; pri različnih neformalnih oblikah dela z mladimi in pri razvijanju timskega ter terenskega ali uličnega dela.

Vedno večji poudarek pa intervjuvanci DCM-jev namenjajo metodi skupnostnega socialnega dela, ki je pri izvajanju preventivnega dela z mladimi še vedno v razvojni fazi. Ravno skupnostno socialno delo lahko v pretežni meri prispeva k uveljavljanju in delovanju DCM-jev v lokalni skupnosti in pri uveljavljanju načela vzajemnosti delovanja. Več ko DCM-ji doprinesejo lokalnim skupnostim, večja je njihova razpoznavnost in večje so možnosti za vključevanja otrok in mladostnikov, ki se soočajo s težavami. Vzporedno s tem pa se, ob vključitvi otrok in mladostnikov v DCM-je, zmanjšuje stigmatizacija in odpor lokalne skupnosti do tovrstne populacije

mladih. Tako se povečujejo njihove možnosti za aktivno vključevanje v avtohtono okolje.

Intervjuvanci DCM-jev se pri uveljavljanju lastne vloge, zavedajo Mrgoletovega (2003) koncepta učenja po modelu in humanistične naravnosti, ki pomeni korak naprej pri vzpostavljanju tesnega osebnega odnosa z otroci in mladostniki ter posledično pozitivnega (raz)reševanja njihove situacije. S tem smo potrdili prvi del teze, da DCM-ji delujejo na podlagi sodobnih konceptov preventivnega dela z mladimi.

Drugi del teze predstavlja trditev, da strokovni delavci DCM-jev, kot tudi Centrov, podobno razmišljajo o nadaljnjem so-delovanju in razvoju DCM-jev v prihodnje. Če se vstavimo pri konceptualizaciji nadaljnega sodelovanja in razvoja DCM-jev ugotovimo, da se tako intervjuvanci DCM-jev, kot tudi Centrov, strinjajo, da bi DCM-ji morali še naprej obstajati kakršni so in da naj ne bi delovali mimo Centrov. DCM-ji naj bi delovali kot mreža paralelnih institucij Centrov, po predlogu ene izmed intervjuvank Centrov, pa bi jih bilo potrebno formalizirati s pomočjo zakonodaje. Ker so DCM-ji, po mnenju intervjuvancev, profesionalno in prostorsko pomembni za otroke in mladostnike je nujno, da so njim čim bolj dostopni.

Zelo podobno mnenje imajo intervjuvanci DCM-jev in Centrov tudi glede medsebojnega sodelovanja. Menijo, da je nenehno sodelovanje, ki naj bi bilo konstantno in kakovostno, nujno. Sodelovanje je, po mnenju intervjuvancev DCM-jev, pomembno tudi zaradi pretoka ciljne populacije in zaradi vloge strokovnih delavcev Centrov, ki jo imajo kot posredniki med uporabniki in DCM-ji. Pri tem pa si intervjuvanci Centrov želijo, da bi bili bolj vključeni pri organizaciji in načrtovanju nadgrajevanja DCM-jev.

Razlike med intervjuvanci DCM-jev in Centrov se pojavijo pri pojmovanju nadaljnega razvoja in nadgradnje delovanja DCM-jev. Pri vprašanju nadaljnega razvoja DCM-jev so se intervjuvanci DCM-jev osredotočili na načela delovanja (pod)programov znotraj DCM-jev (koordinacija in medsebojno informiranje (pod)programov pri obravnavi uporabnikov) in na odnos do uporabnikov (uporabnik kot uporabnik in ne uporabnik kot nešteto storitev). Na drugi strani pa je nadgrajevanje DCM-jev odraz potreb otrok, mladostnikov in staršev s katerimi se soočajo strokovni delavci Centrov pri svojem delu, v smislu nadgrajevanja DCM-jev v bivalni ali spalni del in izvajanja specialističnih dejavnosti za mladoletne storilce kaznivih dejanj itd.

Glede ciljne populacije se intervjuvanci strinjajo na točki, da so DCM-ji namenjeni otrokom in mladostnikom, ki so k njim napoteni s strani Centrov in se soočajo s težavami v procesu odraščanja. Po mnenju intervjuvancev DCM-jev bi bilo vanje treba vključiti tudi tiste otroke in mladostnike, ki ne obiskujejo nobenega izmed drugih prostočasnih programov in v program pritegniti tiste otroke in mladostnike, ki nimajo večjih težav v procesu odraščanja in ki po mnenju intervjuvank Centrov predstavljajo tako imenovano »zdravo jedro«.

Določene razlike se pojavljajo tudi pri vprašanju vsebin in metod dela z otroci in mladostniki. Intervjuvanci Centrov si želijo, da bi bili DCM-ji bolj dejavni na področju primarne preventive. Intervjuvanci DCM-jev pa si želijo razvijati metode skupnostnega socialnega dela in neformalnih vsebin dela z mladimi, ki pomenijo

odmik od pomoči pri učenju. Verjetno pa bi se intervjuvanci DCM-jev strinjali z intervjuvanci Centrov, da programi in vsebine ne smejo biti predpisani vnaprej, ampak se morajo oblikovati sproti, glede na potrebe otrok in mladostnikov.

Tako intervjuvanci DCM-jev, kot tudi intervjuvanci Centrov se strinjajo, da bi bilo treba v prihodnje zagotoviti stabilno financiranje za nemoteno delovanje DCM-jev in nekako preprečiti nadaljnjo fluktuacijo strokovnih, kot tudi laičnih delavcev v DCM-jih, ki slabo vpliva tako na uporabnike kot na delovanje DCM-jev. Intervjuvanci Centrov želijo, da bi DCM-ji v prihodnje imeli primerne in dovolj velike prostore za izvedbo načrtovanih dejavnosti in da bi bili locirani v kraju, kjer se nahaja potencialna ciljna populacija, vendar ne predaleč od Centrov. Ob tem pa si še želijo, da bi DCM-ji bolje sodelovali z lokalnimi organizacijami, kot tudi z organizacijami iz tujine, ki delujejo na področju dela z mladimi.

Zadnji del teze lahko le delno potrdimo. Res je, da so pogledi intervjuvancev DCM-jev in Centrov na nadaljnje delovanje in razvoj DCM-jev bolj ali manj podobni, vendar med njimi še vedno prihaja do različnih pogledov, predvsem pri vprašanih nadaljnje nadgradnje DCM-jev in pri metodah ter vsebinah dela z mladimi.

7. SKLEPI

Na podlagi rezultatov raziskave lahko povzamemo naslednje sklepe:

- intervjuvanci DCM-jev in Centrov, ki delajo na področju preventivnega dela mladimi, različno pojmujejo koncept preventive. Intervjuvanci preventivo najlažje opredelijo skozi opise praktične implementacije preventivnega dela z mladimi, skozi področja delovanja preventive ter preko opisov ciljne populacije. Intervjuvanci dobro poznajo osnovne oblike preventive in razlike med primarno in sekundarno preventivo, slabše pa razlike med sekundarno in terciarno preventivo. Intervjuvanci so torej bolj usmerjeni v praktično izvajanje preventive, manj pa poznajo teoretične koncepte preventive.
- Pri praktični implementaciji konceptov preventivnega dela z mladimi, intervjuvanci uporabljajo raznovrstna načela, pristope, metode in oblike dela ter sledijo različnim ciljem. Načela in pristopi so kreativni in inovativni ter pomenijo odmik od ustaljenih in formalni oblik dela, kot jih poznamo v osrednjih ustanovah socializacije (šola, športna in kulturna društva, klubi, itd.). Metode dela in cilji se prilagajajo željam in potrebam otrok ter mladostnikov, pri čemer se v ospredje postavlja zaupen odnos med strokovnim delavcem in mladostnikom ter kreativno preživljanje prostega časa. Metode preventivnega dela z mladimi pomenijo nadgradnjo ustaljenih oblik prakse pri delu z mladimi.
- Intervjuvanci se nekaterih kritik in problemov preventivnega dela z mladimi (dokaj) dobro zavedajo (npr. neambiciozni poskusi dopolnjevanja in popravljanja marginalnih vidikov družbenega dogajanja, individualizacija družbenih problemov, preimenovanje kurativnih dejavnosti v preventivne, neprimerno informiranje o različnih oblikah zasvojenosti), druge pa poznajo zelo slabo ali jih sploh ne poznajo (npr. generalizacija pojma preventive, pasti prevencionizma).
- Največje razlike se, pri vključevanju uporabnikov v proces pomoči, med intervjuvanci DCM-jev in Centrov pojavljajo pri vsebinah in v kontekstu dela z otroci, mladostniki in starši. Vsebine dela intervjuvancev Centrov se, za razliko od dela v DCM-jih, veliko težje prilagajajo uporabnikom, saj delo z uporabniki poteka v kontekstu spoštovanja oz. uveljavljanja zakonskih in drugih pravno formalnih aktov. Precejšnje razlike se pojavljajo tudi glede možnosti izvajanja različnih metod in oblik dela z mladimi, kjer so intervjuvanci Centrov omejeni na izvajanje metode z individualnim primerom in na določene skupinske oblike dela z uporabniki in s predstavniki različnih institucij. Precejšnje razlike se pojavljajo še pri oceni kakovosti odnosa intervjuvancev z uporabniki, saj otroci in mladostniki bolj zaupajo strokovnim delavcem DCM-jev.
- Precej drugačen je tudi delovni čas. Na Centrih delo poteka v dopoldanskem času in po ustaljenem urniku, v DCM-jih pa poteka delo v popoldanskem času, pred prazniki in počitnicami, ko se stiske otrok in mladostnikov še dodatno povečujejo. Večje razlike med Centri in DCM-ji se pojavljajo tudi pri umeščenosti in dojemanju delavnega prostora s strani uporabnikov. DCM-ji so običajno dislocirani od Centrov in bolj prijazni uporabnikom. Manjše razlike

obstajajo še na področju strokovnosti in izobrazbe zaposlenih na Centrih in v DCM-jih. Strokovni delavci morajo povsod dosegati primerno stopnjo izobrazbe in strokovnosti, razlike pa se pojavljajo v možnostih zaposlovanju pogodbenih in laičnih delavcev, kjer imajo DCM-ji več maneverskega prostora. Ne obstajajo pa večje razlike pri uveljavljanju načel dela z mladimi, ker tako intervjuvanci DCM-jev, kot tudi Centrov uveljavljajo socialno delavske koncepte pri delu z mladimi.

- Intervjuvanci DCM-jev in Centrov med seboj sodelujejo v vseh fazah vključevanja otrok in mladostnikov v DCM-je. Medsebojno sodelovanje poteka tudi v okviru zagotavljanja različnih oblik pomoči uporabnikom in pri skupnem nastopu do predstavnikov drugih institucij. Poteka pa predvsem z namenom zagotavljanja primerne socialne mreže pomoči uporabnikom in uveljavljanja interdisciplinarnega reševanja problemov. Sodelovanje je v tem pogledu vsebinsko pestro, konstantno in vedno bolj kompleksno.
- V okviru sodelovanja se odpirajo še nove potrebe po drugačnih in neformalnih oblikah sodelovanja (npr. vključevanje strokovnih delavcev Centrov v projekte taborjenja), potrebe po definiranju medsebojnega sodelovanja v kontekstu osvetlitve lastnih vlog na področju preventivnega dela z mladimi, kjer se otroci in mladostniki vključijo v DCM-je še preden pride do obravnave na Centrih. Rezultati sodelovanja intervjuvancev in delovanja DCM-jev, v okviru Centrov, se kažejo tudi v tem, da prihaja do sprememb pri delovanju strokovnih delavcev Centrov. Le-ti iz administrativnega dela prehajajo na kompleksnejše socialno delo z uporabniki. DCM-ji tako pomenijo razširitev in dvig kakovosti ponudbe socialno varstvenih storitev v podporo otrokom, mladostnikom in staršem.
- Delovanje DCM-jev za intervjuvancev Centrov (v konceptualnem smislu) pomeni nadgradnjo javnih pooblastil in storitev na višjo in kompleksnejšo raven obravnave ter dvig in razširitev ponudbe socialno varstvenih storitev za uporabnike. V tem pogledu so DCM-ji vsebinsko bogati, široki in odprti za vključitev različnih ciljnih skupin uporabnikov. Glede ciljne populacije so DCM-ji usmerjeni na mladino lokalne skupnosti, v kateri delujejo. DCM-ji skozi svoje delovanje implementirajo osnovne metodične in strukturalne pogoje dela z mladimi in tako uporabnikom omogočajo dostop do lastnih ustvarjalnih strategij preživetja.
- Delovanja DCM-jev po mnenju intervjuvancev Centrov prinaša naslednje rezultate:
 - zmanjšanje števila sklepov s strani sodišča o namestitvah otrok in mladostnikov v različne socialno varstvene zavode in druge formalne oblike varstva,
 - razbremenitev intervjuvancev Centrov pri vzpostavitvi celostne skrbi za družine, ki so obravnavane na Centrih, kar v nadaljevanju pomeni večje zaupanje intervjuvancev Centrov do strokovnih delavcev DCM-jev,
 - razbremenitev staršev pri vzgoji otrok in posledično boljše sodelovanje staršev s strokovnimi delavci Centrov,
 - intervjuvanci Centrov si v osebnotnem in profesionalnem smislu ne predstavljajo svojega dela brez delovanja DCM-jev.

- Strokovni delavci DCM-jev morajo pri svojem delu z mladimi obvladati raznovrstna strokovna in teoretična znanj s področja psihologije (psihologija otroštva, odraščanja in družinske dinamike), komunikacije in svetovalnega dela z družino. Poleg tega si morajo pridobiti čim več praktičnih znanj in izkušenj s področja izvajanja konkretnih vsebin in oblik dela z otroci in mladostniki, ki omogočajo neposredno izkušnjo kognitivnega in emocionalnega učenja. Pomembno je tudi to, da so strokovni delavci DCM-jev seznanjeni z aktualnim dogajanjem na področju mladinske (sub)kulture.
- Poleg teoretičnih in praktičnih znanj, pri delu z mladimi v okviru DCM-jev, so pomembne še osebne lastnosti strokovnih delavcev, saj mladim predstavljajo referenčni model ali vzor. Pri delu z mladimi v okviru DCM-jev je pomembna humanistična in altruistična naravnost strokovnih delavcev. Za uspešno vodenje in upravljanje DCM-jev so potrebna znanja s področja finančnega poslovanja, vodenja in organizacije dela, znanja s področja komuniciranja z javnostjo in financerji ter vsakdanja znanja o hišnih opravilih.
- DCM-ji pri svojem delovanju uveljavljajo sodobna načela in pristope preventivnega dela z mladimi (odprtost, vmesnost in diskurzivnost). Cilji sledijo osnovnim funkcijam preventivnega dela z mladimi (preventivna funkcija, pomoč pri urejanju vsakdanjega življenja, usmerjenost v izobraževanje, usposabljanje in v organizacijo prostega časa ter omogočanje identifikacije z vzori). Metode dela (delo z individualnim primerom, delo s/v skupini), ki se izvajajo v DCM-jih, so vsebinsko pestre in raznovrstne ter omogočajo uveljavljanje neformalnih oblik dela z otroci, mladostniki in starši. Vedno večji poudarek pa DCM-ji namenjajo skupnostni metodi dela, ki jo izvajajo z namenom uveljavljanja in kakovostnega delovanja DCM-jev v lokalni skupnosti.
- Intervjuvanci DCM-jev, kot tudi Centrov, podobno razmišljajo glede prihodnjega delovanja DCM-jev, ki bi morali po njihovem mnenju še naprej delovati v okviru Centrov. Ciljna populacija DCM-jev bi morala tudi v prihodnje ostati otroci in mladostniki, ki so v DCM-je napoteni s strani Centrov in vsi tisti, ki se soočajo s težavami v odraščanju. Intervjuvanci DCM-jev in Centrov si želijo, da bi njihovo medsebojno sodelovanje še naprej konstantno in kakovostno, da bi bilo financiranje DCM-jev bolj stabilno, kar bi pripomoglo k nemotenemu delovanju in vsaj delno preprečevalo fluktuacijo strokovnih in laičnih delavcev, kar slabo vpliva na delo z otroci in mladostniki ter na splošno na delovanje DCM-jev.
- Razlike med intervjuvanci DCM-jev in Centrov se pojavljajo pri vprašanju nadaljnjega razvoja in nadgradnje delovanja DCM-jev. Intervjuvanci DCM-jev so bolj osredotočeni na načela delovanja (pod)programov znotraj DCM-jev in na odnos strokovnih delavcev do uporabnikov. Intervjuvanci Centrov pa vidijo nadgradnjo DCM-jev kot odraz potreb, ki se kažejo pri delu z otroci, mladostniki in starši. V tem pogledu si želijo, da bi DCM-ji svoje delovanje nadgradili z bivalnimi oz. spalnimi deli DCM-jev za mladostnike in z izvajanjem specialističnih dejavnosti za mladoletne storilce kaznivih dejanj. Razlike se pojavljajo tudi pri uveljavljanju prihodnjih metod in vsebin dela z otroci in mladostniki, kjer si intervjuvanci Centrov želijo, da bi bili DCM-ji bolj dejavni

tudi na področju primarne preventive (vključevanje »zdrave« populacije otrok in mladostnikov v dejavnosti DCM-jev). Za razliko od intervjuvancev Centrov, pa si intervjuvanci DCM-jev želijo odmik od dejavnosti, ki so usmerjene na zagotavljanje pomoči pri učenju in si želijo še naprej razvijati metodo skupnostnega socialnega dela.

8. PREDLOGI

Predloge bom v nadaljevanju strnil v dveh delih. Prvi sklop predlogov se nanaša na raziskavo, drugi pa na konceptualizacijo DCM-jev v prihodnje.

8.1. GLEDE RAZISKAVE

- I. V raziskavi smo ugotovili, da je koncept preventive različno opredeljen tako v teoriji, kot tudi s strani intervjuvancev. Intervjuvanci DCM-jev in Centrov so koncept preventive največkrat definirali skozi opise praktičnega dela z mladimi. Pri nadaljnjem razvijanju koncepta preventive pa se slej ko prej srečamo s problemom definiranja in razmejitve preventive od kurative.

Razliko med preventivo in kurativo lahko opredelimo z definicijo naslednjih kriterijev; namena, ciljev, načel in metod dela, tipa organizacij, področja delovanja in izvajalcev. Pri določanju kriterijev za definiranje preventive in kurative se bom osredotočil na delo z mladimi.

Tabela 9.1.: Definiranje razlike med preventivo in kurativo pri delu z mladimi

KRITERIJI	PREVENTIVA	KURATIVA
NAMEN	doseganje pozitivnih učinkov razvoja z vzporednim izogibanjem negativnim posledicam	zdravljenje in rehabilitacija ter omogočanje asistence s ciljem preprečevanja slabšanja že nastalih socialnih težav in stisk ter zmanjšanja škode
CILJI	integracija in aktivno vključevanje v (socialno) okolje	reintegracija in ponovno vključevanje v (socialno) okolje
NAČELA DELA	neformalno delo, fleksibilnost, prostovoljno vključevanje, odprtost delovanja in trajanje vključenosti ni določeno v naprej	formalno delo, togost, neprostovoljno in prostovoljno vključevanje, zaprtost delovanja, v naprej določeno trajanje vključenosti
METODE DELA	delo s posameznim primerom, delo v skupini, skupnostno delo	delo s posameznim primerom, delo v skupini
TIPI ORGANIZACIJ	manj specializirani programi in storitve, manjša stopnja institucionalizacije, večja prehodnost med fazami obravnave (vladne organizacije - vrtci, šole, Centri, zdravstveni domovi, Zavodi za zaposlovanje nevladne organizacije - mladinske organizacije in centri, društva in privatni zavodi itd.)	zelo specializirani programi in storitve, prisotna večja stopnja institucionalizacije, vnaprej določene faze obravnave (vladne organizacije - bolnišnice, prevzgojni zavodi, zapori, Centri, krizni centri, koncesionarji, svetovalnice, terapevtske skupine, reintegracijski centri in nevladne organizacije – komune itd.)
PODROČJA	področje civilne družbe; vzgoja in	zdravstvo, socialno varstvo,

DELOVANJA	izobraževanje, socialno varstvo, zdravstvo,	vzgoja in izobraževanje, pravosodje
IZVAJALCI	prevladujejo prostovoljci in laični delavci, tem sledijo strokovni delavci	prevladuje strokovno usposobljeno osebje, manj pa je laičnih delavcev in prostovoljcev

- II. V magistrski nalogi sem opozoril na razlike med oblikami in modeli preventive, na razlike med mladinskimi organizacijami in DCM-ji ter med vladnimi in nevladnimi organizacijami pri preventivnem delu z mladimi. Postavljam tudi jasno ločnico v delovanju med Centri in DCM-ji.

Pri raziskovanju koncepta preventive se pojavlja kompleksnost in nepreglednost pri delitvi del med profesijami (socialno delo, (socialna) pedagogika, (socialna) psihologija, medicina itd.), med področji delovanja (socialno varstvo, vzgoja in izobraževanje, zdravstvo, pravosodje) in med institucijami (Centri, šole, vzgojni zavodi, nevladne organizacije, sodstvo, policija, zapori, zdravstveni domovi itd.). Pogoste so nejasne delitve del tudi med organizacijami, ki delujejo na istem področju dela, npr. institucije, ki delujejo na področju socialnega varstva (Centri za socialno delo, Zavodi za zaposlovanje, društva, ki delajo na področju dela z mladimi itd.). Če se pojavlja nepreglednost pri delitvi del znotraj izvajanja preventive lahko sklepamo, da verjetno nekaj podobnega velja tudi pri delitvi del med preventivo in kurativo. Zato bi bilo treba v prihodnje izdelati jasen »zemljevid«; kdo na katerem mestu in na kakšen način vstopa na področje preventive ali kurative ter kakšni so njegovi nameni, cilji, načela in metode dela z uporabniki. Tako bi bilo delovanje različnih organizacij bolj pregledno za vse, še posebej pa za uporabnike, ki so jim namenjene.

- III. Raziskavo bi lahko izboljšali tako, da bi intervjuvancem zastavili vprašanja o pojmovanju koncepta kurative, s čimer bi dobili več odgovorov o smiselnosti nadaljnje uporabe konceptov preventive in kurative.
- IV. Smiselno bi bilo izvesti tudi longitudinalno raziskavo z uporabniki DCM-jev, ki bi nam ovrednotila uspešnost delovanja DCM-jev. Raziskava bi morala spremljati otroke in mladostnike od vključitve do zaključka obiskovanja DCM-ja ter tudi kasneje, da bi ugotovili, kako so se ti otroci in mladostniki znašli v življenju.
- V. Če bi želeli še bolj natančno konceptualizirati delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov, bi lahko raziskavo nadgradili z intervjuji s predstavniki organizacij in s strokovnjaki, s katerimi strokovni delavci DCM-jev sodelujejo pri zagotavljanju pomoči otrokom, mladostnikom in njihovim družinam. Na podlagi tega bi dobili vpogled v to, kako oni vidijo in ocenjujejo sodelovanje z izvajalci DCM-jev.

8.2. GLEDE PRIHODNJEGA DELOVANJA DCM-jev

- VI. V skladu z Resolucijo o Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 – 2010 bi bilo treba ustanoviti DCM-je v tisti krajih in mestih v

Sloveniji, kjer obstajajo potrebe glede na obseg problematike in kjer ni drugih primernih izvajalcev. S tem, ko bi se ustanovilo več DCM-jev, bi se ti lahko med seboj povezali v regijske in nacionalne zveze in še tesneje sodelovali:

- pri organizaciji skupnih projektov,
- na področju izobraževanja strokovnih delavcev in drugih izvajalcev dejavnosti (prostovoljci, javnih delavcev itd),
- pri enotnem nastopanju do širše javnosti in financerjev ter pri zagotavljanje urejenega in stabilnega financiranja,
- pri izmenjavi izkušenj, znanja in primerov dobre prakse.

VII. DCM-ji se lahko v prihodnje razvijajo v smeri:

- nadaljnega razvoja konceptov skupnostnega dela, s čimer bodo povečali vpliv v lokalni skupnosti in se še bolj približali ciljni skupini uporabnikov,
- povezovanja z drugimi organizacijami, ki delujejo na področju dela z mladimi v lokalni skupnosti,
- mednarodnega povezovanja in izvajanja mednarodnih izmenjav mladih in prostovoljcev ter spoznavanje primerov dobre prakse,
- razvijanja prostovoljnega dela v DCM-jih, itd.

VIII. V okviru Fakultete za socialno delo, v sodelovanju z drugimi fakultetami (npr.: s Pedagoško fakulteto v Ljubljani, z oddelkom za psihologijo v okviru Filozofske fakultete, z Fakulteto za družbene vede, z Fakulteto za organizacijske vede v Kranju itd.), bi bilo treba uvesti usmerjeno izobraževanje za pridobitev naziva mladinski strokovni delavec. Delo v DCM-jih od strokovnih delavcev zahteva obvladovanje raznovrstnega strokovnega znanja in praktičnih izkušenj pri delu z otroci, mladostniki in starši, za uspešno poslovanje DCM-jev, pa so potrebna različna strokovna znanja iz področja organizacije, managementa, pridobivanja finančnih in donatorskih sredstev, komunikacije z javnostjo, itd.

IX. Sodelovanje strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov se lahko še dodatno nadgradi tako, da se strokovni delavci Centrov aktivno vključijo v načrtovanje delovanja DCM-jev in v posamezne dejavnosti ter projekte DCM-jev (npr.: prostočasne dejavnosti, projekti taborjenja, izobraževanje prostovoljcev in drugih laičnih delavcev itd.).

9. LITERATURA IN VIRI

Arnšek, T. (1999): Primarna preventiva na področju odvisnosti od nedovoljenih drog (neobjavljeno interno gradivo). Center za socialno delo Ljubljana – Šiška; Ljubljana.

Bajzek, J. (1998): Teritorialna preventiva. Zbornik Mladi, ulica, prihodnost, str.: 36-58. Salve; Ljubljana.

Beck, U. (1992): Risk society, Towards the new modernity. Sage; London

Bela knjiga evropske komisije (2002): Nova spodbuda za evropsko mladino. Urad RS za mladino; Ljubljana.

Billis, D. (1993): Organising Public and Voluntary Agencies. Routhledge; London.

Boljka, U. (2003): Zagotavljanje materiale in socialne varnosti mladih v družbi tveganja (diplomsko delo). Fakulteta za družbene vede; Ljubljana.

Caliman, G. (1998): Ulica kot izhodiščna točka. Zbornik Mladi, ulica, prihodnost; str.: 59-85. Salve; Ljubljana.

Cepin, M., Gornik, J., (2003): Priročnik za trenerje mladinskih voditeljev. Mladinski svet Slovenije; Ljubljana.

Čačinovič Vogričič, G. (1998): Socialno delo z družino: Prispevek konstruktivizma. Revija Socialno delo, letnik 37, št.: 3-5, str.: 225-228. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2000): Socialno delo z otroki in mladoletniki med pomočjo in prisilo. Prestopništvo in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje, str.: 77-88. Bonex; Ljubljana.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2002): Koncept delavnega odnosa v socialnem delu. Revija Socialno delo, letnik 41, št.:2, str.: 91-96. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Čačinovič Vogrinčič, G., Radetič, R. (2003): Spremljanje socialnih služb pri podpori in pomoči otrokom in njihovim družinam. Osnutek Nacionalnega razvojnega programa za izboljšanje položaja otrok v RS za obdobje 2003-2013, st.: 68-80. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Svet za otroke, Slovenski odbor za Unicef; Ljubljana.

Dekleva, B. (1990): Oblike preventivnega dela: prispevki Sekcije za preventivno delo Društva psihologov Slovenije za Posvet psihologov v Radencih 1990, str.:1-9. Društvo psihologov Slovenije; Ljubljana.

Dekleva, B., Razpotnik, Š. (1999): Odraščati v Sloveniji na prelomu tisočletja. Zbornik Sodobne oblike revščine mladih, str.: 62-87. Salve; Ljubljana.

- De Vries, S., Bouwkamp, R. (1995): Psihosocialna družinska terapija. Založba Firis; Logatec.
- Dragoš, S. (1995): Kako. Revija Socialno delo, letnik 34, št.: 1, str.: 21-35. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Flaker, V. (2003): Oris metod socialnega dela: uvod v katalog centrov za socialno delo. Fakulteta za socialno delo; Ljubljana.
- Gills, R. J. (1999): Mladina in zgodovina. Založba Aristej; Šentilj.
- Griffin, C. (1993): Representations of Youth: The Study of youth and adolescence in Britain and America: Polity Press; Oxford.
- Jerman, N., Vavpotič, V. (2000): Prostočasna skupina uporabnikov metadonskega programa na Centru za socialno delo Kranj. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Kern, B. (2002): Mladinski programi v Sloveniji in priporočila Evropske komisije. Lokalno – globalno – socialno. Zbornik 1. kongres socialnega dela v Sloveniji, str.: 80. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Kern, B. (2005): Zasnova intergrativnega modela programov mladinskih dejavnosti v sistemskem okolju – primer Slovenije. Osutek doktorske disertacije (neobjavljeno).
- Knave, H. (2000): Prosti čas, preventiva in Selazijanski mladinski center. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Maksimovič, Z. (1991): Mladinska delavnica: psihološki primarno preventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja. Sekcija za preventivno delo pri Društvu psihologov Slovenije; Ljubljana.
- Maksimovič, Z. (1995): Seminarско gradivo za Mladinske delavnice. Društvo za preventivno delo; Ljubljana.
- Mencin-Čeplak, M., Renner, T., Tivadar, B., Ule, M. (2000): Socialna ranljivost mladih. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Založba Aristej; Šentilj.
- Mesec, B., Demšar-Žnidarec, S., Poštrak, M., Rode, N., Kern, B., Cigoj-Kuzma, N., Bogataj, N., Kampuš, M., Klasič, M., Ropret-Červek, L., Sunko, S., Vovk Resinovič, V., Premn, S. (1998): Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995-1998; raziskovalno poročilo prvi in drugi del. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Mesec, B. (1998): Uvod v kvalitetno raziskovanje v socialnem delu. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.
- Meško, G. (2003): Socialna kriminalna prevencija – vizija ali utopija? Revija Socialno delo, letnik 42, št.: 6, str.: 347-353. Fakulteta za socialno delo; Ljubljana.

Milošević Arnold, V., Poštrak, M. (2003): Uvod v socialno delo. Scripta, študentska založba; Ljubljana.

Ministrstvo za šolstvo in šport; Urad Republike Slovenije za mladino (2005): Razpisna dokumentacija za Javni razpis za sofinanciranje mladinskih centrov in dejavnosti informiranja in svetovanja v mladinskih centrih v RS za mlade v letu 2005. Ur. l. RS št. 10/2005. Dostopno na http://www.uradzamladino.gov.si/index.ph?id=11707&no_cache= (15. april 2005)

Morales, A., Sheafor, B. W (1986): Social work – a profession of many faces (peta izdaja). Allyn and Bacon, inc.; Massachusetts.

Mrgole, A. (1998): Projektno učenje za mlajše odrasle. Predlog programa strokovnemu svetu za izobraževanje odraslih. ACS; Ljubljana.

Mrgole, A. (2003): Kam z mularijo?. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Založba Aristej; Šentilj.

Nastran Ule, M., Rener, T., Mihelj, V., Kudrija, S., Mencin-Čeplak, M. (1996): Predah za študentsko mladino. Zavod RS za šolstvo, Založba Urad RS za mladino, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Ljubljana.

Nastran Ule, M., Geržina, S., Lobnikar, B., Mencin Čeplak, M., Mihelj, V., Rener, T., Švab, T., Tivadar, B., Vaupotič, M. (1996): Mladina v devetdesetih. Znanstveno in publicistično središče; Ljubljana.

Osnutek Nacionalnega razvojnega programa za izboljšanje položaja otrok v RS za obdobje 2003-2013, st.: 3-11. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Svet za otroke, Slovenski odbor za Unicef; Ljubljana

Potočnik, V. (1998): Mladi proti letu 2000. Zbornik Mladi, ulica, prihodnost, str.: 5-20. Salve; Ljubljana.

Poštrak, M. (1996): Socialno kulturno delo. Revija Socialno delo, letnik 35, št.: 5, str.: 317-324. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Poštrak, M. (2003): Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi. Revija Socialno delo, letnik 8., št. 3-4, str.: 26-33. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Radetič, R. (2002): Program Dnevni mladinski center (DMC): skupnostni socialni preventivni programi za otroke in mladostnike. letnik 10, št.:1, str.: 5-15. Firis; Logatec.

Ramovš, J. (1995): Slovenska sociala med včeraj in jutri (druga izdaja). Inštitut Antona Trstenjaka; Ljubljana.

Ramovš, J. (1996): Logoteoretske osnove antropohigijene. Revija Socialno delo, letnik 35, št.: 1. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010. Uradni list RS, št.: 39/2006. Dostopno na http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid_200639&stevilka_1683 (10. september 2006).

Rihter, L. (2001): Evalvacija prostovoljnega dela na področju šolstva: evalvacija projekta prostovoljnega dela na Šolskem centru Velenje. Fakulteta za družbene vede; Ljubljana.

Rink, T., Lesjak, J. (2002): Nevladne neprofitne organizacije, ki izvajajo socialnvarstvene programe za otroke in mladostnike v RS. Fakulteta za družbene vede; Ljubljana.

Rouche, J., Tucker, S. (1997): Youth in Society. Sage; London.

Savnik, A. (1999): Evalvacijska analiza projekta »Preventivno delo z mladimi« (diplomska naloga). Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Skidmore, R. A., Thackeray, M. G., Farley, O. W. (1991): Introduction to social work (peta izdaja). Prentice hall; New Jersey.

Stritih, B. (1998): Ulično delo na področju socialnega dela. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve; Ljubljana.

Tepavčevič, Ž. (2003): Družina in prosti čas. Revija Socialno delo, letnik 42, št.: 1, str.: 27-32. Visoka šola za socialno delo; Ljubljana.

Ule, M. (1992): Socialna psihologija. ZPS; Ljubljana.

Ule, M., Miheljak, V. (1994): Pri(e)hodnost mladine. Ministrstvo za šolstvo in šport. Urad RS za mladino, Založba DZS; Ljubljana.

Ule, M., Rener, T., Miheljak, V., Mencin – Čeplak, M., Tvidar, B., Kuhar, M., Kamin, T., Štebe, J. (2002): Mladina 2000. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Založba Aristej; Šentilj.

Ule, M., Kuhar, M. (2003): Mladi, družina, starševstvo. Center za socialno psihologijo, Fakulteta za družbene vede; Ljubljana.

Zakon o socialnem varstvu. Dostopno na http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO869.html (10. september 2006)

10. POVZETEK

Magistrska naloga, z naslovom; *Konceptualizacija Dnevnihi centrov za mlade v okviru Centrov za socialno delo*, podrobno opredeljuje osnovne teoretične in praktične koncepte preventivnega dela z mladimi in umešča delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov, na zemljevid raznovrstnih praks pri preventivnem delu z mladimi.

Magistrska naloga je sestavljena iz teoretičnega in raziskovalnega dela. Teoretičen del je sestavljen iz treh poglavji. V prvem poglavju je podrobno opisan koncept mladine, skozi analizo razvoja tovrstnega pojma v zadnjih petdesetih letih in s kakšnimi težavami se mladi soočajo v današnjem času. Drugo poglavje zajema opis različnih oblik, vzrokov, modelov, pasti in kritik preventive ter zakonodaje na tem področju. V zadnjem poglavju je opisana konceptualizacija DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov, s poudarkom na konceptu preventivnega dela z mladimi.

Raziskava je sestavljena iz šestih intervjujev, ki so bili opravljeni s strokovnimi delavci DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov in s strokovnimi delavci Centrov, ki delajo na področju dela z mladimi, v okviru javnih pooblastil in storitev. Namen raziskave je bil preveriti pojmovanje in poznavanje koncepta preventive ter pasti, kritik in problemov preventive s strani intervjuancev, prikazati ločnico med delom strokovnih delavcev DCM-jev in Centrov ter ob tem nakazati na možnosti sodelovanja in ali delovanje DCM-jev, v okviru Centrov, prispeva, in to na kakšen način, h kakovostnejšemu delu z uporabniki. V nadaljevanju je bil namen raziskave osvetliti še teoretična znanja in praktične veščine, ki so zaželeni pri strokovnih delavcih DCM-jih, preveriti ali DCM-ji delujejo po sodobnih konceptih preventivnega dela z mladimi in kakšne so prihodnje smernice delovanja DCM-jev v okviru Centrov.

Raziskava je pokazala, da intervjuanci različno pojmujejo koncept preventive. Pri tem so bolj usmerjeni v praktično izvajanje preventive in slabše poznajo teoretične koncepte preventive. Intervjuanci se nekaterih pasti, kritik in problemov preventivnega dela z mladimi dobro zavedajo, druge pa poznajo slabo ali pa se jih niti ne zavedajo.

Pri vključevanju uporabnikov v proces pomoči, se razlike, med intervjuvanci DCM-jev in Centrov, pojavljajo pri vsebinah in v kontekstu dela z uporabniki, glede možnosti izvajanja različnih metod in oblik dela in pri oceni kakovosti odnosa med strokovnimi delavci ter uporabniki. Razlike se pojavljajo tudi v različnem delovnem čas intervjuancev, pri umeščenosti in dojetanju delovnega prostora s strani uporabnikov in na področju strokovnosti ter izobrazbe zaposlenih na Centrih in v DCM-jih. Ne obstajajo pa bistvene razlike med intervjuanci pri uveljavljanju načel dela z mladimi.

Intervjuvanci DCM-jev in Centrov med seboj sodelujejo v vseh fazah vključevanja otrok in mladostnikov v DCM-je, pri zagotavljanju različnih oblik pomoči in pri nastopu do predstavnikov drugih institucij. Medsebojno sodelovanje intervjuvanci ocenjujejo kot dobro, konstantno in vedno bolj kompleksno. V okviru sodelovanja se odpirajo še nove potrebe po drugačnih in neformalnih oblikah sodelovanja in potrebe po definiranju medsebojnega sodelovanja v kontekstu osvetlitve lastnih vlog na področju preventivnega dela z mladimi.

Delovanje DCM-jev, za intervjuvance Centrov, pomeni nadgradnjo javnih pooblastil in storitev na višjo in kompleksnejšo raven obravnave, dvig in razširitev kakovosti ponudbe socialno varstvenih storitev za uporabnike in premik iz administrativnega dela na kompleksnejše socialno delo z uporabniki. Rezultati, delovanja DCM-jev, se kažejo tudi v tem, da prihaja do zmanjšanje števila sklepov s strani sodišča o namestitvah otrok in mladostnikov v različne socialno varstvene zavode in druge formalne oblike varstva, razbremenitev intervjuvancev Centrov pri vzpostavitvi celostne skrbi za družine, ki so obravnavane na Centrih, kar v nadaljevanju pomeni večje zaupanje intervjuvancev Centrov do strokovnih delavcev DCM-jev, razbremenitev staršev pri vzgoji otrok in posledično boljše sodelovanje staršev z intervjuvanci Centrov in intervjuvanci Centrov si v osebnostnem ter profesionalnem smislu ne predstavljajo svojega dela brez delovanja DCM-jev.

Strokovni delavci DCM-jev morajo, po mnenju intervjuvancev, pri svojem delu z mladimi, obvladati raznovrstno paleto strokovnih in teoretičnih znanj s področja psihologije, komunikacije in svetovalnega dela z družino. Poleg tega si morajo pridobiti čim več praktičnih izkušenj in znanj na področju izvajanja konkretnih vsebin in oblik dela z otroci in mladostniki ter da so seznanjeni z aktualnim dogajanjem na področju mladinske kulture. Pri delu z mladimi, v okviru DCM-jev, je, po mnenju intervjuvancev, pomembna še humanistična in altruistična naravnosti strokovni delavcev. Za uspešno vodenje in upravljanje DCM-jev so potrebna znanja s področja finančnega poslovanja, kadrovanja, komuniciranja z javnostjo in vsakdanja znanja o hišnih opravilih.

Analiza intervjujev je pokazala, da intervjuvanci iz različnih DCM-jev, pri svojem delu z otroki in mladostniki, uveljavljajo sodobne koncepte preventivnega dela z mladimi. Pri tem pa vedno večji poudarek namenjajo skupnostni metode dela. Intervjuvanci DCM-jev, kot tudi Centrov, podobno razmišljajo glede prihodnjega delovanja DCM-jev, ki bi še naprej morali delovati v okviru Centrov. Ciljna populacija bi morala tudi v prihodnje ostati otroci in mladostniki, ki so v DCM-je napoteni s strani Centrov in s tisti, ki imajo težave v odraščanju. Sodelovanje intervjuvancev DCM-jev in Centrov bi moralo še naprej ostati konstanto in kakovostno ter zagotoviti bi bilo potrebno stabilno financiranje. Razlike, glede nadaljnega delovanja DCM-jev, se, med intervjuvanci DCM-jev in Centrov, pojavljajo pri vprašanju nadaljnega razvoja in nadgradnje delovanja in pri uveljavljanju prihodnjih metod in vsebin dela z otroci ter mladostniki.

11. PRILOGE

Intervjuje sem opravil po predhodnem dogovoru z intervjuvanci. Pred izvedbo intervjuja sem intervjuvancem posredoval okvirne teme, z okvirnimi vprašanji intervjuja in opis načina izvedbe intervjuja (intervjuje sem snemal z diktafonom). Tekom intervjuja sem po potrebi zastavljal dodatna vprašanja. Po koncu intervjuja sem intervjuvancem poslal zapis posnetega pogovora v parafrazirani obliki v avtorizacijo. Intervjuji so v parafrazirani obliki obsežni od osem do deset strani. Izpis intervjujev je dostopen pri avtorju.

PRILOGA A: Okvirna vprašanja intervjuja s strokovnimi delavkami Centrov, ki delajo na področju dela z otroci in mladostniki, v okviru javnih pooblastil in storitev.

PRILOGA B: Okvirna vprašanja intervjuja s strokovnimi delavci DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov.

PRILOGA A: OKVIRNA VPRAŠANJA INTERVJUJA S STROKOVNIMI DELAVKAMI CENTROV, KI DELAJO NA PODROČJU DELA Z OTROCI IN MLADOSTNIKI, V OKVIRU JAVNIH POOBLASTIL IN STORITEV

1. Prosim če se predstavite in poveste na katerem področju delate na Centru, kaj so vaše naloge in koliko časa to delo že opravljate.
2. Kako pri vas poteka delo z mladimi?
3. Kaj za vas pomeni pojem preventivno delo z mladimi?
4. V kolikšni meri in na kakšen način sodelujete s preventivnim programom za mlade, ki deluje v okviru vašega Centra?
5. Ali morda lahko opišete v čem se vaše delo razlikuje od dela strokovnih delavce v preventivnih programih za mlade, ki deluje v okviru vašega Centra?
6. V kolikšni meri delovanje preventivnega programa za mlade, ki deluje v okviru vašega Centra, prispeva k vašemu kvalitetnejšemu delu z uporabniki oz. celostni obravnavi družine?
7. Kje vi vidite nadaljnje možne oblike povezovanja ali sodelovanja s preventivnimi programom za mlade, ki deluje v okviru vašega Centra?

PRILOGA B: OKVIRNA VPRAŠANJA INTERVJUJA S STROKOVNIMI DELAVCI DCM-JEV, KI DELUJEJO V OKVIRU CENTROV.

1. Prosim če se predstavite in poveste na katerem področju delate na Centru, kaj so vaše naloge in koliko časa to delo že opravljate
2. Kaj za vas pomeni pojem preventivno delo z mladimi?
3. Kako pri vas poteka praktično delo z mladimi oz. katere so po vašem mnenju načela, cilji, metode, oblike, tehnike preventivnega dela z mladimi v DCM-jih?
4. V kolikšni meri in na kakšen način sodelujete s strokovnimi delavci Centrov?
5. Ali morda lahko opišete v čem se vaše delo razlikuje od dela strokovnih delavcev Centrov?
6. Katera teoretična in praktična znanja (morebiti tudi osebnostne lastnosti) mora obvladati oz. imeti strokovni delavec, ki dela na področju preventivnega dela z mladimi?
7. Kako si vi predstavljate nadaljnji razvoj in delovanje DCM-jev, ki delujejo v okviru Centrov?